

**УПРАВЛІННЯ,
АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА ПРАВО:
ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ,
ДОСЯГНЕННЯ**

Журнал студентських наукових праць

№2, 2021

Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
№ 2, 2021

Заснований у 2021 році у Вінницькому національному аграрному університеті під назвою
«Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення» на засіданні
Вченої ради університету

Засновник:

Вінницький національний аграрний університет

Редакційна колегія:

Головний редактор доктор економічних наук, доцент **Лутковська С.М.**

Заступники головного редактора:

доктор економічних наук, доцент **Здирко Н.Г.**;
кандидат економічних наук, доцент **Пронько Л.М.**;
кандидат економічних наук, доцент **Брояка А.А.**

Члени редакційної колегії:

доктор економічних наук, доцент **Опольська Н.М.**;
доктор економічних наук, доцент **Польова О.Л.**;
доктор економічних наук, доцент **Підвальна О.Г.**;
доктор економічних наук, професор **Коляденко С.В.**;
доктор педагогічних наук, доцент **Кравець Р.А.**;
кандидат економічних наук, доцент **Березюк С.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Мазур К.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Мулик Т.О.**;
кандидат економічних наук, доцент **Ставська Ю.В.**;
студентка II курсу факультету економіки та підприємництва **Федорова К.О.**;
студентка II курсу факультету обліку та аудиту **Козлан А.Д.**;
студентка II курсу факультету менеджменту та права **Петрівська О.П.**

Адреса редакції: **21008, Вінниця, вул. Сонячна, 3, тел. 0432-46-50-17**

Сайт журналу: <https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>, електронна адреса: uap_vnau@ukr.net

Journal of Student Research Papers
«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW: PROBLEMS, TRENDS,
ACHIEVEMENTS»
№ 2, 2021

Founded in 2021 at Vinnytsia National Agrarian University under the title "Management, Administration and Law: Problems, Trends, Achievements" at a meeting of the Academic Council of the University

Founder:

Vinnytsia National Agrarian University

Editorial board:

Editor-in-Chief Doctor of Economics, Associate Professor Lutkovska S.

Deputy Editors-in-Chief:

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Zdyrko N.**;
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Pronko L.**;
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Broyaka A.**;

Members of the Editorial Board:

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Opolska N.**;
Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Polova O.**;
Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Pidvalna O.**;
Doctor of Economics Sciences, Professor **Kolyadenko S.**;
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor **Kravets R.**;
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Berezyuk S.**;
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Mazur K.**;
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Mulyk T.**;
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Stavska Yu.**;
second-year student of the Faculty of Economics and Entrepreneurship **Fedorova K.**;
second-year student of the Faculty of Accounting and Auditing **Kozlan A.**;
second-year student of the Faculty of Management and Law **Petrivska O.**

Address of the Editorial Office: **3 Soniachna St. Vinnytsia, 21008,**
tel. 0432-46-50-17

Web site of the Journal: <https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>, e-mail: uap_vnau@ukr.net

**Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»**

**До друку приймаються статті за спеціальностями:
051, 071, 072, 073, 074, 075, 076, 241, 242, 081**

**Журнал «УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
рекомендований для публікації студентських наукових праць**

Матеріали друкуються українською та англійською мовами.

Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Вінницького національного аграрного університету, протокол № 11 від 27 травня 2021 року.

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів. Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених в них даних та іншої інформації несуть автори статей та їх наукові керівники. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Підписано до друку 27 травня 2021 року
Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. Друк. арк. 24,1. Тираж 75. Зам. № 13

Віддруковано у
ТОВ «Едельвейс» (м. Вінниця, вул. 600-річчя, 17)

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5009 від 10.11.2015

Journal of Student Research Papers
**«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW: PROBLEMS, TRENDS,
ACHIEVEMENTS»**

**Articles by specialties are accepted for publication:
051, 071, 072, 073, 074, 075, 076, 241, 242, 081**

**Journal «MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW: PROBLEMS,
TRENDS, ACHIEVEMENTS»
recommended for publication of student research papers**

Materials are published in Ukrainian and English.

The issue was approved and recommended for publication by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Agrarian University, Minutes No 11 dated May 27, 2021.

All rights reserved. Texts of articles, tables, graphic material, formulas are protected by copyright law. Reprinting and translation of articles is permitted with the consent of the authors. The authors of articles and their supervisors are responsible for the content of publications and the accuracy of the data and other information provided in them. Opinions expressed in published articles may not coincide with the point of view of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Signed for printing on May 27, 2021

Format 60x84/8.

Offset paper. Offset printing.

Mind. Printing. Ark. 24,1. Circulation 50. Deputy. No 13

Printed at

LLC «Edelweiss» (Vinnytsia, 17, 600th Anniversary Street)

Certificate of entry into the State Register of Publishers, Manufacturers and Distributors of Publishing Products DK No 5009 dated 10/11/2015

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНЕ ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ	
А.М. БУТКАЛЮК. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.	10
І.О. ГУМЕНЧУК. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РИНКУ	17
Ю.П. КОЛОДІЙ. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	23
Ж.М. ЛОЯНИЧ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	30
Т.В. НІЖНИК. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА: АНАЛІЗ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ	35
М.В. ОЛІЙНИК. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РИНКУ	41
А.В. ПІРГАЧ. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	47
О.В. ХИТРИК. НАЦІОНАЛЬНА ТА ЗАРУБІЖНА МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ	53
А.О. ШТОГРІН. ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА В ЧАСТИНІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	59
А.В. ЯЦУЛЯК. МЕТОДИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	68
НАПРЯМ 2. РОЗВИТОК ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І СТРАХУВАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
К.Р. БРОВАРНИК. ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	75
Т.В. ДЕНЬДОБРА. СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ «COVID-19»	81
І.С. ІЛЬНИЦЬКА. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ МІКРОКРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	87
Н.О. КОМАР. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИТЕЙЛУ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	94
А.В. ВОРОНА. ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ	100
В.А. КОРНІЙЧУК. ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	105

С.А. ЛАВРОВА. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	111
М.В. МУЛИК. МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ «COVID-19»: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	118
І.О. ПАВЛЮК. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	125
К.О. ЧМІЛЬ. ДОМОГОСПОДАРСТВО ЯК СИСТЕМНЕ ЯВИЩЕ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ	131
НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ	
М.В. БЕЗДЕНЬ ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	138
Д.В. БОГАТИРЧУК. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РІВНІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	143
A. GAIDENKO. CURRENT PROFESSIONS OF THE FUTURE FOR YOUTH IN THE LABOR MARKET	149
Р.В. ДИГАС. ОСОБЛИВОСТІ ХМАРНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ	154
В.І. ЗАГОРУЙКО. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	158
В.В. КАЛІТНИК. ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ НА ФОНДОВИХ РИНКАХ СВІТУ	163
В.М. КРАВЕЦЬ. УКРАЇНА В КООРДИНАТАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЄС	169
Д.В. КУДИМА. РИНОК ПРАЦІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ	174
А.В. КУШНІР. МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РИНКІВ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ	181
Я.М. ЛУЦЕНКО. ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА	186
В.В. ПЕТРЕНКО. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ НАДАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	193
А.В. РЯБОКОНЬ. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ	200
І.В. ТИНЬКО. «ЗЕЛЕНИЙ ВОДЕНЬ» ГОЛОВНИЙ ВЕКТОР ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ	206
А.О. ШТОГРІН. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ	210

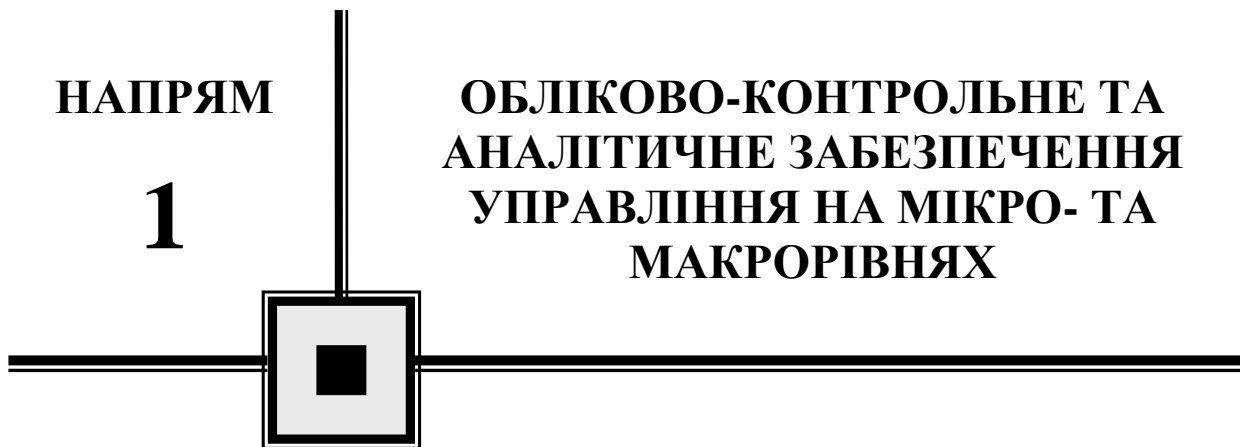
НАПРЯМ 4. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА	
ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ІННОВАЦІЇ	
О.О. БЯЛИК. СТАН ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО	216
ГОСПОДАРСТВА В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	
А.В. ДЕКТЕРЕНКО. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДІВ В	221
СФЕРІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	
П.С. ДЕЩУК. ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	226
В СФЕРІ ТУРИЗМУ	
Д.В. ЗВАГОЛЬСЬКА. ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	232
ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	
Д.М. ЛЕНЧУК. ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОГО	238
ТУРИЗМУ	
А.В. ОМЕЛЬЧЕНКО. ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖ-	242
НОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	
М.Ю. ПЕДОРЕНКО. РОЗВИТОК ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	247
А.І. РУДАКОВА. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО	251
ТУРИЗМУ	
А.В. РЯЗАНОВА. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ	257
МЕНЕДЖМЕНТУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	
А.В. СУБОТІНА. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО	262
ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	
С.А. ХИТРИК. РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СЕРВІСУ ПОЄДНАННЯ	266
НАПОЇВ ТА СТРАВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО	
БІЗНЕСУ ПРИ РОЗРОБЦІ ГАСТРОНОМІЧНИХ ТУРІВ УКРАЇНОЮ	
НАПРЯМ 5. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ:	
КОНКУРЕНТНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	
А. VOROBIOVA. COVID-19 RESPONSE AND ASYLUM SEEKERS'	271
RECEPTION GOVERNANCE IN UKRAINE	
С.О. БАТАЄВА. ЦІЛІ РОЗВИТКУ ТИСЯЧОЛІТТЯ ТА ЦІЛІ	278
СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
А.В. БІЛИК. СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО	282
СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИКИ	
Ю.В. ДЕНЕГА. РОЗВИТОК АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ	287
ПАНДЕМІЇ COVID-19	
А.О. ЛЕГОЙДА. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕВАТОРІВ В	293
УКРАЇНІ	
В.О. МАРИКОВСЬКИЙ. КРАУДФАНДИНГ ЯК ПОТУЖНИЙ	298
ІНСТРУМЕНТ ХХІ СТОЛІТТЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ІДЕЙ	
С.В. СКАКУН. БІЗНЕС-ІНКУБАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК	304
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА	
СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	
Т.П. СОБІТНЮК. ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОГО	310
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПЛАНЕТИ ТА ШЛЯХИ	
ПРОФІЛАКТИКИ ЇХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ	

О.В. СОЛОДАНЮК. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАРКЕТИНГУ	313
Д.В. ШИНКАРЕНКО. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНАХ	319
Б.О. ЯСІНСЬКА. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В РЕГІОНІ	325
<i>НАПРЯМ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ</i>	
В.Г. ВАВІЛКІНА. НАУКОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ТВАРИННОГО СВІТУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	334
В.Я. ЗЕЛЕНКО. ГОЛОКОСТ ЯК НАЦІОНАЛЬНА ТРАГЕДІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАРОДУ. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	340
М.М. КОЗАК. УЧАСТЬ АДВОКАТА У ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРАХ ЯК ПРАВНИЧО-ГАРАНТУЮЧИЙ ЗАСІБ СТАЛОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	345
Д.Р. ОЛІЙНИК. ГЕНЕЗА ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	350
А.Ю. ОСТРОВСЬКА. ІНСТИТУТ АДВОКАТУРИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	356
Ю.В. ПИВОВАР. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УЧАСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ НА ОСНОВІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	361
А.О. САВЧЕНКО. ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ	364
О.О. СІВАК. ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ	370
Л.В. ШВЕЦЬ. НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ І МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	376

НАПРЯМ

1

ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНЕ ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Аліна БУТКАЛЮК*,
магістр 1-го року денної форми навчання,
факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

***Анотація.** У статті розглянуто сутність і зміст термінів «витрати» та «доходи», як економічних категорій. Наведено класифікаційні ознаки та визначено, що однією із проблем є поділ доходів та витрат за видами діяльності, а саме на фінансові та інвестиційні. Встановлено, що для обліку фінансових доходів та витрат призначено по два рахунки відповідного класу 7 та 9, а для інвестиційних по одному рахунку. Внесено пропозицію щодо саме такого поділу з обов'язковим затвердженням даного вибору у Наказі про облікову політику.*

***Annotation.** The article considers the essence and content of the terms "expenses" and "income" as economic categories. The classification features are given and it is determined that one of the problems is the division of income and expenses by type of activity, namely into financial and investment. It is established that two accounts of the respective classes 7 and 9 are assigned for accounting of financial income and expenses, and one account for investment accounts. A proposal has been made for such a division with the mandatory approval of this choice in the Order on Accounting Policy.*

Вступ. Фінансово-господарська діяльність у ринкових умовах передбачає в системі управління підприємством не тільки фіксацію фактів, явищ та процесів господарського життя, але і відображення інформації у звітності у натуральному і вартісному вимірниках для подальшого її прогнозування, яке є ключовим моментом у створенні фінансової стабільності в повсякденному функціонуванні підприємства. Головним його завданням є визначення результативності роботи господарства.

*Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ Коваль Л.В.

У процесі господарсько-фінансової діяльності кожне підприємство має здійснювати витрати і, за відповідних умов, отримувати доходи. Проблема традиційно полягає в тому, що підприємство всіма доступними для цього методами і способами намагається мінімізувати витрати та максимізувати доходи. Проте це дуже складне і відповідальне завдання, оскільки його прагнуть реалізувати всі підприємства, які постійно хочуть працювати на ринку і розуміють, що втриматися на ньому в умовах посилення конкурентної боротьби без розробки дієвої стратегії й тактики управління неможливо. Важливу роль в управлінні витратами й доходами підприємств відіграють дані обліку (фінансовий і управлінський). Вони мають забезпечити вичерпну і структуризовану інформацію про те, хто, коли, де та з якою метою здійснив витрати. Якісно організований бухгалтерський облік доходів та витрат при цьому здійснює неабиякий вплив на їх реальний розмір [6].

Позитивні фінансові результати для сільськогосподарських підприємств є запорукою їх успішного функціонування. Саме вони є визначальною економічною категорією та головним вимірником ефективності роботи підприємства. Об'єктивне та достовірне визначення фінансових результатів, особливо в галузі сільського господарства, завжди було предметом наукових дискусій як серед науковців, так і серед практиків [3].

Результати дослідження визначають його наукову новизну.

Виклад основного матеріалу. Проблеми організації обліку доходів, витрат, формування й відображення у фінансовій звітності результатів діяльності підприємств були досліджені багатьма вченими, зокрема: Ф.Ф. Бутинець [1], І.В. Гончарук, В.І. Старосуд, Т.О.Мулик [3], Н.В.Гудзь [4], В.А. Дерій [6], С.М. Деньга [7], Н.Є Коришко [8], В.В. Нагайчук [9].

При цьому існує ряд проблем щодо організації обліку фінансових результатів, які потребують вдосконалення, а саме: необхідність уточнення підходів щодо віднесення витрат та доходів до конкретної їх складової, уточнення і конкретизація методичних засад класифікації та обліку доходів і витрат звітного періоду, забезпечення витрат наступних періодів, витрат майбутніх періодів і зменшення доходу та власного капіталу [8].

Здійснювати витрати і отримувати доходи зобов'язане кожне підприємство, незалежно від його форми власності, організаційно правової форми, видів та обсягів діяльності, місцезнаходження тощо. Б. Гейтс, американський мультимільярдер, співзасновник і колишній керівник провідної у світі комп'ютерної компанії «Майкрософт» стверджує, що основою діяльності всіх підприємств кілька елементів – це клієнти, продукти і послуги, доходи, витрати, конкуренти, доставка продукції або надання послуг споживачу і персонал компанії. На думку Б. Гейтса, «...кожна компанія має управляти своїми доходами та витратами. Ні одна компанія не зможе стійко досягти успіху, якщо вона не випускає продукцію на ринок, не оплачує свої рахунки або не платить своїм працівникам» [2].

Однією з складових фінансового результату є витрати. Прибуток отримується лише в тому випадку, коли доходи підприємства переважають його

витрати. Тому підприємства мають звертати свій управлінський напрямок на оптимізацію та мінімізацію витрат, для досягнення максимально позитивного фінансового результату. Для цього необхідно звернутися до статистичних даних. На рисунку 1 наведено інформацію щодо витрат на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності.

Аналіз витрат на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств, наведених у діаграмі засвідчує, що з 2017 по 2020 роки сума витрат має тенденцію до зменшення. Ці зміни можуть бути наслідком впливу різних факторів (обсягами виробництва, якістю продукції та величиною собівартості продукції). Максимальні витрати були понесені у 2017 році, а мінімальні відповідно у 2020 році незалежно від виду підприємства.

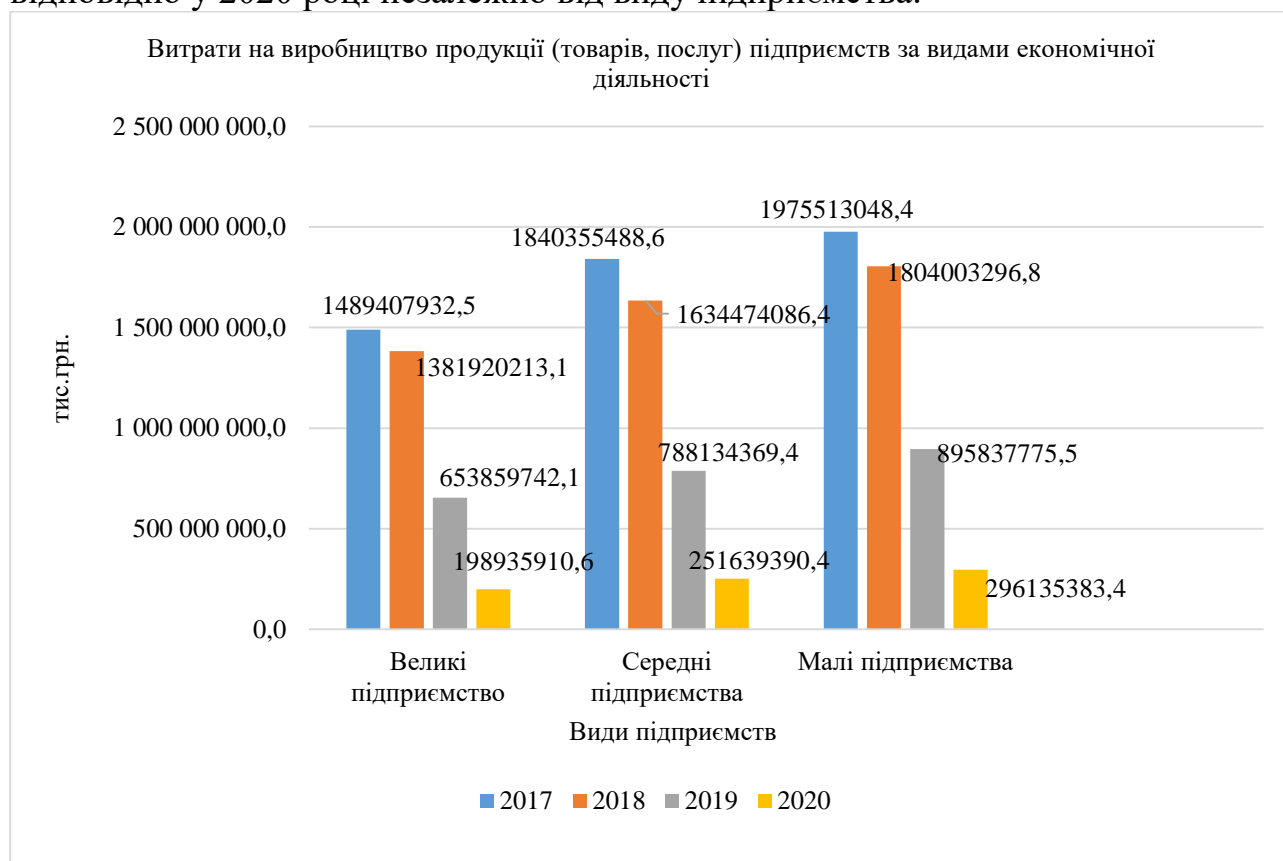

Рис.1. Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності

*Джерело: [5]

Щодо визначення сутності поняття «дохід», то, згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов’язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період [9].

Бухгалтерський підхід до поняття «дохід підприємства» переважно базується на терміні «економічна вигода». Такий зміст цієї категорії визначено в Міжнародному стандарті фінансової звітності 18 «Дохід»: «Дохід – це валове надходження економічних вигод протягом певного періоду, що виникає в ході

звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу» [1].

Ще один підхід до визначення сутності доходу використовується FASB (Financial Accounting Standards Board – Рада по розробці стандартів фінансового обліку), яка визначає дохід як надходження активів господарюючої одиниці або погашення його кредиторської заборгованості (або комбінація того чи іншого) в результаті постачання або виробництва товарів, надання послуг чи інших операцій, які складають його основну діяльність.

Витрати - це обсяг спожитих виробничих факторів (матеріальних, фінансових, трудових ресурсів), необхідних для здійснення підприємством господарської діяльності, направленої на отримання прибутку та максимізацію добробуту власників у грошовому вираженні.

Витрати відповідно до ПС(Б)О 16 «Витрати» — зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу в результаті його вилучення або розподілу власниками) [11].

Важливим етапом в організації обліку доходів, витрат та фінансових результатів є їх поділ на певні групи.

Відповідно до Податкового кодексу, всі доходи поділяються на дві групи:

1. Дохід від операційної діяльності – до його складу входить дохід від реалізації товарів. Визнається в розмірі договірної (контрактної) вартості, але не менше ніж сума компенсації, отримана в будь-якій формі, у тому числі при зменшенні зобов'язань.

2. Інші доходи (доходи у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, процентів, роялті, володіння борговими вимогами; доходи від операцій оренди, лізингу, суми штрафів та неустойки чи пені тощо) [10].

Питанням класифікації витрат виробництва в економічній теорії протягом довгого часу приділялася значна увага, однак, єдиної класифікації таких витрат, яка б задовольнила інформаційні потреби користувачів, досі не розроблено. Тому в практичній діяльності використовуються різні класифікації витрат. При цьому є певні відмінності при обґрунтуванні таких класифікацій в різних країнах світу.

Проблема полягає в тому, що важливо вибрати класифікацію витрат виробництва, яка найбільш повно відповідала б завданням дослідження та напрямкам їх реалізації в системі управління. Класифікація, в загальному понятті, – це один із методів пізнання та вивчення об'єктів. Її суть у розподілі досліджуваних об'єктів на класи на базі визначених загальних властивостей об'єктів та закономірних зв'язків між ними. Доцільним є дослідження науковців підходів до класифікації витрат, оскільки науково обґрунтоване групування витрат за визначеними однорідними ознаками важливе для цілей обліку, аналізу, контролю, планування та прийняття управлінських рішень стосовно процесу виробництва продукції. Розглянемо групування витрат за економічними елементами та статтями калькуляції (табл. 1).

При формуванні облікової інформації для прийняття управлінських рішень

існує дещо інша класифікація витрат, адже кожен керівник або власник підприємства повинен знати, скільки буде коштувати виробництво тієї чи іншої продукції, який прибуток від її реалізації в загальному обсязі прибутку, чи є можливість збільшити або зменшити ціну на цю продукцію і яка ефективність від прийняття управлінського рішення, для цього використовують економічно обґрунтовану класифікацію витрат. В цілях управління вона поділяється за принципом: різні витрати для різних цілей.

Таблиця 1

Класифікація витрат

Ознака класифікації	Види витрат
1	2
За кількістю випущеної продукції	Загальні, витрати на одиницю продукції
За ступенем однорідності	Прості (одноелементні), комплексні
За способом включення у собівартість продукції	Прямі витрати Непрямі витрати
За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Змінні витрати Постійні витрати
За календарними періодами витрати на виробництво	Поточні витрати Довгострокові витрати Одноразові витрати
За доцільністю витрачання витрати поділяються на продуктивні та непродуктивні.	Продуктивні витрати Непродуктивні витрати
За визначенням відношення до собівартості продукції	Витрати на продукцію Витрати періоду
За економічним змістом (елементами витрат)	<ul style="list-style-type: none"> • матеріальні витрати; • витрати на оплату праці; • відрахування на соціальні заходи; • амортизація; • інші операційні витрати.
За місцем виникнення витрат	<ul style="list-style-type: none"> • Витрати виробництва • Витрати цеху • Витрати дільниці

**Джерело: сформовано автором на основі [1]*

Проблемним моментом у класифікації доходів та витрат є їх поділ за видами діяльності. Саме така класифікація використовується при організації їх синтетичного та аналітичного обліку.

Так, доходи та витрати за видами діяльності поділяються на операційні, фінансові та інвестиційні. Для цього в Плані рахунків передбачено відповідні рахунки.

Для правильного відображення фінансових результатів за видами діяльності у системі обліку необхідно чітко розмежувати рахунки та субрахунки бухгалтерського обліку, які відображають доходи та витрати того чи іншого виду діяльності. На сьогоднішній день в обліковій науці існують протиріччя щодо призначення тих чи інших рахунків. Причинами такого сум'яття є, на нашу думку, саме те, що як фінансова, так і інвестиційна діяльність супроводжується

фінансовими операціями, які пов'язані з використанням активів підприємства іншими сторонами, в результаті яких підприємство одержує фінансові доходи або несе фінансові витрати – одержані (сплачені) проценти, роялті, дивіденди, приріст (зменшення) вартості фінансових інвестицій [4].

Різні вчені вносять пропозиції щодо відокремлення відображення на рахунках бухгалтерського обліку та у звітності витрат, доходів і фінансових результатів від інвестиційної та фінансової діяльності.

Для обліку фінансової діяльності призначено відповідні рахунки, які умовно можна поділити на 2 групи:

- 1) не викликають сумнівів щодо їх призначення;
- 2) призначення яких викликає дискусію.

До першої групи належать рахунки 73 «Інші фінансові доходи» та 95 «Фінансові витрати» щодо фінансової діяльності. Рахунки 72 «Дохід від участі в капіталі» та 96 «Втрати від участі в капіталі» належать до другої групи, тому що на цих рахунках ще й обліковують результати інвестиційної діяльності, а саме на субрахунках 721 «Дохід від інвестиційної діяльності в асоційовані підприємства», 723 «Дохід від інвестицій в дочірні підприємства», 961 «Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства» та 963 «Втрати від інвестицій в дочірні підприємства». Однак, ми вважаємо, що ці рахунки призначені для обліку витрат та доходів саме фінансової діяльності. Тому що доходи та витрати інвестиційної діяльності в основному відображають на рахунках 74 «Інші доходи» та 97 «Інші витрати».

З метою коректного визначення фінансових результатів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності слід розмежовувати витрати фінансової та інвестиційної діяльності, які пов'язані з інвестиціями, спрямованими назовні, та витрати операційної діяльності, які пов'язані із самоінвестиціями і проваджуються для здійснення операційної діяльності СГ. Таким чином, пропонується витрати на створення необоротних активів для операційної діяльності відносити до самоінвестицій, з метою одержання фінансових доходів від операцій з фінансовими інструментами інших емітентів – до витрат на здійснення фінансової діяльності, а з метою одержання доходів від участі в діяльності інших СГ – до витрат інвестиційної діяльності [7].

Висновки. У результаті проведеного дослідження були розглянуті економічні категорії «доходи» та «витрати». Види, форми, обсяги, структура та зміст витрат і доходів підприємств постійно видозмінюються під впливом різних чинників, зокрема, суспільно-економічних, економічних, політичних і економічних тенденцій, процесів тощо. Суттєво на витрати й доходи підприємства впливають глобалізація економіки та світова фінансова криза. Наявність різних точок зору щодо сутності доходів та витрат обумовлена різними підходами у поглядах на природу економічного життя взагалі і виробничого процесу. У процесі дослідження було визначено основну проблему віднесення доходів та витрат фінансової та інвестиційної діяльності до відповідних рахунків. Тому має бути чітке розмежування рахунків, призначених для обліку різних видів діяльності. Визначено, що інвестиційна діяльність має

обліковуватись лише на рахунках 74 «Інші доходи» та 97 «Інші витрати». Рішення щодо обліку доходів та витрат відповідних видів діяльності має бути задокументовано у Наказі про облікову політику підприємства.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Житомир: Рута, 7-е вид., 2006. 832 с.
2. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли 2-е изд., исправл.: *Ексмо*, 2007. 480 с.
3. Гончарук І. В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК І ЦБ НААН України). *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 3. С. 18–34.
4. Гудзь Н.В. Крупка Я.Д., Омецінська І.Я. Облік витрат і доходів фінансової та інвестиційної діяльності. Стан і перспективи розвитку системи обліку : монографія. Тернопіль: Економічна думка., 2013. 320 с.
5. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Дерій В. А. Витрати і доходи підприємств у системі обліку та контролю. Економічна думка: монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2009. 272 с.
7. Деньга С.М. Удосконалення обліку фінансової діяльності суб'єкта господарювання. *Бухгалтерський облік і аудит. Науково-практичний журнал*. 2015. № 7. С. 7-16.
8. Коришко Н. Організація обліку фінансових результатів суб'єктів підприємницької діяльності. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 84–86.
9. Нагайчук В.В. Доходи і витрати підприємства як об'єкт контролю. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 6. Частина 5. С. 37-40.
10. Податковий кодекс України. К.: Економіка ІВЦ ДПА України. 2010. 336 с.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене приказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999р. № 318. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8199/8200>

Ірина ГУМЕНЧУК*
Студентка 4 курсу,
Факультет обліку та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: НОВАЦІЇ ТА ОБЛІК

***Анотація.** Реформування податкової системи України породжує низку проблемних питань, одним із яких є облік податку на додану вартість (ПДВ). ПДВ на сьогодні має найбільш виражену фіскальну функцію, що підкреслює залежність ефективності податкової політики країни від ефективності управління ПДВ на макрорівні. Проведено дослідження змін внесених у Податковий кодекс України та відзначено, що вони впливають на порядок нарахування та сплати ПДВ, адміністрування та обліку.*

***Annotation.** Reforming Ukraine's tax system raises a number of issues, one of which is value added tax (VAT) accounting. Today, VAT has the most pronounced fiscal function, which emphasizes the dependence of the effectiveness of the country's tax policy on the effectiveness of VAT management at the macro level. A study of the changes made to the Tax Code of Ukraine and noted that they affect the procedure for charging and paying VAT, administration and accounting.*

Вступ. Оподаткування – основа формування державного бюджету будь-якої країни, адже податки – фінансове підґрунтя життєдіяльності держави.

У нашому сьогоденні непрямі податки, зокрема податок на додану вартість, є найбільшим джерелом податкових надходжень у розвинутих країнах і водночас найбільш проблемним податком, що запозичений з досвіду зарубіжних країн. В сучасному світі ПДВ відіграє значну роль у формуванні бюджету України, його застосування є однією з умов входу країни до Європейського Союзу.

Податок на додану вартість (ПДВ) визнано одним з основних бюджетоутворюючих податків за всю історію його існування. ПДВ складний податок, тому методика розрахунку, адміністрування та відшкодування часто змінюється. Він підлягає постійним нововведенням та удосконаленням. Цей непрямий загальнодержавний податок є об'єктом зловживань як підприємств та організацій, так і фіскальних та контролюючих органів [3].

Проблеми недосконалості організації обліку та звітності, взаєморозрахунків між платниками і неплатниками ПДВ призводять до порушень норм чинного законодавства. Запровадження системи електронного адміністрування ПДВ стало одним із напрямків мінімізації маніпуляцій та корупційних схем. Але брак коштів для реєстрації податкових накладних

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ Подолянчук О.А.

(розрахунків коригування) зумовлює пошук варіантів управління формулою системи електронного адміністрування ПДВ. Тому досконала системи обліку розрахунків з ПДВ має вагоме значення як для економіки підприємства, так і держави.

Податок на додану вартість останнім часом привертає до себе значну увагу, тому що він став предметом широких дискусій щодо доцільності його застосування та наслідків справляння для економічного розвитку і бюджету країни. Вагомий внесок у розвиток організації та методики бухгалтерського обліку розрахунків з ПДВ здійснили вітчизняні вчені й науковці, зокрема Вінницького національного аграрного університету – Г.М. Калетнік, І.В. Гончарук, О.А. Подолянчук, Н.І. Коваль, Н.М. Гудзенко, В.М. та Метелиця.

Виклад основного матеріалу. Сталим є твердження, що податок на додану вартість – це непрямий податок, який входить в ціну в товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але зобов’язання щодо його перерахування до бюджету покладено на фізичних чи юридичних осіб, які здійснюють реалізацію товарів (робіт, послуг). Як вже зазначалося, основними бюджетоутворюючими податками в нашій країні є непрямі податки, зокрема ПДВ. У таблиці 1 представимо структуру бюджетоутворюючих податкових надходжень.

Таблиця 1

Податкові надходження до Державного бюджету України у розрізі основних бюджетоутворюючих податків за 2016-2020 рр, %

Період	ПДФО	Податок на прибуток підприємств	ПДВ з вітчизняних товарів	ПДВ з імпортних товарів	Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів.
2016	17,73	7,69	6,91	23,18	7,04
2017	18,26	7,22	6,24	24,64	6,67
2018	19,41	8,97	6,68	24,94	6,14
2019	21,36	9,10	6,89	22,47	5,53
2020	21,44	8,61	9,19	19,21	5,98

**Джерело: [1]*

На сучасному етапі, як стверджують науковці та статистика, питома вага надходжень ПДВ з вітчизняних та імпортних товарів за останні роки становить 29-31 %. Якщо говорити про податок на доходи фізичних осіб – то його частка надходжень до бюджету України, в середньому за останні 5 років, становить: 19,64 %, питома вага податку на прибуток підприємств складає 8,4%, що в сумі не перевищують питомої ваги надходжень ПДВ. На основі проведеного аналізу підтверджується фіскальна ефективність ПДВ, оскільки спостерігається тенденція до зростання його частки у формуванні дохідної частини бюджету.

Основним нормативно-правовим актом, що визначає платників податку, базу, об’єкт, предмет оподаткування, ставки податку, порядок реєстрації платників податку, операції що звільненні від оподаткування, податковий кредит, податкову накладну, електронне адміністрування, звітні (податкові періоди), порядок надання податкової декларації та строки розрахунків з бюджетом – є Податковий Кодекс України (ПКУ), зокрема розділ V [7].

Відповідно до ст. 193 ПКУ розділу V зафіксовано такі ставки податку на додану вартість: 20%; 0%; 7 %; 14 %. Остання стосується оподаткування операцій з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України сільськогосподарської продукції, що класифікується за такими кодами згідно з УКТ ЗЕД: 0102 (велика рогата худоба, жива), 0103 (свині, живі), 0104 10 (вівці), 0401 (в частині молока незбираного), 1001 (пшениця), 1002 (жито), 1003 (ячмінь), 1004 (овес), 1005 (кукурудза), 1201 (соєві боби), 1204 00 (насіння льону), 1205 (насіння свиріпи та ріпака), 1206 00 (насіння соняшника), 1207 (насіння та плоди інших олійних культур), 1212 91 (цукрові буряки), крім операцій з ввезення на митну територію України товарів, визначених у пункті 197.18 статті 197 ПКУ [7].

Застосування даної ставки спричинено змінами до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції. Ставка 14 % застосовується, починаючи з 1 березня 2021 року. Операції, які розпочались до 1 березня 2021 року, завершуються за ставкою ПДВ 20% [7]. Крім того, визначено, що операції із ввезення на митну територію України племінних чистопородних тварин та племінних (генетичних) ресурсів за вищевказаними кодами залишаються звільненими від ПДВ за ст.197.18 Податкового кодексу [7].

Зауважимо, що облікове забезпечення розрахунків з ПДВ на сьогодні регулюється тільки Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Інструкція № 291) [2], оскільки Інструкція з бухгалтерського обліку податку на додану вартість № 141 (затверджена Наказом Міністерства Фінансів України від 1 липня 1997 року) втратила чинність у червні 2019 року (Інструкція № 141) [3].

Облік ПДВ ведеться на окремому субрахунку 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «ПДВ») рахунку 64 «Розрахунки за податками та платежами», а також за субрахунками 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит» [2].

Субрахунки 643 та 644 призначені для обліку податкового зобов'язання та податкового кредиту відповідно [2]. У податковій декларації з ПДВ суми, що відображаються на субрахунках 643 та 644, не відображаються, адже суми, що відображені на субрахунках, не беруть участі при визначенні ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету у звітному періоді. Суми податку на додану вартість у разі оплати (авансу) постачальникам або підрядникам під майбутню поставку товарно-матеріальних цінностей, виконання робіт (послуг) обліковують на субрахунку 643. А на субрахунку 644 обліковують суму ПДВ у разі надходження від покупців за попередньої оплати (авансу) за продукцію, товари, послуги. Це пов'язано з тим, що якщо у разі попередньої оплати активи ще не реалізовані і тому на рахунки класу №7 «Доходи і результати діяльності» податкові зобов'язання зарахувати не можна. Якщо б першою подією було відвантаження продукції, товарів, виконання робіт, надання послуг, то податкове зобов'язання можна було б відразу відобразити за дебетом субрахунків №701, №702, №703 і

кредитом субрахунку №641 «Облік розрахунків за податками і платежами». Тобто субрахунки 643 і 644 є допоміжними [2].

Для обліку коштів, що знаходяться на рахунку в системі електронного адміністрування ПДВ, відкритому в Казначействі, застосовують субрахунок 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» [3].

Варто відзначити, що рекомендації Інструкції № 141 були доволі корисними для методики облікового відображення розрахунків з податку на додану вартість [3]. Тому суб'єкти господарювання можуть використовувати рекомендації Інструкції № 141 і позиції програмного продукту «1 С: Підприємство» для організації обліку розрахунків з ПДВ, передбачивши основи в обліковій політиці (табл. 2).

Таблиця 2

Аналітичні рахунки з податку на додану вартість

№ з/п	Код	Назва та характеристика
1	641/ПДВ	«Розрахунки з ПДВ» - призначено для ведення обліку податку на додану вартість
2	641/2	«Розрахунки з ПДВ в системі електронного адміністрування ПДВ» - для відображення суми ПДВ, перерахованої до бюджету Казначейством
3	641/3	«Розрахунки з ПДВ за дотаційними операціями» - для аналітичного обліку зобов'язань і податкового кредиту з ПДВ за «дотаційними» операціями, в сфері сільського господарства.
Податкове зобов'язання		
4	643	«Податкове зобов'язання» - для обліку суми ПДВ, визначену, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати) за готову продукцію, товари, інші матеріальні цінності та нематеріальні активи, роботи, послуги, що підлягають відвантаженню (виконанню).
5	643/1	«Податкове зобов'язання з ПДВ підтвержене» - використовується для обліку за оподатковуваними операціями, пов'язаними з передоплатою у разі реєстрації податкової накладної у ЄРПН
6	643/2	«Податкове зобов'язання з ПДВ непідтвержене» - використовується для обліку за оподатковуваними операціями, пов'язаними з передоплатою в момент виникнення зобов'язання за первинними документами або у разі блокування податкової накладної
7	643/3	«Податкове зобов'язання, що підлягає коригування» - для відображення нарахованого ПЗ на вартість придбаних товарів (робіт, послуг), які будуть використовуватися в операціях, що не обкладаються ПДВ.
Податковий кредит		
8	644	«Податковий кредит» - для обліку суми ПДВ, на яку підприємство набуло право зменшити Податкове зобов'язання.
9	644/1	«Податковий кредит з ПДВ підтверджений» - для обліку податкового кредиту в разі перерахування передоплати за товари, роботи, послуги та отриманні податкової накладної від контрагента, зареєстрованої в ЄРПН.
10	644/2	«Податковий кредит непідтверджений» - для обліку сум вхідного ПДВ, які не підтвердженні податковою накладною, зареєстрованими в ЄРПН, або з помилками

*Джерело: сформовано за [2]

Якщо податкова накладна не була зареєстрована в ЄРПН протягом 365 днів, суми ПДВ списуються на первісну вартість необоротних активів або запасів, або до дебету субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності».

Варто зауважити, що у 2021 році, а саме з 12 березня, набрав чинності наказ Мінфіну № 131, яким, зокрема, внесено зміни до форми податкової декларації з податку на додану вартість та форми уточнюючого розрахунку податкових зобов'язань з ПДВ у зв'язку з виправленням самостійно виявлених помилок. Подання податкової декларації з ПДВ за формою, яка враховує зміни, внесені Наказом № 131, вперше здійснювалось за звітний період березень 2021 року [6].

При цьому, істотних змін зазнали додатки до декларації ПДВ. Так, із декларації з ПДВ вилучено додаток 5 (розшифровка контрагентів). Частина інформації, яку відображали у старому додатку 5, розкривається в новому додатку 1.

Розділ I «Податкові зобов'язання» додатка 1 містить дві таблиці. Таблиця 1.1 - це «Відомості про включені суми податку на додану вартість, вказані в податкових накладних, не зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних на дату подання податкової декларації з ПДВ, до суми податкових зобов'язань за звітний (податковий) період». Тобто, у Таблиці 1.1 наводяться дані лише по незареєстрованим податковим накладним за звітний період на дату подання декларації.

Таблиця 1.2 – це «Відомості про коригування податкових зобов'язань згідно зі статтею 192 та пунктом 199.1 статті 199 розділу V Кодексу у разі збільшення суми компенсації за звітний (податковий) період на підставі розрахунків коригування, складених у звітному (податковому) періоді та не зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних на дату подання податкової декларації з податку на додану вартість». У Таблиці 1.2 слід зазначати лише коригування на збільшення податкових зобов'язань у розрізі розрахунків коригування, незареєстрованих у Єдиному реєстрі податкових накладних.

Розділ II «Податковий кредит» нового додатка 1 також містить 2 таблиці:

- Таблиця 2.1 «Відомості про операції з придбання з податком на додану вартість, які підлягають оподаткуванню за основною ставкою та ставкою 7%»;
- Таблиця 2.2 «Відомості про коригування податкового кредиту згідно зі статтею 192 розділ V Кодексу».

Вищезазначені таблиці повинні містити розшифровку усього податкового кредиту і його коригування за звітний період [6].

Проведені дослідження дають можливість погодитися з тим, що податок на додану вартість є раціональним з усіх відомих на сьогодні податків. Даний податок може не лише забезпечити 100-відсоткове виконання бюджету в частині податкових надходжень, а й дозволити контролювати динаміку ВВП.

Український уряд намагається створити досконалий механізм регулювання обліку та реєстрації операцій з ПДВ, проте чи «приживеться» оновлена система на сьогодні сказати важко. Необхідно докласти ще багато зусиль з боку платників податків та Міністерства фінансів щоб урегулювати даний процес, викреслити «білі плями» із законодавства та справді зменшити тіньовий сектор

та фіктивний ПДВ, а не збільшувати контрольну функцію платників ПДВ та штрафні санкції за порушення податкового законодавства.

Висновки. Дослідження наукових публікацій підтверджує, що податок на додану є непрямим податком і нараховується та сплачується відповідно до норм Податкового кодексу України. Науковцями визначено ряд власних думок щодо сутності ПДВ. Однак дискусія, незважаючи на супроводжуючі її численні політичні заяви, носить винятково теоретичний характер. Критика сучасної версії українського ПДВ у нашій країні дуже часто супроводжується негативними зауваженнями на адресу системи ПДВ, мотивуючи пропозиції щодо повної відміни цього податку та (або) заміни його іншим видом податку на споживання – податком із продажу або податком на оборот. Бухгалтерські проведення щодо обліку ПДВ потребують великої кількості операцій, складності розрахунків, уточнень, коригувань тощо. Тому, на рівні законодавства України доречним є удосконалення та спрощення механізму справляння та обліку ПДВ.

Список використаних джерел

1. Доходи зведеного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 07.05.2021).
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства Фінансів України від 30.11.1999р. №291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
3. Подолянчук О. А. Облікове забезпечення розрахунків з податку на додану вартість. *Ефективна економіка*. 2020. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/78.pdf (дата звернення: 07.05.2021).
4. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.
5. Про внесення змін до форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість та визнання таким, що втратив чинність, наказу Державної податкової адміністрації України від 29 березня 2011 року № 167: Наказ Міністерства фінансів України від 20.11.2019 № 488. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1285-19#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
6. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України: Наказ Міністерства фінансів України від 01.03.2021 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-21#Text> (дата звернення 07.05.2021).
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 07.05.2021).

Юлія КОЛОДІЙ,*
магістр 1-го року денної форми навчання,
факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

***Анотація.** У статті досліджено значення обліково–аналітичного забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємства. Встановлено, що основою економічної безпеки підприємства є обліково-аналітичне забезпечення, від стану якого залежить ефективність і стабільність функціонування підприємства, також створення передумов для подальшого розвитку шляхом своєчасного виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам і небезпекам. Констатовано, що при визначенні сучасних потреб розвитку підприємства необхідно розширювати межі інформаційного забезпечення. А це, у свою чергу, вимагає в системі обліково-аналітичного забезпечення виокремлення відповідних складових. Виокремлення таких систем обумовлено потребами окремих груп користувачів.*

***Abstract.** There is investigated the sense of accounting and analytical providing in the management of the enterprise's economic security in the article. Established, that a base of economic security is accounting and analytical providing from the state of which depends the efficiency and stability of the company, creating the preconditions for further development by the way of timely detection and prevention the external and internal threats and dangers. Stated, that in determining the current problems of the enterprise development it is necessary to expand the limits of the information providing. This is in turn requires in the system of accounting and analytical providing allocation of corresponding components. Allocation such systems are due to the needs of specific groups of users.*

Вступ. Поняття «економічна безпека» є повноправним об'єктом дослідження економічної науки. Активні наукові дослідження у цій сфері проводяться упродовж останніх двох десятиріч. Такий відносно короткий термін дозволив сформулювати теоретичне підґрунтя, накопичити певний практичний досвід, але внаслідок складних трансформаційних процесів, недосконалості законодавства, змін державного регулювання, зростання конкурентної боротьби та зовнішнього тиску, нестабільності фінансових ринків та національної валюти, наявності соціальних проблем, питання визначення змісту економічної безпеки підприємства, основних напрямків удосконалення її управління та його обліково-аналітичного забезпечення продовжують

* Науковий керівник: д.е.н, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ Правдюк Н.Л.

залишатися актуальними.

Стабільне функціонування, розвиток та збільшення конкурентоспроможності підприємства є результатом надійної системи економічної безпеки підприємства, рівень якої залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти, забезпечені достовірною обліково-аналітичною інформацією, будуть спроможні уникнути можливих кризових загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Вважаємо, що доцільно здійснити розгляд наукових точок зору щодо визначення змісту категорії «економічна безпека підприємства», висловити авторське визначення та визначити роль обліково-аналітичної інформації для управління економічною безпекою підприємства.

Метою написання статті є узагальнення існуючих підходів щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства» та визначення ролі обліково-аналітичної інформації при управлінні економічною безпекою підприємства.

Виклад основного матеріалу. Визначальною підсистемою управління підприємствами в умовах постійних флуктуацій зовнішнього середовища функціонування є ризик-менеджмент, що забезпечує сталий розвиток та задовільний рівень економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Поєднання стратегічного і тактичного компонентів управління ризиками неможливе без належного рівня обліково-аналітичного забезпечення як на рівні всього підприємства, так і на рівні його структурних підрозділів. Саме бухгалтерський облік, аналіз та контроль забезпечують методологічну основу управління складними процесами операційної діяльності, надають користувачам достовірну та неупереджену інформацію про факти господарського життя, що здатні вплинути на рівень економічної безпеки і ступінь загроз від ризиків різних видів діяльності [1].

В загальних рисах антикризове управління передбачає стабілізацію, насамперед фінансових складових господарської діяльності. Тому в ув'язці з антикризовим управлінням досліджуються фінансова стабільність, ліквідність підприємств та галузі та їх похідні коефіцієнти. Оскільки основою формування показників фінансової стабільності є дані бухгалтерського обліку, від якості інформаційного супроводження та методики визначення показників стійкості і ліквідності залежить ефективність управлінських рішень ефективність роботи підприємств, галузі, регіону, аграрної економіки [2].

Питанням економічної безпеки підприємства та інформаційного забезпечення її управління присвятили свої роботи значна когорта науковців: Бабіна Н.О, Сосоновська І.М, Мулик Я.І, Правдюк Н.Л, Дулеба Н.В, Ареф'єва О.В, Штангрет А.М, Гудзенко Н.М., Китайчук Т.Г, Кусторовська О.О, О.В.Юрків, Н.В.Яськевич.

Проте, як свідчать проведені нами дослідження наукових публікацій (табл.1), серед науковців немає єдиного трактування змісту категорії «економічна безпека».

Зміст категорії «економічна безпека підприємства»: огляд наукових джерел

Автор	Визначення
1	2
Бабіна Н. О. «Економічна безпека підприємства в умовах викликів посткризового розвитку» К.: КНЕУ. 2005. 398 с.	Економічна безпека підприємства це такий стан його функціонування, за якого забезпечується неодмінний розвиток у відповідності до заздалегідь визначених (задекларованих) цілей і завдань; спроможність зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз; здатність задовольняти потреби зацікавлених агентів.
Сосновська І.М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. К.: Правова єдність. 2009. 544 с.	Економічна безпека підприємства - стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дають можливість господарюючим суб'єктам запобігати внутрішнім та зовнішнім загрозам, забезпечувати тривале виживання та сталий розвиток на ринку відповідно до обраної місії.
Дулеба Н.В. Дослідження трансформації поняття «економічна безпека підприємства» К.: ЦУЛ, 2013. 456 с.	Економічна безпека підприємства (господарюючого суб'єкта) – це захищеність його науково-технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз та здатність його до відтворення.
Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємства». К. : Вид-во Європ. ун-ту. 2005. 170 с.	Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям і пов'язане не тільки з внутрішнім станом самого підприємства, а й з впливом зовнішнього середовища та із суб'єктами, з якими підприємство вступає у взаємодію».
Калетнік Г. М., Пчелянська Г.О. Місце і роль продовольчої безпеки у формування економічної безпеки України. Бізнес Інформ. 2014. № 2. С. 30 –34.	Економічну безпеку можна розглядати в трьох аспектах: як стан, як процес та як систему. Економічна безпека як стан економіки – це певний стан національного господарства, який склався під впливом виробничих, технологічних, міжнародних та соціальних факторів, що дозволяє забезпечувати відтворювальний процес. Економічну безпеку можна трактувати як перманентний процес створення та покращення умов, що забезпечують надійне функціонування економіки. Економічна безпека ще є системою, тобто сукупністю взаємопов'язаних структурних елементів.

**Джерело: сформовано автором на підставі опрацьованих джерел*

На підставі проведеного дослідження визначення змісту категорії «економічна безпека підприємства» ми дійти висновку, що економічна безпека підприємства є комплексним поняттям, яке характеризує його спроможність зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, захищеність його усіх видів його потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз та його здатність до відтворення.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Економічна безпека має відповідні функціональні цілі (рис.1).

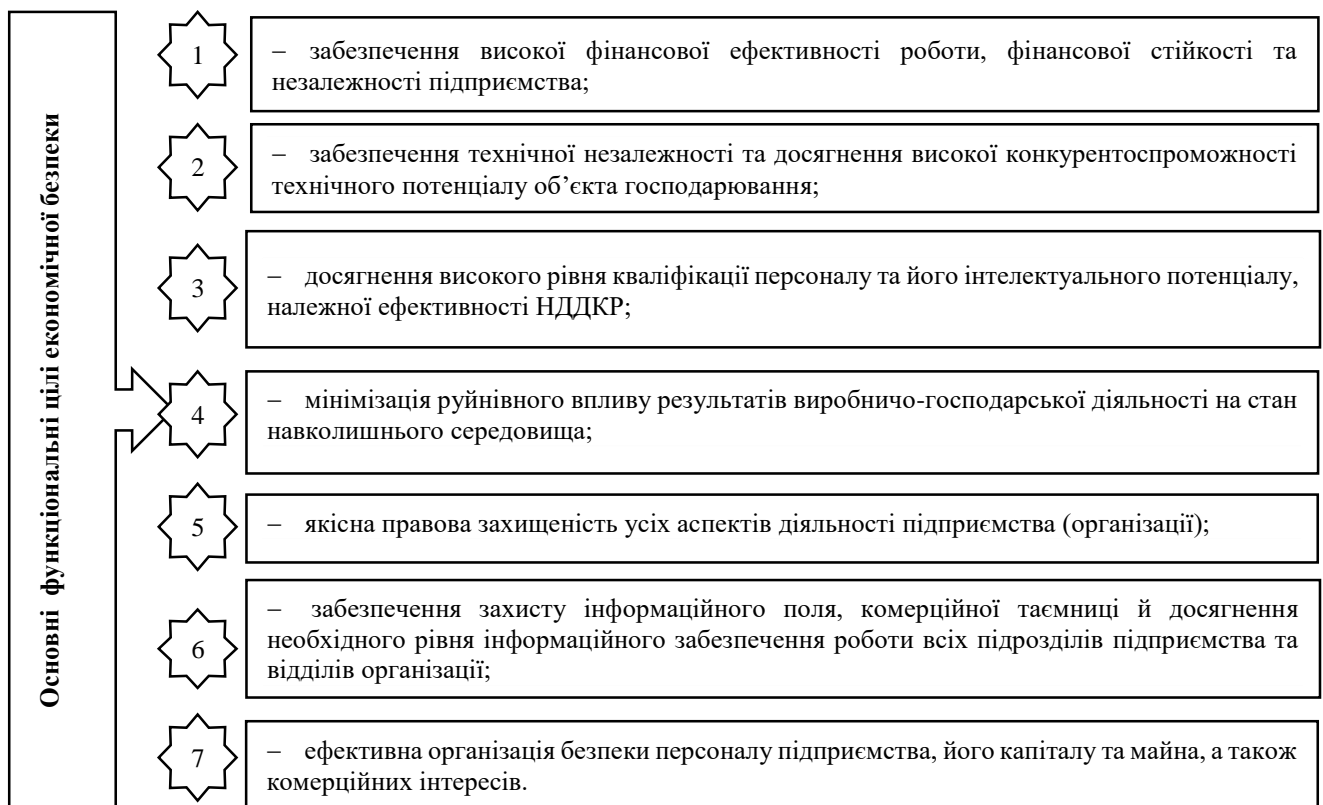

Рис. 1 Основні функціональні цілі економічної безпеки

**Джерело: сформовано автором на підставі [3]*

Ризиковість аграрного бізнесу визначає ряд факторів, таких як: сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, ряд інших причин. Аграрні реформи та нестабільність вітчизняного законодавства збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів в сільському господарстві і, відповідно, підсилюють вплив ризиків на бізнес. Фінансові ризики для підприємств, перш за все полягають у недостатності фінансових ресурсів для забезпечення ефективної діяльності. Кожен вид ризику має свою специфіку прояву та впливу на економічну безпеку підприємств, що актуалізує питання врахування специфіки галузі під час розробки та впровадження механізму управління економічною безпекою [4].

Для економічної безпеки підприємства характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки, який являє собою оцінку стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства.

Для визначення рівня цих показників та подальшого прийняття управлінських рішень з метою їх поліпшення, управлінський персонал повинен бути забезпечений обліковою інформацією, аналіз та обробка якої сприятиме досягненню раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансовій стійкості та ефективному функціонуванню підприємства. Саме цим і зумовлюється необхідність систематичної оцінки фінансового стану підприємства на підставі інформації, сформованої та систематизованої у формах бухгалтерської звітності.

У ринкових умовах діяльності підприємств та прийняття вірних управлінських рішень інформація стала більш важливим ресурсом, ніж матеріальні, енергетичні, трудові та фінансові ресурси. Відповідно, особливого значення набувають методи обробки й використання інформації, а також технічні засоби, завдяки яким стає можливим перетворення інформації у важливий виробничий ресурс.

В сучасних умовах інформація виступає рушієм будь-якого бізнесу. Вона допомагає правильно оцінити умови бізнес середовища, усвідомити та сформулювати цілі та завдання майбутньої діяльності та на цій основі прийняти ефективні управлінські рішення. Інформація є визначальним чинником, що характеризує рівень безпеки аграрного бізнесу. Висока поінформованість керівників та менеджерів про бізнес-процеси та загрози дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити конкурентні переваги [5].

Облікова інформація є центром економічної інформації підприємства. Це пов'язано з тим, що така інформація точніша, оперативна, достовірна і всебічна за будь-яку іншу. Вона показує зв'язки підприємства з навколишнім середовищем, також його внутрішню структуру, надає можливість розподіляти права виконавців та їхню економічну ефективність. Проте, для того, щоб облікова інформація була корисною в управлінні підприємством, вона має бути достовірною і значимою, тобто повністю відображати господарські процеси на підприємстві, легко перевірятися та аналізуватися, а також має бути корисною для складання планів, ґрунтуватися на зворотному зв'язку і надходити до користувача в потрібний час.

Аналіз інформації сприяє економічному обґрунтуванню управлінських рішень, виявленню і повнішому використанню резервів виробництва. Без нього неможливо дієво, по-науковому керувати підприємством, досягти високих результатів господарювання. Він дає змогу оцінити рівень господарської діяльності підприємств і їх окремих ланок, діагностувати характер і місце порушення нормального протікання виробничого процесу, визначити конкурентоспроможність того чи іншого суб'єкту господарювання [6].

У сукупності дані обліку та аналізу формують систему обліково-аналітичного забезпечення управління.

Ми поділяємо думку науковців, які вважають, що бухгалтерський облік разом з економічним аналізом є основою інформаційного забезпечення системи управління та складає систему обліково-аналітичного її забезпечення. Використовується поєднання процедур для формування інформації узагальнюючого та аналітичного характеру, що передують прийняттю обґрунтованих управлінських рішень [7].

Розглянемо визначення сутності категорій «облікова інформація», «обліково-аналітичне забезпечення», що висловлені вітчизняними науковцями (табл.2).

Аналіз опрацьованих наукових джерел дозволяє зробити висновок, що обліково-аналітична інформація є основною інформацією, що надходить від об'єкта до суб'єкта управління. За допомогою інформації суб'єкт здійснює

контроль за об'єктом, а також зв'язок із зовнішнім середовищем.

Таблиця 2

Зміст категорії «облікова інформація», «обліково-аналітичне забезпечення» : огляд наукових джерел

Автор	Визначення
1	2
Мулик Я.І. Формування системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств. Ефективна економіка. № 10.2014. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=34 <u>16</u>	Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою безпекою аграрних підприємств - це процес збору, підготовки, реєстрації та обробки обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень направлених на забезпечення захисту фінансових інтересів підприємств на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.
Кусторовська О.О., Юрків О.В., Яськевич Н.В.Роль облікової інформації в управлінні підприємством» Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоелектронному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування», 11-12 травня 2017 року.Т. : ФОП Паляниця В.А. 2017.7. С. 93–95.	Облікова інформація є центром економічної інформації підприємства. Це пов'язано з тим, що така інформація точніша, оперативна, достовірна і всебічна за будь-яку іншу. Вона показує зв'язки підприємства з навколишнім середовищем, так і його внутрішню структуру, також надає можливість розподіляти права виконавців та їхню економічну ефективність.
Штангрет А.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Наукові записки Української академії друкарства. 2016. № 2. С. 167–172.	Облікова інформація - сукупність відомостей про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, яку використовують для оцінки й аналізу економічних явищ та процесів для розроблення і прийняття управлінських рішень.
Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою політикою підприємства. Фінансова політика регіонального розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 25-річчя заснування кафедри фінансів і кредиту (10-11 жовт. 2019 р.). Житомир. 2019. 340 с. С. 296 – 299.	Обліково-аналітичне забезпечення – це документально обґрунтований процес добору економічних даних на потреби управління підприємств. Залежно від мети, він генерує дані обліку, аналізу і контролю для прийняття управлінських рішень і має різні ступені деталізації та ієрархії.
Гудзенко Н.М., Китайчук Т.Г. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 3. С.125-134.	Досягнення економічної безпеки підприємства можливе за умови, що система обліку сприятиме отриманню інформації операційного, тактичного і стратегічного характеру, застосуванню різних видів аналізу та аудиту, розширить обсяг інформаційних ресурсів про складові безпеки (ринкову, фінансову, правову тощо).

**Джерело: сформовано автором на підставі опрацьованих джерел*

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки :

1. економічна безпека підприємства є комплексним поняттям, яке характеризує його спроможність зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, захищеність його усіх видів його потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз та його здатність до відтворення;

2. рівень економічної безпеки підприємства безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти, використовуючи наявну, систематизовану та згруповану у формах бухгалтерської звітності обліково-аналітичну інформацію про фінансовий стан, сукупний фінансовий дохід, рух грошових коштів та власний капітал підприємства, будуть спроможні уникнути можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища

3. рівень економічної безпеки підприємства безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти, використовуючи наявну, систематизовану та згруповану у формах бухгалтерської звітності обліково-аналітичну інформацію про фінансовий стан, сукупний фінансовий дохід, рух грошових коштів та власний капітал підприємства, будуть спроможні уникнути можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища

Список використаних джерел

1. Василішин С.І. Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Випуск 3(17). С.178-183

2. Правдюк Н.Л. Аналітичне забезпечення антикризового управління агроформувань. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 33-44.

3. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. К.: ЦУЛ. 2013. 456 с.

4. Правдюк Н.Л., Ярославський Я.О. Формування організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою зернопереробних підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 8. С.77-85.

5. Мулик Я.І. Формування системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3416>

6. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури». 2017. 288 с.

7. Правдюк Н.Л. Цінова політика щодо товарної продукції підприємства : обліково-аналітичний аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. Вип. 1 (36). С.153-172.

Жанна ЛОЯНИЧ,*
магістр 1-го року заочної форми навчання,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** У статті проаналізовано, встановлено та надано оцінку основним проблемним аспектам, що пов'язані з обліком основних засобів. Досліджено сутність, переваги і недоліки кожного з методів нарахування амортизації основних засобів, визначених П(С)БО 7. Розглянуто невирішені питання оцінки та первинного обліку основних засобів. Запропоновано рекомендації та шляхи удосконалення обліку основних засобів при їх довготривалому використанні.*

***Abstract.** The article analyzes, establishes and provides an assessment of the main problematic aspects related to the accounting of fixed assets. The essence, advantages and disadvantages of each of the methods of accrual of depreciation of fixed assets, defined by the Regulation (Standard) of Accounting 7. The unresolved issues of valuation and primary accounting of fixed assets are considered. Recommendations and ways to improve the accounting of fixed assets for their long-term use are proposed.*

Вступ. Стійкий економічний розвиток АПК впливає на суттєві зміни в гармонізації інтересів усіх зацікавлених сторін. В умовах сучасної ринкової економіки проблеми обліку основних засобів набувають особливої актуальності. В першу чергу це стосується аграрних підприємств, де основним засобом праці виступає матеріально-технічна база.

Розвиток ринкової економіки стимулює підприємства до впровадження нової техніки та технологій, що призводить до відповідальності суб'єктів господарської діяльності за раціональність та ефективність своєї роботи, яка прямо залежить від забезпеченості підприємства основними засобами.

Правильна організація обліку основних засобів сприяє ефективному використанню засобів праці, які у своїй сукупності утворюють виробничо-технічну базу і визначають виробничу мету господарства. В процесі поділу груп за якими класифікуються основні засоби підприємства та вибору методів їх амортизації виникають різні за своїм характером проблеми відображення в обліку.

Останнім часом досить значну увагу науковці приділяють проблемним питанням обліку основних засобів у чинному законодавстві, порівнянню

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ Коваль О.В.

облікових аспектів за національними та міжнародними стандартами, удосконаленню організації обліку основних засобів, їх відображенню в обліковій політиці та проблемам відображення основних засобів у різних галузях економіки. Особливо слід виокремити праці таких науковців, як А.О. Касич [4], І.А. Дерун [3], М.М. Могилова [6], О.В. Стрибуль, В.В. Кузьома [2] та багато інших.

Не применшуючи досягнень та результатів досліджень українських та зарубіжних учених, слід відзначити, що окремі проблеми в організації обліку основних засобів залишаються невирішеними. До них можна віднести такі питання, як: наближення вітчизняного обліку до міжнародних стандартів, документальне оформлення їх наявності та руху, вибір методів нарахування амортизації тощо. Сьогодні ці питання залишаються актуальними і потребують подальших досліджень.

Мета статті є дослідження проблемних питань обліку основних засобів в сфері сільського господарства та надання рекомендацій щодо його удосконалення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні шляхів покращення обліку основних засобів на підприємствах аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу. Важливою умовою функціонування підприємств аграрного комплексу є наявність основних засобів. Це вимагає постійного контролю за ефективністю використання основних засобів для потреб управління виробничою діяльністю. Одним із основних завдань обліку основних засобів є надання повної, правдивої та неупередженої інформації щодо них. Однак інформація, що міститься у фінансовій звітності відносно основних засобів, не завжди є такою через недосконалість вітчизняного законодавства та постійні зміни в ньому [3].

Однією із важливих проблем в системі бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств, яка потребує вирішення, є удосконалення амортизаційної політики підприємства та більш раціональний підхід до вибору методу нарахування амортизації. Адже амортизація являється одним із базових елементів витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Потрібно розуміти, що від вибору методу нарахування амортизації будуть залежати всі показники собівартості продукції, який і показує ступінь ефективності діяльності підприємства [4].

Для нарахування амортизації по основних засобах підприємство серед альтернативних методів обирає для себе найбільш оптимальні і раціональні, які забезпечать дотримання принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, необхідні темпи і пропорції відтворення основних засобів [6].

Кожен з цих методів має свої переваги і недоліки, врахування яких дозволить визначити оптимальний для конкретного об'єкта основних засобів. При обранні методів слід керуватися наступними принципами:

- відповідність методу нарахування амортизації впливу фізичного і морального зношення та дії економічного зовнішнього середовища;
- дотримання чинних нормативно-правових вимог щодо дозволених

методів нарахування амортизації та обмеження строків корисного використання об'єктів з метою їх амортизації для відповідних класифікаційних груп основних засобів;

– доцільність застосування тих чи інших методів, зокрема прискореної амортизації, і строків корисного використання відповідно до фінансово-майнового стану підприємства;

– відповідність методів нарахування амортизації та строків їх корисного використання з позицій списання основних засобів потребам відтворення матеріально-технічної бази (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика альтернативних методів нарахування амортизації основних засобів сільськогосподарського призначення

Ознаки порівняння	Методи нарахування амортизації				
	прямолінійний	кумулятивний	прискореного зменшення залишкової вартості	зменшення залишкової вартості виробничий	виробничий
Переваги	простота застосування				забезпечує відповідність суми амортизації інтенсивності експлуатації об'єкта
	враховує вплив морального зношення; забезпечує інтенсивне списання вартості в перші роки експлуатації				
Недоліки	не враховують фактор обкатного режиму експлуатації окремих видів машин, обладнання та транспортних засобів				проблемність застосування для визначення річної суми амортизації
	не враховує фактору морального зношення	призводять в перші роки експлуатації основного засобу до штучного завищення собівартості продукції та викривлення інших фінансово-економічних показників (що в принципі не позначається на процесах відтворення)			
	не відповідає зміні продуктивності основних засобів з плином часу			складність розрахунку	
Приклад розподілу вартості, що амортизується, за роками експлуатації об'єкта термін корисного використання 5 років), %					
1-й рік	20,0	33,3	42,7	45,2	залежить від інтенсивності використання об'єкту
2-й рік	20,0	26,7	25,7	26,1	
3-й рік	20,0	20,0	15,4	15,0	
4-й рік	20,0	13,3	9,2	8,7	
5-й рік	20,0	6,7	7,0	5,0	

*Джерело [6]

Часто на підприємствах складаються такі обставини, що частина об'єктів

основних засобів тривалий час не використовується. Враховуючи, що на всі об'єкти, амортизація нараховується незалежно від інтенсивності їхнього використання, це призводить до завищення собівартості продукції за умови, що певна частина основних засобів не бере участі у виробництві. У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно в таких випадках їх законсервувати, що дає змогу підприємствам не нараховувати за цими об'єктами амортизацію, а отже, виключити негативний вплив цього фактору на формування собівартості продукції, робіт, послуг. Під час консервації основні засоби підприємства приводять у стан, що забезпечує збереження технологічного обладнання, будівель і споруд, а також безпеку технічного персоналу й населення, охорону довкілля [1].

Окремою групою є проблеми складності оцінки основних засобів, які полягають у виборі вартості, за якою слід їх вимірювати [7]. Основними проблемами, що виникають в процесі оцінки за справедливою вартістю основних засобів є те, що на сьогодні відсутні методичні основи обґрунтованого визначення вихідної оцінки основних засобів; використання поняття «справедлива вартість» в П(С)БО, оскільки ринкові ціни не можна назвати справедливими, бо вони не можуть бути одночасно справедливими для двох учасників ринку – продавця і покупця; при виборі об'єктивного методу оцінки основних засобів необхідно мати на увазі, що не існує такої оцінки, яка б задовольняла вимоги всіх без винятку користувачів фінансової звітності [8].

Проблемним на сьогодні також є питання ведення первинного обліку основних засобів, точніше типових форм первинної документації з обліку наявності та руху основних засобів. Так, з часу затвердження пакету типових первинних документів з обліку основних засобів відбулися істотні зміни в організації бухгалтерського обліку основних засобів. Проте змін у типових документах з обліку основних засобів не спостерігається [5].

У той же час первинна інформація в чисельних реєстрах бухгалтерського обліку основних засобів дублюється, що зменшує інформативність та аналітичність первинних документів з обліку основних засобів.

З метою підвищення інформативності та аналітичності первинних документів з обліку основних засобів пропонується використовувати форму «Інвентарна картка – акт обліку руху основних засобів», у якій будуть вказуватися матеріально-відповідальна особа, вид та код об'єкта основних засобів, окремо виділятися дата надходження і дата введення в експлуатацію, а також підстави для їх надходження та вибуття у розрізі таких показників, як дата, номер наказу, характеристика об'єкта, висновок комісії. Також у ній вказується рік випуску, джерело фінансування, первісна вартість, інвентарний та заводський номер, група основних засобів, норма амортизації, а також відомості про проведені ремонти у розрізі дат, кількості днів, сум, а також показники їх індексації і сум після неї, суми амортизаційних відрахувань та залишкової вартості. Таким чином, «Інвентарна картка – акт обліку руху основних засобів» буде відносно універсальним джерелом інформації про окремі об'єкти основних засобів [2].

Висновки. Представлені у статті результати дослідження стосовно проблем обліку основних засобів дають можливість дійти таких висновків:

1) існуючі методи розрахунку амортизації не задовольняють вимогам сьогодення щодо накопичення необхідної суми коштів для відтворення основного капіталу підприємств. За таких умов актуальною є проблема правильного вибору методу амортизації, який буде застосовуватись на підприємстві.

2) удосконалення первинних документів з обліку наявності та руху основних засобів шляхом їх структурної перебудови забезпечить формування неупередженої обліково-економічної інформації щодо наявності та руху основних засобів, їх первісної оцінки, переоцінки, нарахування амортизації, що сприятиме покращенню аналітичного і синтетичного обліку для потреб управління.

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що П(С)БО 7 вимагає змін і доповнень з боку сфери його дії.

Список використаних джерел

1. Бойчук Є. Консервація основних засобів: механізм, бухгалтерський та податковий облік. *Все про бухгалтерський облік*. 2012. № 51. С. 6-11.

2. Гаценко О.П. Облік необоротних активів в умовах формування ринкових відносин: автореферат дисертації на здобуття звання к.е.н. Київ. 2000. URL: www.nbuuv.gov.ua.

3. Дерун І. А. Удосконалення бухгалтерського обліку основних засобів на основі його гармонізації. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2009. № 4 (50). С. 40-42.

4. Касич А.О., Телешун А.А. Проблеми обліку основних засобів в сільському господарстві. *Фінансовий простір*. 2016. № 3 (23). С. 89-93.

5. Кузьома В.В. Проблемні аспекти та напрями удосконалення обліку основних засобів в аграрних підприємствах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 4. С. 1080-1083.

6. Могилова М.М. Оптимізація методів та норм амортизації основних засобів сільського господарства. *Економічний аналіз*. 2015. Том 19. № 3. С. 55-62.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291.

8. Стрибуль О. В. Об'єктивна оцінка основних засобів як база для нарахування амортизації URL: www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum//2009_33/22.pdf.

Тетяна НІЖНИК,*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА: АНАЛІЗ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

***Анотація.** У статті проаналізовано динаміку поголів'я, продуктивності корів і виробництва молока в Україні. Проведено оцінку динаміки надходження молока на переробні підприємства України. Охарактеризовано динаміку закупівлі молока переробниками підприємствами у господарств населення за ґатунками ДСТУ 3662-97. Обґрунтовано перспективні шляхи підвищення економічної ефективності молока за рахунок модернізації обладнання, впровадження інноваційних технологій утримання, годівлі, доїння корів, покращення якості молока у відповідності до європейських стандартів, посилення контролю за якістю виробництва молока. Акцентовано увагу на посиленні інтеграційних зв'язків виробників і переробників молока, а також кооперативного руху між виробниками молока, розвитку інфраструктури ринку молока і молочних продуктів.*

***Abstract.** The article analyzes the dynamics of livestock, cow productivity and milk production in Ukraine. Assesses the dynamics of milk supply to processing enterprises of Ukraine. Describes the dynamics of milk purchase by processors from households by grades DSTU 3662-97. Promising ways to increase the economic efficiency of milk through modernization of equipment, introduction of innovative technologies for keeping, feeding, milking cows, improving milk quality in accordance with European standards, strengthening control over the quality of milk production are substantiated. Emphasis is placed on strengthening the integration ties between milk producers and processors, as well as the cooperative movement between milk producers, and the development of milk and dairy products market infrastructure.*

Вступ. Основне завдання розвитку продовольчого ринку полягає в розв'язанні харчової проблеми, що розглядається як важлива умова соціальної та політичної стабільності й економічної незалежності держави. Запорука продовольчої безпеки окреслюється нарощенням якісних, збалансованих за поживними речовинами, необхідних і доступних кожному жителю країни продовольчих ресурсів, у т. ч. молокопродуктів.

Молокопродуктовий підкомплекс формується за наявності виробництва кормів для великої рогатої худоби, молока, переробки його на молочну продукцію, реалізації її кінцевому споживачеві та транспортної логістики.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри аналізу та статистики ВНАУ Мулик Т.О.

Технологічна послідовність взаємозалежних ланок виробничо-збутового ланцюга забезпечується системою узгодженої взаємодії діяльності товаровиробників на засадах контрактації, кооперації та інтеграції. Зацікавленість кожного учасника у власній прибутковості без налагодження взаємовигідних партнерських відносин з іншими галузями спричиняє кризову ситуацію в молокопродуктовому підкомплексі України.

На питаннях міжгалузевих організаційно-економічних відносин зосередили увагу Г. Калетнік, В. Андрійчук, Т. Божедарнік, М. Коденська, О. Крисальний, М. Кропивко, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Ю. Лупенко, П. Саблук, С. Юшин, О. Скоромна, О. Базиліюк, цінового диспаритету в ланцюзі «виробництво–переробка–збут» – О. Шпичак, О. Боднар, технічного й інвестиційного забезпечення галузей – О. Захарчук, М. Могилова, К. Пріб, інституційного забезпечення – Ю. Лузан, О. Шпикуляк та інші.

Стан і діяльність молочної галузі нині ускладнюються застарілою матеріально-технічною базою, низьким рівнем технологічного оновлення виробництва, обмеженим асортиментом випуску молочної продукції малопотужними вітчизняними переробними підприємствами. Вхідження у молочний сектор капіталу іноземних транснаціональних корпорацій з можливостями глибокої переробки і вищої оплати сировини, пропозиції широкої номенклатури молокопродукції на ринку загострює конкуренцію за закріплення й розширення сировинних зон. Встановлення мінімальної закупівельної ціни на сире молоко зумовлює занепад вітчизняних молокозаводів, посилення монополії іноземних компаній.

Завдяки науковим здобуткам дослідників закладено підвалини для розв'язання важливих проблем ефективності виробництва молока. Проте, потреба розв'язання питань, що залишилися поза увагою науковців або потребують більш глибокого дослідження з врахуванням змін, що відбулись, зумовили вибір теми й визначили актуальність даного дослідження.

Наукова новизна даної статті полягає обґрунтовані перспективних шляхів підвищення економічної ефективності молока.

Виклад основного матеріалу: Молочна галузь займає вагоме місце в структурі харчової промисловості України, є провідною ланкою у вирішенні продовольчої проблеми країни. Адже, молоко, як один з головних базових продуктів харчування (характерна особливість якого – легка засвоюваність організмом) є важливою складовою здорового раціону.

Ринок молока та молокопродуктів країни характеризується значним скороченням поголів'я корів в господарствах всіх категорій, зменшенням обсягів виробництва молока, зростанням цін на продукцію, зменшенням рівня платоспроможного попиту та, відповідно, кількості споживання молокопродуктів.

Так, у галузі молочного скотарства сільського господарства загалом у 2019 р. середньорічне поголів'я корів скоротилось порівняно з 1990 р. в 4,6 рази, з 2000 р. – у 2,8 рази, а з 2016 р. – в 1,2 рази. Відносно 1990 р. кількість корів у сільськогосподарських підприємствах у 2019 р. зменшилась в 13,9 разів, 2000 і

2016 р. – в 4,8 і 1,1 рази відповідно. У господарствах населення в 2019 р. поголів'я корів скоротилося порівняно з 1990, 2000 і 2016 р. відповідно в 1,6, 2,2 та 1,2 рази (табл. 1).

За даними табл. 1 продуктивність корів у господарствах усіх форм власності підвищилася у 2019 р. порівняно з 1990 р. в 1,7 рази, а в 2000-му та 2016 р. – у 2,1 і 1,1 рази відповідно. У сільськогосподарських підприємствах у 2019 р. надій на корову зріс проти 1990, 2000 і 2016 рр. відповідно в 2,1; 3,8 і 1,1 рази. Господарства населення у 2019 р. підвищили продуктивність корів відносно 1990, 2000 і 2010 р. в 1,8; 1,6 і 1,1 рази відповідно.

Різде скорочення поголів'я у сільському господарстві стало основним чинником згортання виробництва молока. Так, у 2019 р. валові надії в господарствах усіх форм власності зменшилися порівняно з 1990, 2000 і 2016 рр. відповідно у 2,5; 1,3 та 1,1 рази. Відносно 1990 і 2000 рр. обсяги виробництва молока сільськогосподарські підприємства зменшили у 2019 р. в 6,8 та 1,3 рази відповідно, а порівняно з 2010 р. збільшили в 1,2 рази. У господарствах населення в 2019 р. валове виробництво молока зросло порівно з 1990 р. в 1,2 рази, відносно 2000-го зменшилося в 1,3 рази, відносно 2016 р. збільшилося в 0,9 рази.

Таблиця 1

Динаміка поголів'я, продуктивності корів і виробництва молока в Україні

Рік	Господарства усіх форм власності			Сільськогосподарські підприємства			Господарства Населення		
	середньорічне поголів'я корів, тис. гол.	продуктивність корів, кг	виробництво молока, тис. т	поголів'я корів, тис. гол.	продуктивність корів, кг	виробництво молока, тис. т	поголів'я корів, тис. гол.	продуктивність корів, кг	виробництво молока, тис. т
1990	8453	2863	24508	6273	2941	18634	2180	2637	5874
2000	5195	2359	12658	2163	1588	3669	3032	2960	8989
2016 ¹	2138	4735	10382	495	5643	2706	1643	4473	7676
2017 ¹	2063	4820	10281	476	6025	2766	1588	4480	7515
2018 ¹	1968	4922	10064	467	6190	2756	1501	4559	7309
2019 ¹	1854	4976	9663	453	6101	2729	1401	4630	6935
<i>2019 у % до</i>									
1990	21,9	173,8	39,4	7,2	207,4	14,6	64,3	175,6	118,1
2000	35,7	210,9	76,3	20,9	384,2	74,4	46,2	156,4	77,1
2016	86,7	105,1	93,1	91,5	108,1	100,8	85,3	103,5	90,3

¹ Без окупованих територій.

*Джерело: побудовано автором на основі [1]

Викладене дає підстави для висновку, що в сільськогосподарських підприємствах поголів'я корів скорочується швидше, ніж у господарствах населення. Продуктивність корів у господарствах населення зростає повільніше, ніж у сільськогосподарських підприємствах. Темпи скорочення поголів'я корів у господарствах населення випереджають темпи підвищення продуктивності корів, а в сільськогосподарських підприємствах вони випереджають темпи

скорочення поголів'я. З 2016 р. сільськогосподарські підприємства поступово починають нарощувати обсяги виробництва молока, а господарства населення – скорочувати, що пов'язано з багатьма чинниками впливу на розвиток галузі молочного скотарства.

Молоко використовують або як продукт харчування в непереробленому або переробленому вигляді, або як сировина для молочної та харчової галузей промисловості. Молоко має високу харчову і біологічну цінність. Воно містить усі необхідні для харчування людини речовини - білки, жири, вуглеводи, які знаходяться в збалансованих співвідношеннях і легко засвоюються організмом. Крім того, в ньому містяться різні ферменти, вітаміни, мінеральні речовини й інші важливі елементи харчування, які необхідні для забезпечення нормального обміну речовин.

У 2019 р. молокопереробними підприємствами було закуплено 3461,5 тис. тонн сирого молока, що в 1,1 рази менше, ніж у 2016 р. У сільськогосподарських підприємств закуплено 2610,4 тис. тон, що в 1,04 рази більше, а від господарств населення – 851,1 тис. тон, або у 1,4 рази менше порівняно з 2016 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка надходження молока на переробні підприємства України, тис. тонн

Показники	2016 р.	2017	2018р.	2019 р.	2019 р. у % до 2016р.
Загальна маса надходження молока сирого	4182,7	4348,3	4179,2	3800,0	90,85
з нього:					
Куплено	3709,7	3927,8	3808,5	3461,5	93,31
у тому числі у:					
підприємств,	2511,9	2688,5	2719,9	2610,4	103,92
%	67,71	68,45	71,42	75,41	x
населення,	1197,8	1239,3	1088,6	851,1	71,06
%	32,29	31,55	28,58	24,59	x
Молоко, яке надійшло на перероблення на давальницьких засадах	440,9	1239,3	245,7	318,1	72,15
Молоко власно вироблене, яке надійшло на перероблення	32,1	24,6	25,0	20,4	63,55

**Джерело: побудовано автором на основі [1,2]*

Як свідчать дані табл. 2 кількість молока, яке надійшло на перероблення на давальницьких засадах зменшилося у 1,4 рази. Кількість молока власно виробленого, яке надійшло на перероблення також зменшилося в 1,6 рази.

У 2019 р. молокозаводами було закуплено у господарств населення 822,2 тис. тонн молока-сировини, що в 2,4 рази менше ніж у 2012 р. За базисною жирністю обсяги закупівлі молока переробниками за період з 2012 по 2019 р. зменшилися в 2,4 рази (табл. 3).

Аналіз даних табл. 3 свідчить, що за якісними показниками молоко у господарствах населення має суттєві розбіжності з сільськогосподарськими

підприємствами. У 2015 р. переробниками закуплено у господарств населення 34 т, а в 2016 р. – 66 т молока екстра. Водночас у 2019 р. порівняно з 2015 р. обсяг поставленого на переробку господарствами населення молока вищого гатунку зменшився в 1,2 раза, молока першого гатунку – в 1,2 раза.

Значна частка закупівлі молокозаводами у господарств населення молока-сировини, що у 2015 р. становила 86,4 %, припадає на молоко другого гатунку. У динаміці 2015–2019 рр. обсяг поставленого переробникам такого молока зменшився в 1,6 раза, а його частка у загальній масі зменшилася до 83,2 %, що пояснюється зменшенням загального обсягу закупівлі переробниками молока у господарств населення. У 2019 р. продовжується закупівля молокозаводами несортного молока. При зменшенні обсягу закупівлі такого молока в 1,6 раза у 2019 р. порівняно з 2015 р. його частка не змінилася. Загальне зменшення закупівлі охолодженого до 10°С молока в 1,8 раза супроводжується зменшенням його частки в динаміці досліджуваного періоду на 4,9%.

Таблиця 3

**Динаміка закупівлі молока переробниками
у господарств населення за гатунками ДСТУ 3662-97**

Показники	Роки					2019 р. у % до 2015р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Маса молока – усього, т	1311513	1161395	1199767	1054177	822211	62,69
за базисною жирністю	1346066	1197736	1239290	1088538	851134	63,23
у т. ч. екстра,	34	66	377	-	-	-
%	0,0	0,0	0,1	-	-	-
вищого гатунку,	995	611	1605	2340	822	82,61
%	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	100,00
I гатунку,	119195	107758	110402	135510	101906	85,50
%	8,8	9,0	8,9	12,5	12,0	136,36
II гатунку,	1162860	1028219	1081014	903565	707916	60,88
%	86,4	85,8	87,2	83,0	83,2	96,30
негатункове,	62982	61082	45892	47123	40490	64,29
%	4,7	5,1	3,7	4,3	4,7	100,00
охолодженого до 10° С,	629177	489386	543961	559024	354428	56,33
%	48,0	42,1	45,3	53,0	43,1	89,79

*Джерело: побудовано автором на основі [1,2].

Економічна ефективність молочного скотарства характеризується системою таких показників: продуктивність корів, витрати праці і кормів на 1 ц молока, собівартість і ціна реалізації молока, прибуток на 1 ц молока і на 1 середньорічну корову, рівень рентабельності виробництва молока. Чинники, які впливають на формування ринку молока та молоко продукції, можна розділити на дві групи:

- чинники внутрішнього середовища (чисельність поголів'я корів, середньоденний надій молока, системи технологічного оснащення, персонал);
- чинники зовнішнього середовища (політика держави – фіскальна,

кредитно-грошова, аграрна, зовнішньоекономічна тощо, – стан економіки, розвиток конкуренції та ін.) [3].

Узагальнивши наукові дослідження і досвід практиків, було обґрунтовано перспективні шляхи підвищення економічної ефективності молока за рахунок модернізації обладнання, яке використовується на молочних фермах, впровадження інноваційних технологій утримання, годівлі, доїння корів, покращення якості молока у відповідності до європейських стандартів, посилення контролю за якістю виробництва молока на всіх ланцюжках його виробництва, вдосконалення селекційно-племінної роботи в молочному скотарстві, посилення інтеграційних зв'язків виробників і переробників молока, а також кооперативного руху між виробниками молока, розвиток інфраструктури ринку молока і молочних продуктів [3].

Висновки. Отже, на основі проведених досліджень встановлено, що основним чинником зменшення обсягів виробництва молока у сільському господарстві стало різке скорочення поголів'я корів. Проте у сільськогосподарських підприємствах темпи нарощення продуктивності корів випереджають темпи скорочення поголів'я, а у господарствах населення темпи скорочення поголів'я випереджають темпи нарощення продуктивності корів. Молочне скотарство поступово переорієнтовується на великотоварне виробництво.

Ефективність виробництва молока є складною економічною категорією, обумовленою системою взаємозалежних і взаємозалежних чинників, спрямованих на розв'язання суперечностей між суб'єктами молокопродуктового підкомплексу в процесі досягнення ними економічних інтересів з метою забезпечення населення молоком і молочними продуктами відповідно до фізіологічних потреб. На ефективність виробництва молока впливає якість продукції, продуктивність корів, концентрація поголів'я та спеціалізація виробництва. На формування продуктивності тварин впливає кормозабезпеченість, рівень якої оцінюють порівнянням наявної кількості кормів або можливого їх надходження з потребою в них. Важливим фактором є породний склад стада, який має прямий вплив на показник продуктивності корів. Чистопородні корови дають молока більше ніж змішані породи. Отже, необхідно збалансовувати кормову базу, оптимізувати вікову структуру стада, поповнювати і формувати склад стада худоби племінними чистопородними тваринами.

Список використаних джерел

1. Тваринництво України. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 158 с. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_tvaryny_2019.pdf
2. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 2015-2019 р. Статистичний бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/nmpp/arh_nmpp_u.html

3. Кудлай В. Г. Економічна ефективність виробництва молока: аналіз та вектори розвитку. Science and Technology : abstracts of XV International scientific and practical conference, Germany, Berlin, 22–23, February 2021 / [science ed.: Solodka N. V.]. Berlin : Littera Verlag, 2021. P. 121–125.

Яна ОЛІЙНИК*,
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** Управління запасами є проблемним моментом із погляду на дотримання сталого розвитку. У статті досліджено сутність запасів. Розкрито їх значення для діяльності підприємства у контексті сталого розвитку. Виявлено особливості та можливі проблеми провадження процесу обліку запасів. Досліджені шляхи дотримання концепції сталого розвитку за умови використання запасів. Досліджено практичний аспект ведення їх обліку. Сформовано власні думки щодо шляхів вдосконалення обліку запасів з метою досягнення сталого розвитку.*

***Abstract.** The inventories management is a problematic aspect of sustainable development providing. The article explores the essence of inventories. Their importance for the enterprise activity in the context of sustainable development is revealed. The features and possible problems while inventories accounting are involved. The article has explored the ways of sustainable development providing while using the inventories. The practical aspect of inventories accounting was explored. Own views about possible ways of inventories accounting development in purpose of sustainable development providing are formed.*

Вступ. Сучасність характеризується новітніми тенденціями: підтримання здорового способу життя, забезпечення органічності та сталого розвитку. Дані концепції мають англійське походження, а тому ми іноді неправильно розкриваємо суть понять. Наприклад, існує суперечність у перекладі концепції «sustainable development». Ми називаємо її концепцією «сталого розвитку», проте розвиток – зміни, а сталий – це незмінний. Тому доречно було б вживати поняття «підтримуючий розвиток».

Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку наводить таке визначення: «сталий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ Подолянчук О. А.

покоління теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби». Отже, це одна із спроб розв'язати питання необмеженості потреб та обмеженості ресурсів із погляду майбутнього людства загалом [3].

Підприємства будь-якого виду діяльності мають справу із особливими ресурсами – запасами. Запаси потрібні як для виробничого, так і для невиробничого підприємства, адже саме вони забезпечують безперебійне, ритмічне та ефективне ведення господарства. Запаси становлять значну витратну частину та є ключовим елементом у досягненні позитивних фінансових результатів, а отже, проблема сталого розвитку чітко прослідковується в сфері обліку запасів.

Оскільки концепція сталого розвитку передбачає таке використання ресурсів, яке не спричинить дефіциту чи будь-якої шкоди у перспективі, головним завданням підприємств стає ретельний контроль за використанням, зберіганням, виробництвом, іншим надходженням ресурсів. Такий контроль базується на інформації, яку забезпечує нам бухгалтерський облік.

Проблемам обліку запасів на підприємстві приділяли увагу такі вітчизняні науковці, як Коваль О. В., Бутинець Ф. Ф., Коваль Н. І., Ткаченко Н. М., Сопко В. В., Подолянчук О. А., Коваль Л. В. та інші.

Облікове забезпечення саме з погляду концепції сталого розвитку дослідили у своїх напрацюваннях Коваль Л. В., Сокіл О. Г., Кухар М. Ф., Коваль О. В., Осадча О. О.

Існує багато напрямків вдосконалення обліку запасів на підприємстві, а тому в даній роботі проведено паралель із теоретично-методологічним аспектом такого обліку та вимогами концепції сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток на рівні окремих економічних суб'єктів можливий за умови здатності керівників приймати оптимальні й раціональні управлінські рішення. Для цього необхідним стає розробка ефективної інформаційної бази, основу якої становлять бухгалтерський облік та економічний аналіз [4].

Не існує підприємств, які б не мали в своєму розпорядженні хоча б мінімальну кількість запасів. Іноді це десятки, а іноді й сотні номенклатурних позицій. Важливою передумовою дотримання принципів концепції сталого розвитку є раціональне використання ресурсів, що може бути забезпечене налагодженою системою бухгалтерського обліку на підприємстві, чітким контролем за потоками ресурсів та максимально повним споживанням ресурсів у процесі діяльності. Дійсно, значна кількість запасів, особливо виробничих запасів і готової продукції, свідчить про неефективну організацію діяльності. Саме ритмічність виробництва та уникнення марного нагромадження ресурсів дає змогу наблизити нас до мети концепції сталого розвитку.

Управління запасами – це забезпечення та підтримування оптимальної кількості й видів фізичних ресурсів, необхідних для реалізації стратегічного плану організації [7]. Для формування ефективної системи управління запасів необхідно мати ефективну систему їх обліку, що характеризується

налагодженням таких складових, як правильна класифікація і групування запасів, розробка номенклатури запасів, організація складського господарства, розробка інструкцій з обліку запасів, розробка норм запасів [7].

Оскільки для збереження й дотримання основної мети бухгалтерського обліку – надання повної, правдивої та неупередженої інформації, на яку можна покластися і яка буде чітко висвітлювати роботу підприємства – важливим аспектом діяльності є правильне віднесення активів до конкретних груп й облік на відповідних рахунках, бухгалтер повинен гарно володіти знаннями основних документів, що становлять теоретико-методологічну базу обліку.

Усі суб'єкти господарювання в обов'язковому порядку зобов'язані дотримуватися норм закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», і тому у процесі свого функціонування при виявленні певних суперечностей чи непорозумінь ми в першу чергу звертаємося до законодавчих документів.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» дає таке визначення: «запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством» [9]. Дане положення наводить два основних критерії визнання активу запасом, що є подібним й до визнання об'єкту активом як таким. Враховуючи норми діючих Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, сформуємо критерії визнання активів запасами (рис. 1).

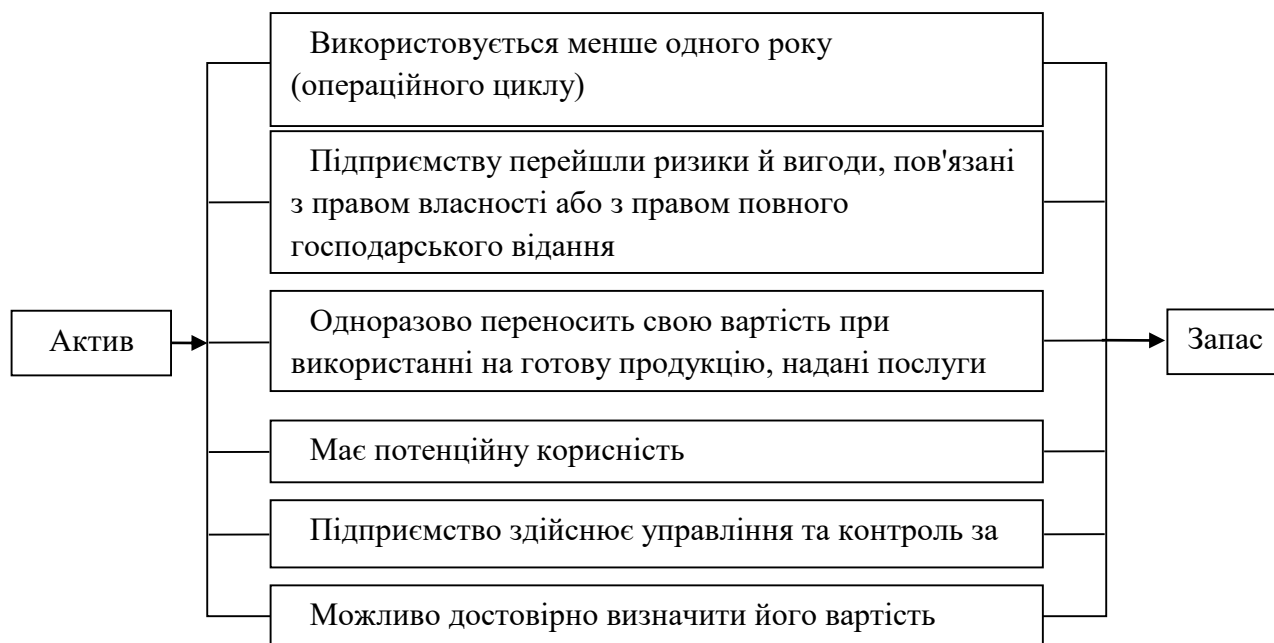

Рис. 1. Критерії визнання активу запасом

**Джерело: сформовано автором на основі [6; 9]*

Обґрунтовані критерії дають чітке уявлення про економічну сутність запасів. Проте, в питаннях бухгалтерського обліку іноді нормативна база не

спроможна забезпечити конкретику щодо методології та методики обліку запасів. Наприклад, План рахунків виділяє у складі запасів такі їх види, як виробничі запаси, поточні біологічні активи, малоцінні та швидкозношувані предмети, виробництво, готова продукція, сільськогосподарська продукція і т.д. Тому П(С)БО 9 «Запаси» відзначає, що для цілей бухгалтерського обліку запаси включають такі засоби, як сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, розподілу, передачі, обслуговування виробництва й адміністративних потреб, проте конкретного визначення різним видам запасів П(С)БО не дає [9]. Тому вважаємо, що на рівні нормативних документів необхідно чітко і конкретно обумовлювати сутність термінів.

У економічній літературі існує різноманіття трактувань сутності категорії «запаси». Ряд науковців задовольняється визначенням П(С)БО 9, а інші намагаються краще висвітлити економічну сутність запасів. Проте поширеною нині суперечністю є ототожнення запасів із виробничими запасами, а тому це й викликає безліч непорозумінь в даній сфері. Потрібно пам'ятати, що поняття «запаси» є ширшим і містить у собі вже як підвид «виробничі запаси» (рис. 2).

Ми підтримуємо думку Подолянчук О. А. [8] – для цілей обліку запаси є активами, які беруть участь у господарських процесах (постачання, виробництво, реалізація тощо) підприємства протягом року або операційного циклу (якщо він більше року), а також створені продукти праці. Такий підхід дає можливість в подальшому визначити об'єктивну класифікацію запасів та правильно здійснювати їх оцінку з метою ефективного управління в контексті сталого розвитку.

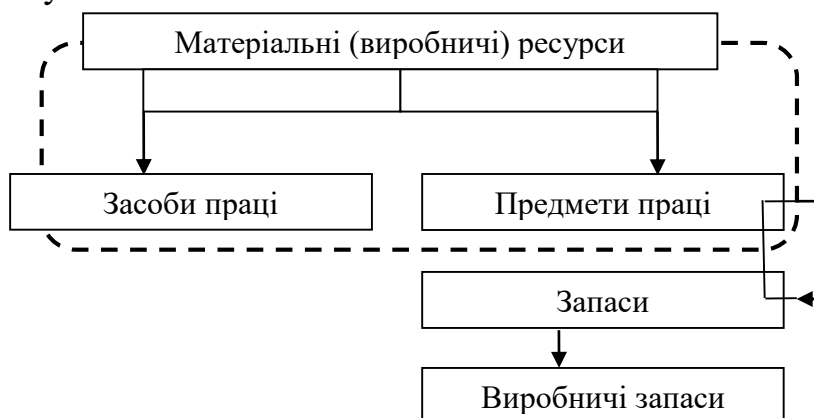

Рис. 2. Виробничі запаси у складі ресурсів

*Джерело: [5]

Контроль за надходженням, використанням, зберіганням запасів тощо забезпечує первинний облік із використанням типових форм первинних документів під кожний вид господарської операції. Проблемою є те, що накази Міністерства статистики України «Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів» та «Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку малоцінних та

швидкозношуваних предметів» були введені в дію ще у 1996 році і з того часу не зазнавали змін. Тому деякі форми первинних документів можуть бути застарілими й містити зайву або недостатню кількість необхідної інформації. До того ж, таких форм достатньо багато, й одні й ті ж можна використовувати у різних випадках. Отож, доцільно було б на законодавчому рівні здійснити вдосконалення системи первинного обліку шляхом розроблення уніфікованих форм, які можна було б підлаштувати під однорідну групу операцій (надходження, вибуття, переміщення).

Ефективним заходом для мінімізації затрат праці й інших ресурсів на здійснення обліку запасів, а також для уникнення помилок у ході цього процесу є широке застосування сучасних інформаційних систем, програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку. Таке вдосконалення особливо потребують підприємства, що мають справу із значним переліком номенклатурних найменувань.

Широта номенклатури запасів, організація їх складського обліку, формування інструкцій з обліку та норм витрачання запасів будуть залежати від величини підприємства та характеру його діяльності. І оскільки дані активи є необхідними для обслуговування потреб підприємства та його діяльності, єдиною умовою часткового вирішення суперечності потреб суспільства й обмеженості ресурсів є зміна підходів до використання останніх.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку визнання отримала стратегія мінімізації матеріальних залишків у рамках необхідної кількості ресурсів з метою збереження ритмічності виробництва й зменшення витрат на утримання [1]. Це і є причиною того, що бухгалтерський облік повинен застосовуватися у комплексі з економічним аналізом.

Висновки. Дослідження нормативних документів засвідчує суперечливі положення щодо сутності запасів, їх класифікації та відображення у звітності. Це впливає на викривлення інформації та уможливорює прийняття нераціональних управлінських рішень, внаслідок яких створюються перешкоди до збереження сталого розвитку. Тому підприємства змушені дотримуватися оптимального на їх думку підходу до обліку активів із урахуванням як законодавчих обмежень, так і своїх специфік із погляду на довгу перспективу (принцип послідовності).

Важливим кроком до досягнення умов сталого розвитку є використання норм витрачання запасів й спроби виробляти продукцію (надавати послуги, виконувати роботи) за отримання максимальної корисності від споживання із мінімальними витрачаннями ресурсів.

Для правильної організації обліку запасів на підприємстві перш за все необхідно дати відповідь на ряд запитань: коли, звідки, скільки і на яку суму надійшли запаси, як виконуються програми постачання; кому, коли і скільки відпущено запасів; як виконується програма виробничого споживання; який залишок по окремих видах запасів і як дотримуються встановлені ліміти тощо [2]. Отож, підприємство має чітко продумувати усі альтернативи використання ресурсів й формувати матеріальні запаси у межах потреби, уникаючи марного нагромадження активів.

Спроби вирішення проблем забезпечення сталого розвитку лише набувають розповсюдження, проте, на нашу думку, у контексті цієї концепції в першу чергу потрібно звертати увагу саме на облік запасів, адже вони є основою діяльності будь-якого економічного суб'єкта та його потенціалу.

Список використаних джерел

1. Воцінова Д. О., Коваль Л. В. Роль запасів в управлінні підприємствами. *Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції* : всеукр. наук.-практ. конф. 7.11.2019. С. 128-129.

2. Глушко О. С., Коваль О. В. Проблеми облікового забезпечення управління запасами на підприємстві. *Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції* : тези всеукр. наук.-практ. конф. 7 листопада 2019 р. С. 143.

3. Комісія зі сталого розвитку (Commission on Sustainable Development) : веб-сайт. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/csd.html>. (дата звернення: 12.05.2021).

4. Кухар М. Ф. Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств у контексті теорії сталого розвитку. *Економіка і суспільство*, 2017. № 12. С. 691-695. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/115.pdf (дата звернення: 12.05.2021).

5. Лопатіна В. В. Економічна сутність виробничих запасів. *Наукові праці. Сер. Економіка* : Науково-методичний журнал Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». 2012. Вип. 177. С. 67-71.

6. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів: Наказ Міністерства фінансів України від 10.01.2007 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text> (дата звернення: 12.05.2021).

7. Неродюк М. О., Осадча О. О. Основні аспекти організації обліково-аналітичного забезпечення управління запасами підприємства. *Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції* : тези всеукр. наук.-практ. конф. 7 листопада 2019 р. С. 149-150.

8. Подолянчук О. А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики* : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2018. Вип. 5. С. 88-101.

9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 12.05.2021).

Анастасія ППРГАЧ*
студентка 2 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ВІДНОСИН НА РИНКУ СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

***Анотація.** Розглянуто питання експорту-імпорту сільськогосподарської продукції та техніки у сільському господарстві України. Розкрито особливості імпорту техніки. Здійснена оцінка структури експорту та імпорту. Проаналізована товарна структура зовнішньої торгівлі України. Виявлено причини порушення торговельного балансу України. Запропоновано шляхи досягнення порушень торговельного балансу України.*

***Abstract.** The issue of export-import of agricultural products and machinery in agriculture of Ukraine is considered. Features of import of equipment are revealed. The structure of exports and imports has been assessed. The commodity structure of Ukraine's foreign trade is analyzed. The reasons for the violation of Ukraine's trade balance have been identified. Ways to achieve violations of Ukraine's trade balance are proposed.*

Вступ. Сільськогосподарська діяльність посідає пріоритетне місце в забезпеченні економічної стабільності та продовольчої безпеки. Впродовж останніх років Україна, маючи наявний природно-економічний потенціал, зайняла позицію перспективного учасника аграрного ринку в світі. Покращення стану та розвиток агропродовольчої галузі має сприяти стабілізації економічної, політичної та соціальної політики України, а також забезпечити можливість встановити за собою місце на світовому ринку з метою покращення іміджу України. Вважаємо за доцільне дослідити соціально-економічну сутність експорту-імпорту сільськогосподарської продукції, а також провести аналіз структурних змін основних статистичних показників аграрного ринку України.

Метою статті є дослідження стану експорту та імпорту на ринку сільськогосподарської продукції, виявлення причин порушення торговельного балансу, а також внесення пропозицій щодо його досягнення в Україні. Новизною статті є пошук проблемних аспектів експортно-імпортних відносин, а також внесення пропозицій щодо забезпечення позитивного торговельного балансу на основі аналітичної складової.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі зовнішньо-економічна діяльність є важливим чинником, який впливає на структуру та розвиток національної економіки. В Україні сільське господарство забезпечує

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри аудиту та державного контролю ВНАУ Здирко Н.Г.

продовольчу безпеку країни. Саме тому, в умовах кризи для економіки України важливим завданням є забезпечення активного та відносно стабільного розвитку АПК, який міг би забезпечувати конкуренцію державі у масштабах міжнародних відносин.

Продукція сільського господарства може набувати готової форми та сировини з перспективою перероблення у майбутньому. Наявність та якість продуктів харчування впливає на здоров'я людей та якість життя населення. Стан агропромислового сектору держави є основною частиною забезпечення її продовольчої безпеки.

Україна є одним із ключових гравців на світовому ринку сільськогосподарської продукції. Аграрний сектор України сьогодні є опорою української економіки, формує близько 14% ВВП та є одним з основних бюджетонаповнюючих та орієнтованих на експорт секторів національної економіки [2]. Близько 20-24% українського експорту становлять продукти агропромислового експорту України. Україна експортує свою продукцію в більш ніж 190 країн світу та посідає провідні позиції на світовому ринку, зокрема, з експорту зернових та олійних культур. В умовах сприятливих природно-кліматичних, земельних та трудових ресурсів країна впевнено розвиває власний АПК, про що свідчать зростання частки агропромислового комплексу у складі ВВП та щорічне збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції. Нині Україна увійшла до п'ятірки лідерів серед країн, з яких до ЄС надходить імпорту сільськогосподарської продукції, та була визнана однією з найрозвиненіших країн АПК, посівши перші місця у виробництві продукції тваринного та рослинного походження. Нині ми стаємо свідками того, як сільське господарство перетворюється на одне з головних джерел експорту. Цьому сприяють й великі масштаби сільськогосподарського землекористування, й родючі землі. Щодо імпорту, то спостерігаємо його щорічне збільшення, яке приводить до від'ємного сальдо, наслідком якого є уповільнене економічне зростання [2].

Аналізуючи структуру експорту, варто зазначити, що у 2019 році становили продукти рослинного походження – 24,2%; недорогоцінні метали та вироби з них – 18,3%; жири та олії тваринного або рослинного походження – 11,7%; мінеральні продукти – 10,8%; машини, обладнання та механізми, електронне обладнання – 9,1%; готові харчові продукти – 6,8%; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 4,1%; інше – 15%. Виникає питання доцільності експорту жирів та олій в таких великих обсягах, якщо на сьогодні ціни в Україні на дану продукцію підвищилися в 1,5-2 рази.

Щодо імпорту, доцільно відмітити, що основну частку становлять машини, обладнання та механізми – 21,3%; мінеральні продукти – 15,5%; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 13,6%; та інше – 26,9%. Іншу частку становлять полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 6,3%; недорогоцінні метали та вироби з них – 5,8% та продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 10,6% та інші види товарної продукції. Шкода, що при таких вітчизняних машинобудівних та інженерних потужностях, Україна

змушена імпортувати машини та обладнання в таких надзвичайно великих обсягах.

Щодо експортно-імпортних операцій в частині технічного забезпечення, варто зазначити, що основними постачальниками сільськогосподарської техніки є США, Китай, Німеччина, Франція і Нідерланди. Разом із тим, значне місце у забезпеченості технікою належить Великобританії, Канаді, Польщі, Білорусі.

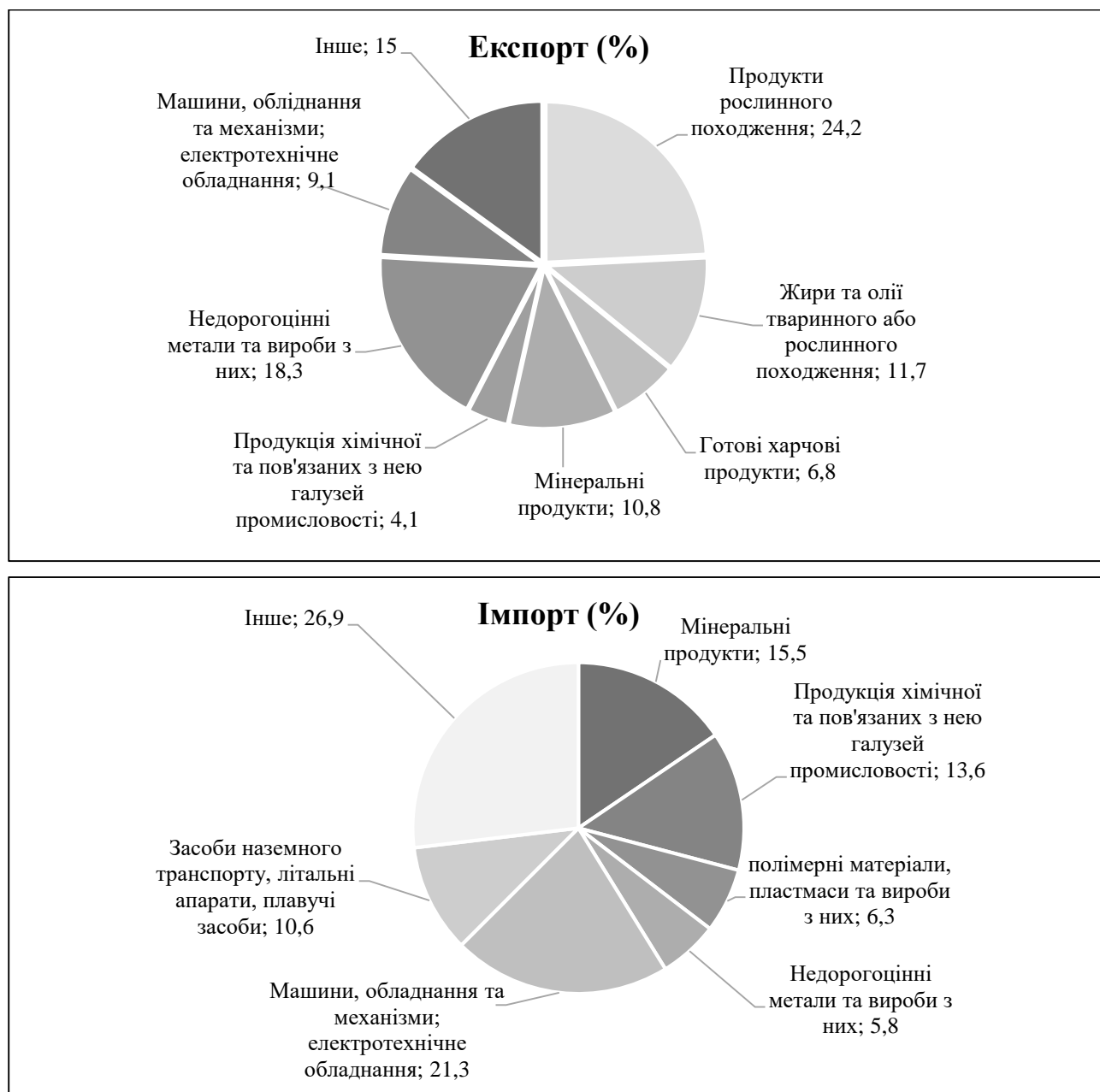

Рис 1. Структура господарського експорту та імпорту України за 2020 рік
*Джерело: побудовано за даними [2]

Сальдо, яке є негативним спричиняє вагомий відтік валюти з країни, втрату позицій продукції вітчизняних машинобудівників на ринках зарубіжних країн, міграцію кваліфікованої робочої сили за кордон та зміну економіки в цілому через появу критичної залежності від імпорту.

Основними країнами-постачальниками імпортованих тракторів є США з часткою 30,0%, або 103,2 млн дол. США, Китай – 17,5%, або 60,6 млн дол. США, Білорусь – 13,3%, або 45,9 млн дол. США, Франція – 8,1%, або 32,5 млн дол. США, та Великобританія – 7,4%, або 28,0 млн дол. США (рис. 2) [1].

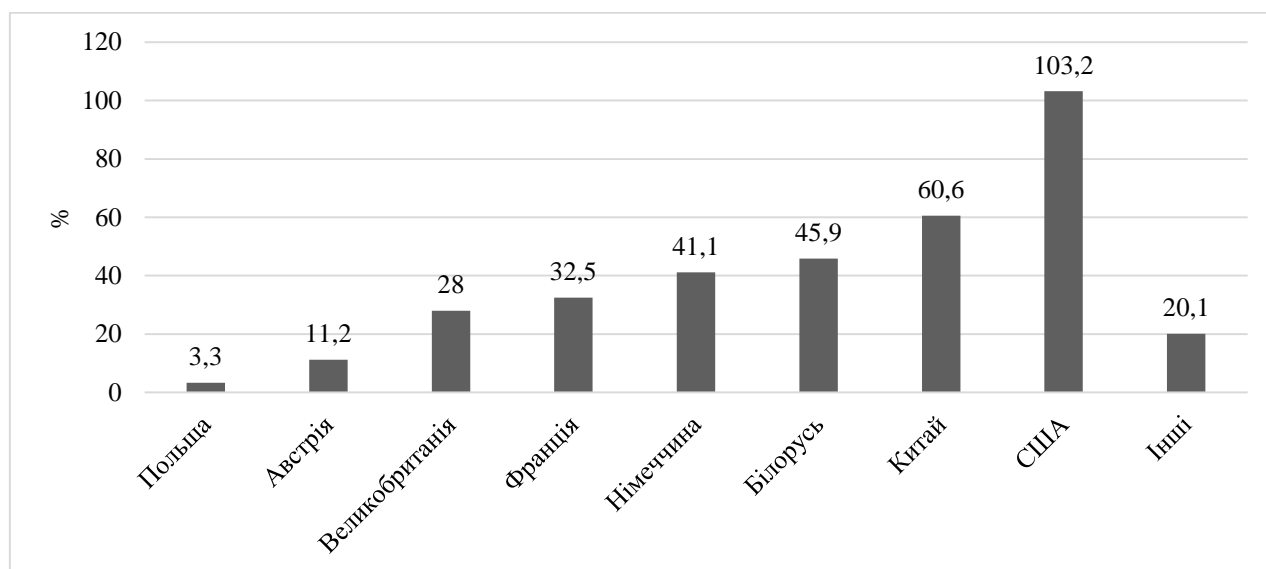

Рис. 2. Імпорт тракторів у 2019 р., млн. дол. США

*Джерело: побудовано за даними [1]

Аналізуючи експортно-імпортову діяльність у розрізі товарної структури зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС (табл.1), можна стверджувати, що у розрізі експорту у 2001-2004 та 2015 роках цей показник є втішними, а у всіх інших роках ні. Згідно з даними таблиці, торговельний баланс у 2001 році становив 489641,68, у 2002 році - 980260,34, у 2003 році - 59416,3, у 2004 році - 3676287,51.

Таблиця 1

Товарна структура зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС

Рік товарної структури зовнішньої торгівлі	Експорт	Імпорт	Торговельний баланс
	тис. дол. США	тис. дол. США	
2001	16264734,34	15775092,66	489641,68
2002	17957094,85	16976834,51	980260,34
2003	23080187,31	23020771,01	59416,3
2004	32672318,23	28996030,72	3676287,51
2005	34286748,26	36141094,96	-1854346,7
2006	38367704,4	45034491,1	-6666786,7
2007	49248063,6	60669923,0	-11421859,4
2008	66954429,8	85535356,4	-18580926,6
2009	39702883,3	45435559,2	-5732675,9
2010	51430521,6	60739969,3	-9309447,7
2011	68394195,7	82608240,0	-14214044,3
2012	68809810,6	84658059,9	-15848249,3
2013	63312022,1	76963965,4	-13651943,3
2014	53901689,1	54428716,9	-527027,8

Продовження табл. 1

1	2	3	4
2015	38127149,7	37516443,0	610706,7
2016	36361711,2	39249797,2	-2888086
2017	43264736,0	49607173,9	-6342437,9
2018	47334987,0	57187578,0	-9852591
2019	50054605,8	60800173,1	-10745567,3
2020	49212901,3	54091267,8	-4878366,5

*Джерело: побудовано за даними [2]

Зовнішня торгівля України – діяльність суб’єктів господарської діяльності України та інших країн, яка може бути організована як на території України, так і за її межами. Зовнішня торгівля може бути зведена до посередництва між виробниками та користувачами по створенню угод купівлі-продажу послуг і товарів.

Товарна структура зовнішньої торгівлі відіграє важливу роль при оцінці розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції. Тому, вважаємо за доцільне розглянути її показники у 2020 році, що представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Товарна структура зовнішньої торгівлі України у 2020 році

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт		Імпорт		Відхилення, тис. дол. США
	тис. дол. США	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у% до загального обсягу	
Живі тварини; продукти тваринного походження	1188368,1	2,4	1257768,0	2,3	-69399,9
Продукти рослинного походження	11890050,9	24,2	1988349,6	3,7	9901701,3
Жири та олії тваринного або рослинного походження	5759599,1	11,7	280379,8	0,5	5479219,3
Готові харчові продукти	3361124,0	6,8	2968950,4	5,5	392173,6
Мінеральні продукти	5331945,0	10,8	8402744,3	15,5	-3070799,3
Продукція хімічної та пов’язаних з нею галузей промисловості	2020150,9	4,1	7331503,4	13,6	-5311352,5
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	682740,0	1,4	3409029,6	6,3	-2726289,6
Шкури необроблені, шкіра вичинена	134656,7	0,3	242886,3	0,4	-108229,6
Деревина і вироби з деревини	1411597,2	2,9	315611,0	0,6	1095986,2
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	403045,8	0,8	1098880,7	2,0	-695834,9
Текстильні матеріали та текстильні вироби	778256,1	1,6	2288840,7	4,2	-1510584,6
Взуття, головні убори, парасольки	165474,4	0,3	435866,5	0,8	-270392,1
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	443248,1	0,9	741323,7	1,4	-298075,6

1	2	3	4	5	6
Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	114391,3	0,2	162585,6	0,3	-48194,3
Недорогоцінні метали та вироби з них	9030291,3	18,3	3127671,4	5,8	5902619,9
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	4487094,9	9,1	11544172,3	21,3	-7057077,4
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	756593,5	1,5	5743416,2	10,6	-4986822,7
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	162627,7	0,3	1272546,7	2,4	-1109919,0
Різні промислові товари	1000846,1	2,0	1262068,6	2,3	-261222,5
Твори мистецтва	558,0	0,0	3997,7	0,0	-3439,7

**Джерело: побудовано за даними [2]*

Аналізуючи експортно-імпорتنу діяльність у розрізі товарної структури зовнішньої торгівлі України у 2020 році (табл. 2), можна стверджувати, що в переважній більшості існує негативний торговельний баланс за всіма групами товарів. Позитивний баланс спостерігається в розрізі наступних груп: у продуктах рослинного походження – 9901701,3 тис.дол. США; жирах і оліях тваринного або рослинного походження – 5479219,3 тис.дол. США; готових харчових продуктах – 392173,6 тис.дол. США. Згідно з даними таблиці, помітно, що відхилення у таких товарів, як мінеральні продукти, продукції хімічної та пов'язаної з нею промисловості, полімерних матеріалах, пластмасах і виробих з них, необроблених шкурах, масі з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів, виробів з каменю, піску, цементу, природних або культивованих перлах, недорогоцінних металах і виробих з них, машинах, обладнаннях і механізмах, фотографічних приладах, різних промислових товарах і товарах мистецтва є від'ємними, що свідчить про незадовільний стан вітчизняного виробництва і існуванням супутніх ризиків (потенційна втрата робочих місць, відсутність податкових надходжень до бюджету і т.д).

Висновки. Сільськогосподарська діяльність займає важливе місце в забезпеченні економічної стабільності та безпеки у продовольчому напрямку. У статті досліджено економічну сутність експорту-імпорту сільськогосподарської продукції, а також проведено аналіз структурних змін основних статистичних показників аграрного ринку України. Здійснена аналітична оцінка стану експорту та імпорту на ринку продукції сільськогосподарського спрямування, а також виявлено причини змін торговельного балансу. Отже, для досягнення торговельного балансу необхідно знизити рівень імпорту машин, обладнання, техніки за рахунок розвитку вітчизняних машинобудівництва, а також збільшити розвивати вітчизняне товаровиробництво для збільшення експортних можливостей.

Список використаних джерел

1. Захарчук О. В. Експорт та імпорт сільськогосподарської техніки. Економіка АПК. 2020. №6. С. 81-90. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2020_6_11 (дата звернення 15.05.2021)
2. Економічна статистика. Зовнішньо-економічна діяльність. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2021)

Олеся ХИТРИК*
магістр 1-го року навчання,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ДП ДГ «АРТЕМІДА» ІК НААН УКРАЇНИ)

Анотація. Аналіз фінансових результатів підприємств надає додаткові підтвердження прогресу чи регресу економіки, а також дає змогу визначити тренди розвитку підприємств, що є предметом зацікавленості широкого кола стейкхолдерів (держава, власники, аудиторів, аналітики). Розглянуто основні завдання аналізу фінансових результатів сільськогосподарських підприємств. Досліджено підходи до аналізу фінансових результатів сільськогосподарських підприємств. Висвітлено основні показники фінансового стану діяльності сільськогосподарських підприємств. Внесено пропозиції щодо удосконалення аналізу фінансових результатів діяльності підприємств.

Annotation. The analysis of financial results of enterprises provides additional confirmation of the progress or regress of the economy, and also allows to identify trends in the development of enterprises that are the subject of interest of a wide range of stakeholders (government, owners, auditors, analysts). The main task of analyzing financial results of agricultural enterprises. Researched approaches to the analysis of financial results of agricultural enterprises The basic indicators of the financial condition of agricultural enterprises. Suggestions for improvement analyzing the financial performance of companies.

Вступ. Ефективність вітчизняної економіки безпосередньо залежить від стабільного розвитку всіх її галузей, і, зокрема, сільськогосподарської, суб'єкти якої особливо гостро відчують потребу в залученні додаткових ресурсів. Практична реалізація зазначеного базується на відповідній інформаційній базі, в

* Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри аналізу та статистики ВНАУ Федоришина Л.І.

основі якої – достовірні та оперативні дані, зокрема щодо фінансових результатів діяльності.

Специфіка ведення господарської діяльності суб'єктами сільського господарства обумовлюється його особливостями, різними організаційними формами та сезонністю. Зазначене актуалізує необхідність вирішення проблем, пов'язаних із управлінням сільськогосподарськими підприємствами з позиції забезпечення їх стійкого розвитку та визнання суб'єктами підвищеного суспільного інтересу. За такого підходу особливого значення набуває комплексна інформація, що продукується обліково-аналітичною системою і стосується всіх аспектів діяльності підприємств, зокрема, фінансових результатів.

Наразі кожне підприємство, яке реалізує господарську діяльність, має самостійно фінансувати напрями своїх витрат, розпоряджатися підручними фінансовими ресурсами, витрачаючи їх на виробництво продукції з метою отримання кінцевого результату – прибутку. Таким чином важливо дослідити механізм формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств та методичні підходи до проведення їх аналізу.

Проблемні аспекти обліку та аналізу фінансових результатів в сільському господарстві знайшли відображення в наукових публікаціях М.А. Болюх, І.В. Гончарук, Г.М.Давидов Г.М. Калетнік, Є.В. Мних, Т.О. Мулик, І.М.Парасій-Вергуненко, Л.І.Федоришина.

Отримані ними результати забезпечили розв'язання багатьох проблемних питань із обліку та аналізу фінансових результатів, зокрема, і в сільському господарстві. Основна ціль створення підприємства – отримання позитивного фінансового результату від здійснення господарської діяльності, а саме прибутку як джерела внутрішнього фінансування та індикатора ефективної діяльності підприємства. Тому показники фінансових результатів є важливими з огляду на процес управління прибутковістю діяльності суб'єктів господарювання. Мета статті полягає в удосконаленні та розвитку теорії й методології, а також організаційно-практичних засад аналізу фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств на засадах неоінституціоналізму.

Виклад основного матеріалу. Кінцевим фінансовим результатом, який відображає ефективність господарської діяльності підприємства, використання майна власників, є прибуток. Як зазначає І.М. Парасій-Вергуненко [8, с. 250], «у системі цілей, що визначаються власниками та керівниками будь-якого підприємства, завдання генерування прибутку займає центральне місце, адже з показником прибутку прямо чи опосередковано пов'язані практично всі інші показники фінансово-господарської діяльності підприємства: доходи, витрати, активи, капітал, грошові потоки, інвестиції та інші». У зростанні прибутку зацікавлені як господарюючі суб'єкти, так і держава, відтак, слід забезпечити систематичне проведення аналізу формування, використання та розподілу прибутку [2, с. 170].

Інформація щодо рівня і поведінки фінансових результатів важлива для прийняття рішень на стратегічному і тактичному рівнях.

Так, І.М. Парасій-Вергуненко формулює мету аналізу фінансових результатів як дослідження порядку їх формування, пошук резервів підвищення ефективності господарювання [8, с. 251-252], Є.В. Мних – як визначення повноти та якості їх отримання, оцінку динаміки абсолютних і відносних показників, спрямованості, ступеня і частки впливу окремих факторів на зміну прибутку і рентабельності, виявлення та оцінку можливих резервів їх зростання [8, с. 219], Г.І. Кіндрацька – як об'єктивну оцінку та виявлення резервів подальшого підвищення ефективності управління показниками фінансових результатів [4, с. 356], Л.Я. Тринька, О.В. Липчанська – як визначення повноти та якості формування фінансових результатів, встановлення спрямованості рівня впливу факторів на зміну показників прибутку та рентабельності діяльності підприємства, пошук можливих резервів їх зростання [10, с. 354].

Загалом, аналіз господарської діяльності, як одна з функцій управління та інструмент забезпечення ефективності рішень, повинен створювати інформаційні умови для сприяння максимізації економічної вигоди власників підприємства у довгостроковому й короткостроковому періодах. Тобто аналітична інформація, з одного боку, є умовою формування і регулювання економічної поведінки власників, керівників суб'єктів господарювання, а з іншого – засобом реагування на стан і зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства. Як влучно зазначає О.О. Фоміна, «...економічна поведінка складається, по-перше, з усвідомлення економічних потреб і встановлення відповідних економічних цілей; по-друге, з вибору засобів та способів досягнення економічних цілей; по-третє, з безпосередньої дії щодо досягнення цілей (цілераціональності). Раціональну економічну поведінку можна визначити як поведінку, в якій вибір цілей та дій, спрямованих на їх досягнення, здійснюється з урахуванням ціннісних установок, що задаються соціально-економічним середовищем даного суспільства» [11, с. 22]. З огляду на це, мета аналізу фінансових результатів суб'єктів господарювання полягає в забезпеченні інформацією зацікавлених користувачів відповідно до їх економічної поведінки в частині формування та ефективності використання прибутку. Як правило, мета аналізу корелює із завданнями, які, своєю чергою, повинні узгоджуватися з ідентифікованими концептуальними підходами. Певна річ, ефективність аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами залежить від обраного концептуального підходу, покладеного в його основу.

Зважаючи на вищевикладене, доцільно виокремлювати:

- аналіз формування та використання фінансових результатів підприємства для інформаційного забезпечення управління прибутковістю (комплексний підхід);
- аналіз фінансових результатів в системах управління: економічною безпекою, конкурентоспроможністю, економічними ризиками, діловою активністю, інвестиційною привабливістю, вартістю підприємств (цілеорієнтований підхід).

Формулювання завдань аналізу фінансових результатів завжди повинно

перебувати у площині першочергово ідентифікованих економічних інтересів користувачів аналітичної інформації. Особливості основної діяльності будівельних підприємств обов'язково слід враховувати в методиці аналізу фінансових результатів і, відповідно, у його завданнях. Вітчизняними науковцями за комплексного підходу до аналізу фінансових результатів виокремлюються такі завдання:

- обґрунтування плану (прогнозу) досягнення фінансових результатів [8, с. 252; 6, с. 219];
- перевірка виконання плану з валового, операційного та чистого прибутку в цілому та в розрізі його складових і рентабельності [8, с. 252; 6, с. 219; 2, с. 170];
- оцінювання зміни прибутку в динаміці з метою виявлення її закономірностей і тенденцій [8, с. 252; 6, с. 5; 190, с.];
- визначення впливу факторів на зміну прибутку [8, с. 252; 6, с. 219; 2, с. 170];
- виявлення причин збитків у діяльності підприємства [8, с. 252];
- оцінювання рентабельності роботи підприємства в цілому та в розрізі видів діяльності, окремих видів продукції підприємства, факторний аналіз її змін [8, с. 252];
- аналіз розподілу і використання прибутку [8, с. 252; 6, с. 219];
- аналіз взаємозв'язку витрат, випуску і прибутку (CVP-аналіз) [10, с. 355].

Аналіз фінансових результатів проведемо на прикладі Державного підприємства дослідного господарства «Артеміда» Інституту картоплярства НААН України та створене з метою організаційно – господарського забезпечення науково – дослідним установам Академії умов для проведення досліджень, випробувань і доопрацювання наукових розробок, їх апробації, проведення виробничої перевірки і впровадження їх у виробництво та іншої господарської діяльності.

Варто відмітити, що ДП ДГ «Артеміда» господарює прибутково, та в динаміці фінансові результати покращуються, що підтверджують дані табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз формування, динаміки та змін фінансових результатів, тис. грн.

№ з/п	Показники	2018р.	2019 р.	2020р.	Відхилення звітнього року (+,-)	
					від базисного року	від проміжного року
1	2	3	4	5	6	7
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	43179	43170	41312	-1867	-1858

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	37375	39158	36186	-1189	-2972
3	Інші операційні доходи	90	69	193	103	124
4	Адміністративні витрати	1482	1665	1920	438	255
5	Інші операційні витрати	809	153	327	-482	174
6	Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток	3603	2263	3072	-531	809
7	Фінансові результати до оподаткування: прибуток	3603	2263	3072	-531	809
8	Чистий фінансовий результат: - прибуток	3603	2263	3072	-531	809

**Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ДП ДГ «Артеміда»*

Так чистий дохід від реалізації продукції зменшився порівняно із 2018 роком на 1867 тис грн, порівняно із 2019 роком – на 1858 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції також зменшилась на 1189 тис. грн. ДП ДГ «Артеміда» мала також операційні доходи від іншої діяльності, адміністративні витрати та інші операційні витрати, що призвело до того, що прибуток від операційної діяльності у 2020 році становив 3072 тис. грн, що менше проти 2018 року на 531 тис. грн, а проти 2019 року – більше на 809 тис. грн.

Рентабельність – це відносний показник ефективності роботи підприємства, який у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів). Рентабельність має кілька модифікованих форм залежно від того, який саме прибуток і ресурси (витрати) використовують у розрахунках [7, с. 226].

Аналіз показників рентабельності ДП ДГ «Артеміда» (табл. 2) свідчить про ефективність формування і використання фінансових результатів, оскільки всі показники свідчать про отримання прибутку та, порівняно з 2019 роком зростають у динаміці, за виключенням рентабельності продукції, який зменшився за період дослідження відповідно на 4,43 та 2,03%.

Таблиця 2

Аналіз показників рентабельності підприємства

Показники	2018	2019	2020	Відхилення 2020 (+,-)	
				2018	2019
1. Рентабельність активів	8,37	5,44	7,46	-0,91	+2,02
2. Рентабельність власного капіталу	9,71	6,61	8,64	-1,07	+2,03
3. Рентабельність основних засобів	23,65	19,13	27,94	4,29	+8,81
4. Рентабельність діяльності	8,34	5,24	7,44	-0,90	+2,20
5. Рентабельність продукції	14,96	12,56	10,53	-4,43	-2,03

**Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності ДП ДГ «Артеміда»*

Одним із напрямів аналізу фінансових результатів є оцінювання якості

прибутку за такими критеріями, як: достовірність звітності, частота зміни облікової політики та її вплив на формування фінансових результатів, стабільність основних складових прибутку, діловий імідж підприємства тощо [1, с.328]

Висновки. Формулювання завдань аналізу фінансових результатів завжди повинно перебувати в площині першочергово ідентифікованих економічних інтересів користувачів аналітичної інформації. Особливості основної діяльності сільськогосподарських підприємств обов'язково слід враховувати в методиці аналізу фінансових результатів і, відповідно, у його завданнях. Як правило, мета аналізу корелює із завданнями, які, своєю чергою, повинні узгоджуватися з ідентифікованими концептуальними підходами. Аналіз фінансових результатів підприємств запропоновано здійснювати за такими напрямками: аналіз формування та використання фінансових результатів підприємства для інформаційного забезпечення управління прибутковістю (комплексний підхід); аналіз фінансових результатів в системах управління: економічною безпекою, конкурентоспроможністю, економічними ризиками, діловою активністю, інвестиційною привабливістю, вартістю підприємств (цілеорієнтований підхід). Ідентифікація саме цих напрямів аналізу фінансових результатів обумовлюється пріоритетними підсистемами управління сільськогосподарськими підприємствами в умовах ринкових відносин, які, своєю чергою, є необхідною умовою їх виживання і розвитку.

Список використаних джерел

1. Гончарук І.В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК І ЦБ НААН України). *Економіка.Фінанси.Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №3. С. 18-34.
2. Економічний аналіз: навч. пос. / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський / за ред. М.Г. Чумаченка. Київ : КНЕУ, 2001. 540 с.
3. Калетнік Г.М., Гончарук Г.С., Довгань Ю.В. Інвестиційно-інноваційне забезпечення вирощування біоенергетичних культур та виробництва біопалив. *Економіка.Фінанси.Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. №1. С.7-18.
4. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз : підруч. / за ред. проф. А.Г. Загороднього. Київ : Знання, 2008. 487 с.
5. Краснокутська Н.Г., Бубенець І.Г. Підприємницький потенціал торговельного підприємства: зміст, особливості та чинники формування. *Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі*. 2013. № 4 (60). С. 125–129.
6. Мних Є.В. Економічний аналіз : підруч / Є.В. Мних. Київ : Знання, 2011. 630 с.
7. Мулик Т.О. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник / Т.О. Мулик, О.А. Материнська, О.Л. Пльонсак. Київ: Центр учбової літератури, 2017.

288 с.

8. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз господарської діяльності : підруч.; за ред. Л.М. Кіндрацької. Київ : КНЕУ, 2016. 629 с.

9. Стратегічний аналіз : навч. посіб. / Г.М.Давидов, В.М. Малахова, О.А. Магопець та ін. К. : Знання, 2014. 389 с.

10. Тринька Л.Я., Липчанська О.В. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. Київ : Алерта, 2013. 568 с.

11. Фоміна О.О. Економічна поведінка суб'єктів господарювання в аспекті соціально-економічного розвитку. *Стійкий розвиток національної економіки: актуальні проблеми та механізми забезпечення* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 27 квіт. 2017 р. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2017. 134 с.

12. Федоришина Л.І. Аналіз фінансового контролю на підприємстві. *Znanstvena misel journal. Slovenia*. 2019. №34. VOL. 2. P. 53-58.

Аліна ШТОГРІН*,
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА В ЧАСТИНІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено питання сутності поняття «облікова політика». Наведено аналітичні дані щодо обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва в Україні. Проаналізовано склад виробничої собівартості сільськогосподарської продукції. Виділено основні фактори, що впливають на формування облікової політики. Встановлено основні елементи облікової політики в частині обліку виробничих витрат, інформацію про які необхідно зазначати в Наказі про облікову політику. Розкрито залежність ефективності облікових процесів та формування інформаційного простору управління господарською діяльністю від облікової політики підприємства.

Abstract. The article examines the essence of the concept of “accounting policy”. Analytical data on the production of crop and livestock products in Ukraine are presented. The composition of the production cost of agricultural products is analyzed. The main factors influencing the formation of accounting policies are identified. The main elements of the accounting policy in terms of accounting for production costs, information about which must be specified in the Order on accounting policy. The dependence of the efficiency of accounting processes and the

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ Лепетан І.М.

formation of the information space of business management on the accounting policy of the enterprise is revealed.

Вступ. Формування облікової політики є найбільш важливою складовою організації бухгалтерського обліку підприємства. Ефективність облікових процесів та формування інформаційного простору управління господарською діяльністю залежить від облікової політики. Адже «основною метою облікової політики є забезпечення створення інформаційної системи підприємства з урахуванням вимог законодавчих актів і нормативних документів про фінансово-майновий стан підприємства та результати його діяльності, які необхідні як для внутрішніх, так і зовнішніх користувачів для прийняття ними обґрунтованих управлінських рішень» [11, с. 39].

Особливістю облікової політики є потреба в гармонізації інформаційних запитів користувачів різних рівнів. Усе зазначене актуалізує науковий пошук щодо формування інноваційних підходів та вирішення назрілих проблем у частині облікової політики підприємств. Існування можливості вибору різних варіантів методології обліку певних об'єктів із законодавчо регламентованих альтернативних способів обліку дає змогу створити за допомогою облікової політики оптимальну, необхідну саме для конкретного підприємства систему бухгалтерського обліку, в якій буде реалізована стратегія підприємства, а також вимоги сучасного формування економічної інформації, її достовірності, доступності і корисності як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів [10, с. 124].

Виклад основного матеріалу. Поява такого явища, як облікова політика підприємства в бухгалтерському обліку України пов'язана з розширенням видів господарських зв'язків та організаційно-правових форм підприємств, впровадженням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, в результаті чого виникла необхідність та можливість використання декількох підходів до визначення результатів різних операцій, а також, відповідно, і варіантів їх відображення в обліку.

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зазначено, що облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [3].

У науковій літературі можна зустріти різні підходи дослідників щодо розкриття сутності понять «облікова політика». Т.В. Барановська вважає, що облікова політика – це певний порядок дій, спрямованих на збір, обробку та надання необхідної інформації відповідним користувачам для реалізації власних інтересів у сфері бухгалтерського обліку [1, с. 18].

На думку Т.М. Сльозко, облікова політика – це вибір самим підприємством певних і конкретних методик, форми і техніки ведення бухгалтерського обліку виходячи з чинних нормативних актів і особливостей діяльності підприємства [8, с. 21].

Ф. Ф. Бутинець зазначає, що облікова політика – є не просто системою сукупностей різних способів ведення обліку на підприємстві, але і є основним вибором методики обліку, яка дає змогу застосовувати розбіжності варіації відображення фактів господарського життя. У широкому розумінні її можна визначити як управління обліком, а у вузькому – як сукупність способів ведення обліку (вибір підприємством конкретних методик ведення обліку) [2, с. 51].

Різноманітність точок зору науковців свідчить, з одного боку, про складність цього питання, а з іншого – про відсутність системного підходу до його розв’язання.

У процесі формування облікової політики одним із завдань є виокремлення факторів, що впливають на систему управління підприємством. Фактори впливу на облікову політику можна класифікувати на внутрішні, що залежать від організації фінансово-економічної діяльності підприємства, і зовнішні, на які підприємство відповідно вплинути не може.

До зовнішніх факторів можна також віднести: інфраструктура ринку; особливості системи оподаткування; вплив інфляційних процесів; законодавчі акти та нормативні документи з питань підприємництва бухгалтерського обліку і оподаткування та перспективи їх змін тощо.

Внутрішніми факторами можна визначити такі: форму власності та організаційно-правову форму, галузь економіки та вид діяльності; організаційну та виробничу структуру підприємства; технологічні особливості процесу виробництва; рівень розвитку інформаційної системи на підприємстві; рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення тощо [7].

Одним із внутрішніх факторів облікової політики виділяють галузь економіки та вид діяльності підприємства. На нашу думку, саме ці фактори відіграють найбільш важливе значення при організації обліку витрат підприємства та формування облікової політики.

Належна організація бухгалтерського обліку та облікової політики на сільськогосподарських підприємствах щодо виробничих витрат є передумовою прибуткового його функціонування, а отже, одним з найвідповідальніших етапів створення і забезпечення діяльності підприємств.

Сільськогосподарські підприємства на своїх посівних площах вирощують безліч сільськогосподарських культур, в таблиці 1 наведено кількість площ виділених під вирощування культур.

Таблиця 1

Посівна площа сільськогосподарських культур, тис. га

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення +/-
Культури зернові та зернобобові	14839	15318	15392	553
Буряк цукровий фабричний	276	222	220	-56
Соняшник	6117	5928	6457	340
Картопля	1319	1309	1325	6
Культури овочеві	439	452	464	25
Культури плодові та ягідні	228	225	219	-9

**Джерело: узагальнено автором за даними Державної служби статистики України.
https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/cg.htm*

Проаналізувавши дані за 2018-2020 роки, можна зробити висновок, що посівна площа збільшилась майже по всіх угіддях, крім площ під буряк цукровий, яка зменшилася у 2020 році на 56 га, а також площа насаджень плодкових та ягідних культур – на 9 га. Україна має величезні потенційні можливості для розвитку аграрного сектора національної економіки. Про це свідчать статистичні дані дослідження.

Сільське господарство відіграє винятково важливу роль як каталізатор розвитку ринкової економіки нашої держави, оскільки:

1) є висококонкурентною галуззю, у якій діє багато незалежних підприємств, що виробляють переважно ті самі товари.

2) в недалекій перспективі може стати найбільшим джерел експорту. Цьому сприяють великі масштаби сільськогосподарського землекористування і родючі землі.

Зазначені дані щодо посівних площ прямо впливають на обсяги виробництва та урожайність продукції рослинництва за 2018-2020 рр. (таблиці 2, 3).

Таблиця 2

**Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур,
тис. га**

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення +/-
Культури зернові та зернобобові	70057	75143	64933	-5124
Буряк цукровий фабричний	13968	10205	9150	-4818
Соняшник	14165	15254	13110	-1055
Картопля	22504	20269	20838	-1666
Культури овочеві	9440	9688	9653	213
Культури плодові та ягідні	2571	2119	2024	-547

**Джерело: узагальнено автором за даними Державної служби статистики України.
https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/cg.htm*

Проаналізувавши урожайність сільськогосподарських культур з одного гектара зібраної площі, можна сказати що урожайність зменшилась по всіх культурах, найгірші показники спостерігаємо по буряку цукровому – 93 ц/га та культури плодові та ягідні – 22,8 ц/га.

Аналіз обсягу виробництва сільськогосподарських культур показав, що показники значно погіршилися за усіма видами культур, крім вирощування овочевих культур, їх обсяг збільшився на 213 тис. га.

У таблиці 3 зображено більш детальну інформацію щодо урожайності сільськогосподарських угідь з одного зібраного гектара.

Таблиця 3

Урожайність сільськогосподарських культур, ц з 1 га

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення +/-
1	2	3	4	5
Культури зернові та зернобобові	47,4	49,1	42,5	-4,9
Буряк цукровий фабричний	509	461	416	-93
Соняшник	23,0	25,6	20,2	-2,8
Картопля	171	155	157	-14

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5
Культури овочеві	214	214	207	-7
Культури плодові та ягідні	128,4	108,1	105,6	-22,8

*Джерело: узагальнено автором за даними Державної служби статистики України.
https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/cg.htm

Не менше важливе місце в сільському господарстві посідає тваринництво, адже воно надає продукцію для споживання та реалізації (таблиця 4).

Таблиця 4

Виробництво основних видів тваринництва, тис. т

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення +/-
1	2	3	4	5
М'ясо (у забійній масі)	2318	2355	2492	174
у тому числі:				
яловичина і телятина	363	359	370	7
свинина	736	703	708	-28
баранина та козлятина	14	14	14	-
м'ясо птиці	1185	1259	1382	197
м'ясо кролів	12	12	11	-1
кони	8	8	7	-1
Молоко	10218	10064	9663	-555
Яйці, млн. шт	15506	16132	16678	1172
Вовна, т	1967	1908	1734	-233

*Джерело: узагальнено автором за даними Державної служби статистики України.
https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/cg.htm

В наступній таблиці 5 зображено кількість та різноманітність тварин сільського господарства.

Проаналізувавши показники, можна зробити висновок, що кількість м'яса (у забійній частині) збільшилась на 174 тис. т, також збільшилось кількість м'яса птиці на 197 тис. т та кількість яєць – 1172 млн. шт. Інші показники зменшились.

Таблиця 5

Кількість сільськогосподарських тварин, тис. голів

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення +/-
Велика рогата худоба, а саме:	3530,8	3332,9	3092,0	-438,8
Корови	2017,8	1919,4	1788,5	-229,3
Свині	6109,9	6025,3	5727,4	-382,5
Вівці та кози	1309,3	1268,6	1204,5	-104,8
Птиця, млн. голів	204,8	211,7	220,5	15,7

*Джерело: узагальнено автором за даними Державної служби статистики України.
https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/cg.htm

Проаналізувавши кількість сільськогосподарських тварин, можна сказати, що їх кількість зменшилась. В цілому кількість великої рогатої худоби зменшився на 438,8 тис. голів. А ось кількість птиці збільшився на 15,7 млн. голів.

Фінансовий результат діяльності підприємства залежить від розкриття в

обліковій політиці таких основних об'єктів, як доходи і витрати звітного періоду. Взаємозв'язок цих основних об'єктів полягає в тому, що зміна величини одного з них призводить до зміни іншого і суттєво може впливати на фінансові результати підприємства, його фінансову стійкість та темпи економічного зростання, тому варто визначити деякі механізми управління витратами підприємства, зокрема способи і прийоми, на основі яких можна отримати точну інформацію про витрати та приймати обґрунтовані управлінські рішення [6, с. 120].

Проводячи відповідне сільськогосподарське діяння, держава може впливати на рівень витрат. Кожне сільськогосподарське підприємство насамперед вибирає для себе способи класифікації затрат, оскільки саме це надалі визначить види й рівень планових і фактичних витрат на виробництво, за якими будуть прийматися відповідні управлінські рішення.

Прямі, непрямі витрати, витрати на оплату праці та інші прямі витрати безпосередньо впливають на ціну сільськогосподарських угідь, продукції тваринництва та бджільництва (табл. 6).

Таблиця 6

**Структура виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)
сільського господарства у підприємствах, %**

Статті витрат	Продукція (роботи, послуги) сільського господарства			Відхилення, +/-
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	
1	2	3	4	5
Виробнича собівартість - усього	100,0	100,0	100,0	-
Прямі матеріальні витрати – усього у тому числі:	59,8	56,0	57,7	-2,1
насіння та посадковий матеріал	7,5	8,1	8,3	0,8
корми	10,3	11,7	11,4	1,1
інша продукція сільського господарства	1,4	1,5	1,7	0,3
мінеральні добрива	12,3	13,0	15,0	2,7
пальне і мастильні матеріали	7,6	8,8	8,7	1,1
електроенергія	0,8	0,9	1,0	0,2
паливо й енергія	1,1	1,1	0,6	-0,5
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	4,6	4,8	5,0	0,4
Прямі витрати на оплату праці	5,0	5,7	6,4	1,4
Інші прямі витрати – усього у тому числі:	19,6	21,4	21,3	1,7
відрахування на соціальні заходи	1,1	1,2	1,4	0,3
орендна плата за земельні частки (паї)	8,9	9,9	9,7	0,8
майнові паї	0,1	0,1	0,1	0
амортизація	4,7	5,8	7,0	2,3
Загальновиробничі витрати – усього з них	15,6	16,9	14,6	-1
оплата послуг сторонніх організацій	7,2	7,7	7,7	0,5

*Джерело: узагальнено автором за даними Державної служби статистики.
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf

За даними аналізу таблиці 6 бачимо, що найбільшу питому вагу ц виробничій собівартості займають прямі матеріальні витрати, у 2019 році – 57,7 %, хоча їхня частка у 2019 році зменшилася на 21 %. Усі інші статті витрат мають тенденцію до збільшення.

Таким чином, витрати як об'єкт облік відіграють вагому роль у формуванні фінансового результату підприємства і заслуговують на особливу увагу з боку організації їх обліку та формуванні облікової політики в їх частині.

Нажаль, на сьогодні облікова політика виробничих витрат підприємства в галузі сільського господарства не розглядається в теорії та практиці як інструмент управління економічним суб'єктом; недостатньо повно розкриваються організаційні, технічні та методичні аспекти облікової політики; під час формування та оформлення облікової політики не всіма сільськогосподарськими підприємствами враховуються галузеві особливості їх діяльності.

Отже, вибір, формування, оформлення та дотримання обраної облікової політики щодо виробничих витрат у значній кількості сільськогосподарських підприємств є сьогодні досить формальним. Це призводить до негативного, стримуючого фактору на шляху розвитку підприємства.

Під час формування облікової політики в частині організації бухгалтерського обліку виробничих витрат необхідно визначити складові елементи методичного аспекту для цілей фінансового та управлінського обліку. Таким чином, вважаємо за доцільне розглянути елементи облікової політики щодо виробничих витрат аграрного бізнесу (табл. 7).

Таблиця 7

Складові елементи облікової політики в частині організації бухгалтерського обліку виробничих витрат аграрного бізнесу

№	Елементи об'єкта облікової політики	Варіант обліку витрат
1	2	3
1	Вибір класу рахунків для обліку витрат	- Із використанням бухгалтерських рахунків класу 8 «Витрати за елементами»; - із використанням бухгалтерських рахунків класу 9 «Витрати діяльності»; - із використанням рахунків класів 8 «Витрати за елементами» і 9 «Витрати діяльності»
2	Перелік субрахунків та аналітичних рахунків, необхідних для відображення в обліку витрат	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління
3	Перелік об'єктів обліку витрат, об'єктів калькулювання та калькуляційних одиниць	Вид продукції, роботи чи послуг
4	Первинні документи з обліку витрат та графіки їх документообігу	Встановлюється підприємством самостійно виходячи з галузевих особливостей та потреб управління (документи обліку витрат праці, витрат предметів і засобів праці, інших витрат та документи з обліку виходу продукції)

1	2	3
5	Перелік статей калькуляції	<ul style="list-style-type: none"> - Витрати на оплату праці - Відрахування на соціальні заходи - Насіння та посадковий матеріал - Корми - Паливо та мастильні матеріали - Добрива - Засоби захисту рослин і тварин - Роботи і послуги - Витрати на утримання, ремонт та амортизацію необоротних активів - Загальновиробничі витрати - Інші витрати
6	Методи калькулювання собівартості продукції	Метод визначення фактичної собівартості
7	Метод розподілу загальновиробничих витрат (визначення бази розподілу)	<ul style="list-style-type: none"> - Години роботи - Пряма заробітна плата - Прямі витрати (без вартості основної сировини і матеріалів)

**Джерело: розроблено автором*

У таблиці 7 наведено елементи облікової політики в частині організації бухгалтерського обліку та їх альтернативні варіанти відповідно до: Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств.

В залежності від застосування на підприємстві певних концепцій управління виробництвом, бухгалтерський облік має бути спроможним надавати відповідну інформацію різним ланкам управління, що відповідно знаходить відображення в обліковій політиці. Саме у цьому ракурсі і простежується зв'язок облікової політики з потребами управління [4].

Враховуючи важливість облікової політики в управлінні підприємством, необхідно виокремити етапи її формування. На даний час, науковці не мають однієї стверджувальної думки щодо кількості етапів формування облікової політики. Однак, на думку І.М. Лепетан, їх має бути п'ять:

- визначення цілі та завдання облікової політики певного підприємства;
- визначення впливу неоднорідних елементів облікової політики на кінцевий результат в управлінському обліку та діяльності даного підприємства;
- структуризація додатків до наказу про облікову політику;
- остаточне погодження облікової політики та її документальне оформлення;
- безпосереднє введення облікової політики, інформування та ознайомлення з нею виконавців [5].

Висновки. Таким чином, найбільш важливою складовою організації

бухгалтерського обліку підприємства є формування облікової політики. Від облікової політики залежить ефективність облікових процесів та формування інформаційного простору управління господарською діяльністю. Формування облікової політики зазначено на декількох рівнях, кожен з яких передбачає наявність нормативно-правового забезпечення, спрямованого на регламентацію різних аспектів облікової політики.

Список використаних джерел

1. Барановська Т.В. Облікова політика: рівні, суб'єкти, складові. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2003. №3 (25). С. 18-26.
2. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку. *Облік і аудит*. 2002. № 65. С. 592
3. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996–XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
4. Коваль Н.І. Особливості облікової політики фермерських господарств. *Збірник наук. праць. Вісник Сумського державного аграрного університету: Серія: Фінанси і кредит*. Вип. № 2. Суми, 2013. С. 152-157
5. Лепетан І.М., Грішина І.О. Облікова політика як один з інструментів оптимізації управлінського обліку на підприємстві. *Молодий вчений*. 2019. 11. С. 139-141
6. Партин Г.О., Ясінська А.І. Системно-орієнтоване управління витратами промислового підприємства: монографія. Л.: ЗУКЦ, ПП НВФ «Біапр», 2011. 200 с.
7. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2020. 647 с.
8. Сльозко Т.М. Організація обліку: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 224 с.
9. Статистичний щорічник України. Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект: колективна монографія: у 2-х т. / За ред. П.Й. Атамас. Дніпропетровськ: Герда, 2013. Т. 1. 358 с.
11. Чабан Г.В., Бурлаков О.О. Аналіз факторів впливу на формування облікової політики в системі управління підприємством. *Економічний вісник університету*. № 32/1. 2017. С. 38-45

Аліна ЯЦУЛЯК*,
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МЕТОДИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

***Анотація.** Витрати підприємства є важливою економічною та обліково-аналітичною категорією, яка впливає на формування прибутку. Здійснення дієвого контролю витрат стало одним із важливих завдань системи управління виробництвом в сільському господарстві. В сучасних умовах, пошук шляхів зниження витрат, розглядається як фактор ефективної, стабільної та прибуткової діяльності підприємств. В статті дається визначення внутрішньогосподарського контролю та розкривається його значення для управління підприємством. Розглядаються прийоми та послідовність здійснення внутрішньогосподарського контролю витрат. Проводиться обґрунтування використання методів внутрішньогосподарського контролю витрат в сільському господарстві. Зроблено висновок про вплив галузевих особливостей на застосування методів внутрішньогосподарського контролю витрат.*

***Abstract.** The company's costs are an important economic and accounting-analytical category that affects the formation of profits. Implementation of effective cost control has become one of the important tasks of the production management system in agriculture. In modern conditions, the search for ways to reduce costs is seen as a factor of efficient, stable and profitable activities of enterprises. The article defines internal control and reveals its significance for enterprise management. Techniques and sequence of internal control of expenses are considered. The substantiation of use of methods of internal control of expenses in agriculture is carried out. The conclusion about influence of branch features on application of methods of internal control of expenses is made.*

Вступ. Перехід національної економіки до ринкових відносин вимагає від суб'єктів господарювання управління власним розвитком на принципі самостійності. При цьому важливими є питання виживання в умовах обмеженості, вичерпності ресурсів та жорсткої конкурентної боротьби.

Важливим елементом загальної структури управління підприємством, в тому числі і сільськогосподарським є система внутрішньогосподарського контролю. Добре налагоджена система внутрішньогосподарського контролю суб'єкта господарювання, забезпечує своєчасне виявлення помилок, порушень

* Науковий керівник: старший викладач кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ Бурко К.В.

та відхилення від норм у процесі фінансово-господарської діяльності та позитивно впливає на результати діяльності.

Здійснювати управління господарською діяльністю підрозділів та підприємства в цілому допомагають методи та способи внутрішньогосподарського контролю. Особливого значення набуває виокремлення та впровадження у практику методів внутрішньогосподарського контролю витрат в сільському господарстві, оскільки специфіка виробництва продукції цієї галузі впливає на формування витрат, як об'єкта контролю, та оперативне управління ними.

Питанням дослідження сутності внутрішньогосподарського контролю та його значення, розкриваються в економічній літературі. Значний внесок у наукове дослідження проблем внутрішнього контролю та обґрунтування практичних кроків щодо їх вирішення, зробили вітчизняні вчені та практики, зокрема: О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, П.І. Гайдуцький, В.А. Дерій, І.К. Дрозд, В.П. Завгородній, С.Я. Зубілевич, М.М. Коцупатрій, Н.М. Малюга, Є.В. Мних, Л.В. Нападовська, О.А. Подолянчук, В.С. Рудницький, Б.Ф. Усач, Л.С. Шатковська, М.Я. Штейман та інші. В той же час, мало дослідженими залишаються ряд питань, серед яких можна виділити і проблеми застосування методів внутрішньогосподарського контролю витрат на підприємствах сільського господарства.

Метою статті є визначення методів внутрішньогосподарського контролю витрат та обґрунтування їх значення для забезпечення ефективності управління в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах кожен суб'єкт господарювання самостійно вирішує питання управління витратами, визначає вимоги щодо ефективності їх здійснення.

Контроль є однією із функцій управління, яка дозволяє своєчасно виявляти та ліквідувати передумови і фактори, які заважають ефективному веденню виробництва та вносити корективи у діяльність підприємства чи його структурних підрозділів.

На думку О.А. Подолянчук, сутність системи контролю, характеризується як сукупність взаємопов'язаних елементів, що спрямовуються на досягнення запланованих цілей. Внутрішньогосподарський контроль як система проявляється через такі риси, як комплексність, функціональність і систематичність, при цьому кожне підприємство матиме свою організаційну структуру незалежно від специфіки та мети його діяльності [1, с. 110].

В економічній літературі зустрічаються різні визначення щодо поняття «внутрішньогосподарський контроль» (табл.1).

Необхідність організації внутрішнього контролю обумовлена тим, що власник і керівництво підприємством повинні забезпечувати ефективність функціонування всіх його підрозділів і тому мають потребу в інформації про наявність, рівень використання та збереження активів [8, с. 344].

Як стверджує В.В. Яворов, особливо великі завдання покладено на внутрішньогосподарський контроль у забезпеченні збереження цінностей на

об'єктах підприємства. Це пояснюється тим, що на цих підприємствах обертається і зберігається велика кількість цінностей і сировини. У зв'язку з цим, важливо підвищити ефективність контролю у боротьбі з безгосподарністю і марнотратством, нестачами і крадіжками. У першу чергу, необхідно посилити поточний контроль із боку керівників і спеціалістів підрозділів об'єднань і підприємств, а також працівників бухгалтерського обліку. Контроль, який здійснюється в процесі господарської діяльності, найбільш оперативний. Цей спосіб систематичного й активного спостереження за операціями і процесами здійснюється відповідно до заданих критеріїв [4].

Таблиця 1

Визначення поняття «внутрішньогосподарський контроль» в літературних джерелах

№ з/п	Автор	Визначення
1	Н.І. Дорош	Внутрішньогосподарський контроль – це процес, розроблений з метою досягнення поставлених завдань підприємства; розпочинається з верхівки підприємства – ради директорів та менеджерів, які створюють і зміцнюють структуру і характер здійснюваних контрольних заходів в організації; прямо чи опосередковано. Включає в себе всіх працівників підприємства; стосується всіх видів діяльності підприємства, починаючи з функціональних ланок, таких як маркетинг та операційні підрозділи, до взаємовідносин з іншими підприємствами [2].
2	Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Н.М. Малюга, Н.І. Петренко	Внутрішньогосподарський контроль являє собою перевірку відповідності діяльності підприємства поставленим завданням [3].
3	В.В. Яворов	Система попереднього, поточного і подальшого контролю (крім ревізії фінансово-господарської діяльності, яка здійснюється державною контрольно-ревізійною службою) створює окрему його галузь, тобто внутрішньогосподарський або внутрішній контроль. Він є системою постійного спостереження за ефективністю діяльності підприємств, збереженням і ефективністю використання цінностей і коштів, доцільністю і вірогідністю операцій та процесів [4].
4	С.І. Саченко	Внутрішньогосподарський контроль – це система способів і прийомів, які використовуються на підприємстві відповідними службами (якщо такі організовані) чи посадовими особами з метою забезпечення належного збереження та ефективного використання ресурсів [5].
5	Усач Б.Ф.	Внутрішньогосподарський контроль – контроль, що здійснюється власниками, бухгалтерськими, фінансовими та іншими функціональними службами підприємств [6].
6	М. Коцупатрий У. Гуцаленко	Внутрішньогосподарський контроль -контроль з боку господарства за діяльністю своїх підрозділів. При цьому перевіряється вся господарська діяльність або її окремі сторони [7].

**Джерело: Сформовано автором на основі [2,3,4,5,6,7]*

Внутрішньогосподарський контроль за операціями з обліку витрат сприяє

забезпеченню обґрунтованості, своєчасності проведення цих операцій та підвищує ефективність роботи підприємства.

На сьогодні в Україні питання організації внутрішньогосподарського контролю витрат на підприємстві державою не врегульовані, а тому власник підприємства і керівництво самостійно визначають об'єкти, суб'єкти, методи та основні завдання контролю.

За результатами вивчення економічних джерел щодо загальної послідовності процесу організації внутрішньогосподарського контролю на підприємствах ми пропонуємо здійснення внутрішньогосподарського контролю витрат поетапно (рис.1).

Відсутність єдиних підхід щодо класифікації власних спеціалізованих методів внутрішньогосподарського контролю, створює проблеми їх практичного використання для потреб контролю витрат.

Незважаючи на безліч видів діяльності підприємств, економісти виділяють лише шість типів методів внутрішнього контролю:

1. Розподіл обов'язків та відповідальності (чітке розмежування та закріплення прав, обов'язків і відповідальність всіх суб'єктів контролю із занесенням у посадові інструкції та внутрішні стандарти контролю підприємства);

2. Система незалежних перевірок (спостереження, опитування, підтвердження);

3. Документальний контроль (формальна перевірка, арифметична перевірка, перевірка за суттю);

4. Розрахунково-аналітичні (економічний аналіз, статистичні розрахунки, економіко-математичні методи);

5. Узагальнення і реалізація результатів контролю (документування результатів проміжного контролю, аналітичне групування недоліків, економічна оцінка недоліків та заходи щодо їх профілактики, прийняття рішень і контроль за їх виконанням);

6. Фізичні засоби контролю та охорони (інвентаризація, контрольні заміри, вибіркові і суцільні спостереження, технологічний і хіміко-технологічний контроль, експертиза, службові розслідування, експеримент) [9].

Важливим при проведенні внутрішньогосподарського контролю є знання специфіки виробничої діяльності підприємства. Для забезпечення контролю за дотриманням норм виробничого споживання та норм виходу готової продукції необхідні знання технології виробництва, форм і методів обліку витрат на виробництво продукції та калькулювання собівартості продукції.

Зважаючи на галузеві особливості, облік виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції є найскладнішою ділянкою в сільському господарстві, тому контролю у цій сфері потрібно приділяти велику увагу.

На думку К.В. Бурко, ефективна система організації обліку та контролю матеріальних витрат будь-якого сільськогосподарського підприємства визначає необхідність налагодження функціональних обов'язків працівників, документообороту, статей калькуляцій в підсистемах економічної інформації.

Цього можна досягти шляхом розробки внутрішніх стандартів контролю, удосконалення нормативно-правової бази стосовно організації обліку та внутрішнього контролю, а також доцільно було б на сільськогосподарських підприємствах ввести посаду внутрішнього аудитора, який би здійснював посилені контрольні функції за матеріальними витратами [10].

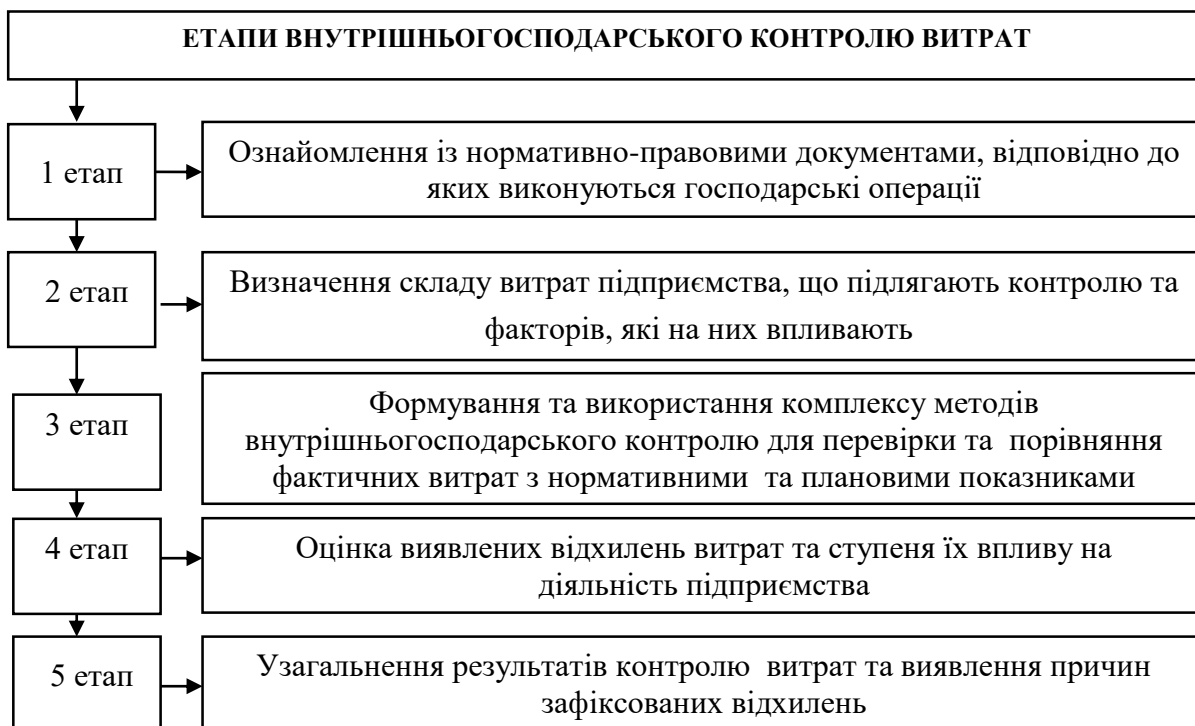

Рис.1. Етапи внутрішньогосподарського контролю витрат

**Джерело: Сформовано автором на основі [8]*

У своїх дослідженнях, В. А. Дерій, представляє розширений перелік методів контролю витрат на виробництво сільськогосподарської продукції (робіт, послуг) [11, с. 256]. А саме:

- перевірка витрат за статтями і елементами за допомогою планових (нормативних) показників у бізнес-планах, виробничих завданнях;
- формування, перевірка і регулювання бюджетів витрат підприємства загалом, його виробничих одиниць;
- факторний аналіз чинників, що мають значний негативний вплив на витрати на виробництво продукції (робіт, послуг);
- фактичний огляд місць виробництва, зберігання і реалізації продукції на предмет оцінки реальності сум витрат, із ними пов'язаних;
- інвентаризація витрат незавершеного виробництва;
- документальна ревізія в частині витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) шляхом ґрунтовного вивчення і детального аналізу фактів господарського життя на основі первинних документів, облікових реєстрів, форм звітності;
- судово-бухгалтерська експертиза правдивості первинних документів, облікових реєстрів, підписів посадових осіб, пов'язаних із витратами на виробництво продукції (робіт, послуг);

- зустрічна перевірка ідентичності аналогічних показників у різних первинних документах, облікових реєстрах, формах звітності;
- внутрішньогосподарське слідство (розслідування) на предмет законності та доцільності здійснення витрат на виробництво продукції (робіт, послуг);
- господарська суперечка між структурними підрозділами підприємства щодо обсягів, якості та ефективності здійснених витрат товарно-матеріальних цінностей, виконаних робіт, наданих послуг;
- контроль за центрами відповідальності;
- метод самоконтролю робітників (як складник контролю за центрами витрат) за законністю і доцільністю здійснення витрат на виробництво продукції (робіт, послуг).

В економічній літературі виділяються і інші методи внутрішньогосподарського контролю витрат, які використовуються у визначеному порядку.

Висновки. Підводячи підсумок нашої роботи, можна сказати, що внутрішньогосподарський контроль являє собою важливий чинник системи управління підприємством. Він покликаний допомагати керівництву сільськогосподарських підприємств в досягненні успіхів шляхом інформаційного забезпечення та безпосередньої участі у процесі управління. Здійснення дієвого контролю витрат виробництва в сільському господарстві сприяє ефективному та стійкому функціонуванню підприємств в умовах конкуренції. Галузеві особливості діяльності сільськогосподарських підприємств обумовлюють вибір методів внутрішньогосподарського контролю витрат та взаємозв'язок кожного з етапів внутрішньогосподарського контролю витрат.

З метою посилення дієвості та повноти внутрішньогосподарського контролю витрат на сільськогосподарських підприємствах є потреба у розробці нормативного документа на державному рівні, який чітко визначає набір методів, внутрішньогосподарського контролю витрат підприємств та особисту відповідальність персоналу різних структурних підрозділів.

Список використаних джерел

1. Подолянчук О.А. Внутрішньогосподарський контроль у діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2010. № 10. С. 109-112.
2. Дорош Н. І. Внутрішній контроль та аудит в управлінні ризиками на підприємстві. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна*. 2014. Вип. 44. С. 148-152.
3. Бутинець Ф.Ф. Виговська Н.Г., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Контроль і ревізія: підручник. Житомир: ПП «Рута». 2002. 544 с.
4. Яворов В. В. Облік та контроль як складові підвищення ефективності управління підприємством. *Інноваційна економіка*. 2013. № 4. С. 313-315.
5. Саченко С.І. Удосконалення внутрішньогосподарського контролю витрат. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2006. № 3 (37). С. 97-106.
6. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: підручник. Київ: Знання. 2007. 263 с.

7. Коцупатрій М., Гуцаленко У. Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 433-436.

8. Романчук А. Л. Методичні прийоми внутрішньогосподарського контролю на підприємствах промисловості будівельних матеріалів. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2009. Вип. 3. С. 343-350.

9. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією к.е.н., проф. М.Д. Ковінька. Фастів: Поліфаст, 2006. 440 с.

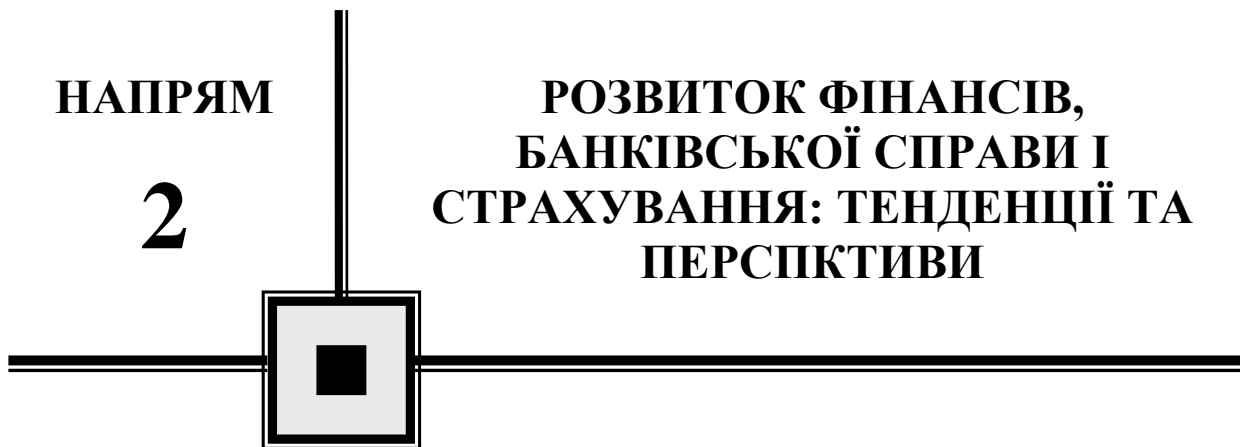
10. Бурко К.В. Організація обліку та контролю матеріальних витрат сільськогосподарських підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2019. № 9 (29). С. 25-33.

11. Дерій В.А. Методи внутрішньогосподарського контролю за витратами на виробництво у сільськогосподарських підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1. С. 254–257.

НАПРЯМ

2

РОЗВИТОК ФІНАНСІВ,
БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І
СТРАХУВАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ

Катерина БРОВАРНИК,*
Студентка 3 курсу,
Факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ
ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** У статті розглянуто інвестиційну стратегію як дієвий інструмент у збільшенні доходів та перспективного розвитку вітчизняних фірм в Україні. Її вплив на діяльність промислових підприємств. Охарактеризовано основні проблеми та інвестиційні ризики. Також було розкрито принципи і чинники формування найбільш ефективної стратегії підприємства, враховуючи мінливі умови нестабільної економічної ситуації та жорстокої конкурентної боротьби. З новизни, запропоновано перспективні можливості для промислових підприємств щодо створення дієвої інвестиційної стратегії, беручи до уваги важливі аспекти існування та позиціонування окремої компанії: її нішу, цілі, місію, завдання тощо. На основі результатів дослідження зроблено відповідні висновки.*

***Abstract.** The article considers the investment strategy as an effective tool in increasing incomes and promising development of domestic firms in Ukraine. Its impact on the activities of industrial enterprises. The main problems and investment risks are described. The principles and factors of forming the most effective strategy of the enterprise were also revealed, taking into account the changing conditions of the unstable economic situation and fierce competition. From the novelty, promising opportunities for industrial enterprises to create an effective investment strategy, taking into account important aspects of the existence and positioning of an individual company: its niche, goals, mission, objectives and more. Based on the results of the study, appropriate conclusions were made.*

*Науковий керівник: асистент кафедри аналізу та статистики ВНАУ Герасимчук В.Г.

Вступ. В сучасних складних умовах економіко-політичних перетворень рівень непередбачуваного впливу зовнішнього середовища на підприємства впевнено зростає.

Найкращий варіант – це сформувати перспективні напрямки інвестиційної діяльності підприємства і, відповідно, викувати інвестиційну стратегію суб'єктів господарювання. Тобто потрібно вміти формувати гнучку та адаптивну інвестиційну політику.

Власне кажучи, ключовим інструментом у вирішенні завдань щодо покращення рівня конкурентоспроможності та розвитку підприємств – є стратегічне управління їх інвестиційною діяльністю. Вона зможе забезпечити певну стабільність і стати базою для підвищення ефективності функціонування, а пізніше, і подальшого розвитку суб'єкта господарювання.

Дослідники, які займалися питанням інвестиційної діяльності, праці кого ми використали в нашій науковій дослідженні: Зобов О.С. [1], Ратушняк О. Г. [2], Самотоєнкова О. В. [4], Вдовенко Л.О. [5].

Вирішенням висвітленої проблеми може слугувати ефективна інвестиційна стратегія підприємства, яка буде виступати інструментом антикризового управління.

Мета: підтвердження важливості формування дієвої інвестиційної стратегії підприємств і визначення основних напрямків формування за умов прогресування кризових процесів.

Інформаційну базу дослідження становлять Закони України, постанови Кабінету міністрів України, матеріали статей, монографії зарубіжних та українських вчених, Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному: удосконалено визначення економічного поняття «інвестиційна стратегія підприємства» шляхом узагальнення та окреслення особливостей, що дозволяє досягти основного результату з виробництва продукції високої якості, підвищення конкурентоспроможності підприємства та ефективного використання ресурсів;

Виклад основного матеріалу. Можемо проаналізувати надходження прямих фінансових інвестицій в економіку України (Рис. 1) і зробити певні висновки. Тому перед власниками постає завдання – підвищити рівень конкурентоспроможності власної компанії на вітчизняному та національному ринках.

В сучасних реаліях економічного спаду та жорстких кризових процесів, одними із найважливіших завдань вітчизняних підприємств – це підтримка економічної стійкості та утримання сформованих позицій щодо конкурентоспроможності на вітчизняному та/або національному ринках, що будуть визначати ефективність функціонування підприємств за не сприятливих умов. Підтримка економічного зростання та економічної стійкості потребують інвестиційного забезпечення. Дієва інвестиційна стратегія – ефективний інструмент, який допоможе промисловим підприємствам успішно формувати їх інвестиційну політику [4].

Через такі умови, функціонування підприємства стає неможливим, без

використання механізму стратегічного управління в компанії. Перед учасниками господарських відносин постають складні завдання, щодо формування дієвої інвестиційної стратегії, яка б повністю відповідала сучасним умовам для функціонування та розвитку.

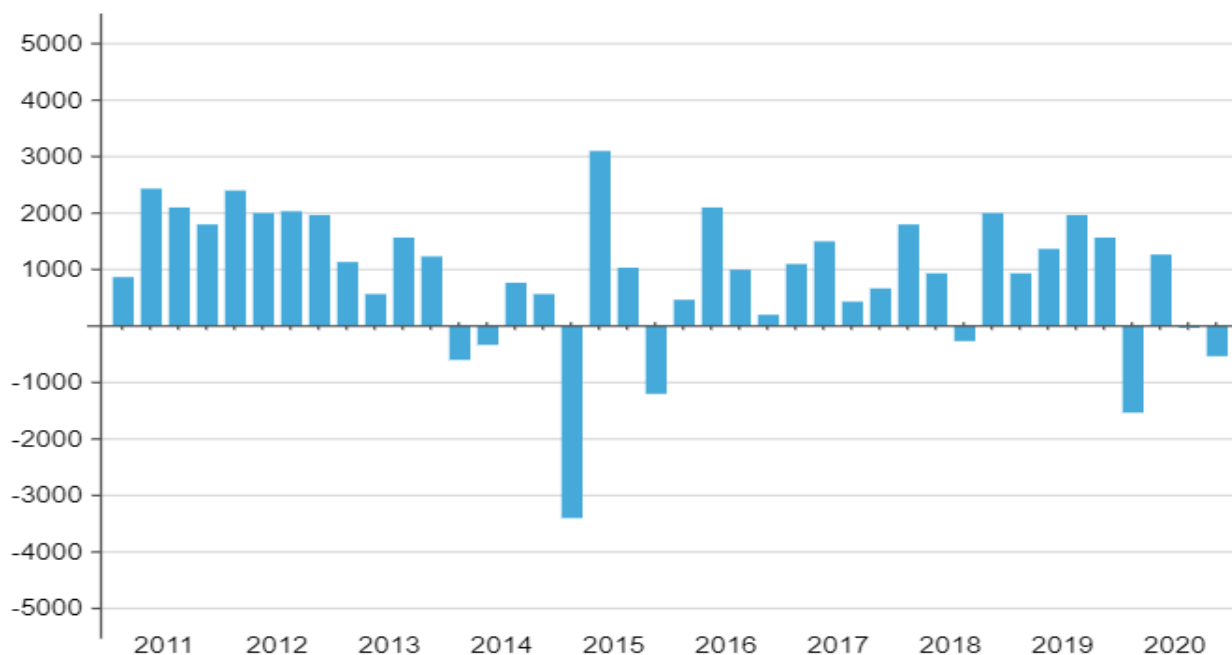

Рис. 1. Графік надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за останні 10 років, млн.дол.США

*Джерело: за даними Мінфін <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2020/>

Саме поняття «інвестиційна стратегія» у теперішній економічній літературі тлумачиться як: система довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, що обумовлені загальними завданнями його розвитку та інвестиційною ідеологією, а також набір найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

Інвестиційна стратегія окреслює можливі напрями інвестування, тобто визначає можливості поліпшення результатів господарювання суб'єкта з головною метою - збільшення активів підприємства і отримання прибутку. Дану стратегію можна розглядати і як процес стратегічного управління інвестиційною діяльністю [1]. В цьому випадку він буде містити у собі такі етапи стратегічного планування, які досить добре аргументовані в науковій літературі і містять такий перелік заходів (Рис. 2)

Є перелік умов, які визначають актуальність розробки інвестиційної стратегії для певного підприємства. Найважливішим із них – це зміни чинників зовнішнього інвестиційного середовища, а точніше, сама інтенсивність змін. Швидка динаміка основних показників, що пов'язані з інвестиційним запалом підприємств. Через часті коливання кон'юнктури ринку інвестицій, темпи технологічного розвитку, непостійність державної інвестиційної політики і форм, які регулюють інвестиційну діяльність в державі, сприяють не

ефективному управлінні інвестиціями підприємства на основі лише раніше надбаного досвіду і традиційних методів. Отже, під дією багатьох факторів інвестиційні рішення окремих структурних підрозділів компаній можуть мати різно направлений характер. Це може спричинити виникнення суперечливостей і відповідно призвести до спаду ефективності інвестиційної діяльності в цілому.

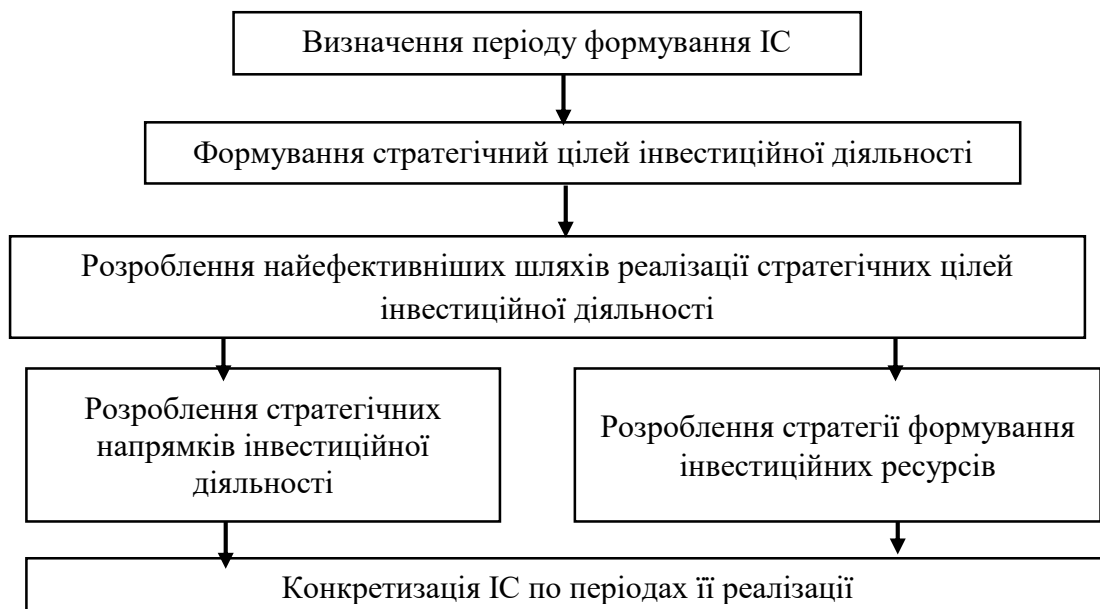

Рис. 2. Основні етапи формування інвестиційної стратегії підприємства.

**Джерело: за матеріалами [2]*

Якщо на підприємстві з'являються нові комерційні можливості, то може відбуватися ґрунтовна зміна цілей операційної діяльності. Що теж є важливою умовою, яка визначає актуальність розробки інвестиційної стратегії. Якщо керівники все-таки вирішили реалізовувати нові цілі, то їх втілення потребує зміни виробничого асортименту, запровадження нових технологій виробництва, освоєння нових ринків збуту продукції, послуг тощо. Через такі можливі ситуації істотне зростання інвестиційної активності підприємства та диверсифікація форм його інвестиційної діяльності повинні мати передбачуваний характер і забезпечуватись розробкою точно сформульованої інвестиційної стратегії.

Розробка інвестиційної стратегії є доволі творчим і циклічним перебігом, який ґрунтується на оцінюванні та прогнозуванні умов здійснення інвестиційної діяльності і передбачення відповідних ризиків на мікрорівнях і макрорівнях. На обрання інвестиційної стратегії для організації впливають певний перелік факторів (Рис. 3).

Принципи, на яких повинне базуватись формування інвестиційних стратегій для підприємств:

1. Принцип системності. Тобто, варто планувати досягнення не тільки стратегічних цілей, а й вирішення поточних та оперативних завдань інвестиційної діяльності.

2. Принцип оптимальності.

3. Принцип економічності. Відповідно до цього принципу - величина

інвестованих запасів не має перевищувати ефект від інвестування.

4. Принцип ситуативності. Беручи до уваги вище вказане у цій статті, можна зробити висновок, що варто формувати гнучкий план дій з урахуванням можливих інвестиційних ризиків.

5. Принцип участі. Керівники всіх підрозділів фірми мають брати участь у процесі планування інвестиційної діяльності.

6. Принцип безперервності. Означає, що має бути безперервне здійснення процесу розробки та реалізації стратегії.

7. Принцип зворотного зв'язку. При розробці інвестиційної стратегії цілі ставляться від досягнутого [5].

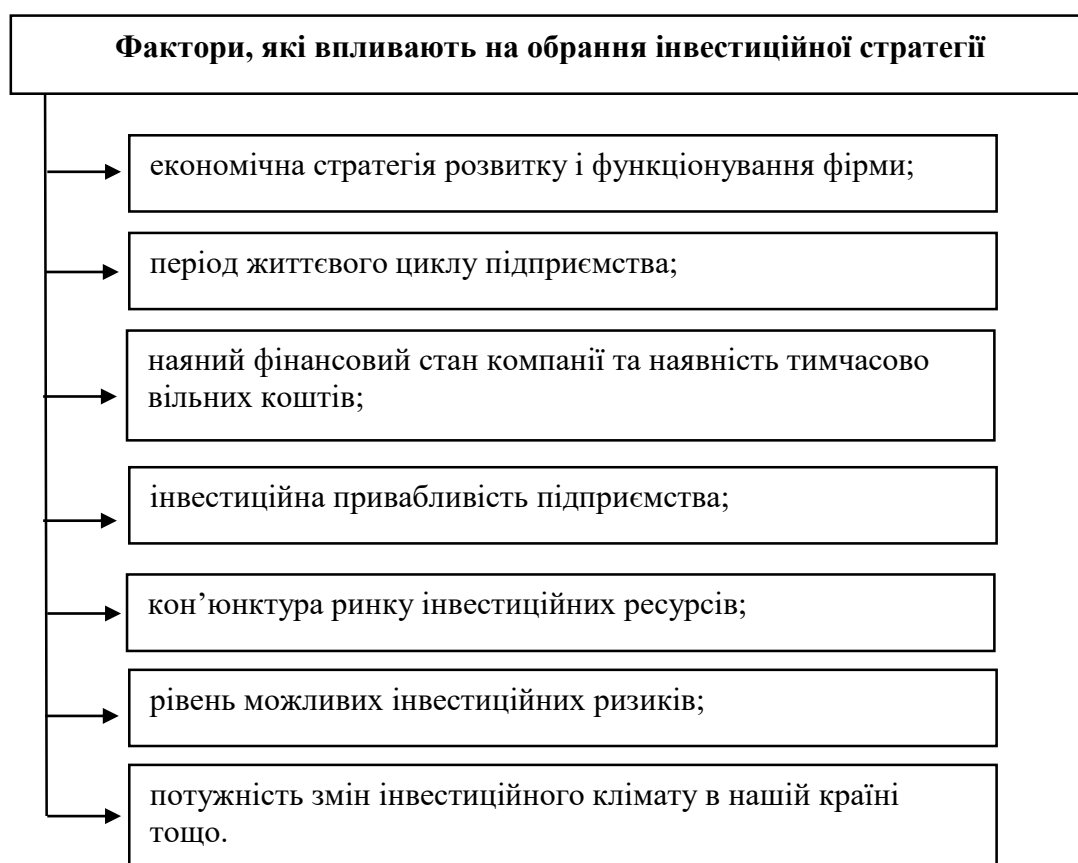

Рис. 3. Фактори, які впливають на обрання інвестиційної стратегії

**Джерело: сформовано автором на основі [2]*

В умовах економічного спаду та кризи, розв'язання стратегічних завдань, організація потребує постійної уваги при реалізації основних функцій інвестиційного процесу:

– розробка і своєчасна корекція стратегічних напрямів інвестиційної діяльності;

– створення системи цілей інвестиційної діяльності та основних її напрямів на довгостроковий період із чітким формуванням пріоритетних завдань, які необхідно розв'язати в найближчій перспективі;

– передбачення загальної потреби в інвестиційних ресурсах для реалізації розробленої стратегії на певних етапах її здійснення. Також знаходження

можливостей формування власних інвестиційних ресурсів;

– пошук найефективніших інвестиційних програм і проєктів. Узгодження інвестиційної стратегії з етапом життєвого циклу і цілями господарювання підприємства – є важливою умовою формування ефективної стратегії. Це дозволить розвиватись у відповідності до сформованого потенціалу підприємства.

Висновок. Зростання невизначеності за умов світової фінансово-економічної кризи обумовлює підвищення ролі інвестиційної стратегії у забезпеченні ефективного розвитку підприємства. Процес розробки інвестиційної стратегії є важливою складовою загальної системи стратегічного управління підприємством. Урахування взаємозв'язку інвестиційної стратегії з іншими складовими стратегічного набору підприємства значно підвищить ефективність її розробки. Формування інвестиційної стратегії має здійснюватися на основі всебічного аналізу особливостей зовнішнього економіко-правового середовища, специфіки аалуї та внутрішніх особливостей підприємства.

Беручи до уваги все вище сказане, можна зробити висновок, що управління підприємством є багатоаспектним процесом. Він стає складнішим за умов поглиблення фінансовоекономічної кризи і жорсткої конкурентної боротьби як на вітчизняному ринку, так і міжнародному. Зміни, які відбуваються на мікро- та макрорівнях значно впливають на формування інвестиційної стратегії підприємства у сучасних умовах господарювання.

Ні для кого не новина, що сьогодні національна економіка знаходиться у кризовому стані і конкурентоспроможним залишається лише та організація, яка оперативно може адаптуватись до змін у своїй інвестиційній стратегії.

Кризові явища неабиякою мірою сповільнюють інвестиційні процеси. Через це більшість підприємств нейтральні або пасивні щодо інвестування коштів у нові ідеї і розширення господарських рішень.

Забезпечення зростання економіки, вихід на нові ринки збуту, покращення показників економічної діяльності підприємств – це все потребує створення перспективного інвестиційного клімату в нашій державі. Який буде мати набагато вищий рівень інвестиційної привабливості, який є зараз, за рахунок могутнього промислового потенціалу, успішного географічного розташування і сприятливих кліматичних умов і т.д.

Аналізуючи, можна зауважити, що вихід з економічної кризи і зростання в перспективі нереально уявити без впровадження якісних змін в діяльності підприємств. Наскільки я була проінформованою, то можу сказати, що ефективними лідерами таких змін мають стати саме промислові підприємства як потужні двигуни інноваційного розвитку національної економіки. Конкурентоспроможне зростання вітчизняних промислових підприємств потребує формування ефективної системи залучення та використання фінансових ресурсів на всіх рівнях господарювання з різних джерел.

Список використаних джерел

1. Зобов О.С. Математичне моделювання інвестиційної стратегії підприємств. Журнал: Молодий вчений. 2014. №6 (09). С. 119-121.

2. Ратушняк О. Г. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств Вінницької області. Вісник КІБІТ. 2011. Вип. 2(15). С. 88-90.

3. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2021).

4. Інвестиційна діяльність в Україні: тенденції та перспективи. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/48.pdf

5. Vdovenko L., Herasymchuk V. Assessment of the current state of investment attractiveness of Ukraine. *The scientific heritage*. 2021. № 58. Vol. 4 P. 16-22 URL: <http://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2021/01/>

6. Міністерство фінансів URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy>

Тетяна ДЕНЬДОБРА,*
студентка 3 курсу
факультет облік та оподаткування
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

***Анотація.** У даній статті розглянуто сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні. Досліджено проблеми, що виникли в зв'язку із пандемією COVID-19 в роботі страхових компаній та досліджено методи їх вирішення. Розглянуто та проаналізовано вплив пандемії на кожен сферу страхування. Проведено PEST-аналіз, визначено політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, які впливають на успішне функціонування страхових компаній у кризовий період в Україні.*

***Abstract.** This article discusses the current state of development of the insurance market in Ukraine. The problems that have arisen in connection with the COVID-19 pandemic in the work of insurance companies and the methods of their solution are investigated. The impact of the pandemic on each area of insurance is considered and analyzed. A PEST analysis was conducted, political, economic, social and technological factors that influence the successful operation of insurance companies during the crisis in Ukraine were identified.*

Вступ. Пандемія, що охопила весь світ, вплинула не тільки на високі темпи захворюваності людей, але спричинила ряд фінансово-економічних проблем для різних сфер економіки усіх країн світу. Значних змін зазнав і страховий ринок тісно пов'язаний із фінансовим.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, ВНАУ Прилуцький А.М.

Визначення та аналіз впливу пандемії на наслідки діяльності страхового ринку з метою адаптації страхових компаній до цих змін організувало нові шляхи, методи та особливості функціонування цих особливих учасників фінансового ринку.

В умовах пандемії утворюється нові загрози для успішного функціонування страхових компаній, проте, виникають можливості для їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Вірус COVID-19 не оминув жодної галузі, та вніс корективи в усі сфери життєдіяльності людини. Страховий ринок також зазнав деяких змін. Варто зазначити, що ситуація в світі із страхування не відрізняється від України.

Особливо COVID-19 відзначився карантинном, під час якого були запроваджені суворі правила пересування. Як наслідок великих втрат зазнало авіаційне страхування і перестраховання. Річний обсяг страхових і перестраховальних премій через простій літаків значно знизився, проте пропорційного зниження обсягу страхових і перестраховальних виплат не відбулося. Кризова ситуація призвела до того, що тарифи перестраховальних програм зросли на 25-30 %, що істотно ускладнило переговори з перестраховиками в 2021 році. [3]

Страхові брокери, які займаються авіаційним страхуванням, ведуть активну роботу з авіакомпаніями з метою оптимізації вартості страхового захисту в умовах жорсткого ринку, наприклад, через коригування умов щодо літаючої частини флоту і тієї, яка знаходиться на землі тривалий час і яка в зв'язку з цим вимагає іншого, більш дешевого страхування.

В наслідок карантинних заходів зменшився попит на страхування майна, будинків, приміщень, що є передбачуваним, так як люди сидять вдома і не мають наміру в кризовий період робити додаткові витрати.

Позитивні наслідки зазнала сфера автострахування. Обсяг валових страхових премій з автострахування, включаючи ринок КАСКО, ОСАГО і «Зелена карта», в 1 кварталі 2020 року зріс на 5,2% до 3,53 млрд. грн., обсяг валових виплат збільшився на 10,2% до 1,63 млрд. грн. При цьому частка страхових премій та валових страхових виплат страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСАЦВ) в автострахованні становить 36,6% і 38,3%. (табл.1) [1]

Таблиця 1

Динаміка премій з автострахування, 1 кв. 2019-2020рр.

Вид	1 квартал 2019р. тис. грн	1 квартал 2020р. тис. грн	Темп посту, %
КАСКО	1732,3	1830,9	5,7
ОСАГО	1102,5	1294,2	17,4
Зелена карта	524,4	407,5	-22,3

**Джерело: розроблено автором за матеріалами [2]*

При цьому, розглядаючи автострахування варто зазнати, що негативно пандемія вплинула на купівлю автомобілів, а отже і на страхування, яке

пов'язане з страхуванням нових автомобілів. Первинні реєстрації нових легкових автомобілів в квітні 2020 року скоротилися майже вдвічі в порівнянні з квітнем 2019 року – до 3,7 тис. од., повідомляє асоціація «Укравтопром».

За даними асоціації, в цілому за січень-квітень на українському ринку зареєстровано 23,9 тис. нових легкових автомобілів – на 5 % менше, ніж за аналогічний період минулого року.

Продажі нових легкових авто за 4 місяці скоротилися на 6 % до 23,8 тис. од., а квітневі продажі впали на 48 % до квітня 2019 і на 42% до березня 2020 року – до 3,6 тис. од.

Можна зазначити, що преміум-бренди непогано перенесли карантин і в квітні 2020 року у багатьох був спад продажів, але значно менше, ніж у більш доступних автомобільних марок. Цей тренд простежується як серед німецьких брендів, так і серед Land Rover, Porsche і Volvo. Беручи цю інформацію до уваги, через COVID-19 і складну економічну ситуацію у першому півріччі 2020 р. цей ринок страхування впав приблизно на 20-30% по відношенню до 2019 р. [2]

Страхування життя під час пандемії різні страхові компанії по різному будували свою політику у відношенні до COVID-19. Певні страховики мають окремі програми по страхуванню від COVID-19, інші страховики, особливо на початку пандемії, розглядають захворювання від цього вірусу, як виняток. Захист від ковіду для індивідуальних клієнтів пропонують такі страхові компанії, як «ТАС», «ARX» (раніше – «АХА Страхування»), «Універсальна», «ІНГО», «Оберіг», «АСКА-Життя», «ВУСО», «Країна», «Провідна». Найвища летальність від ковіду та ускладнень, викликаних коронавірусом, спостерігається у літніх людей. Але саме ця група населення не зможе отримати страховий захист. Більшість компаній готові працювати лише з клієнтами молодше 60 років. Українців у віці до 65 років готові застрахувати в СК «Оберіг», а до 70 років – в «Альфа Страхування», але в цій компанії покривають лише ризик смерті та інвалідності внаслідок COVID-19. Клієнти при укладанні договору щодо страхового ризику від COVID-19 повинні надати детальну інформацію про стан здоров'я, і звісно ж довідку про відсутність захворювання. У них на момент підписання договору не повинно бути симптомів ковіду. Хоча «Альфа Страхування» готова застрахувати клієнтів з симптомами ГРВІ. При цьому договір може включати «тимчасову франшизу». У «ARX» захист почне діяти на 14-й день після укладення договору, а в «Альфа Страхування» – через сім днів з моменту отримання оплати за продану страховку. Але медичним працівникам буде складно отримати таке страхування, через високий ризик їх захворіти перебуваючи у епіцентрі розповсюдження вірусу, або ж їх тариф виявиться в 2-2,5 рази більший ніж за стандартну програму.[1]

Програми медичного страхування від коронавірусу та обсяги покриття, що пропонують компанії відображені у таблиці 2. Страхові компанії по-різному пристосовуються і надають послуги зі страхування від COVID-19. Страхова компанія «Провідна» створила окрему програму «СТОП. КОРОНАВІРУС», де окремо страхує випадок від захворювання COVID-19. «МетЛайф» також покриває страховий випадок зараження вірусом, але враховує його як

захворювання, тому покриття можливо отримати по програмах життя та медичного страхування, таких як «Страхування на випадок смерті або дожиття», «Страхування на випадок госпіталізації/хірургічного втручання/тимчасової непрацездатності в наслідок хвороби або нещасного випадку», «Страхування на випадок смерті». Страхова група «ТАС» внесла певні зміни в умови договорів туристичного страхування «TAS-Travel» та «ТАС-Мандри», таким чином розширила страхове покриття за вказаними договорами, що передбачає доповнення стандартного переліку страхових ризиків, на випадок яких здійснюється страхування, ризиком захворювання на COVID-19.

Таблиця 2

Програми медичного страхування (які забезпечують фінансову підтримку в разі захворювання COVID-19) страхових компаній України

Страхова компанія	Назва програми	Умови страхування			
		Страхова сума	Страховий платіж	Вік	Строк дії договору
СК «ARX Life»	«Антивірус»	10-50 тис. грн	Від 225грн	До 59 років	3/6 місяців
СК «ІНГО»	Короназахист+	40-75 тис. грн	Від 400грн	До 59 років	6 місяців
СК «USI»	КОРОНАВІРУС (стаціонар)	20-40 тис. грн	200-580 грн	До 65 років	6/12 місяців
	КОРОНАВІРУС+ (амбулаторія+стаціонар)	23-46тис. грн	575-1840 грн		
СК «Країна»	Захист від COVID-19	10-50тис. грн	100-300 грн	До 64 років	12 місяців

*Джерело: узагальнено автором за матеріалами [4],[5],[6],[7],[8]

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка за 1 півріччя 2017-2020 р. в Україні подані в таблиці 3.

Таблиця 3

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка за 1 півріччя 2017-2020 р. в Україні

Показники	1 пів. 2017р.	1 пів. 2018р.	1 пів. 2019р.	1 пів. 2020р.	Темпи приросту,%		
					2018/2017	2019/2018	2020/2019
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування, од	35 847,8	38 956,5	39 959,9	57 896,9	8,7	2,6	44,9
Чисті страхові премії, тис.грн	13 509,5	16 746,8	20 120,6	18 687,7	24,0	20,1	-7,1
Чисті страхові виплати, тис.грн	4 614,9	5 862,9	6 526,9	6 642,4	27,0	1,3	1,8
Рівень чистих виплат,%	34,2	35,0	32,4	35,5	2,3	-7,4	9,6

*Джерело : розроблено автором за матеріалами [7]

Аналізуючи динаміку страхового ринку видно, що порівняно з

попередніми роками значно зросла кількість укладених договорів (таблиця 3). Попит на перестраховий захист залишався досить стабільним, так як був знятий ряд пов'язаних з урядом прикриттів, що було компенсовано деякими основними гравцями, які прагнуть забезпечити додаткові ємності, щоб застрахувати можливі збитки від сезону ураганів. Якщо аналізувати кількість страхових договорів не враховуючи обов'язкове страхування, то у 2020 році, порівняно з 2019 роком, вона виросла майже на 45 %, що є дуже високим темпом приросту порівняно з минулими роками. Результатом складається ситуація для страховиків більше негативна, ніж позитивна.

В результаті проведення PEST-аналізу визначено політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, які впливають на успішне функціонування страхових компаній у кризовий період в Україні (таблиця 4).

Таблиця 4

PEST-аналіз факторів впливу на успішне функціонування страхових компаній у кризовий період в Україні

Р (Політичні фактори)	Е (Економічні фактори)
<ul style="list-style-type: none"> - партнерство з органами державної влади тощо; - реалізація та підтримка проєктів на рівні держави; - мінімальний тиск влади на діяльність страхових компаній та надання преференцій; - соціальне партнерство з органами державної влади. 	<ul style="list-style-type: none"> - додаткове залучення клієнтів на основі інноваційної діяльності; - вчасне реагування на економічні зміни на основі мобільності командного управління; - збільшення показників діяльності страхових компаній та заощадження коштів; - підвищення іміджевих позицій страхових компаній серед населення.
С (Соціальні фактори)	Т (Технологічні фактори)
<ul style="list-style-type: none"> - надання фінансових послуг найвищої якості; - збільшення рівня довіри населення до страхових компаній; - зацікавленість працівників у своїй результативності своєї діяльності; - підвищення відповідальності працівників. 	<ul style="list-style-type: none"> - використання новітніх фінансових технологій, які значно заощаджують фінансові ресурси; - економія часу при виконанні традиційних операцій; - створення нових можливостей щодо відкриття страхових програм; - зміна організаційного стилю управління компанії.

**Джерело: розробив автор за матеріалами [9]*

Перераховуючи існуючі та потенційні загрози, можна зауважити, що пандемія – це ще й можливість для страховиків зміцнити свої позиції на ринку. У сучасних реаліях, коли збори премій зі страхування життя можуть серйозно скоротитися, технологічні розробки особливо важливі для розвитку нових методик надання послуг. Зараз страховикам потрібно інтегрувати технології у бізнес, онлайн і офлайн-канали. Протягом деякого періоду страховики вже впроваджують у свою діяльність технології блокчейну, штучного інтелекту та ін.

В умовах пандемії, традиційних страховиків чекає серйозна трансформація їх бізнесмоделей з більшою орієнтацією на інтереси і потреби страхувальника,

що зробить цей фінансовий інструмент доступнішим для нового покоління клієнтів. Очевидно, що гравцям галузі належить підсилювати механізми нормативно-правового характеру для забезпечення конфіденційності

даних, лобіювати співробітництво між регулюючими органами на світовому рівні і реалізовувати освітні програми для населення з метою підвищення їх страхової грамотності. Цей шлях оновлення в страхуванні, як і в будь-якій іншій галузі, не буде легким, але для збереження та зміцнення позицій на ринку він є неминучим.

Висновок: Отже, на основі проведених досліджень виявили, що нові умови функціонування призвели як до позитивних, так і негативних наслідків. Особливо негативно пандемія вплинула на авіа-страхування і на страхування майна, так як саме ці сфери не були необхідними через карантин. Автострахування також зазнало певних втрат, особливо через зменшення кількості контрактів, що стосуються страхування нового авто. При цьому таке страхування як КАСКО і ОСАГО залишилося стабільним. Найбільше COVID-19 вплинув на страхування здоров'я. Страхові компанії змінюють свої програми чи вносять певні корективи, до того ж з'являється новий ризик – коронавірус, від якого вже страхують багато компаній. Такі зміни призводять до зміни тарифів страхування і перестрахування. За період пандемії у страхових компаній є можливість зміцнити свої позиції на ринку, інтегрувати технології у бізнес, онлайн і офлайн канали, впроваджувати технології блокчейну, штучного інтелекту та ін.

Список використаних джерел:

1. Інформація о Страховая программа «защита от COVID-19» в компании.
2. «Країна». веб-сайт. URL: // <https://krayina.com> (дата звернення: 12.05.2021).
3. Статистика страхового ринку. Веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення: 12.05.2021).
4. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. Веб-сайт. URL: // <https://nfr.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2021).
5. Страхування на випадок захворювання на коронавірус covid-19: веб-сайт СК «Альфа Страхування Україна». URL: <https://alfaic.ua/product/strahovanie-zdorovya/koronavirus> (дата звернення: 10.10.2020).
6. Страховий продукт «Захист від COVID-19»: веб-сайт ПрАТ «СК «УНІВЕРСАЛЬНА». URL: <https://universalna.com/ru/> (дата звернення 14.05.2021).
7. Короназахист: веб-сайт АТ «СК «ІНГО». URL: <https://online.ingo.ua/covid19> (дата звернення 14.05.2021).
8. Страхування у разі коронавірусу COVID-19: веб-сайт СК «ВУСО». URL: <https://covid19.vuso.ua/> (дата звернення: 14.05.2021).
9. СТОП.КОРОНАВІРУС: веб-сайт СК «Провідна». URL: <https://client-portal.providna.com.ua/stopcorona> (дата звернення: 14.05.2021).

10. Боднар О. А., Хоренженко В. В., Татаренкова Ю. В. Функціонування страхового ринку України в умовах пандемії covid-19. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8268> (дата звернення: 18.05.2021). DOI: [10.32702/2307-2105-2020.10.67](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.10.67)

Інна ІЛЬНІЦЬКА*
Студентка 5 курсу
Факультет обліку та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІКРОКРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація: У статті охарактеризовано стан мікрокредитування в Україні, визначено принципи функціонування мікрокредиту. Акцентовано увагу на вітчизняному ринку мікрокредитування. Розглянуто принципи функціонування мікрокредитування. Досліджено статистику онлайн-банків, які надають кредити. Проаналізовано ринок фінансових послуг, проведено оцінку кредитування на небанківському фінансовому ринку. Виділено проблеми, які перешкоджають банківським установам активніше розвивати мікрокредитування малого і середнього підприємництва та надані пропозиції щодо їх вирішення.

Abstract: The article describes the state of microcredit in Ukraine. The principles of microcredit functioning are considered. The principles of microcredit functioning are considered. The statistics of online banks that provide loans have been studied. The market of financial services is analyzed, the estimation of crediting in the non-bank financial market is carried out. Problems have been identified that prevent the banking establishment from more actively developing microcredit for small and medium-sized enterprises and providing proposals for their solution..

Вступ. Одним із важливих джерел фінансування розвитку підприємництва є надання мікрокредитів вітчизняними банками та різного роду фондами і небанківськими фінансово-кредитними установами.

Актуальність і необхідність дослідження проблеми мікрокредитування малого і середнього бізнесу зумовлена високою соціально-економічною роллю малого підприємництва, як є відносно нової ніші національної економіки. Співпраця банківських установ та міжнародних фінансових організацій для досягнення цілей мікрокредитування є актуальною та необхідною в міжнародній економіці, адже саме вони є рушійною силою для розвитку малого та середнього

* Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, ВНАУ Вдовенко Л.О.

бізнесу. Соціальна значущість даної проблеми полягає у тому, що розвиток мікрокредитування малого та середнього бізнесу дасть можливість для населення країни реалізувати бізнес-ідеї та створити нові робочі місця, що знизить соціальну напругу та забезпечить підвищення рівня добробуту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Мікрокредитування - один з основних видів мікрофінансування, що полягає у видачі невеликих кредитів людям, які не мають доступу до традиційного банкінгу з різних причин. Мікрокредитування слід відрізняти від грошей до зарплати, які призначені не для фінансування бізнесу, а на покриття поточних видатків фізичних осіб.

Вартість мікрокредитів зазвичай в рази перевищує ставки за звичайними банківськими позиками

Основні вимоги, що висувуються до мікрокредитування – це незначна сума позики та видача її на короткий термін.

В Україні поняття «мікропозика» з'явилося 2011 року. До 2015 року фінансові обороти галузі збільшилися на третину. З огляду на суворі вимоги банків і нестабільність курсу, ця послуга швидко стала набирати популярність. 2015 року мікрофінансові організації перевершили банки за обсягом позик, видавши позики на загальну суму 10 млрд гривень. Число клієнтів за поточний рік збільшилось на 40 %.

Онлайн-кредитування в Україні стало активно розвиватися зі збільшенням кількості власників пластикових карт. Згідно з оцінками експертів, в 2016 році ця цифра склала 41 млн людей. При цьому кількість безготівкових операцій за два роки збільшилася в чотири рази. Цей фактор став вирішальним для активного впровадження інтернет-напряму в сферу мікрокредитування. 1 січня 2021 року набрав чинності закон щодо споживчого кредитування. З того часу договори на строк до місяця та договори на позику до мінімальної заробітної плати (1.01.2021 - 6000 грн), віднесли до споживчих кредитів. Максимальна сума штрафів і пені за порушення зобов'язань обмежили розміром подвійної одержаної суми.

Мікрокредит має подвійний вплив: - економічний – дозволяє створювати прибуток, генеруючи активи; - соціальний – сприяє соціальному включенню та відповідно фінансовій інтеграції окремих фізичних осіб.

Принципи функціонування мікрокредиту можна визначити наступні:

- процес кредитування має на меті не отримання прибутку, а є інструментом підтримки становлення і подальшого розвитку суб'єктів малого підприємництва

- кредитування здійснюється через спеціалізовану небанківську установу, для якої це є виключним видом діяльності

- забезпечення максимальної доступності кредитних ресурсів для широкого кола суб'єктів малого підприємництва ;

- спрощений порядок надання мікрокредитів, «дешеве» адміністрування кредиту

- незабезпеченість мікрокредитів заставою, що передбачає застосування інших засобів забезпечення зобов'язань, в першу чергу, поруки і гарантії -

короткостроковість мікрокредитів.

У світовій практиці підприємці мають право брати мікрокредит тільки на визначені цілі, окрім:

- цілей споживчого характеру;
- виробництва і торгівлі зброєю, військовим обладнанням;
- виробництва наркотичних, алкогольних та тютюнових виробів; - гравального бізнесу;
- інвестицій у цінні папери;
- діяльності, забороненої з екологічних міркувань.

Станом на 31 грудня 2020 року в Україні діє 1020 фінансових компаній; близько 100 компаній з них надають послуги мікрокредитування фізичним особам.

Таблиця 1

Статистика онлайн мікрокредитів

МФО	Денна % ставка	Річна % ставка
ШвидкоГроші (ТЗОВ «Споживчий центр»)	1	365
Moneyveo (ТЗОВ «Манівео швидка фінансова допомога»)	1,3	474,5
Є гроші (ТОВ «Фінансова компанія є гроші ком»)	2	730
CreditPlus (ТОВ «АВЕНТУС Україна»)	1,9	693,5
CashBerry (ТОВ ФК ІНВЕСТ ФІНАНС)	1,71	624,15

*Джерело: [1]

Мікрокредити – це кредити на суму до 20 тис грн, які видають мікрофінансові організації (МФО) на невеликий термін (як правило, до 30 днів).

Процентна ставка по мікрокредитів може відрізнятися в залежності від умов договору та акцій, які діють в МФО. В середньому ставка по кредиту може досягати до 2% в день. Часто МФО проводять акції, де на пільговий період (найчастіше до 30 днів) ставка нараховується за мінімальною ставкою — 0,01% в день. Наявність такої акції варто уточнювати на сайті мікрофінансової компанії.

Щодо обсягів кредитування на небанківському фінансовому ринку, то найбільші обсяги надають фінансові компанії (таблиця 2).

Таблиця 2

Обсяг кредитування на небанківському фінансовому ринку

Тип фін установи	Особливості кредитування	Станом на 30.09.2018	Станом на 30.09.2019	Темпи приросту(абсолютні)	Відносні
Кредитні спілки	Кредити надані членами кс	2126,3	2267,3	141	6,6%
Ломбарди	Кредити надані під заставу	12353	13711,1	44,8	11%
Фінансові компанії	Кошти надані у позику	32572,4	51149,4	18576,7	57%

*Джерело: [2]

Для МФО річна процентна ставка не так важлива — зазвичай такі позики виплачуються за 3–4 тижні. Але такі кредити рідко видаються на суму більше 20 тис гривень і термін більше місяця, тому кредитне навантаження в річному співвідношенні не так відчутна.

Минулий рік став роком змін для ринку мікrokредитування в Україні. По-перше, в мікрофінансових компаній та інших небанківських установ змінився регулятор. Ним став Національний банк. По-друге, коронакриза негативно вплинула на доходи громадян, а відповідно й на їх можливість брати нові позики та обслуговувати старі. Проте сегмент мікrokредитування досить швидко адаптувався до цих змін і продовжує активну діяльність на ринку.

Рис.1. Огляд ринку фінансових послуг (окрім ринків капіталу)
Джерело:[2]

Кількість надавачів фінансових послуг у розрізі видів фінансових послуг (кількість компаній та відсоток (за кількістю) на ринку фінансових послуг) проаналізуємо на рис.2.

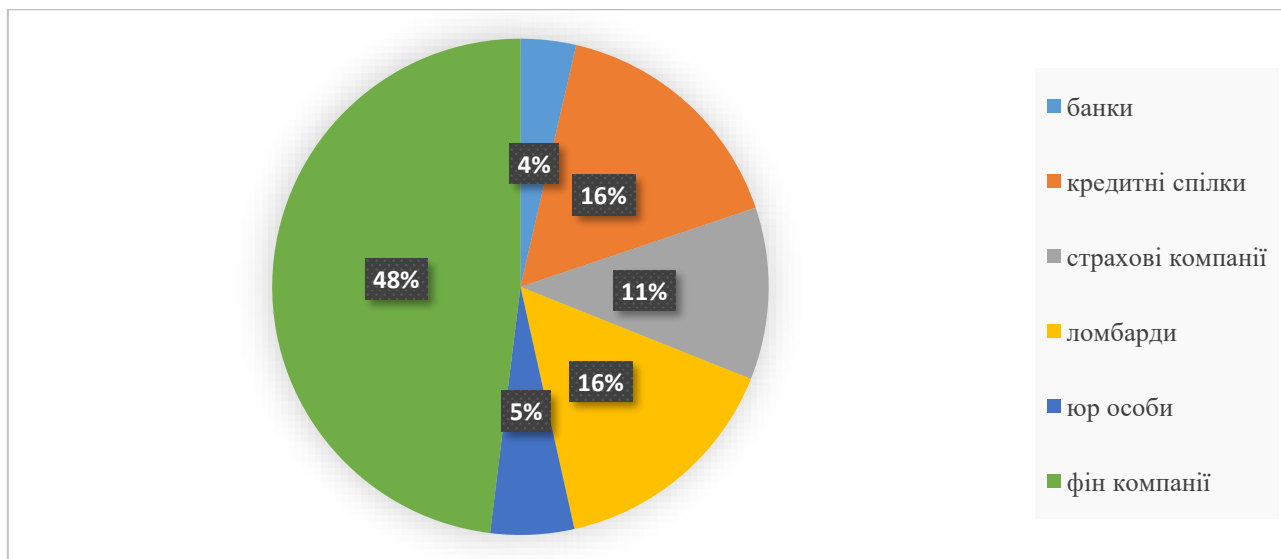

Рис. 2. Кількість надавачів фінансових послуг у розрізі видів фінансових послуг (кількість компаній та відсоток (за кількістю) на ринку фінансових послуг)

*Джерело: [2]

Одним із цікавих питань є те, як НБУ регулюватиме мікрокредитні компанії, які надають «кредити до зарплати» (payday loans). Каталізатором неабиякого суспільного інтересу є дві діаметрально протилежні позиції. З одного боку, такі організації викликають у частини суспільства, м'яко кажучи, негативні емоції, пов'язані з високими процентними ставками та надокучливими й неетичними діями колекторів.

З іншого ж боку, ці компанії задовольняють колосальний попит споживачів у отриманні швидкої фінансової допомоги — річні обсяги виданих мікрокредитів розраховуються десятками мільярдів гривень. Цей бізнес робить чималі інвестиції в сучасні технології та розвиток FinTech. Гравці ринку використовують штучний інтелект для миттєвого скорингу (оцінки) потенційного клієнта, впроваджують сучасні методи віддаленої ідентифікації та верифікації клієнта в межах онлайн-кредитування та запроваджують інші інноваційні сервіси.

Станом на 18 січня 2021 року 776 компаній мають ліцензії регулятора на надання коштів у позику (зокрема й на умовах фінансового кредиту). Втім, ця статистика не повинна вводити в оману, адже багато з цих компаній: є кептивними («кишеньковими») компаніями фінансово-промислових груп. Їх діяльність не має нічого спільного з наданням фінансових послуг, адже, по суті, вони не надають кредити стороннім особам;

- кредитують бізнес, а не громадян;
- є «сплячими», тобто не ведуть активної діяльності.

Зазначені компанії безумовно заслуговують окремої уваги регулятора, але це є предметом вже іншого аналізу. Відкинувши їх, ринок «кредитів до зарплат» звужується до близько 150 компаній, серед яких топ-10 за видачею кредитів охоплюють більш як 60% ринку, а топ-25 — понад три чверті. Тобто ринок є досить концентрованим.

Загалом оцінюючи характерні особливості ринку мікрокредитування в Україні та його позитивні зрушення, можна відзначити низький рівень його розвитку. Фактори, які стримують розвиток мікрокредитування в Україні, можна поділити на дві групи: проблеми, що постають перед суб'єктами малого і середнього бізнесу, та проблеми для банківських установ. До проблем, які перешкоджають банківським установам активніше розвивати мікрокредитування малого і середнього підприємництва, належать: висока вартість ресурсів у банківській системі країни та їх короткотерміновість; малі обсяги фінансової підтримки з боку міжнародних фінансових установ та фондів підтримки підприємництва; значні ризики функціонування сегменту малого та середнього бізнесу; низький рівень якості кредитних заявок клієнтів; недостатня розвиненість у банках технології мікрокредитування; недостатня захищеність прав кредиторів на рівні законодавства та судової системи; нерозвиненість бюро кредитних історій.

Одна з найбільш вагомих і основоположних причин повільного розвитку ринку мікрокредитування в Україні, це недостатня розвиненість у банківських установ технологій видачі такого виду кредитів. Справа в тому, що мікрокредит

є за суттю дешевим і доступним способом одержання кредитних коштів для становлення й розвитку бізнесу. Доступність та порівняно невелику ціну таких кредитів отримують передусім у результаті зменшення операційних витрат, пов'язаних з їх видачею. Ці витрати зменшують за рахунок впровадження спрощених процедур мікрокредитування. А, як показує сучасна українська банківська практика, процедури видачі мікрокредитів є більш складними та тривалими, порівняно з кредитуванням корпоративних клієнтів. Це, своєю чергою, призводить до додаткових витрат банківських установ і не дає їм змоги сповна реалізувати власний потенціал на досліджуваному ринку.

Вплив цих чинників суттєво знижує привабливість роботи банків з представниками малого і середнього бізнесу в сфері мікрокредитування. Водночас є низка причин з боку суб'єктів малого та середнього підприємництва, які стримують їх у бажанні залучити мікрокредити для свого бізнесу. Серед таких факторів виділимо наступні: висока вартість мікрокредитів; високі вимоги до позичальників з боку банків; високий поріг власної фінансової участі у проектах; коротко- та середньострокові терміни пропонованих мікрокредитів.

Не дивлячись на те, що мікрокредитування в Україні має деякі стримуючі фактори, воно розвивається, але разом із тим, є певні моменти, які потребують вдосконалення. Необхідною умовою подальшого розвитку мікрокредитування суб'єктів малого аграрного підприємництва є впорядкування цього процесу, приведення його до певних правил, у якісно нове нормативне поле для стандартизації процедур, тобто - залучення та домінування держави у цьому процесі. Вони зазначають, що необхідно також активізувати діяльність кредитно-гарантійних установ, збільшення частки державних видатків на розвиток малого підприємництва, розроблення програм фінансової підтримки на прикладі зарубіжних країн, насамперед Польщі, досвід якої щодо мікрокредитування засвідчує, що даний механізм є набагато ефективнішим, ніж програми комерційних банків, країн-членів ЄС, США.

Важливим напрямом також є впорядковане та системне використання міжнародної технічної допомоги. Доцільно розглянути зарубіжний досвід кредитування аграрних виробників та зокрема, мікрокредитування, з метою використання кращих практик в Україні. У зарубіжних країнах функціонує розгалужена система комерційних і кооперативних банків, страхових компаній, інших спеціалізованих організацій, що займаються фінансовим обслуговуванням аграрної сфери.

Вивчення позитивного досвіду зарубіжних країн з мікрокредитування малого бізнесу дозволило визначити можливості його впровадження в Україні, основними з яких є: налагодження тісного взаємозв'язку між державою і банками та об'єднання їх зусиль з активізації мікрокредитування малого бізнесу; створення спеціалізованих організацій для підтримки започаткування власної справи суб'єктом підприємницької діяльності, розподіл ризику кредитування малого бізнесу між банками та державою через створення спеціального фонду для надання гарантій; розроблення програм мікрокредитування окремо для кожного регіону України, поділ програм мікрокредитування на

загальнодержавні, регіональні та галузеві.

Висновки. Мікрокредитування – є один із елементів фінансування, який передбачає надання банком чи іншою організацією невеликої суми у борг. Це специфічна форма кредитування суб'єктів малого підприємництва, яка: обмежена у розмірах, не потребує забезпечення заставою, надається на короткий термін. Дослідивши механізми фінансового забезпечення мікрокредитування, що є основою ринкової економіки та порівнявши їх із світовими аналогами, можна стверджувати, що мікрокредитування є необхідним не тільки як визначний засіб забезпечення фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, а й як засіб піднесення національної економіки та істотного забезпечення соціальних потреб населення і його добробуту.

Ринок мікрокредитування забезпечує умови щодо стабільного розвитку вітчизняної економіки, а кінцевим результатом використання мікрокредитів повинен стати розвиток виробництва, спрямованого на пріоритетні галузі економіки, випуск конкурентоспроможної продукції та надання високоякісних послуг.

Досліджуючи тему мікрокредитування в Україні, можна зробити висновок про те, що в нашій країні мікрокредитування знаходиться на початковому етапі розвитку потрібно вдосконалювати та розвивати дану сферу шляхом вдосконалення законодавчої бази, пошуку альтернативних джерел фінансування діяльності суб'єктів при здоровому конкурентному середовищі фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Статистика НБУ. <https://index.minfin.com.ua/banks/credit/micro/>
2. НБУ. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Rozvitok_mikrokredituvanny_a_pislya_Splita_2020-02-20
3. Вдовенко Л.О. Мараховська Т.М., Черненко О.С. Фінансове забезпечення діяльності малого і середнього бізнесу в аграрній сфері економіки. Збірник наукових праць ТНЕУ, 2015. Том 21. № 1. С. 225–230.
4. Мулик Т. О., Мулик Я. І. Мікрокредитування аграрного сектору в Україні: стан, проблеми та перспективи. 2020. С. 3-10.
5. Офіційний сайт. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/>
6. Пігуль Н.Г., Н.А. Дехтяр, Проблеми та перспективи розвитку мікрокредитування в Україні. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2385/1/problemi%20ta%20perspektivi%202007.pdf>
7. Корнеєв В. В. Банківські послуги на кредитному ринку України: оцінка використання позикових ресурсів. Український соціум. 2012. - № 3. С. 97-104. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2012_3_10. 12.
8. Що зараз відбувається з мікрокредитуванням. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1412077-shchozaraz-vidbuvaetsya-z-mikrokredituvannyam>

Настя КОМАР*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИТЕЙЛУ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** У статті досліджено поняття «ритейл». Проаналізовано особливості розвитку ритейлу у банківському секторі України. Встановлено, що банківські технології – ще один з найважливіших чинників успішного розвитку в сучасних умовах банківського ритейлу. Банки створюють клієнтоорієнтовану модель ведення бізнесу, пропонуючи специфічні види послуг специфічним групам клієнтів, намагаючись реалізувати принцип індивідуального обслуговування масової клієнтури. Актуальним питанням сьогодення є визначення основних тенденцій розвитку роздрібно-банківського бізнесу. Проведенні досліджень сутності ритейлу в банківському секторі та визначено його ролі у розширенні сфери послуг шляхом упровадження новітніх інноваційних послуг у комерційних банках для отримання максимальних доходів і збереження їх ліквідності.*

***Abstract.** The article explores the concept of «retail». Peculiarities of retail development in the banking sector of Ukraine are analyzed. It is established that banking technologies are another of the most important factors of successful development in modern conditions of banking retail. Banks create a customer-oriented model of doing business, offering specific types of services to specific groups of customers, trying to implement the principle of individual customer service. An urgent issue today is to determine the main trends in the development of retail banking. Research on the nature of retail in the banking sector and identified its role in expanding the service sector by introducing the latest innovative services in commercial banks to maximize income and maintain their liquidity.*

Вступ. Поняття «ритейл» пов'язане із процесами та механізмами реалізації товарів та послуг кінцевим споживачам, тому воно досить часто ототожнюється із технологією роздрібно-продажу. Формування продуктового ряду банківського ритейлу базується на традиційних і нетрадиційних банківських послугах, зокрема на роздрібних. Роздрібний банківський бізнес є одним з найважливіших напрямків в функціонуванні домінуючого числа кредитних організацій, який може виступати в якості істотного за значимістю джерела залучення ресурсів, а також перспективним варіантом розміщення коштів банками з метою отримання високого фінансового результату. В даний час

* Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри аудиту та державного контролю ВНАУ Польова О.Л.

роздрібний бізнес є одним з основних чинників зростання банківського сектора і ключовим сегментом діяльності більшості банків. Більшість банківських установ, як і раніше, приділяють значну увагу роздрібному сегменту бізнесу (ритейлу). Всі комерційні банки представлені на роздрібних ринку, прагнуть зайняти лідируючі позиції, збільшуючи частку роздробу в загальному бізнесі. Однак в умовах кризи багато банків переглянули свої роздрібні стратегії.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні клієнтоорієнтованого (індивідуального) підходу до клієнтів та формування концепції банківського ритейлу.

Виклад основного матеріалу. Зниження прибутковості традиційних сфер діяльності, посилення конкуренції, а також необхідність диверсифікувати свій бізнес для поновлення його стійкості підштовхнули банк і до розвитку комплексу послуг для приватних клієнтів – до банківського ритейлу. Комерційні банки розглядають фізичних осіб як одних із значущих постачальників коштів, при цьому, якщо зовнішнє оточення фізичних осіб дозволяє говорити про зростання доходів населення, то і значення цього джерела появи і осідання пасивів зростає. Однак клієнти-фізичні особи потенційно є також і активними споживачами ресурсів, наприклад, в процесі отримання в комерційних банках різноманітних банківських продуктів.

Незважаючи на зменшення кількості банків, спостерігається зростання залучення банками депозитів, що свідчить про поступове відновлення довіри до банківської системи та відсутність альтернативи у населення. Так, починаючи з 2015 р. депозитний портфель банків України зріс на 55% (на 373005 млн. грн) та на 01 січня 2020 р. становив 1050748 млн. грн. У загальній структурі депозитного портфелю переважаючою залишається частка коштів фізичних осіб, незважаючи на її скорочення на 9 п.п. за 2015-2020 рр. з 61% у 2015 р. до 53% станом на 01 січня 2020 р. Незважаючи на це, в абсолютних значеннях депозити, отримані банками від фізичних осіб, збільшились на 32% з аналізований період та становили на 01 січня 2020 р. 552592 млн. грн, що на 136221 млн. грн. більше у порівнянні з 2015 р. Зазначимо, що не відбувалося різких коливань за залученими депозитами від суб'єктів господарювання, їх обсяг невпинно зростає у порівнянні з попередніми періодами, зокрема, від суб'єктів господарювання збільшився на 90,6% (236784 млн. грн). Загалом, частка коштів суб'єктів господарювання у загальній структурі депозитного портфелю збільшилась з 39% у 2015 р. до 47% станом на 01.01.2020 р. [1].

Необхідно відзначити, що в будь-якому випадку (як з боку формування пасивів, так і активів) зростання операцій фізичних осіб в банках забезпечує банківського сектору отримання комісійних доходів від послуг. Досить часто подібні доходи безпосередньо не пов'язані з рухом грошових коштів у внески або розміщенням їх у вигляді кредитів: обміну валюти, грошових переказів, операцій з платіжними картами, оплати через банк послуг різноманітних компаній. Специфічною рисою роздрібною бізнесу так само є те, що всі умови щодо надання продуктів даного напрямку, в тому числі їх вартість, відкрито публікуються на сайтах банків, інформаційно-аналітичних та довідкових

порталах (в частині процентних ставок за вкладами та кредитами).

Взагалі чітких ознак виділення традиційних чи нетрадиційних послуг комерційних банків сьогодні не існує, адже велика кількість нетрадиційних послуг для окремих комерційних банків є звичайними, тобто вони їх не відносять до новітніх [4].

Роздрібний банківський бізнес – це самостійний напрям банківської діяльності, пов'язане з наданням стандартних послуг споживачу (рис.1).

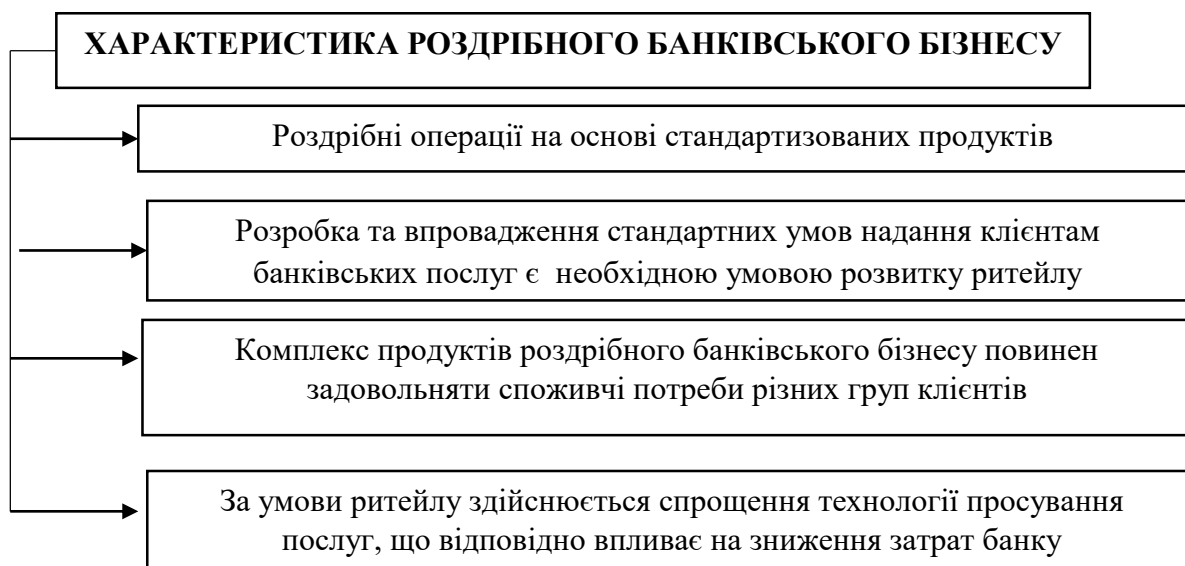

Рис. 1. Характеристика особливості роздрібного банківського бізнесу
**Джерело: розроблено автором на основі [5]*

Вдосконалення бізнес-процесів роздрібного обслуговування клієнтів є однією з найважливіших завдань розвитку банківського сектора. Це обумовлено наступними факторами. З одного боку, роздрібне обслуговування клієнтів в банківському секторі відображає ступінь економічного розвитку країни, а з іншого боку, роздрібне обслуговування в банківському бізнесі сприяє розвитку економіки, даючи населенню країни фінансові ресурси у вигляді кредитів і приймаючи кошти на депозитні вклади. На жаль, фінансова криза зупинила поступальний розвиток банківського ринку і його роздрібного сегмента.

Можна виділити основні особливості роздрібного банківського ринку:

- діяльність банків з надання послуг знаходиться в сфері особливої уваги держави і суспільства, так як банківський сектор з соціальної точки зору – це сфера підвищеного ризику, бо втрата банком здатності нормального звернення переданих йому грошей тягне за собою втрату заощаджень населенням, в тому числі найменш соціально забезпеченої його частини;

- в законодавстві діяльність банків, пов'язана з залученням і використанням грошових коштів фізичних осіб, розглядається як надання послуг;

- роздрібні банківські послуги – це пропоновані населенню для задоволення особистих, сімейних потреб, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, такі послуги банків, в основі яких лежать стандартні банківські

продукти.

Інтернет-банкінг вже на належному рівні надає базові продукти і послуги та, як сегмент роздрібною банківського ринку, активно розвивається, забезпечуючи при цьому необхідний рівень безпеки, розширюючи функціональність, у тому числі за рахунок пропозиції страхових та інвестиційних послуг, що наближає його до концепції маркетплейсу і формування екосистеми сервісів, покращуючи інтерфейс з розширенням функції чату та моделлю робочого столу рис. 2.

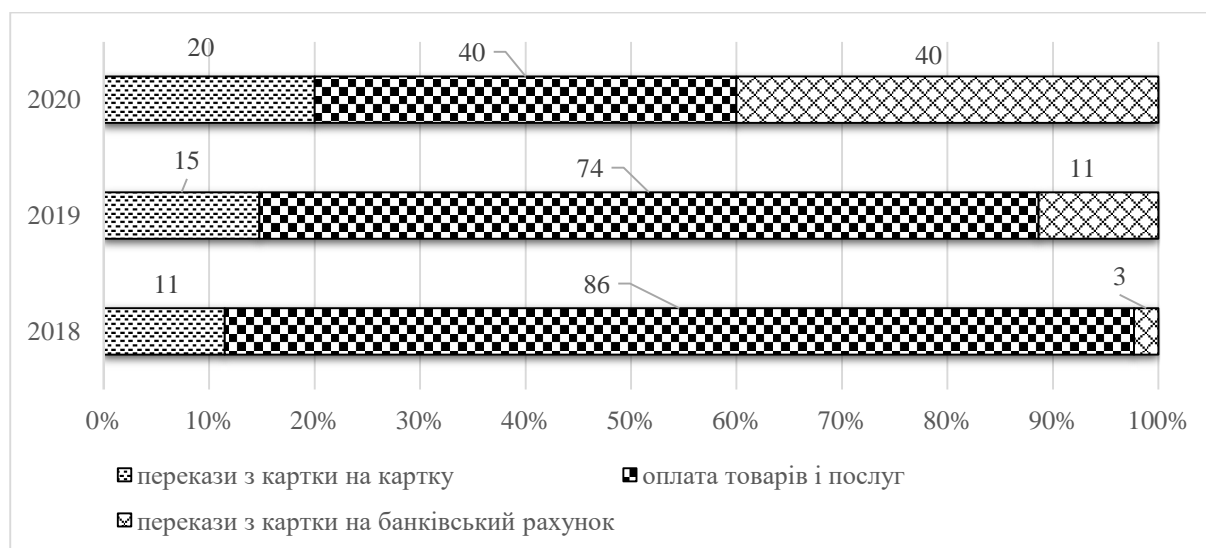

Рис. 2. Частка безготівкових операцій засовами інтернет-банкінгу в Україні, %

**Джерело: розроблено автором на основі [2]*

На конкурентну позицію українських банків в сегменті інтернет-банкінгу впливає час виходу на нього, наприклад, до послідовників ПриватБанку, які змушені були наздоганяти втрачені конкурентні можливості варто віднести ПУМБ, «Ощад24» [3]. Так, позитивна динаміка визначилась в обсягах безготівкових операцій засовами інтернет-банкінгу. Зокрема, обсяги переказів з картки на картку зросли з 220,1 млрд грн у 2018 р. до 762,6 млрд грн у 2020 р. У 2020 р. активність переказів з картки на банківський рахунок досягла 152,4 млрд грн.

Автором статті виділені основні проблеми ринку банківських роздрібних послуг в 2020 році: проблема базового банківського обслуговування, проблема падіння середньої прибутковості на ринку депозитів (вкладів), проблема розвитку ринку автокредитів, проблема зниження прибутковості на ринку іпотечного кредитування, проблема зменшення попиту клієнтів у споживчому кредитуванні, запровадження карантинних заходів за умови коронавірусу COVID-19.

Рішення щодо вдосконалення бізнес-процесів роздрібною обслуговування клієнтури банку повинні бути сконцентровані на активній розробці і впровадженні інноваційних продуктів, а також прийняття позитивних результатів міжнародного досвіду. Ці пропозиції будуть враховувати напрямки

співпраці банку в сфері комунікації з клієнтами, оформлення послуг, а також додаткових сервісів, які допоможуть банку завоювати лояльність клієнта і збільшити продажі. Для вирішення цих завдань банку необхідно створити комплексний механізм дій.

Формування тривалих відносин з клієнтами є стратегічною метою не тільки банківського бізнесу. Практично у всіх сферах економіки робляться спроби створити клієнтську базу з довгостроковими відносинами. Однією з головних причин, що підштовхують бізнес до інтенсивних пошуків в даному напрямку, є посилення конкурентної боротьби всередині галузі і за її межами.

Розробляються програми та стратегії лояльності клієнтів відрізняються великою різноманітністю і високою вартістю, проте чітких критеріїв успішності їх реалізації поки не вироблено.

Загальноприйнятими етапами в реалізації ритейл-стратегії прийнято вважати: створення сховища інформації про клієнтів; сегментація клієнтської бази; скоринг та верогідність; перерахунок пропозицій в режимі реального часу
рис. 3.

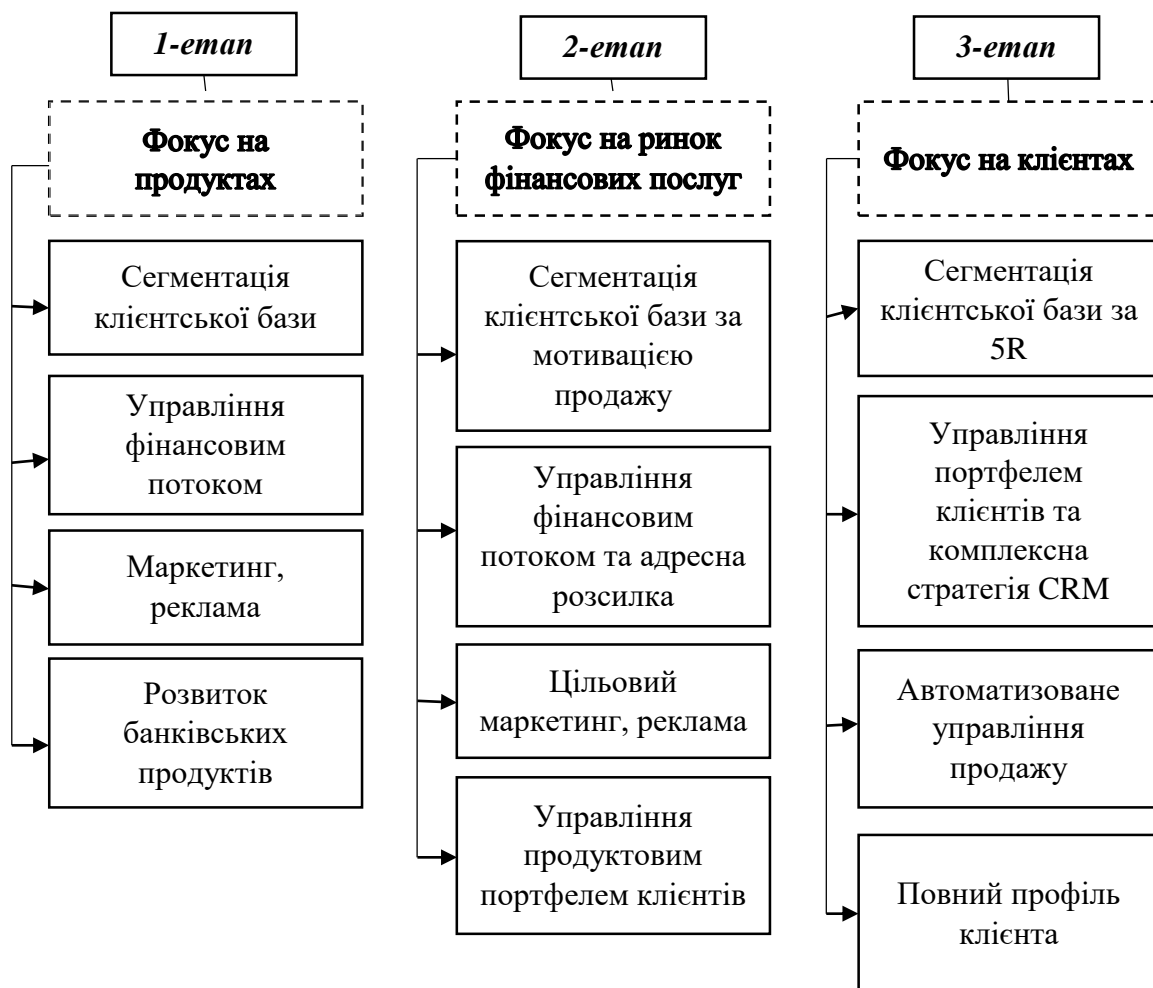

Рис. 3. Етапи розвитку банківського ритейлу за клієнтоорієнтованого підходу

**Джерело: узагальнено автором на основі [6]*

Банківський ритейл як об'єкт дослідження ризику має низку особливостей.

Головна з них обумовлена значною складністю процесу реалізації банківського продукту і самої оцінки цього процесу. Тому при аналізі ризику інноваційного банківського ритейлу необхідно переходити від побудови складних моделей оцінки ризику до детального опису факторів ризику і розроблення заходів щодо зниження кожного з них [6].

Західні банки усвідомили необхідність переходу від продуктової орієнтованості до клієнтської лояльності, коли зіткнулися з помітною втратою клієнтської частки на фінансовому ринку. Американській банківській сектор відповів на скорочення клієнтської бази серією злетів, які привели до консолідації функцій. І на даному етапі цих дій виявилось досить, що-б галузь зберегла свої позиції. Продукто-центрична організація бізнесу змушує концентруватися тільки на окупності окремих банківських продуктів, а від банківської індустрії потрібно навчитися оцінювати прибутковість продуктів і послуг для клієнтів банку. Здійснити перехід до клієнтоорієнтованої моделі, можна реорганізувати бізнес відповідно до більш індивідуального підходу до клієнтів. Формування моділей цього підходу пов'язано із зародженням концепції банківського ритейлу.

Висновки. Ефективна діяльність і конкурентоспроможність будь-якого комерційного банку більшою мірою забезпечується впровадженням новітніх послуг комерційних банків, соціально-орієнтованих послуг шляхом розширення сфери ритейлу з використанням інноваційних технологій. Банківський ритейл повинен активно розвиватися у напрямках збереження депозитних вкладів на існуючому рівні, нарощування ресурсної бази за рахунок залучення депозитів населення, збільшення без заставних і короткострокових кредитів, збільшення комісійних доходів за рахунок зростання кількості переказів, комунальних платежів, обслуговування платіжних карт, а також за рахунок розвитку альтернативних каналів продажу (інтернет і клієнт-банк, термінали самообслуговування, банкоматні мережі).

Список використаних джерел

1. Безготівкові розрахунки. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>.
2. В Україні розвивається інтернет-банкінг. URL: <https://dengi.ua/magazine/my-ih-terjaem/1819915-v-ukraine-razvivaetsja-internet-banking>.
3. Дані наглядової статистики. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.
4. Демченко А. М. Економічна сутність ритейлу в банківському секторі України та можливості його вдосконалення. *Регіональна економіка* 2015, № 3. С. 102-108.
5. Голуб Г. Г., Сідельник О. П. Ритейл у банківському секторі України. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. 2018 Випуск 2 (130). С. 53-56.
6. Козьмук Н.І., Демченко А.М. Класифікація ризиків банківського

ритейлу і чинників, що на них впливають. *Проблеми і перспективи розвитку банків та небанківських фінансових установ у сучасних умовах.* 2017. № 1 (28). С. 51-61.

Ангеліна ВОРОНА*
студентка 4 курсу
економічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Київ, Україна

ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ

***Анотація.** У статті досліджено особливості формування прибутку в умовах нестабільної економіки. Проаналізована динаміку фінансових результатів досліджуваного підприємства. З метою дослідження ефективності управління прибутком підприємства розраховано ефект фінансового важеля. Запропоновано шляхи підвищення прибутковості досліджуваного підприємства.*

***Abstract.** The article examines the features of profit formation in an unstable economy. The dynamics of financial results of the researched enterprise is analyzed. In order to study the effectiveness of enterprise profit management, the effect of financial leverage is calculated. Ways to increase the profitability of the studied enterprise are proposed.*

Вступ. Основою розвитку будь-якого підприємства в реаліях ринкової економіки становить прибуток, який являє собою грошовий вираз більшої частини грошових надходжень, що створюються суб'єктом господарювання. Прибуток, або, як його ще називають, чистий фінансовий результат, виступає головним джерелом збільшення власних фінансових ресурсів, які необхідні для функціонування підприємства та забезпечення його фінансово- господарської діяльності.

Одержання прибутку є важливим завданням, оскільки він є джерелом економічного та соціального розвитку для будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності. Одночасно, прибуток впливає на ринкову вартість підприємства, ефективність його виробничої діяльності, економічний розвиток держави. Тому вся діяльність підприємств має бути спрямована на забезпечення зростання чистого фінансового результату або принаймні для створення умов для його стабілізації на певному рівні.

У зв'язку зі значною роллю прибутку у розвитку підприємства, зміцненні

* Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів НУБіП України Давиденко Н. М.

його конкурентоспроможності, забезпеченні інтересів власників, персоналу та держави в цілому, визначення економічної сутності даної категорії, дослідження шляхів підвищення прибутку є досить актуальним питанням, оскільки наслідком недосконалого контролю над процесами формування та розподілу прибутку може бути зниження ефективності фінансової, виробничої та соціальної діяльності підприємств, що у свою чергу, може призвести до зниження їх можливості наповнювати доходи бюджету.

Виклад основного матеріалу. Вперше досліджувати економічну сутність прибутку почали ще у XVII ст. та вивчення продовжуються і сьогодні. Прибуток вважають однією з найбільш неоднозначних економічних категорій, тому існує складність його визначення, яка обумовлена великою кількістю інтересів, які він відображає. Також складність визначення прибутку обумовлена тим, що він є одночасно найпростішою та найскладнішою категорією в економіці [1].

Варто відмітити, що прибуток як економічну категорію можна розкривати як з кількісного, так і з якісного боку. З кількісної сторони він розглядається як приріст власного капіталу, який більший за витрати, з якісного він являється економічним видом додаткового доходу, який виникає за умови залучення людських ресурсів.

Прибуток формується завдяки впливу значної кількості взаємозалежних чинників, що впливають на нього як позитивно, так і негативно. Так, для кожного виду господарської діяльності підприємства ці чинники відрізняються. Всі фактори, які мають вплив на створення прибутку, поділяють на зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) (рис.1).

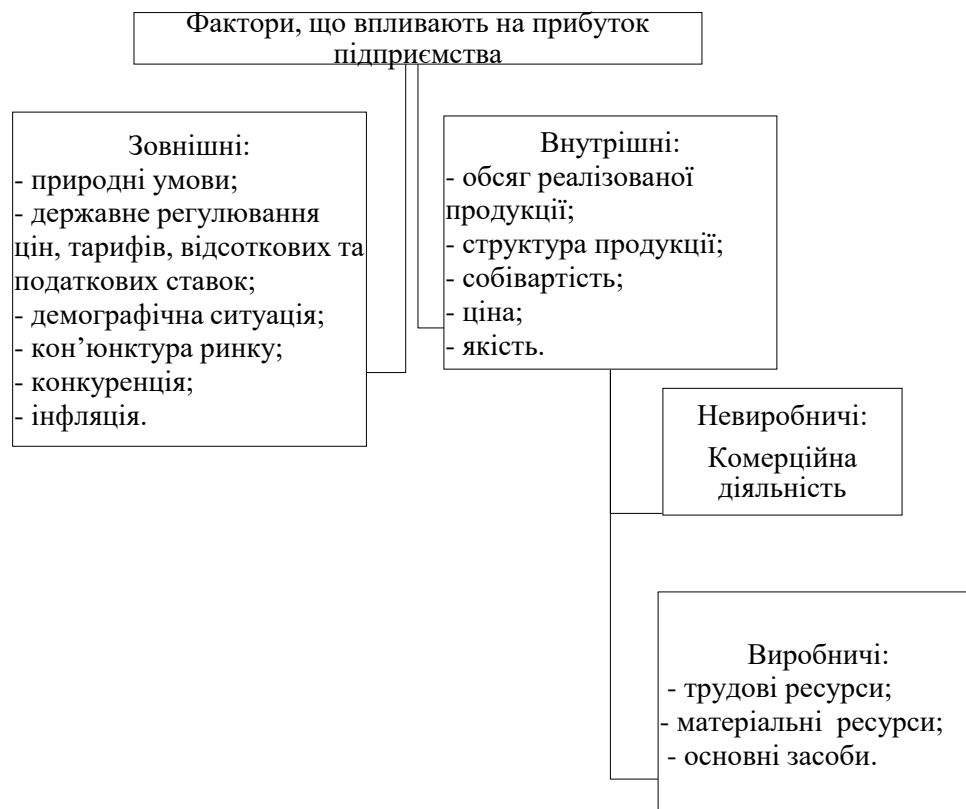

Рис.1. Структура факторів, що впливають на прибуток підприємства

**Джерело: сформовано автором на основі [2, 3]*

Протягом останніх років в Україні змінилися умови господарювання підприємств. Існуючі проблеми зростання рівня конкурентоспроможності серед товаровиробників зумовлюють потребу у створенні зовсім нових фінансових та економічних умов їх підприємницької діяльності з метою формування та реалізації економічного потенціалу. Для того, щоб забезпечити сталий економічний розвиток вітчизняних підприємств потрібно удосконалювати організацію фінансової діяльності шляхом застосування методів оптимального співвідношення власних і залучених фінансових фондів, які складають фінансову основу прибутковості проведення підприємницької діяльності [4].

Прибуток є основною метою господарювання кожного підприємства, тому важливим є аналіз динаміки та структурних елементів, які мають безпосередній вплив на розміри отриманого чистого прибутку.

Таблиця 1

**Склад та динаміка фінансового результату від операційної діяльності
ПрАТ «Концерн Хлібпром» за 2018-2020 рр., тис. грн**

Показники	Роки			Відхилення 2020 р. до 2018 р.	
	2018	2013	2020	Абсолютне	Відносне, %
Валовий прибуток	352 110	372 797	466 015	113 905	32,35
Інші операційні доходи	32 466	24 932	12 550	-19 916	-61,34
Адміністративні витрати	112 326	143 495	170 552	58 226	51,84
Витрати на збут	175 065	198 783	256 477	81 412	46,5
Інші операційні витрати	9 546	7 983	6 294	-3 252	-34,07
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	87 639	47 468	45 242	-42 397	-48,38

**Джерело: складено автором на основі фінансової звітності ПрАТ «Концерн Хлібпром»*

Проведені дослідження свідчать, що прибуток від операційної діяльності зменшився у 2020 р. порівняно з 2018 р. на 48,38 %. Це пов'язано з тим, що темпи росту витрат, які входять до складу фінансового результату від операційної діяльності, перевищують темпи росту доходів. Інші операційні доходи протягом 2018-2020 рр. зменшились на 19 916 тис. грн. або на 61,34 %, адміністративні витрати зросли на 58 226 тис. грн. або на 51,84 %, витрати на збут також мали постійну тенденцію до зростання та у 2020 р. становили 256 477 тис. грн. (табл. 1).

Щодо чистих фінансових результатів ватро відміти, що у 2018 р. підприємство мало збитки у розмірі 799 тис. грн., у 2019 р. дане підприємство отримало прибуток у розмірі 2 651 тис. грн. та у 2020 р. цей показник становив 2 784 тис. грн. Загалом протягом 2018-2020 рр. відбулося збільшення чистого фінансового результату на 3 583 тис. грн. (рис.2).

Управління формуванням чистого прибутку є дуже важливим етапом для підприємства, тому у фінансовому менеджменті існує один із найпоширеніших

способів максимізації темпів росту прибутку – метод фінансового левериджу.

В прямому розумінні леверидж являє собою важіль, незначні зміни якого дозволяють істотно змінити структуру та обсяг власного та позикового капіталу. Фінансовий важіль виражає взаємозалежність між співвідношенням позикового і власного капіталу та прибутком.

Фінансовий леверидж показує, у скільки разів темпи росту чистого перевищують темпи росту валового прибутку. Дане перевищення досягається завдяки плечу фінансового важеля. Змінюючи плече, ми можемо вплинути на прибуток і рівень доходності власного капіталу [5].

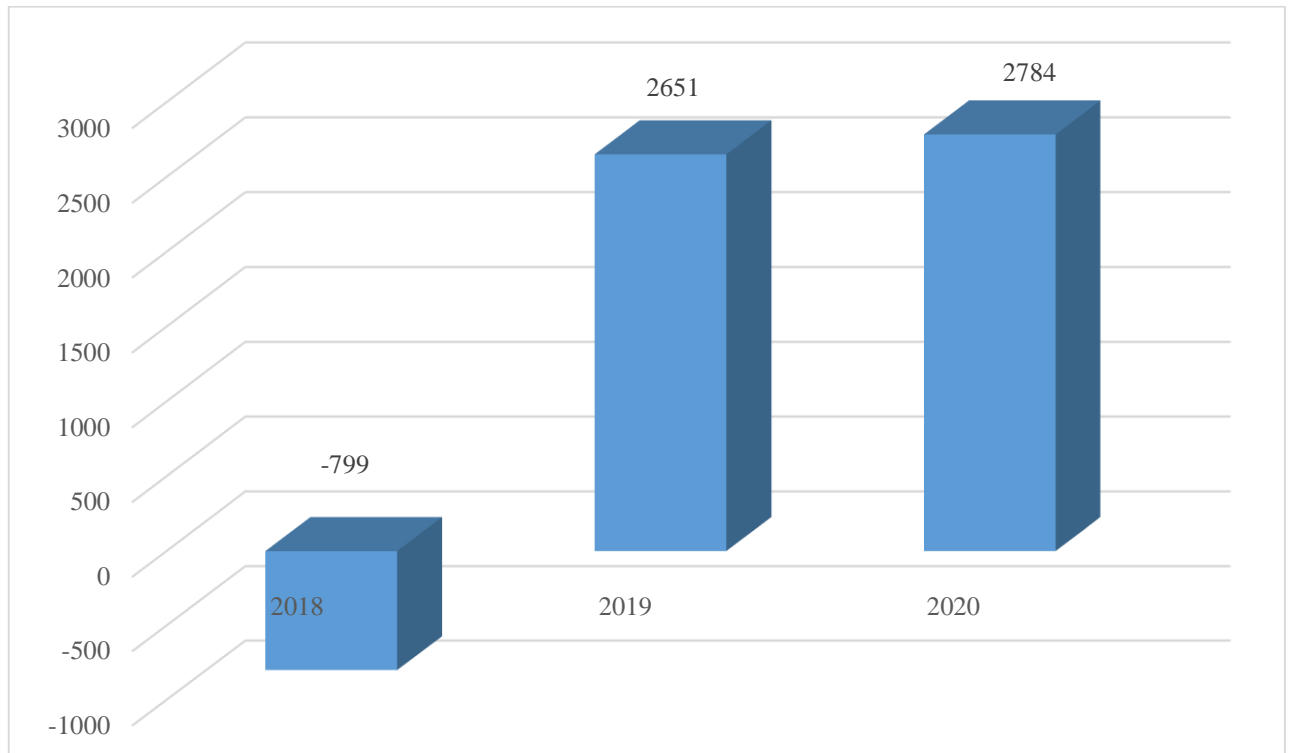

Рис. 2. Динаміка чистого фінансового результату за 2018-2020 рр.

**Джерело: складено автором на основі фінансової звітності ПрАТ «Концерн Хлібпром»*

Саме дія фінансового важеля полягає в тому, що підприємство при використанні позикових коштів змінює рентабельність власних коштів. Тому фінансовий важіль – це потенційна можливість впливу на прибуток через зміни обсягів власного і позикового капіталу.

Ефект фінансового важеля досягається завдяки перевищенню рентабельності активів підприємства над середньою ставкою процента залучених коштів. Різниця між рентабельністю активів та середньою ставкою відсотка являє собою диференціал фінансового важеля.

За допомогою ефекту фінансового важеля можна побачити, на скільки відсотків зростає рентабельність власного капіталу завдяки залученню позикових коштів в оборот суб'єкта господарювання. цей ефект виникає тоді, коли рентабельність вище відсотку за кредит.

Проведені дослідження свідчать (табл.2), що протягом аналізованого

періоду ефект фінансового важеля мав позитивне значення, що свідчить про доцільність залучення позикового капіталу для підвищення рівня рентабельності власного капіталу та обсягів прибутку товариства. Але, одночасно позиковий капітал займає 93,21% у 2018 році та 85,56 % у 2020 році у розрізі всього капіталу підприємства (коли оптимальним рахується частка в 50 %), що свідчить про високий рівень кредиторської заборгованості підприємства.

Таблиця 2

Розрахунок ефекту фінансового важеля ПрАТ «Концерн Хлібпром» за 2019-2020 рр.

Показник	Роки		
	2018	2019	2020
Ставка податку на прибуток, % (десятковий дріб)	0,18	0,18	0,18
Валовий прибуток, тис. грн.	352 110	372 797	466 015
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	744 142	717 896	722 734
Коефіцієнт валової рентабельності активів	0,47	0,52	0,64
Середній розмір відсотків за кредитами, % (десятковий дріб)	0,1807	0,1807	0,1807
Позиковий капітал	693 594	636 757	618 388
Власний капітал	50 548	81 139	104 346
Питома вага позикового капіталу у загальній сумі капіталу, %	93,21	88,7	85,56
Ефект фінансового важеля	3,29	2,18	2,26

**Джерело: складено автором на основі фінансової звітності ПрАТ «Концерн Хлібпром»*

Отже, прибуток забезпечує підприємство власними коштами для майбутнього розширення виробничих засобів, стимулює зростання ефективності виробничого процесу та формування грошового фонду. Саме прибуток являється джерелом матеріального заохочення працівників підприємства, акціонерів та власників підприємств. Тому розробка ефективних та обґрунтованих заходів та напрямів збільшення прибутку повинно займати чільне місце в діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Орехова А.І. Економічна сутність категорії прибуток. Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». 2013. №7, с. 313-316.
2. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. Пос.-3-тє вид., випр і доп. К.: Знання, 2008. 483 с
3. Николишин С. Є. Прибуток підприємства та особливості управління ним. «Молодий вчений». 2017 р. »№2(42). С. 299-303
4. Єпіфанова І.Ю. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності. Економіка і суспільство. 2016. Випуск № 3. С. 189-192.
5. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз: підручник. К.: Центр навч. Л-ри, 2008. 392 с.

Вікторія КОРНІЙЧУК*
студентка 5-го курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

***Анотація:** У даній статті розглядалися проблеми розвитку малого бізнесу в Україні та шляхи їх подолання. Також було проаналізовано економічні показники діяльності малих підприємств. Досліджено сучасну класифікацію фінансових ресурсів суб'єктів аграрного сектору. Висвітлено механізм формування фінансових ресурсів в аграрному секторі, що відбувається за рахунок поєднання зовнішніх та внутрішніх джерел, які поєднують у собі державний і ринковий механізми та безпосередньо надходження підприємств. Проаналізовано існуючі програми державної фінансової підтримки фермерських господарств, визначено проблеми їх фінансування та запропоновано шляхи їх вирішення, які покращать роботу малого бізнесу, призведе до зростання потенціалу сільського господарств, зокрема.*

***Annotation:** This article discussed the problems of small business in Ukraine and ways to overcome them. It was also analyzes the main economic indicators that accompany the activities of small businesses. Modern classification of financial resources of subjects is investigational agrarian to the sector. The mechanism of forming of financial resources is reflected in an agrarian sector, that takes place due to combination of external and internal sources that combine in itself a state, market mechanism and directly receipt of enterprises. The study suggested ways to overcome these problems, which enhance the work of small businesses, and subsequently lead to an increase in GDP.*

Вступ. Однією з найважливіших проблем, що стоять перед підприємством, незалежно від його форми власності, є проблема фінансування господарської діяльності. Малий бізнес в Україні завжди існував у складних соціально-економічних умовах. Нинішня ситуація зумовлена подоланням третьої хвилі економічної кризи починаючи з 2014 року з огляду на військовий конфлікт на сході країни, анексію Криму, і нині характеризується ключовою позицією сектору малого бізнесу в економіці.

Діяльність фермерських господарств як суб'єктів малого бізнесу, сприяє кращій зайнятості селян і визначенню соціальних ефектів, збільшенню обсягів виробництва та розширенню асортименту сільськогосподарської продукції,

* Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, ВНАУ
Вдовенко Л.О.

раціональному використанню землі, матеріальних ресурсів та праці, активізації інноваційних процесів, скороченню витрат на одиницю сільськогосподарської продукції, зростанню надходжень до бюджету тощо. Для фермерів і суспільства важливо, щоб зазначені та інші ефекти виникали постійно у часі, а також зростали. У зв'язку із зазначеним слід забезпечувати сталість процесу розвитку фермерського господарства, при якому будуть відтворюватися не лише ресурси і економічні відносини, а й їх конкурентоспроможність. Наведемо основні визначення поняття «фермерські господарства», що простежуємо у вітчизняній економічній літературі: фермерське господарство – це:

1) «форма підприємництва громадян з метою виробництва, переробки та реалізації товарної сільськогосподарської продукції» [4];

2) «сімейно-трудове об'єднання жителів села, робота та побут яких пов'язана з землеробством, особистою працею, спрямованою на виробництво товарної маси продуктів харчування, продовольства й сировини і на одержання доходів» [5].

Учений В.П. Горьовий стверджує, що фермерське господарство – одна із форм організації сільського виробництва громадянами країни, котрі здійснюють діяльність з метою отримання прибутків, щоб забезпечувати його існування та добробут [1]. Поняття «фермерське господарство» Т.П. Проценко визначає у вигляді сімейно-трудового об'єднання, мета якого – «створення єдиного виробничого колективу».

Фермерство виробляє продукти харчування для населення, сировину для переробної промисловості, забезпечує й інші нестатки суспільства. Тому, актуальною проблемою в даний час є проблема подальшого підвищення рівня ефективності таких підприємств.

Узагальнюючим показником економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є показник рентабельності. Рентабельність означає прибутковість підприємства. Вона розраховується шляхом зіставлення валового доходу або прибутку з витратами чи використовуваними ресурсами. У наведеній нижче таблиці 1 проаналізуємо рівень рентабельності продукції сільського господарства в фермерських господарствах за регіонами у 2019 році.

Рівень рентабельності підприємств у сільському господарстві на даний момент не можна назвати високим. Кризовий стан економіки зумовлює потребу оперативно оцінювати фактичні та планові показники результатів економічної діяльності сільськогосподарського виробництва залежно від часового інтервалу та ситуацій, що можуть скластись в процесі виробничого циклу.

З даної таблиці 1 ми бачимо, що найвищий показник рентабельності по Україні серед культур зернових та зернобобових займає Житомирська область, там даний показник становить 27,0%. По вирощуванні та збуту соняшнику лідирує Закарпатська область, де показник рентабельності дорівнює 78%. Овочеві культури найбільший розвиток мають у Івано-Франківській області. Таким чином, ефективність діяльності підприємств впливає на розширення обсягів формування фінансових ресурсів підприємств галузі сільського господарства.

Рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства в фермерських господарствах за регіонами у 2019 році

	Культури зернові та зернобобові	Соняшник	Буряки цукрові фабричні	Культури овочеві	Картопля	Культури плодові та ягідні	Виноград
Україна	14,5	24,7	-4,8	17,8	50,3	38,6	0,9
Області:							
Вінницька	16,2	20,7	-24,6	26,8	15,0	25,7	-
Волинська	15,7	14,4	18,7	26,5	48,4	17,4	-
Дніпропетровська	12,3	26,4	39,6	7,3	45,2	-18,2	-
Донецька	10,7	22,5	-	-2,6	-67,5	56,5	13,3
Житомирська	27,0	18,5	16,5	-30,2	92,9	172,3	-
Закарпатська	-2,7	78,0	-	3,1	1,3	24,8	-4,2
Запорізька	18,1	21,8	-	-7,5	157,1	-6,5	25,0
Івано-Франківська	10,6	-0,4	5,9	60,7	46,4	112,5	-
Київська	22,7	30,5	-30,3	3,1	14,8	-45,5	-
Кіровоградська	13,0	28,0	-10,2	14,4	-100,0	4,4	-
Луганська	6,5	24,3-	-	-3,1	-	-	-
Львівська	15,4	22,9	17,4	103,2	38,7	27,6	-
Миколаївська	19,2	25,7	-	-3,3	-23,8	-33,6	-7,5
Одеська	8,3	20,9	-	-3,0	-11,6	-37,9	2,3
Полтавська	18,5	31,0	21,0	38,6	47,2	19,5	0,3
Рівненська	16,3	12,2	-	10,8	23,5	33,9	-
Сумська	20,4	34,8	-10,6	40,1	35,8	-50,7	-
Тернопільська	6,5	23,1	-15,0	31,3	39,7	43,6	-
Харківська	4,7	20,9	10,6	62,9	74,8	-20,4	-7,1
Херсонська	13,3	24,1	-	20,8	70,5	54,4	-5,7
Хмельницька	15,6	24,1	-16,9	41,0	189,2	21,9	-
Черкаська	19,0	28,4	6,9	38,0	6,5	9,7	-
Чернівецька	6,4	12,2	-	10,1	25,3	13,4	-
Чернігівська	19,4	24,4	0,1	5,5	41,5	35,9	-
місто Київ	0,5	1,0	-	9,4	-	-	-

**Джерело: складено [11].*

Фінансові ресурси виступають основою для створення необхідних для нормальної діяльності грошових фондів: статутного капіталу, резервного капіталу, фонду накопичення та споживання, фонду оплати праці, амортизаційного фонду тощо.

Підприємство може функціонувати на основі: власних ресурсів; за рахунок залучених та запозичених ресурсів; змішаного фінансування - частки власних та залучених фінансів майже рівні.

Як власні, так і позикові фінансові ресурси мають як переваги так і недоліки (табл. 2).

Проблеми джерел фінансування господарської діяльності мають місце на кожному підприємстві. На фінансову стійкість підприємства впливають як

власний так і залучений та позиковий капітал. Він з одного боку, формує фінансові ресурси підприємства і бере участь у фінансуванні їх активів, з іншого боку, він являє собою зобов'язання (довгострокові і короткострокові) перед конкретними власниками - державою, юридичними і фізичними особами. Підприємство, яке використовує тільки власні фінансові ресурси, має максимальну фінансову стійкість, але обмежує темпи свого розвитку в майбутньому, відмовляючись від додаткових джерел фінансування [2].

Таблиця 2

Переваги та недоліки основних джерел фінансування підприємств

	Переваги	Недоліки
Власний капітал	- простота залучення, рішення, пов'язані зі збільшенням частки власного капіталу, приймаються фінансовими менеджерами підприємства без необхідності отримання згоди інших суб'єктів господарювання	- обмежений обсяг залучення, а відповідно і менше можливостей суттєвого розширення господарської діяльності підприємства за сприятливої кон'юнктури ринку
	- високою віддачею за критерієм норми прибутку на вкладений капітал, оскільки не потрібна сплата позикового відсотка, Власний зокрема, за користування кредитом	- не використовується потенційна можливість приросту рентабельності власного капіталу шляхом залучення ресурсів позикового капіталу
	- зменшенням ризику небезпеки фінансової нестійкості підприємства	
Позиковий капітал	- збільшення фінансового потенціалу підприємства за необхідності суттєвого піднесення темпів зростання обсягів виробництва	- складність залучення коштів, оскільки існує залежність від рішень кредиторів, які за будь-яких негативних обставин узагалі можуть відмовити підприємству у коштах
	- можливість збільшення приросту рентабельності власного капіталу за рахунок забезпечення розширеного відтворення виробництва	- необхідність надання відповідних гарантій, зокрема страхових компаній, інших суб'єктів господарювання, або застави - зниження норми прибутку активів, оскільки прибуток підприємства зменшується на суму сплачених відсотків за кредит; зниження фінансової стійкості підприємства

**Джерело: складено [2]*

Незважаючи на те, що світовий досвід довів важливу соціально-економічну роль фермерства як найперспективнішої форми господарювання в малому аграрному підприємстві, що має потенціал розширення підприємницького середовища та формування і стабілізації середнього класу в суспільстві, в Україні склалися потужні стримуючі чинники, що практично гальмують розвиток фермерських господарств [9].

Основні причини, що стримують розвиток фермерських господарств, визначені у Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки [6] і до них належать:

- відсутність цілісної послідовної державної політики, спрямованої на підтримку фермерських господарств, які мають в обробітку на праві власності та користування земельні ділянки загальною площею не більше 100 гектарів;
- низька рентабельність та конкурентоспроможність фермерських господарств на локальних ринках збуту сільськогосподарської продукції;
- низький рівень можливостей щодо залучення фінансових ресурсів та інвестицій для функціонування і розвитку фермерських господарств;
- неможливість залучення земельних ресурсів для іпотечного кредитування;
- низький рівень технічного та технологічного забезпечення;
- неможливість набуття у власність земель, які перебувають у користуванні фермерських господарств (зокрема постійному користуванні);

Мінекономіки на 2021 рік розроблено низку варіантів підтримки розвитку підприємництва в сільській місцевості для сільгоспвиробників. Нижче представлені програми підтримки для різних видів сільськогосподарської діяльності. Згідно урядової програми підтримки розвитку фермерських господарств у 2021р. такими напрямками підтримки є: бюджетна дотація за утримання корів - 5000 гривень але не більше ніж 250 000 гривень; доплата на користь застрахованих осіб - членів/голови СФГ без набуття статусу юридичної особи ЄСВ - доплата здійснюватиметься протягом 10 років у розмірі від 0,9 до 0,1 мінімального страхового внеску виключно за умови сплати решти внеску головою/членами СФГ; часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами - 90% вартості, але не більше ніж 10 000 гривень; бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь (1 гектар) – новоствореним фермерським господарствам - 3000 гривень на 1 гектар але не більше 60 000 гривень на одне фермерське господарство; - фінансова підтримка на поворотній основі - на конкурсних засадах у розмірі, що не перевищує 500 тис. гривень.

Незважаючи на існуючі програми підтримки слід відмітити несвоєчасність надходження цих коштів до фермерських господарств, часті зміни існуючого механізму, нестача коштів в бюджеті на ці цілі тощо.

Проблемами фінансування малого бізнесу є обмежений доступ до кредитних ресурсів, а отже, необхідна підтримка таких підприємств на рівні держави.

Досягти сталого розвитку фермерських господарств можна через: формування власного ринку збуту продукції; впровадження інноваційних технологій виробництва сільгосппродукції; реалізацію інвестиційних проектів із придбання сільгосптехніки на умовах лізингу; спрямування частини інвестицій на розвиток технологічної та виробничої інфраструктури; створення добровільних об'єднань ФГ; збільшення обсягів прямого інвестування ФГ за рахунок власних коштів і пільгових позик; забезпечення дотацій на

впровадження новачій у сільськогосподарському виробництві екологічно чистої продукції та її переробки на місцях [10].

Висновки. Рівень фактичного фінансування малого бізнесу в Україні відчутно нижчий за планову фінансову підтримку. Про зменшення фінансування малого бізнесу свідчать зниження показників прибутковості і рентабельності як джерел фінансування за рахунок власних джерел. Зростає роль банківських кредитів як ще одного важливого джерела діяльності підприємств, тому виникає необхідність в покращенні умов кредитування, пошуку інших інструментів фінансування.

Список використаних джерел

1. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9. С. 92–100.
2. Джерела фінансування господарської діяльності підприємств / Л. В.Бражник, І. О. Ралко, В. О. Яловега, В. О. Завалевська. 658с. 2015. С. 6.
3. Горьовий В. П. Менеджмент фермерських господарств: навч. посіб. / за ред. В. П. Горьового. К.: Центр учбової л-ри, 2014. 366 с
4. Україна – одна зі світових аграрних лідерів. URL: <http://businessviews.com.ua/ru/business/id/lushaja-infografika-iz-infograficheskogospravochnikaagrobiznes-ukrainy-2017-1650> (дата звернення: 14.10.2019).
5. Карунос С.А. Значення фермерських господарств у підвищенні конкурентоспроможності аграрного виробництва. URL: http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/12_83959.doc.htm (дата звернення 09.09.2019).
6. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 рр., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 664-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80>.
7. Колеснік Я. В. Харіна А. В. Шляхи вдосконалення фінансового стану сільськогосподарського підприємства. 336.64. 2018. С. 5.
8. Костур О.Д. Фермерське господарство як організаційно-правова форма ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні та державах СНД: порівняльно-правовий аналіз. Актуальні проблеми вдосконалення чинного вдосконалення законодавства України. 2014. Вип. 35. С. 171–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2014_35_18 (дата звернення 17.10.2019).
9. Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я., Шпикуляк О.Г. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення: наукова доповідь: монографія. /за ред. Ю.О. Лупенка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2018. 54 с
10. Полятикіна Л.І., Кадацька А.М. Стан та перспективи розвитку фермерських господарств в Україні [електронний ресурс]. Інноваційна економіка. 2016. № 1-2. С. 43–47.
11. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2018/sg/vytr_na%20ver_sg_prod/arc_h_vytr_na%20ver_sg_prod_u.htm

Світлана ЛАВРОВА,*
студентка 5 курсу,
факультет обліку та оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** Високий рівень інвестиційної привабливості забезпечує стабільне надходження інвестицій в країну, додаткові надходження до бюджету держави, краще соціальне середовище в країні. У статті розкрито поняття інвестиційної привабливості підприємства. Виділено чинники, що впливають на інвестиційну привабливість підприємства. Виявлено низку проблем, що спричиняють низький рівень інвестиційної привабливості підприємств. Розглянуто основні методи оцінки інвестиційної привабливості на рівні підприємства.*

***Abstract.** The high level of investment attractiveness provides a stable inflow of investments into the country, additional revenues to the state budget, a better social environment in the country. The article reveals the concept of investment attractiveness of the enterprise. The factors influencing the investment attractiveness of the enterprise are highlighted. A number of problems have been identified that cause a low level of investment attractiveness of enterprises. The main methods of assessing investment attractiveness at the enterprise level are considered.*

Вступ. Кожна компанія зацікавлена у збільшенні власного капіталу, найбільш привабливим є залучення зовнішніх джерел, а інвестори, у свою чергу, у отриманні прибутку і відповідно його примноженні, а задля уникнення втрат вони оцінюють ефективність вкладення інвестицій в існуючий проект.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних основ дослідження факторів впливу на інвестиційну привабливість підприємств та розробці науково-практичних рекомендацій щодо залучення інвестицій в підприємства в умовах глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу. Інвестиції є головним фактором для розвитку підприємства, вдосконалення його виробництва та підвищення показників його діяльності, тому промислові підприємства прагнуть знайти інвестора, який при визначенні об'єкта для вкладання ресурсів зосереджує свою увагу на інвестиційному потенціалі підприємства [10].

У сучасних умовах залучення інвестицій є важливим завданням та одним із головних складників розвитку національної економіки. Передумовою ефективної інвестиційної діяльності є аналіз і оцінка привабливості об'єктів

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Руда О.Л..

інвестування з метою визначення орієнтирів та пріоритетів для надходження інвестицій.

Інвестиційна привабливість є важливим складником стратегії сталого економічного розвитку держави, тому її дослідження та оцінка мають велике теоретичне та практичне значення. З огляду на актуальність даного питання, виникає необхідність аналізу існуючих теоретико-методичних підходів і практичних розробок, пов'язаних із розкриттям змісту поняття «інвестиційна привабливість», визначенням показників, що її характеризують, та чинників впливу [3].

Проблема інвестиційної привабливості підприємства дедалі більше набуває актуальності, про що свідчать роботи таких науковців, як Антипенко Є., Шумікін С., Стойчева А., Гончарук А.Г., Кушнір Н.Б., Мужук Ю.В. [4].

Сучасні економічні умови спонукають підприємства до зміцнення своїх позицій у ринковому середовищі підприємств. Для того, щоб підприємства були конкурентоспроможними, вони повинні активізувати інвестиційні процеси.

Інвестиційна привабливість відіграє важливу роль у вищезазначених процесах, оскільки вона є каталізатором розширення можливостей підприємства. Ці можливості повинні відповідати умовам інвесторів.

Для підприємств одним із пріоритетних завдань покращення інвестиційної діяльності є пошук потенційних інвесторів та надання їм інформації з приводу доцільності вкладень.

Інвестиційна привабливість підприємства — це його інтегральна характеристика як об'єкта майбутнього інвестування з позиції перспектив розвитку (динаміки обсягів продажу, конкурентоспроможності продукції), ефективності використання ресурсів і активів, їхньої ліквідності, стану платоспроможності, фінансової стійкості, а також значення низки неформалізованих показників [5].

Існує багато класифікацій даних факторів, так само як і думок стосовно того, які саме фактори впливають на інвестиційну привабливість. Численні наукові праці поки що не відображають однозначної та єдиної відповіді на ці питання.

Для підприємства важливішими є внутрішні фактори або фактори безпосереднього впливу, оскільки саме завдяки ним воно здатне самостійно впливати на свою інвестиційну привабливість.

Розмір витрат підприємства включає всі витрати підприємства, пов'язані з його операційною діяльністю [7].

Фактори на рівні підприємства, галузеві та регіональні фактори значно впливають на інвестиційну привабливість підприємств.

Звичайно, фактори на рівні країни мають не меншу силу впливу, і вони становлять інтерес і використовуються для оцінки інвестиційної привабливості, коли з'явиться іноземний інвестор.

У разі привабливості для вітчизняних інвесторів вони будуть зацікавлені в ситуації на мікрорівні і в тому, де підприємство розташоване. Таким чином, можна дійти висновку про те, що фактори рівня підприємства і галузевого рівня

є підґрунтям для наукових дискусій.

На підставі факторів, які в різній мірі впливають на інвестиційну привабливість підприємств можна визначити фактори інвестиційної привабливості підприємства та визначити показники, що формують ці фактори (рис. 1).

Рис. 1. Фактори, що впливають на інвестиційну привабливість підприємства

**Джерело: [6]*

Визначивши фактори інвестиційної привабливості на рівні підприємства, необхідно навести узагальнену структуру факторів, що впливають на оцінку інвестиційну привабливість підприємства в контексті регіонального розвитку –

регіональні та галузеві чинники (рис. 2).

В основу визначення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання покладено методику рейтингової оцінки. Це означає, що залучені дві ланки показників за допомогою яких розглядається інвестиційна привабливість при складанні рейтингу. Оцінка згідно з методикою рейтингової оцінки відбувається у два етапи [2].

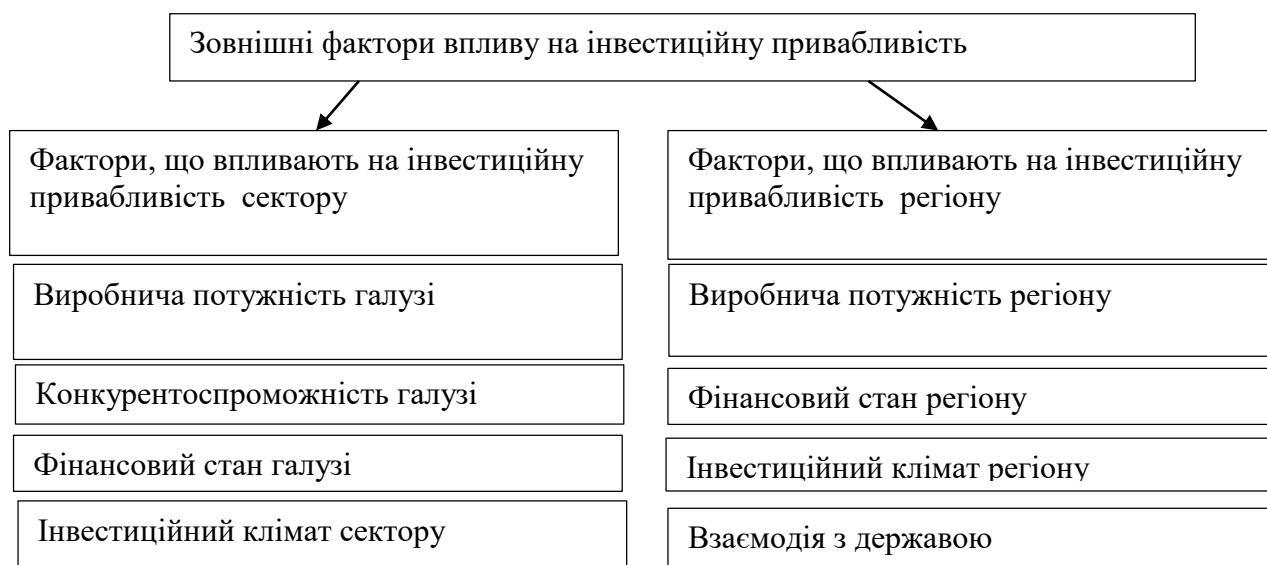

Рис. 2. Фактори, що впливають на інвестиційну привабливість регіону та сектору

*Джерело: [10]

Замовником проведення оцінки інвестиційної привабливості може бути як безпосередньо саме підприємство, так і потенційний інвестор. Мета кожного з них, як видно з рис. 3, різна.

При цьому ефективним є інвестування, при якому наявний подвійний ефект: позитивні результати як для інвестора, так і для підприємства.

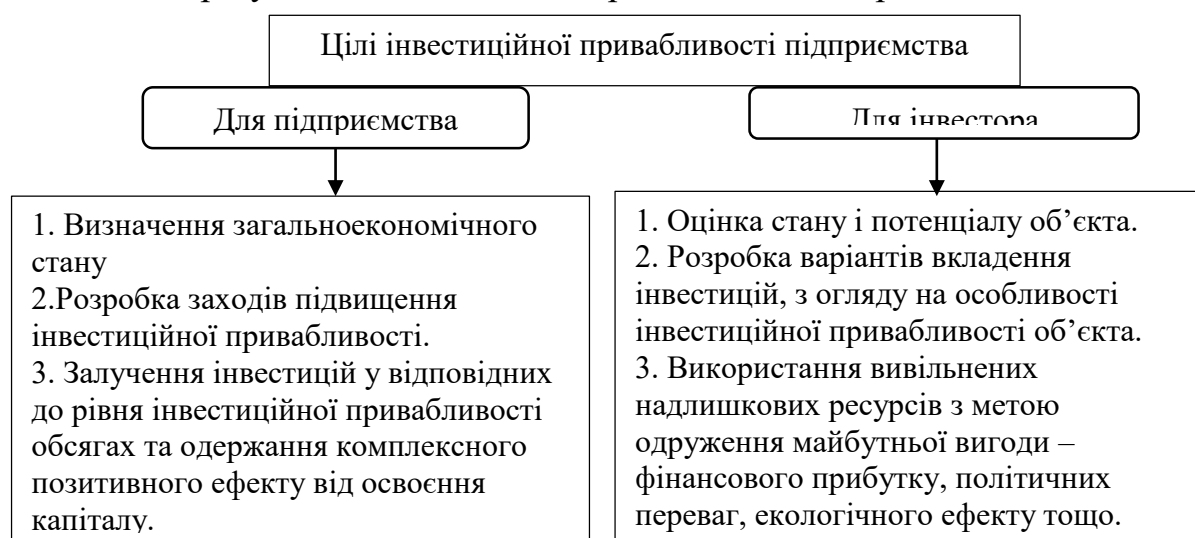

Рис. 3 Цілі оцінки інвестиційної привабливості

*Джерело: [12]

Оцінку інвестиційної привабливості можна розглядати як одне із головних завдань у сфері інвестиційної діяльності підприємства, оскільки прийняття інвестиційних рішень завжди пов'язане з ризиком.

Чим більш сприятлива інвестиційна привабливість, тим менше ризик, і навпаки. Крім ризиків, які виникають під час інвестування, велике значення відіграють ризики, які притаманні окремому виду діяльності.

Для кожної галузі можна виділити окремі групи ризиків, окрім загальноприйнятих, адже ризиків є досить різноманітна кількість, і вони притаманні кожній галузі діяльності.

Також підприємство може потерпати від низки якісних чинників, що призводить до втрати прибутку інвестором.

Дані чинники можуть бути обумовленими такими факторами, як: некваліфікований менеджмент підприємства; неефективна структура активів; неправильна оцінка фінансово-економічного стану партнерів; нестабільне фінансове становище підприємства; некваліфікованість керівництва підприємства та ін. [11].

У табл. 1 представлено статистику надходження прямих іноземних інвестицій за галузями в Україну в 2019р. за країнами у розрізі видів діяльності. Аналіз показав, що в 2019 р. в економіку України було інвестовано 32 291,9 млн. доларів США.

Таблиця 1

Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну в розрізі видів економічної діяльності станом на 2019р.

Види діяльності	Кіпр		Нідерланди		Велика Британія		Німеччина	
	млн. дол. США	у % до підсумку	млн. дол. США	у % до підсумку	млн. дол. США	у % до підсумку	млн. дол. США	у % до підсумку
Виробництво харчових продуктів	584,8	6,6	725,9	10,3	454,1	23,2	10,1	0,6
Торгівля	937,6	10,6	1007,9	14,3	258,4	13,2	208,7	12,5
Фінансова і страхова діяльність	918,9	10,6	294,2	4,2	256,7	13,1	121,8	7,3
Інформація та телекомунікація	244,4	2,8	1783,9	25,3	25,9	1,3	2,9	0,2
Інші	5649,6	63,6	3036,6	42,9	1,3	48,8	749,8	44,9
Всього	8879,5	100	7060,9	100	1955,9	100	1668,2	100

*Джерело: Сформовано автором на основі [2]

Серед країн, що найбільше інвестували у вітчизняну економіку, лідером є Кіпр, обсяг інвестицій з якого в 2019р. становив 8 879,5 млн. доларів США, або

27,5% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, Нідерланди – 7 060,9 млн. доларів США (%), Великобританія – 1 955,9 млн. доларів США (%), Німеччина – 1 668,2 млн. доларів США (%) [2].

Основними пріоритетними для іноземних інвесторів видами економічної діяльності, як показав аналіз, є торгівля, виробництво харчових продуктів, інформація та телекомунікації, фінансова і страхова діяльність та металургія.

Таким чином, пріоритетність визначається обсягами вкладень у кожен об'єкт інвестування. Інвестиційна привабливість може бути основою для пріоритетності прийняття рішення інвестором для вкладення капіталу. Оцінка інвестиційної привабливості здійснюється окремо на державному, галузевому, регіональному та підприємницькому рівнях, кожен з яких має свої фактори оцінки.

Інвестиційна привабливість як комплексний показник зазнає впливу багатьох чинників прямої та опосередкованої дії.

Об'єкт може бути інвестиційно привабливим на макрорівні, але не пріоритетним, оскільки на макрорівні недостатньо забезпечено економічну та політичну стабільність, існують економічні ризики [13].

Тому кожен конкретний інвестиційний об'єкт повинен бути розглянутий і проаналізований на певному рівні через вплив певних об'єктивних та суб'єктивних характеристик, адже в основі пріоритетності об'єкта інвестування знаходиться його привабливість для суб'єкта інвестування.

Ступінь інвестиційної привабливості є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності, а отже, й ефективного соціально-економічного розвитку економіки держави загалом

Висновки. Отже, на сьогоднішній день інвестиційна привабливість підприємства відіграє одну з головних ролей у розвитку підприємства та підвищенні його конкурентоспроможності на ринку. Для того, щоб інвестору визначитися, в яке підприємство вкласти кошти, йому потрібна інформація про сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства, перспективи його подальшого розвитку й можливість забезпечити найбільш високу ефективність вкладених коштів.

Саме тому основними цілями оцінки інвестиційної привабливості є: визначення поточного стану підприємства та перспектив його розвитку; розробка заходів підвищення інвестиційної привабливості; залучення інвестицій у відповідних до інвестиційної привабливості обсягах та отримання комплексного позитивного ефекту від освоєння залученого капіталу.

Основною вимогою до будь-якого методу визначення рівня інвестиційної привабливості є можливість інтерпретації отриманої інформації та прийняття на основі визначених показників ефективних і доцільних управлінських рішень, як з боку інвестора щодо вкладання коштів, так і з боку підприємства- реципієнта щодо підвищення власного інвестиційного рейтингу.

Таким чином, врахування в управлінні інвестиційною привабливістю внутрішніх та зовнішніх чинників дасть змогу підприємству ефективно керувати ними підприємству для підвищення власної інвестиційної привабливості, а

інвестору – оцінити інвестиційну привабливість з метою здійснення інвестиційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бутинко В.В. Інвестиційна привабливість підприємств, економічний зміст та дефініції. *Агросвіт* № 9. 2013. С. 61-64.
2. Все про інвестиційну діяльність, кредити та фінанси. <http://про-інвестиції.укр/привабливість-підприємства/>
3. Гуткевич С.О. Пулій О.В. Інвестиційна привабливість: сутність, показники і чинники впливу. *Інтелект XXI* № 2. 2019. С.88-93.
4. Жулавський А.Ю., Самофалова О.А. Методичні підходи до економічної оцінки інвестиційного потенціалу підприємства. *Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ім. проф. Балацького О.Ф., м. Суми. 2015. С. 488-489.*
5. Задоя А.О. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник А.О. Задоя. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. –122 с.
6. Корбутяк А.Г. Чопенко Т.М. Порівняльна характеристика портрету інвестиційної привабливості підприємства. *«Молодий вчений»* № 6 (70). 2019. С.168-173.
- 7.Короткова О. В. Інвестиційна привабливість підприємства та методики її оцінювання. *Ефективна економіка* № 975. 2019. С. 18-32.
8. Рудницька О. М., Марків І. В. Інвестиційна привабливість підприємств. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії* №63(8). 2014. С.209-303.
9. Семенчук Л.І. Мороз С.О. Інвестиційна привабливість підприємства та методи її оцінювання. *Глобальні та національні проблеми економіки* Вип. 11. 2016. С.898-901.
10. Стеблюк Н. Ф. Опаренко В. В Матрична модель оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Вісник економічної науки України.* 2019. № 2 (37). С. 176-178.
11. Суханова А. Інвестиційна діяльність підприємств в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. № 17. С.55-61.
- 12.Ткаченко Т., Шевчук Н., Гончарук І. Напрямки оптимізації інвестиційної діяльності підприємства. *Агросвіт.* 2017. № 7. С. 45-48.
13. Харчук С. А. Стан інвестиційної діяльності підприємств України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та держава* № 1/2020. 2020. С. 66-72.

Марина МУЛИК*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ «COVID-19» : ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

***Анотація.** Досліджено ринок медичного страхування та особливості його функціонування в період пандемії COVID-19. Здійснено аналіз динаміки кількості страхових компаній в Україні та зокрема компаній що займаються страхуванням "life". Проведено аналіз програм медичного страхування провідних страхових компаній Вінницької області. Визначено основні страхові ризики кожної програми, що покриваються страховою компанією. Здійснено їх порівняння та визначення сильних сторін. Надано рекомендації щодо напрямів розвитку медичного страхування в Україні.*

***Abstract.** The market of health insurance and features of its functioning during the pandemic COVID-19 are studied. The analysis of dynamics of number of insurance companies in Ukraine and in particular the companies which are engaged in "life" insurance is carried out. The analysis of health insurance programs of the leading insurance companies of Vinnytsia region is carried out. The main insurance risks of each program covered by the insurance company are identified. Their comparison and determination of strengths are made. Recommendations on the directions of health insurance development in Ukraine are given.*

Вступ. В даний час більшість країн світу знаходяться в процесі змін або здійснення конкретних реформ в галузі медичного забезпечення, які спрямовані на створення оптимальної та ефективно діючої системи фінансування охорони здоров'я. Для різних держав спільними факторами, що впливають на зміст реформ, є демографічне старіння населення та подорожчання медичних послуг. В рамках реформування української економіки питання медичного забезпечення вітчизняних громадян є одними з найбільш актуальних і обговорюваних. Важливість медичного забезпечення полягає в соціальній, економічній і моральній відповідальності держави перед громадянами, оскільки здоров'я нації є базовою умовою економічного розвитку країни і соціального благополуччя суспільства.[1]

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні ринку медичного страхування в Україні та детальній оцінці програм медичного страхування провідних страхових компаній у Вінницькій області із

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Марценюк О.В.

визначенням позитивних та негативних сторін.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах досить гостро стоїть питання стосовно медичного страхування населення планети. З моменту початку існування страхового ринку це питання має більш вагоме значення тому, що кількість різних хвороб з часом тільки збільшується. І кожен свідомий громадянин хоче забезпечити свою безпеку різні страхові компанії пропонують різні пакети страхування на різні хвороби і випадки медичного страхування. Ризики, які покриваються прямо пропорційно залежать від вартості полісу, які ми хочемо отримати.

Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2019 становила 233, у тому числі СК "life"1 - 23 компанії, СК "non-life" - 210 компаній, (станом на 31.12.2018 - 281 компанія, у тому числі СК "life" - 30 компаній, СК "nonlife" -251 компанія). Кількість страхових компаній значно скоротилася, так за 2019 рік порівняно з 2018 роком, кількість компаній зменшилася на 48 СК, порівняно з 2017 роком зменшилася на 61 СК (табл.1)

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні у 2016-2019 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на 01.01.2017р.	Станом на 01.01.2018р	Станом на 01.01.2019р.	Станом на 01.01.2020р.
Загальна кількість	310	294	281	233
в т.ч. СК «non-Life»	271	261	251	210
в т.ч. СК «Life»	39	33	30	23

**Джерело: побудовано автором за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [6]*

Із даних таблиці 1 можемо побачити, що в Україні станом на 01.01.2020р із 233 страхових компаній лише 23 компанії мають ліцензії на здійснення страхування життя та медичного страхування зокрема. Порівняно із 2016 роком дані показники зменшились відповідно загальна кількість компаній на 77 та компаній, що здійснюють страхування життя та 16.

Проведемо аналіз програм медичного страхування провідних страхових компаній Вінницької області.

Страхова компанія «ARX» пропонує своїм клієнтам різноманітні види полісів (табл.2)

Отже, ми можемо побачити що страхова компанія «ARX» надає досить повний комплекс послуг у своїх програмах : За програмами страхування: “Базова” та “Стандарт”, окрім програми “Преміум”.

Поліси поки що доступні жителям: Києва, Харкова, Одеси, Львову та Запоріжжя.

Програма медичної страховки здоров'я працівників допоможе роботодавцю розширити соціальний пакет для співробітників, підвищити лояльність і мотивацію в колективі. У випадку настання непередбачуваних подій працівник буде соціально та фінансово захищений. Страхова компанія потурбується про надання кваліфікованої медичної допомоги. Пропозиція

дійсна для колективів від 10 осіб.

Таблиця 2

Аналіз страхових програм медичного страхування в компанії «ARX»

Назва програми	Особливості програми	Вартість	Страхова сума
1. Медицина без меж	1.лікування злоякісних новоутворень та передракових станів усіх видів 2.шунтування коронарної артерії заміна чи відновлення серцевого клапана 3.нейрохірургічне втручання пересадка органу від прижиттєвого донора 4.трансплантація кісткового мозку	Від 260 євро	1 000 000 євро
2. Добровільне медичне страхування			
2.1 Базова	2 виклики швидкої медичної та екстреної допомоги	Від 1080 грн	60 000грн.
2.2 Стандарт	1. 2 виклики швидкої медичної та екстреної допомог 2.2000 грн на лабораторну діагностику гострого стану 3. 5 малих та 2 великих обстеження гострого стану	Від 2040 грн	80 000грн.
2.3 Преміум	1. 2000 грн на лабораторну діагностику гострого стану 2. 5 малих та 2 великих обстеження гострого стану 3. 3 консультації лікаря 1000 грн на ліки 4. 2 виклики швидкої медичної та екстреної допомоги	Від 2880 грн	100 000грн
3.Корпоративне страхування	1. вітамінотерапія 2. імунопрофілактика 3. курс масажу 4. відвідування басейну	Від 1500грн	120 000грн
4. «Famiglia» ПРЕВЕКС БАНК			
4.1 Комфорт	1.Швидка медична допомога 2.Невідкладна стаціонарна допомога 3.Виклик лікаря додому 4.Діагностика і лікування інфаркту та інсульту	990 грн	30 000грн
4.2 Комфорт діти	1.Діагностика та лікування вперше виявлених злоякісних новоутворень 2.Амбулаторно- поліклінічна допомога 3.Страхування від нещасного випадку	1990 грн	30 000грн
4.3 Фамільний Еліт	1.Швидка медична допомога 2.Невідкладна стаціонарна допомога 3.Виклик лікаря додому 4.Діагностика і лікування інфаркту та інсульту	3450 грн.	80 000грн.

**Джерело: побудовано автором за даними офіційного веб-сайту СК «ARX» [2]*

Ставши власником пакету банківських послуг “Famiglia” партнеру страхової компанії “ПРАВЕКС БАНК”, ви отримуєте можливість придбати медичне страхування для себе та членів родини.

Поліс можна активувати за декілька хвилин і пару кліків. Навіть після перетину кордону іншої країни, якщо ще не пройшло 5 годин.

Що для цього потрібно:

- Підписатися на послугу
- При виїзді за кордон активувати послугу: вказати країну поїздки та термін перебування
- Оплата зніметься з мобільного рахунку.

Баланс на особовому рахунку після здійснення оплати послуги не повинен бути меншим, ніж 100 грн.

Страхова компанія «Корона» пропонує інструмент, завдяки якому ми зможете вирішити питання соціального захисту, мотивації персоналу і створити позитивний клімат в колективі вашого підприємства. Компанія пропонуємо вам медичне страхування, яке передбачає оплату лікування застрахованих працівників, організацію лікування на базі договірних медичних установ, а також контроль якості лікування.

З таблиці 3 видно що спектр послуг в страховій компанії стосовно медичного страхування досить різноманітний. Коли компанія постійно працює над тим, щоб клієнти відчували 100% захист свого здоров'я. Кожен з їхніх корпоративних і приватних клієнтів може розраховувати на те, що придбавши поліс медичного страхування він оцінить такі переваги співпраці з страховою компанією.

Таблиця 3

Аналіз страхових програм медичного страхування в компанії «Корона»

Назва програми	Особливості програми	Вартість	Страхова сума
1. Добровільне медичне страхування	1. Гостре захворювання 2. Загострення хронологічного захворювання 3. Травми 4. Швидка медична допомога 5. Амбулаторно-клінічне лікування 6. Забезпечення медикаментами 7. Стоматологічне лікування	3800грн	100 000 грн.
2. Корпоративне медичне страхування	1. юридична особа, яка уклала договір із страховиком про страхування своїх працівників або інших фізичних осіб (членів сімей працівників, тощо) за рахунок коштів підприємства; 2. група фізичних осіб за рахунок коштів кожної окремої фізичної особи; 3. юридична та фізична особа на умовах солідарної участі, - частково коштом юридичної та частково коштом кожної окремої фізичної особи.	Коригується компанією	Впливає з вартості і кількості послуг

*Джерело: побудовано автором за даними офіційного веб-сайту СК «Корона» [3]

Програма медичного страхування передбачає організацію надання медичних послуг Застрахованому по всій території України та фінансування медичних послуг безпосередньо сервісним медичним закладам без попередньої оплати з боку Застрахованого та/або компенсацію медичних витрат Застрахованого попередньо узгоджених зі Страховиком. Комплексна програма медичного страхування передбачає організацію та оплату медичних послуг за будь-яким видом лікування на всіх рівнях надання медичної допомоги.

Страховальник (Застрахований) перед укладанням договору страхування обирає складові програми (субпрограми, їх окремі опції, субліміти страхових сум, категорію медичних закладів та умови перебування, а також багато інших умов програм страхування) на власний розсуд, спираючись на консультативну підтримку.

Проведемо аналіз програм медичного страхування ПрАТ СК «Місто», яка є лідером із добровільного медичного страхування на Вінниччині та у напрямку COVID-19 - в Україні. (табл.4.)

Як видно із таблиці 4 в страховій компанії надаються послуги з медичного страхування, які дозволяють : Впевненість у тому, що про Нас є кому подбати при погіршенні здоров'я.

Фахівці організують діагностику та візит до кращих медиків у зручний час. Клієнтам не доведеться шукати рідкісні медикаменти. Страхова компанія подбає про клієнта та знайде ліки в мережі аптек-партнерів, а також забере їх у зручному для себе закладі.

Таблиця 4

Аналіз стархових програм медичного страхування ПрАТ СК «Місто»

Назва програми	Особливості програми	Вартість	Страхова сума
1	2	3	4
1. Оберіг	1.хвороби системи дихання (J10-J20), 2.гестаційний набряк, еклампсія (O12-O15), 3.кровотеча в ранні терміни вагітності (O20.0, O20.8., O20.9), 4.невгамовне блювання під час вагітності (O21.0), 5.інфекції сечостатевого тракту під час вагітності 6.цукровий діабет, що виник під час вагітності (O24.4), 7.медична допомога матері при цервікальній недостатності (O34.3), 8.медична допомога матері при симптомах внутрішньоутробної гіпоксії плоду 9.олігогідрамніон (O41), 10.інфекція амніотичної порожнини та плодових оболонок (O 41.1), 11.передчасний розрив плодових оболонок (O42.0), 12.синдром плацентарної трансфузії (O43.0), 13.передлежання плаценти (O44.1-O44.2), 14.передчасне відшарування плаценти (O45), 15.допологова кровотеча (O46.0, O46.8), 15.удавані перейми (O47.0),	2500 грн.	65 000 грн.

1	2	3	4
2.МістОк Здоров'я	<p>Впевненість у тому, що про Вас є кому подбати при погіршенні здоров'я.</p> <p>2.Ви забудете про неякісну медицину, бюрократію, нескінченні черги та пошуки хорошого лікаря.</p> <p>3.Наші фахівці організують діагностику та візит до кращих медиків у зручний час.</p> <p>4.Вам не доведеться шукати рідкісні медикаменти. Ми подбаємо про Вас та знайдемо ліки в мережі аптек-партнерів, а Ви заберете їх у зручному для себе закладі.</p> <p>5.Медики СК «Місто» контролюють процес лікування застрахованих та слідкують за якістю призначень.</p> <p>7.Ви можете зосередитись на одужанні, а не хвилюватися про відсутність коштів на лікування. Поліс ДМС - це гарантія фінансової підтримки.</p>	9850 грн.	12000грн.
3.Оберіг – скрінінг	<p>1.УЗД;</p> <p>2.клініко-діагностичні дослідження (бета ХГЛ вільний, PAPP-A);</p> <p>3.програмний розрахунок ризику у плода хромосомної патології, а також розвитку виникнення ускладнень під час вагітності;</p> <p>4.інвазивну діагностику (амніоцентез) або NIPD (за наявності протипоказів (абсолютного маловоддя).</p>	1250 грн.	14 000 грн.
4. Лелека	<p>1. медикаменти, які не входять у Національний перелік лікарських засобів та не надаються державними закупівлями;</p> <p>2.сучасні та більш ефективні ліки: покращена анестезія найменшої токсичності (ропівакаїн), препарати полегшення і стимуляції пологів (простагландини).</p> <p>3. медикаментозне забезпечення лікування післяпологових ускладнень в умовах стаціонару у відділеннях гінекології, патології або інтенсивної терапії або амбулаторно</p> <p>4. медикаментозне забезпечення лікування ускладнень новонародженої дитини в неонатальному періоді (0-28 діб) в умовах цілодобового стаціонару;</p> <p>5.спеціальне харчування (парентеральне) для новонароджених дітей</p> <p>6. Супровід лікаря-координатора СК «Місто», який забезпечує отримання медичних послуг та організовує доставку ліків у медичний заклад при стаціонарному лікуванні матері та новонародженої дитини.</p>	3100 грн.	105 000 грн.

**Джерело: побудовано автором за даними офіційного веб-сайту ПрАТ СК «Місто» [4]*

Медики СК «Місто» контролюють процес лікування застрахованих та слідкують за якістю призначень.

Клієнт може зосередитись на одужанні, а не хвилюватися про відсутність коштів на лікування. Поліс ДМС - це гарантія фінансової підтримки.

На жаль, страхова компанія «Місто» не можемо застрахувати осіб, які:

- мають онкологічні хвороби будь-якої локації, доброякісні новоутворення головного мозку;
- тяжкі форми захворювань серцево-судинної системи (вади серця, ревматизм, хронічна недостатність ПВ), гепатиту В, С, цукровий діабет, цироз печінки, ниркову недостатність, СНІД чи пов'язані зі СНІДом хвороби;
- перебувають на обліку в онкологічних, наркологічних, туберкульозних, психоневрологічних, шкірно-венерологічних диспансерах, центрах профілактики та боротьби зі СНІДом;
- мають групу інвалідності.

СК «Місто» здійснює відшкодування:

- медичним закладам (за надані послуги); аптекам (за медикаменти);
- застрахованим особам (адресне відшкодування при критичних захворюваннях та нещасних випадках, а також у випадку самостійної оплати за медичні послуги та ліки).

СК «Місто» має певні переваги в сфері медичного страхування:

- Понад 12 років досвіду в медичному страхуванні.
- Власний асистанс із цілодобовою підтримкою по всій Україні. Лише висококваліфіковані профільні лікарі.
- Серед партнерів - кращі медичні установи України.
- Забезпечення високого рівня обслуговування, у поєднанні з невисоким рівнем страхового платежу.
- Інвестування в надсучасне обладнання м. Вінниці, аби клієнти мали можливість проходити якісну діагностику, ефективно лікуватись та швидко одужувати.

Висновки. Сучасна державна медицина часто не відповідає вашим потребам? Добровільне медичне страхування - це універсальне рішення, яке допоможе забути про черги, постійні пошуки хорошого лікаря і клініки з якісним обслуговуванням. Медична страховка сповна покриє всі Ваші витрати на лікування та дорогі препарати. А головне - рішення про її оформлення забезпечить Вам якісний професійний супровід, зберігши дорогоцінний час і нерви. Зробивши детальне ознайомлення з даними страховими компаніями можна робити такі висновки що з ходом розвитку суспільства відбувається і розвиток страхової діяльності. З прикладів можна побачити що освічені люди хочуть забезпечити своє життя і здоров'я, і кожна компанія думає про своїх співробітників.

Список використаних джерел:

1. Медичне страхування та його розвиток в Україні URL: https://finu_2019_1_10.pdf
2. Офіційний веб-сайт СК «ARX». URL: <https://arx.com.ua>
3. Офіційний веб-сайт СК «Корона». URL: <https://korona.net.ua>

4. Офіційний веб-сайт ПрАТ СК «Місто». URL: <http://ic-misto.com.ua>
5. Офіційний веб-сайт Моторно – транспортного страхового бюро України. URL: <http://www.mtsbu.ua>.
6. Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://nfp.gov.ua/>
7. Сайт інформаційного агентства «Форіншурер». URL: <https://forinsurer.com/stat>

Інна ПАВЛЮК*,
студентка 4 курсу,
факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА У ЗАБЕЗПЕЧЕНІ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

***Анотація.** В економіці будь-якої країни аграрний сектор посідає особливе місце. Для того, щоб вирішити завдання ефективного функціонування галузі, потрібно підходити комплексно, розглядаючи соціальну, екологічну та економічну складову сталого розвитку аграрного сектора.*

У статті розкрито питання сутності державної підтримки аграрного сектора економіки України. Обґрунтовано основні напрями державного регулювання сільськогосподарського виробництва та основних інструментів їх реалізації. Проаналізовано сучасний стан державної фінансової підтримки аграрного сектора. Визначено основні заходи щодо вдосконалення фінансового забезпечення аграрного сектора економіки, які полягають у реструктуризації існуючих підходів до фінансування розвитку аграрного сектора економіки шляхом удосконалення насамперед державної підтримки його галузей.

***Annotation.** In the economy of any country an agrarian sector occupies the special place. In an order to decide the task of the effective functioning to industry, it is needed to befit complex, examining the social, ecological and economic constituent of steady development of agar sector.*

The question of essence of state support of agrarian sector of economy of Ukraine is exposed in the article. The article provides an outline of the main directions of state regulation of agricultural production and the basic tools for their implementation. Analyzed the current state of state financial support of the agricultural sector. The main measures to improve the financial support of the agricultural sector of the economy are identified, which are to restructure the existing approaches to

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ Коваль Н.І.

financing the development of the agricultural sector of the economy by improving primarily state support for its industries.

Вступ. Аграрний сектор займає ключову роль в економіці України, забезпечуючи при цьому 9% ВВП, 18% зайнятості суб'єктів господарювання та 6% податкових надходжень. Окрім того, аграрний сектор відіграє провідну роль не лише у вітчизняній економіці. Україна є одним із лідерів із виробництва та експорту багатьох видів сільськогосподарської та харчової продукції у світі. Як наслідок, зростання аграрного сектору є запорукою розвитку економіки.

Більшість відомих вчених вважають, що ефективного та стабільного розвитку сільського господарства можна досягнути завдяки належному фінансуванню потреб його відтворення. З урахуванням цього, чинні методи державної підтримки аграрного сектору потребують удосконалення, адже надання дотацій та компенсацій не відповідає сучасним вимогам і не впливає на розвиток сільського господарства, підвищення ефективності господарювання, створення умов для інноваційної якості відтворення в АПК.

Наукова новизна полягає в узагальненні механізму державної підтримки аграрного сектору, оцінці фінансування бюджетних аграрних програм, а також у внесенні пропозицій щодо реструктуризації існуючих підходів до забезпечення бюджетної підтримки процесів модернізації аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасної ринкової економіки узгодження інтересів економічних суб'єктів аграрного сектору досягається за допомогою їх стимулювання і мотивації, які здійснюються з використанням державних форм регулювання.

Система державного регулювання – поняття більш широке і містить у собі різні способи впливу на розвиток як агропромислового виробництва, так і суспільства в цілому. Крім державної підтримки, державне регулювання поєднує й такі складові, як адміністративний вплив, правовий вплив, міри обмежувального характеру [1, с. 84].

Метою державного регулювання є формування та реалізація аграрного потенціалу задля забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в контексті досягнення економічної та екологічної безпеки держави. Мікроекономічний аналіз розглядає внутрішній стан і потенціал аграрного сектору, макроекономічні дослідження передбачають вивчення його у взаємодії з іншими секторами економіки та їхнього впливу на економіку в цілому. Процес кругообігу матеріальних та фінансових ресурсів, що регулює розвиток аграрного сектору, здійснюється під контролем і за участі основного інституційного суб'єкта – держави, яка регулює земельні відносини, одержує податки й збори, натомість здійснює на їхню користь трансфертні платежі, субвенції та дотації, фінансує державні програми [2, с. 4].

Основні засади державної фінансової підтримки розвитку аграрного сектору визначені Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» [3], Постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 77 «Про порядок використання коштів, передбачених у державному

бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників» [4], іншими нормативно-правовими актами та законами.

За цільовою ознакою заходи державної підтримки розвитку аграрного сектору можна поділити на такі групи (рис. 1).

Рис.1. Узагальнена схема державної підтримки аграрного сектору [2]

**Джерело: розроблено автором*

Відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р., державна підтримка суб'єктів аграрного бізнесу надається у формі державного регулювання гуртових цін, товарних інтервенцій, фінансових інтервенцій, тимчасового адміністративного регулювання цін, бюджетної позики, кредитної субсидії, лізингової субсидії, бюджетної дотації та часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки й обладнання вітчизняного виробництва [3]. Пунктом 42 розділу VI Бюджетного кодексу України встановлено, що у 2017 – 2021 рр. щорічний обсяг коштів Державного бюджету України, які спрямовуються на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників, становить не менше 1% випуску продукції у сільському господарстві [5].

Фактично державна фінансова підтримка аграрного сектору на даний час за підсумками 2017-2020 року та бюджетним проектом на 2021 рік представлена держпрограмами здешевлення кредитів, підтримки тваринництва, фінансуванням фермерських господарств, підтримкою садівництва, фінансовою підтримкою сільськогосподарських товаровиробників, у якій передбачено структуру програм підтримки забезпечення ресурсами, насамперед засобами виробництва (табл. 1).

Аналізуючи дану таблицю бачимо, що у структурі фінансування в 2020 році найбільшу частку займає здешевлення кредитів - 26,5 %. Планові показники фінансування у 2021 році майже не відрізняються від 2020 року.

Таблиця 1

Фінансування бюджетних аграрних програм у 2017-2021 рр., млрд грн

Програми	2017		2018		2019		2020		2021
	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план
Здешевлення кредитів	0,300	0,294	0,266	0,265	0,451	0,449	1,200	1,050	1,200
Фінансова підтримка	4,550	4,134	0,955	0,695	0,682	0,64	1,000	0,986	1,000
Підтримка фермерів	-	-	0,210	0,048	0,465	0,416	0,400	0,032	0,210
Підтримка тваринництва	0,170	0,166	2,401	2,393	2,930	2,432	1,000	1,039	1,150
Підтримка садівництва	0,299	0,299	0,400	0,397	0,400	0,398	0,400	0,290	0,450
Інші заходи	0,249	0,187	0,194	0,435	0,053	0,153	0,267	0,563	0,490
Всього видатків	5,568	5,080	4,426	4,233	4,981	4,488	4,267	3,960	4,500

Джерело: розраховано за даними Держказначейства України <https://www.treasury.gov.ua/ua> та Додатку 3 Державного бюджету на 2021 рік <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>

Розподіл коштів за найбільш об'ємною держпрограмою фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, а саме здешевлення кредитування по областях України наведено в табл. 2.

Станом на кінець 2020 року за даними Інформаційно-аналітичного порталу АПК України [6] загальний обсяг кредитів, залучених підприємствами, склав 145 млрд грн, із них пільгових (що підлягають компенсації) – 24,8 млрд грн, які залучили 4231 підприємство. Найбільше компенсовано кредитів у Одеській (91,6 млн грн), Харківській (71 млн грн), Тернопільській (68,9 млн грн), Вінницькій

(66,5 млн грн) та Черкаській (65,4 млн грн) областях.

Важливою подією у формуванні підвалин сталого розвитку в Україні та її аграрному секторі зокрема, став Указ Президента «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 року. Завершено роботу з обґрунтування цілей сталого розвитку до 2030р. [7].

Найбільш пріоритетними цілями сталого розвитку ООН для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки України є: сприяння поступальному всеохоплюючому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створенню стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства [8].

Таблиця 2

Стан фінансової підтримки за напрямом здешевлення кредитування агропідприємств у 2017 та 2020 рр., млн грн

Область	2017			2020			Фінансування 2020 % до 2017
	к-ть. під-в	залучені кредити	фінансування	к-ть. під-в	залучені кредити	фінансування	
Вінницька	47	270,544,05	10,389,02	377	3,354,938,2	66,462,2	56,073,18
Волинська	29	434,700,71	18,521,70	102	2,719,444,2	31,286,7	12,765
Дніпропетровська	3	542,708,27	8,219,36	271	9,890,210,1	48,141,8	39,922,44
Донецька	14	42,510,21	2,435,61	116	622,615,9	30,330,2	27,894,59
Житомирська	30	293,478,00	6,978,50	104	2,643,912,2	17,985,7	11,007,20
Закарпатська	3	3,760,00	321,33	8	427,373,3	1,440,3	1,118,97
Запорізька	30	216,635,82	12,412,22	262	8,389,861,3	48,008,1	35,595,88
Івано-Франківська	18	192,881,68	9,474,07	44	1,782,464,2	18,140,9	8,666,83
Київська	34	1,167,888,01	19,954,86	108	7,878,037,1	45,948,6	25,993,74
Кіровоградська	24	327,097,97	7,860,65	381	7,639,338,4	46,636,0	38,775,35
Луганська	21	88,978,85	4,755,48	132	665,382,0	21,450,3	16,694,82
Львівська	23	98,685,43	6,313,98	110	858,552,1	39,730,3	33,416,32
Миколаївська	60	214,964,81	7,722,07	238	5,118,514,7	44,158,6	36,436,53
Одеська	34	233,931,61	8,292,15	312	2,816,209,8	91,612,3	83,320,15
Полтавська	28	246,899,00	20,548,57	346	17,606,289,3	64,068,7	43,520,2
Рівненська	21	214,305,70	9,147,19	63	1,247,208,4	27,490,3	18,343,11
Сумська	62	294,826,19	9,431,11	157	3,318,636,2	51,270,9	41,839,79
Тернопільська	35	673,471,00	28,639,46	138	10,771,825,8	68,912,6	40,273,14
Харківська	36	1,196,605,59	10,060,36	218	8,218,376,5	70,981,9	60,921,54
Херсонська	32	224,295,34	5,761,90	165	2,609,111,8	52,432,1	46,670,2
Хмельницька	38	678,321,93	24,760,61	182	11,571,998	51,912,6	27,151,99
Черкаська	49	848,468,32	19,282,73	233	26,061,202,0	65,392,7	46,109,97
Чернівецька	8	327,715,60	6,764,73	36	4,658,874,0	11,569,4	4,804,67
Чернігівська	40	334,802,06	7,865,29	128	2,693,052,6	32,334,3	31,246,901
Всього	719	9,168,476,15	265,912,95	4231	143,563,428	1,047,697,5	781,784,55

*Джерело: складено за даними Інформаційно-аналітичного порталу АПК України [6; 10]

Існуючі ірраціональні підходи до розподілу бюджетної підтримки аграрного сектору економіки стримують параметри нарощування його потенціалу, які формалізуються у такому: пріоритетність під час виділення бюджетних коштів здебільшого надається потужним виробникам, які лобіюють можливість їх отримання на найвищих ланках управління органів держави влади; занадто бюрократизований процес отримання бюджетної фінансової підтримки, що супроводжується оформленням надмірної кількості документів і процедурних моментів; бюджетні кошти, як правило, спрямовуються на поповнення обігових коштів або ж на задоволення споживчих потреб суб'єктів господарювання в аграрному секторі [9, 10].

У зв'язку із цим постає об'єктивна доцільність реструктуризації існуючих підходів до забезпечення бюджетної підтримки процесів модернізації аграрного сектора економіки не лише в аспекті збільшення обсягів фінансування, а й системної зміни принципів надання і розподілу фінансових ресурсів шляхом переходу до практики виділення коштів на засадах конкурсного відбору інноваційних проектів аграрного сектору, мінімізації ризиків корупційних впливів на прийняття рішення щодо надання державної підтримки, реалізації механізмів громадського контролю над розподілом і використанням бюджетно-фінансових ресурсів, усунення бюрократичних перепон доступу до джерел державної підтримки, надання пріоритетності фінансування реалізації перспективних стартапів в аграрному секторі економіки України [9,10].

Висновки. Державна фінансова підтримка аграрного сектору економіки є основним механізмом реалізації державної політики в аграрній сфері, яка супроводжується створенням сприятливих економічних, організаційно-правових та інших умов розвитку аграрного виробництва, що забезпечується фінансовими і матеріальними ресурсами.

Встановлено, що за 2017-2020 рр. підтримка галузі склала 17,761 млрд грн, у структурі видатків лідирують програми здешевлення кредитування, підтримки галузі тваринництва та компенсації придбання техніки.

Досліджено програму кредитних субсидій, яка станом на кінець 2020 року дозволила залучити 145 млрд грн кредитів, із них 17% пільгових.

Подальші дослідження у цій сфері лежать в площині моделювання оптимальних пропорцій фінансової підтримки та напрямів і обсягів бюджетних програм як інструменту стимулювання економічного зростання і збільшення обсягу фінансових ресурсів аграрних підприємств.

Список використаних джерел

1. Аграрный протекционизм: научные основы и механизмы осуществления в условиях рыночных отношений. Науч. тр. ВИАПИ им. А.А. Никонова. М.: ЭРД, 2007. Вып. 17. 472 с.
2. Свистун Л. А., Попова Ю. М., Штепенко К. П. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8371>.

3. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877–IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

4. Про порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 77. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2017-п#Text>.

5. Бюджетний кодекс України 8 липня 2010 року. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245617>.

6. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua>.

7. Указ Президента України Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

8. Цілі сталого розвитку в Україні. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

9. Урба С. І. Аналіз фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України / С. І. Урба, О. Ю. Червона // Бізнес-навігатор. - 2019. - Вип. 2. - С. 37-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_2_9.

10. Коваль Н.І., Радченко О.Д. Детермінанти стану фінансових ресурсів малих аграрних підприємств. *Економіка. Фінанси, Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №3. С. 100-116.

Крістіна ЧМІЛЬ,*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна

ДОМОГОСПОДАРСТВО ЯК СИСТЕМНЕ ЯВИЩЕ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. Роль і становище домогосподарств в системі економічних відносин активно змінюється, причиною є те, що розвиток залежить від рівня розвитку продуктивних сил. Тому розвиваючись разом із останніми, вони відбиваються на розвитку економічної системи шляхом своїх потреб та інтересів. У статті здійснено аналіз джерел і динаміки фінансових ресурсів домогосподарств України. Досліджено рівень та структуру грошових і негрошових доходів домогосподарств. Зазначено основні напрямки збільшення доходності домогосподарств. Розглянуто основні проблеми функціонування домогосподарств.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Руда О.Л.

***Abstract.** The role and position of households in the system of economic relations is actively changing, the reason is that development depends on the level of development of productive forces. Therefore, developing together with the latter, they affect the development of the economic system through their needs and interests. The article analyzes the sources and dynamics of financial resources of Ukrainian households. The level and structure of monetary and non-monetary incomes of households are studied. The main directions of increasing the profitability of households are indicated. The main problems of functioning of households are considered.*

Вступ. Ринкові трансформації в Україні привели до вирішальних змін у природі взаємодії між суб'єктами господарювання, розвинули нові вимоги до держави щодо забезпечення якісних та кількісних зрушень у виробництві, обміні, споживанні, що безперечно, досить вплинуло на функціонування вітчизняних домогосподарств, трансформувавши соціально-економічні засади їх функціонування. Такі зміни зменшили довіру домогосподарств до держави як гаранта соціальних інтересів, визвали необхідність адаптації населення до динамічних змін, які спричинені реформуванням структури інституційних структур. Відповідно до цього актуалізується питання наукового обґрунтування здійснення соціально-економічних реформ з метою забезпечення сталого розвитку не лише сільських, а і міських домогосподарств та їх фінансів у різних регіонах України, а також підвищення рівня та якості життя населення в цілому.

Функціонування домогосподарств досліджують такі науковці: К. Базилевич, С. Барсукова, І. Боднар, О. Ватаманюк, В. Геєць, В. Жеребін, Т. Кізіма, Е. Лібанова та інші. Однак, незважаючи на теоретичну та практичну цінність цих напрацювань, досі відсутні вичерпні дослідження питань розвитку фінансів домогосподарств з метою забезпечення їх соціально-економічних потреб.

Метою статті є розгляд теоретичних та практичних аспектів формування фінансів домогосподарств, виявлення проблем та перспектив їх розвитку задля підвищення добробуту населення.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що сам термін “домашнє господарство” був введений в науковий економічний оборот лише в 2001 р. із прийняттям Закону України “Про Всеукраїнський перепис населення”, в якому домогосподарство зазначається як «сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть знаходитися в споріднених зв'язках або в зв'язках свояків, не знаходитися ні в яких з цих зв'язків, або бути в тих і в інших. Домогосподарство може складатися з однієї особи» [6].

Домогосподарство – економічний суб'єкт, який складається з однієї або кількох осіб, які проживають в одному житловому приміщенні, ділять спільний побут, постачають на відповідні ринки різноманітні ресурси та спільно приймають економічні рішення щодо формування своїх доходів і здійснення

витрат із метою задоволення власних матеріальних і духовних потреб, тобто спільно здійснюють господарську діяльність та мають спільний бюджет [1].

Існування домогосподарства як суб'єкта фінансових відносин характеризується тим, що воно сьогодні безпосередньо бере участь у процесі суспільного виробництва і, як наслідок, у процесі розподілу виробленого в країні продукту як його учасник (отримує фінансові ресурси на стадії розподілу); брало участь у суспільному виробництві в минулому і сьогодні користується певними преференціями, що впливають на процес розподілу виробленого продукту (отримує фінансові ресурси на стадії перерозподілу); братиме участь у суспільному виробництві в майбутньому.

Досліджуючи процеси, які обумовлюють динаміку ресурсів та видатків домогосподарств, слід доповнити уявлення про стан домогосподарств в Україні в цілому, (табл. 1.).

З таблиці 1 видно, що спостерігається тенденція до незначного зменшення кількості домогосподарств, з 15033,4 тис. в 2016 р. до 14881,7 тис. в 2019 р. Практично не змінилась за роками структура домогосподарств за кількістю осіб. Найбільша питома вага припадає на домогосподарства, які складаються з двох осіб (в 2019 році їх частка в загальному обсязі становила 33,4%), 26,7% від загальної кількості – домогосподарства, що складаються із трьох осіб і 20,4% із чотирьох осіб до загального обсягу.

Таблиця 1.

Розподіл домогосподарств України за кількістю їх членів і наявністю дітей*

Роки	Кількість домогосподарств (тис.)	Темпи приросту домогосподарств, % до попереднього року	Частка домогосподарств (%), які складаються з				Домогосподарств з дітьми до 18 років (%)
			однієї особи	двох осіб	трьох осіб	чотирьох осіб і більше	
2016	15033,4	X	19,7	32,3	26,9	21,1	38,2
2017	14985,6	99,7	19,9	32,0	27,3	20,8	38,2
2018	14934,9	99,7	19,7	32,8	26,5	21,0	37,8
2019	14881,7	99,6	19,5	33,4	26,7	20,4	37,9

**Джерело: дані Державної служби статистики України [5]*

Основу сімейного бюджету складають доходи, серед яких найбільшу питому вагу в 2019 р. займає оплата праці (56,6%) та трансферти (34,9%), а найменшу питому вагу займає 0,9% - дохід від підприємницької діяльності (рис 1.).

Найвагомішими факторами зростання сукупних ресурсів домогосподарств були підвищення оплати праці та адресна соціальна допомога.

Збільшення доходів населення, що відбувається за рахунок зростання мінімальної заробітної плати, збільшення розміру пенсій, адресної соціальної допомоги вплинуло також на середньомісячні сукупні витрати домогосподарств

і посприяло істинному скороченню розгалуженості населення за рівнем добробуту.

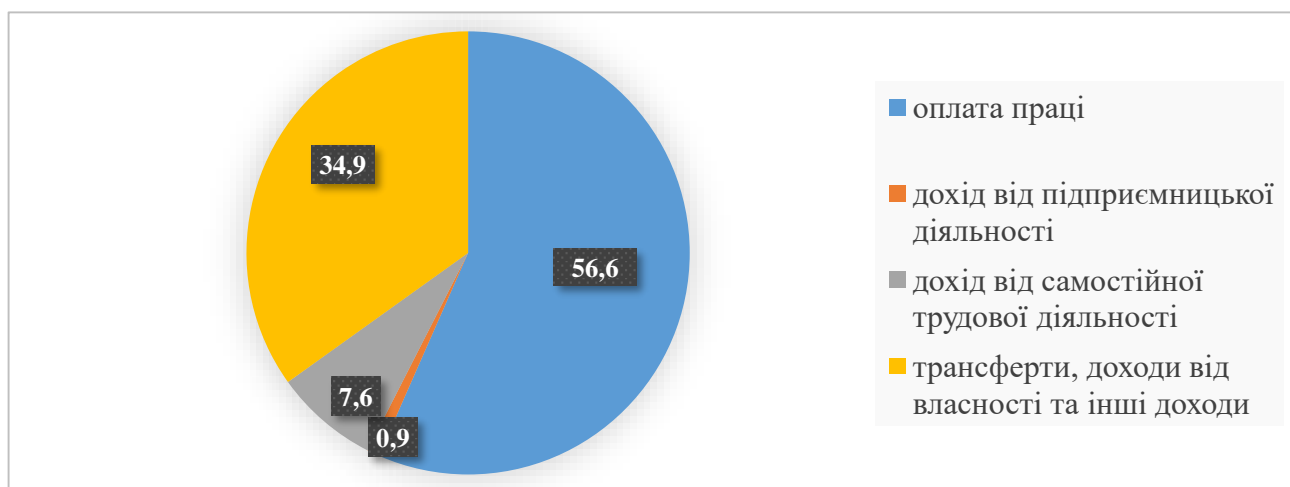

Рис. 1. Структура доходів домогосподарств за 2019 рік

**Джерело: побудовано автором на основі [5]*

Для задоволення своїх потреб члени домогосподарств здійснюють певні витрати, тобто використовують наявні у них фінансові ресурси на певні цілі, для забезпечення життєдіяльності і особистого розвитку.

Розглянемо структуру грошових витрат домогосподарств України (рис. 2.)

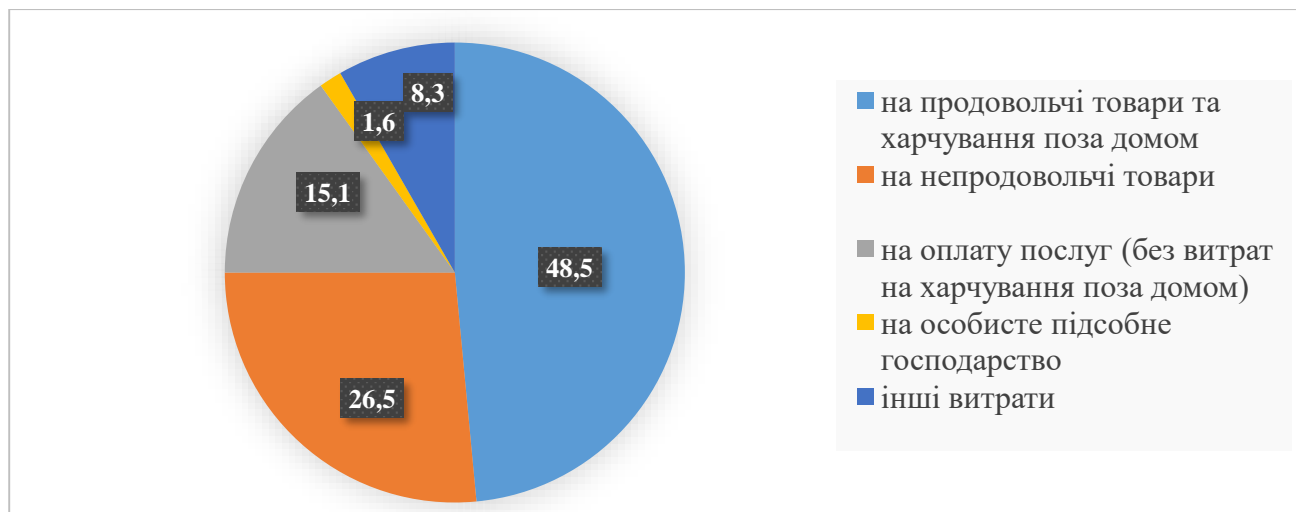

Рис. 2. Структура грошових витрат домогосподарств України у 2019 р.

**Джерело: побудовано автором на основі [5]*

Як видно з даних рис. 2., в структурі грошових витрат найбільшу частку займають витрати на продовольчі товари та харчування поза домом (48,5%) та витрати на непродовольчі товари (26,5%).

Базовим державним стандартом у сфері доходів населення України є прожитковий мінімум. На основі прожиткового мінімуму розраховується мінімальна заробітна плата. Незважаючи на те, що мінімальна зарплата є державною соціальною гарантією, її місячний розмір, нижче якого не може

проводитися оплата за виконану некваліфікованим працівником місячну, а також погодинну норму праці, є економічно необґрунтованим і соціально несправедливо заниженим.

Крім цього, існують й інші фактори, які чинять негативний вагомий вплив на функціонування фінансів домогосподарств в Україні (рис. 3.).

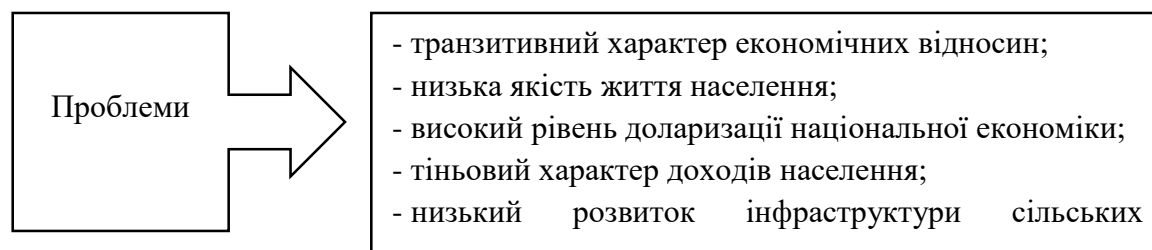

Рис. 3 Основні проблеми функціонування фінансів домогосподарств в Україні (узагальнено автором)

**Джерело: розроблено автором*

В цілому слід виділити, що вагомою проблемою домогосподарств в Україні є низька якість (рівень) життя населення, транзитивний характер економічних відносин в Україні, підвищує роль доходів, отриманих членами домогосподарств від підприємницької діяльності, фінансових операцій і нерухомості та супроводжується активними процесами появи прошарку фізичних осіб – власників капіталу, які повинні відігравати важливу роль у формуванні інвестиційного капіталу в нашій державі. Проте, нестабільність загальної політичної та макроекономічної ситуації призводить до відтоку вітчизняного приватного інвестиційного капіталу в країни зі стабільними економічними умовами.

В Україні процес формування фондів фінансових ресурсів домогосподарств знаходиться у сильній залежності від зовнішніх факторів, внаслідок значної залежності нашої економіки від результатів роботи експортно-орієнтованих галузей економіки, надходження інвестиційних ресурсів від іноземних інвесторів та кон'юнктури світового ринку енергетичних ресурсів.

Високий рівень доларизації національної економіки, в свою чергу, обумовлює високу питому вагу валюти у заощадженнях, доходах та витратах населення. Схильність населення до широкого використання в обігу іноземної валюти обумовлюється недовірою до економічної політики держави та тривалим періодом в історії нашої країни, протягом якого відбувалися значні інфляційні процеси. Крім того, доларизація пасивних заощаджень населення обумовлюється також нестабільністю грошових надходжень до фінансових фондів домогосподарств та інфляційними очікуваннями населення.

Значну роль у формуванні доходів домашніх господарств України все ще мають тіньові доходи, які отримані як у формі заробітної плати найманих працівників, так і у вигляді підприємницького прибутку. Причиною такої ситуації є недостатній рівень контролю з боку органів державної влади як за доходами домашніх господарств, так і за витратами їхніх членів. Тіньові доходи від оплати праці використовуються населенням передусім для фінансування

поточних витрат домашніх господарств, а більший за розмірами тіньовий підприємницький прибуток легалізується за кордоном та складає інвестиційну основу для розвитку зарубіжних економік [8, с. 14].

Для збільшення доходів домогосподарств в Україні основними напрямками державної політики мають бути наступні (рис 4.)

Одним із напрямків збільшення дохідності домогосподарств в Україні є встановлення показників соціальних стандартів, що відповідають реальним потребам населення, тобто йде мова про належний рівень заробітної плати з необхідності здійснення додаткових витрат для задоволення потреб домогосподарств.

Ще одним із напрямків збільшення дохідності домогосподарств в Україні є розвиток та підтримка малого та середнього бізнесу - оскільки саме діяльність підприємництва є основою ефективного розвитку економіки та підвищення матеріального рівня громадян; проведення роз'яснювальної роботи серед населення щодо пошуку нових напрямків та інструментів інвестування тимчасово вільних коштів для отримання доходів домогосподарств.

Рис. 4. Напрямки збільшення дохідності домогосподарств в Україні (складено автором)

**Джерело: розроблено автором*

Також домогосподарства приймають активну участь в економічних відносинах з метою отримання додаткового доходу від здійснення ними діяльності та одержання в кінцевому результаті прибутку.

Висновки. Щоб забезпечити ефективний розвиток економічної системи країни та усіх її регіонів, державна регулятивна політика повинна здійснювати коригування основних показників цього розвитку.

Фінансовий потенціал домогосподарств є досить потужним. Проте структура їх витрат і доходів, перебуваючи в прямій залежності від фінансово-економічного стану національної економіки, є нераціональною і потребує перегляду чинного законодавства держави щодо оплати праці в країні,

визначення витрат на комунальні послуги, приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів. Реалізація зазначеного напрямку сприятиме підвищенню фінансових можливостей домогосподарств у задоволенні власних потреб та зростанню їх інвестиційної діяльності.

На перспективу важливо розробити і впровадити в практику господарювання нову систему інформаційного забезпечення, яка б давала можливість з достатньою повнотою і достовірністю оцінювати результати діяльності домогосподарств та їх вплив на розвиток національної економіки.

Є необхідність з боку держави запровадити мотиваційні механізми, що мали б спонукати населення до збільшення своїх доходів та зниження обсягів тіньових доходів. Зростає роль держави у сприянні і розвитку фінансових відносин домогосподарств із фінансово-кредитними установами як джерелом збільшення доходів сімейного бюджету.

Підвищення ефективності функціонування домогосподарств в Україні потребує вдосконалення чинного законодавства, зокрема внесення змін у чинні законодавчі акти, які регулюють і формують цивілізовані відносини з домогосподарствами з метою підвищення рівня життя цієї категорії.

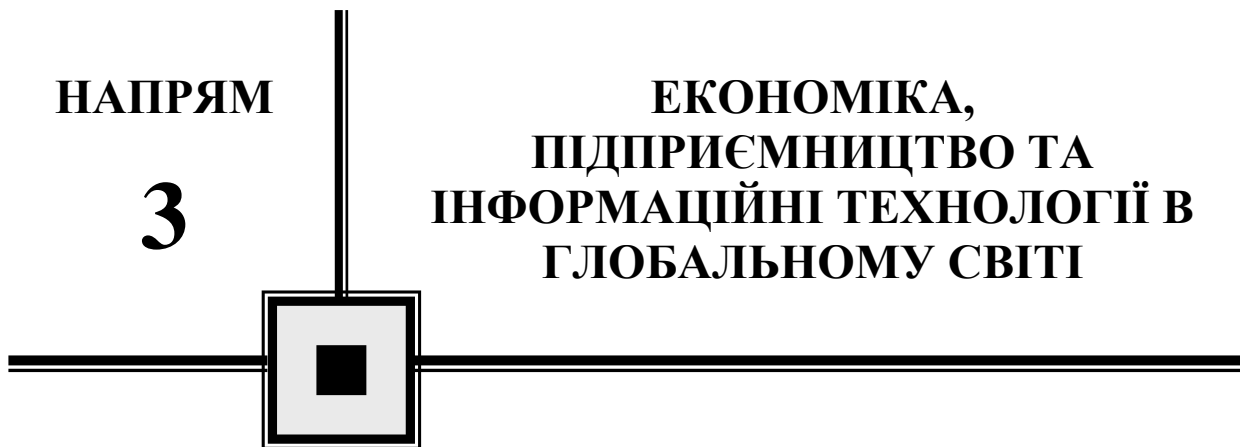
Список використаних джерел

1. Василюк Н. А., Сутність і функції домогосподарства як суб'єкта ринкових відносин. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. №1. С. 84-94.
2. Карпінський Б. А., Герасименко В.О. Фінансова система. навч. посіб. Київ. Центр навчальної літератури. 2003. 184 с.
3. Колеватова А. В., Кондрацька К. В. Роль та значення фінансів домогосподарств у ринковій економіці. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2019. № 18. С. 55-60.
4. Македон Г. М. Витрати домогосподарств регіонів України: факторний аналіз. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 1. С. 14-17.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Про Всеукраїнський перепис населення. Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2058-III // Відом. Верхов. Ради України. 2000. № 51–52. С. 446. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>.
7. Сидорчук А.А. Фінанси домогосподарств у фінансовій системі країни: сутність, принципи організації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 794-801.
8. Тарасюк М.В. Роль та особливості функціонування фінансів домогосподарств у ринковій економіці. *Інноваційна економіка*. 2013. № 9. С. 11-

НАПРЯМ

3

ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

Марія БЕЗДЕНЬ,*
студентка 2 курсу,
факультет економіки і підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** У даній статті розглянуто одну з найважливіших сторін діяльності підприємства - створення кінцевої продукції. Виділено чинники впливу на ціни й вигляд товарів. Вказано, що товарна і реалізована продукція за своїм складом однорідні. Наголошено на комплексі економічних факторів, які в процесі виробництва та на завершальному етапі характеризують готову продукцію.*

***Abstract.** This article considers one of the most important aspects of the enterprise - the creation of final products. Factors influencing prices and appearance of goods are highlighted. It is indicated that commodity and sold products are homogeneous in their composition. Emphasis is placed on a set of economic factors that in the production process and at the final stage characterize the finished product.*

Вступ. В умовах ринкової економіки цілеспрямоване формування перспективного товарного асортименту та підвищення якості продукції підприємства є одним із засобів підвищення конкурентоспроможності підприємства.

У процесі виробництва людина взаємодіє з визначеними засобами виробництва і створює конкретні матеріальні блага. Отже, вони є продуктами праці, тобто споживною вартістю, речовиною природи, пристосованою людиною, відповідно до своїх потреб за допомогою знарядь праці. Результат праці здебільшого матеріалізується у виді конкретного продукту (продукції, виробу) [1; 3]. Виготовлена продукція протягом визначеного часу проходить

* Науковий керівник: доктор філософії, асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності Томашук І.В.

різні стадії технологічного процесу й у зв'язку з цим називається незавершеним виробництвом, чи напівфабрикатом готовим до вживання продуктом (виробом).

Цілком природно, що в промисловому виробництві результатом (продуктом) праці є відповідна продукція, на підприємствах транспорту - певний обсяг виконаної роботи (перевезених вантажів чи пасажирів на ту чи іншу відстань), а в установах зв'язку і банках - надані юридичній чи фізичній особам послуги [1; 2]. Іноді продукт праці є одночасно і виготовленою продукцією, і виконаною роботою, і зробленою послугою (наприклад, відремонтовані годинник, телевізор, холодильник, взуття і т.п.).

Задоволення потреб вимагає виготовлення продукції певної якості і в певній кількості. Потреби та їх стан - вихідний пункт роботи по підвищенню якості продукції. При формуванні комплексних систем управління якістю прогнозуванню потреб відведено центральне місце. Говорити про підвищення якості продукції, не співставляючи досягнутий рівень якості зі станом потреб просто недоцільно [2; 4]. Достатньо виробити певну кількість продукції у відповідності до існуючої потреби і задача задоволення потреб, а отже і якості продукції вирішена. Якщо ж продукції вироблено більше, то вона не знаходить збуту і її цінність дорівнюватиме нулю.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що більшість продуктів праці придатні для вживання різними способами й у різних сферах народного господарства. Зерно, наприклад, може бути сировиною для виробництва борошна, виготовлення пива, може використовуватися як корм для тварин чи посівний матеріал. Продукт праці, що існує в готовій для споживання формі, може стати сировиною для виробництва іншого продукту (наприклад, виноград - для виготовлення виноградного соку, вина). Чи стане конкретна споживна вартість засобом виробництва чи кінцевим продуктом споживання, цілком залежить від її функцій і місця в процесі праці [1; 4]. Предмети праці, що піддаються обробці в процесі виробництва і змінюють свою форму, перетворюються в продукти праці які поділяються на засоби виробництва і предмети споживання. Щодо суспільного виробництва в цілому вони називаються продукцією відповідно I і II підрозділу, а промисловості - продукцією груп «А» і «Б».

Засоби виробництва, у свою чергу, поділяються на засоби праці і предмети праці, а предмети споживання - на продовольчі і непродовольчі товари. Такий розподіл продукції класифікує її по ознаці економічного призначення. Для загальної характеристики продукції (роботи, послуг) практичне значення має застосування системи вимірників її (їх) обсягу.

Головний зміст кінцевої стратегії підприємства зводиться до пристосування свого виробництва до потреб покупців. Це означає, що необхідно визначати номенклатуру продукції, що виробляється, оптимізувати її склад, співвідношення, обсяги з метою отримання максимального прибутку [2; 4]. Продукцією називають продукт виробництва в речовій або інформаційній формах, найчастіше в предметному вигляді, який кількісно вимірюється в натуральному і грошовому вираженні.

Для постійного і найбільш повного задоволення потреб ринку планування й облік товарів, виготовлених для продажу, здійснюються в натуральних (фізичних) і вартісних (грошових) вимірниках. Важливо зауважити, що міру задоволення потреб ринку можна охарактеризувати, виходячи насамперед з показників товарів визначеної номенклатури й асортименту в природному (натуральному) виді [1; 3].

Номенклатура продукції – це перелік найменувань виробів, завдання по випуску яких передбачається планом виробництва. Основними показниками номенклатури продукції окремого підприємства є широта, насиченість, глибина та гармонічність (сумісність). Показник широти дає кількісну оцінку різноманітності продукції фірми. Він свідчить, скільки окремих (за призначенням або іншими властивостями) видів продукції виготовляє підприємство [2; 4]. Насиченість номенклатури дає змогу визначити загальну кількість товарів, з якої вона складається. Насичення товарного асортименту - збільшення різновидів товару за рахунок додавання нових моделей до наявних.

Кількість пропонуваних кожного з окремих видів продукції характеризує глибину номенклатури продукції підприємства. Глибина номенклатури товарів (глибина товарної номенклатури) – варіанти пропонування кожного окремого товару в рамках асортиментної групи [1; 3].

Асортимент продукції – це сукупність різновидів продукції кожного найменування, що відрізняються відповідними техніко-економічними показниками (типорозмірами, потужністю, продуктивністю, дизайном і т.п.). Номенклатура і товарний асортимент включають продукцію, що випускається, попит на який зберігається, а також нову продукцію, експериментальні зразки принципово нових виробів [1; 4]. Вимірниками обсягу продукції в натуральному вираженні є конкретні фізичні одиниці - штуки, тонни, метри і т.п. У практиці планування й обліку обсягу продукції іноді використовують умовно-натуральні (наприклад, умовні банки консервів, умовні аркуші шиферу, штуки цегли) і подвійні натуральні (наприклад, виробництво сталевих труб може вимірятися тоннами і метрами, тканин - погонними і квадратними метрами) показники.

Обсяг продукції у вартісному вираженні на більшості підприємств різних галузей виробничої сфери визначається показниками товарної, валової, чистої і реалізованої продукції. Показник товарної продукції є практично скрізь застосовуваним вартісним показником, що дозволяє підсумовувати випуск різних видів продукції і завдяки цьому визначати загальний обсяг виробництва на тім чи іншому підприємстві, а також обчислювати ряд макроекономічних і узагальнюючих похідних показників розвитку народного господарства [2; 3]. Це, власне, загальна вартість усіх видів готової продукції, напівфабрикатів, робіт і послуг виробничого характеру, призначених для продажу і реалізації різним споживачам.

Реалізована продукція – це продукція, доставлена споживачам, гроші за яку надійшли на розрахунковий рахунок постачальника. Відповідно до чинного в Україні законодавства з метою оподаткування датою реалізації вважається дата передачі права власності на вказану продукцію незалежно від строків здійснення

оплати. Отже, законодавством України встановлено поняття реалізованої продукції, яке не включає ознаки оплати продукції, тобто реалізованою вважається передана покупцю продукція без урахування того, оплачена вона чи ні. При цьому вказується, що таке поняття реалізованої продукції встановлено «з метою оподаткування». У цій ситуації підприємства змушені не відвантажувати продукцію без попередньої оплати [2; 4].

Товарна і реалізована продукція за своїм складом однорідні. Кількісно вони відрізняються на величину зміни залишків нереалізованої готової продукції на початок і кінець планового періоду.

Товарна продукція є практично скрізь застосовуваним вартісним показником, що дозволяє підсумовувати виготовлення різних видів продукції і завдяки цьому визначати загальний обсяг виробництва на тому чи іншому підприємстві, а також обчислювати ряд макроекономічних та узагальнюючих похідних показників розвитку народного господарства.

Показник валової продукції, крім елементів, що входять до складу товарної продукції, включає також зміну залишків незавершеного виробництва протягом розрахункового періоду, вартість сировини і матеріалів замовника і деяких інших елементів у залежності від галузевих особливостей виробничої діяльності підприємства. При цьому динаміка зміни залишків незавершеного виробництва враховується лише на тих підприємствах, де тривалість виробничого циклу для переважної більшості видів продукції перевищує два місяці [1; 3]. Варто також знати, що обсяг товарної і валової продукції виробничого об'єднання чи підприємства, у складі якого інші виробничі ланки перебувають на самостійному балансі, визначається шляхом підсумовування відповідних показників цих підприємств (ланок).

Валова продукція розраховується за формулою:

$$ВП = ТП + НВк - НВп$$

де ВП – валова продукція, грн.;

НВк – величина незавершеного виробництва на кінець планового періоду, грн.;

НВп – величина незавершеного виробництва на початок планового періоду, грн.

Важливою характеристикою продукції підприємства є його собівартість.

Собівартість - це витрати підприємства на виробництво (виробнича собівартість) та реалізацію (собівартість реалізації) власної продукції. Сума витрат на виробництво і реалізацію товару називається повною собівартістю. Її можна порахувати як на окрему одиницю товару, так і, скажімо, на серію.

Виробнича собівартість містить витрати виробничого етапу. Ними є:

- плата за сировину і основні виробничі матеріали;
- паливно-енергетичні витрати;
- транспортні витрати (внутрішнє переміщення сировини і напівфабрикатів);
- ремонт і утримання основних засобів;
- заробітна плата;

- амортизація основних фондів [1; 2].

Собівартість реалізації містить витрати, які має підприємство на етапі реалізації продукції. Ними є: плата за упаковку товару; витрати на рекламу; витрати на транспорт (доставка товару покупцеві або на дистриб'юторський склад) [3; 4].

З метою більш повної характеристики динаміки виробництва продукції та показників його ефективності (перш за все продуктивності праці) при складанні виробничої програми підприємства роблять також розрахунки чистої продукції. Вихідною базою для її обчислення слугує обсяг товарної продукції, з вартості якої виключають матеріальні витрати і суму амортизаційних відрахувань, тобто вартість так званої уречевленої праці і цим самим елімінують вплив останньої на величину загальної вартості вироблюваної підприємством продукції.

Ступінь задоволення попиту ринку у вироблюваній тим чи іншим підприємством продукції відбивають не самі розміри її виробництва у натуральному і вартісному вираженні, а обсяги фактично реалізованих (проданих) виробів за умови їх конкурентоспроможності за якістю (технічним рівнем) і відповідними цінами.

Ще однією з категорій продукції є чиста продукція. Вона являє собою економічний показник обсягу виробництва підприємства в грошовому еквіваленті за певний період часу, що характеризує вартість знов створеного продукту.

Чиста продукція визначається або як валова продукція за вирахуванням матеріальних витрат і амортизаційних відрахувань, або як сума заробітної плати, витраченої на створення продукції, і прибутків підприємства від продажу проведеного товару. Чиста продукція є аналогом національного доходу на рівні підприємства [2; 4].

Висновки. Отже, характеристика продукції підприємства включає багато категорій і містить широку класифікацію. На діяльність підприємства впливають низка факторів, що зумовлюють його зміни і безпосередньо впливають й на кінцевий товар виробництва. Ступінь задоволення потреб ринку характеризує насамперед обсяг товарів певної номенклатури і асортименту у натуральному вигляді. Підприємства на протязі діяльності у результаті зносу повинні оновлювати матеріальне устаткування та технічне забезпечення за допомогою промислових винаходів. Від стану устаткування, на якому безпосередньо виготовляється продукція, залежить якість, зовнішній вид та інші характеристики споживаючого продукту.

Випуск конкурентоспроможної продукції – головна вимога ринкової економіки. Якість продукції, включаючи новизну, відсутність дефектів є ключовим чинником утримання позицій на ринку, забезпечення максимального рівня продажу виробленої продукції.

Список використаних джерел

1. Бережнюк І.Г. Номенклатура продукції. Митна енциклопедія : у 2 т. 2013. Т. 2. 536 с.
2. Мошенський С.З., Олійник О.В., Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз : підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Житомир : Рута. 2007. 704 с
3. Шемшученко Ю.С. Собівартість продукції. Юридична енциклопедія : [у 6 т.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 1998-2004.
4. Гончарук І.В., Браніцький Ю.Ю., Томашук І.В. Основні аспекти ефективного формування і використання ресурсного потенціалу у сільськогосподарських підприємствах (на прикладі Уладово-Льюлинецької ДСС ІБК НААН України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. №10(26). С. 54-68.

Діана БОГАТИРЧУК,*
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РІВНІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У даній статті досліджено науково-методичні основи розвитку та структуру світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації і визначено, що сучасний світовий ринок інформаційних технологій є окремим сегментом світового ринку інформаційно-комунікаційних технологій. Досліджено фактори впливу попиту і пропозиції на світовий ринок інформаційних технологій.

Abstract. *This article investigates the scientific and methodological foundations of the development and structure of the world market of information technologies in the conditions of globalization and determined that the modern world market of information technologies is a separate segment of the world market of information and communication technologies. The factors of influence of supply and demand on the world information technology market are investigated.*

Вступ. В умовах сьогодення сучасна життєдіяльність людства визначально пов'язана з продукуванням інформації та комунікаціями, що здійснюються за рахунок використання пристроїв, обладнання та програмного забезпечення. Інформаційні технології постали складовою життя усієї цивілізованої частини

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Паламаренко Я.В.

суспільства і вже стосуються кожної людини, організації та держави. Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних та практичних засад розвитку світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації внесли й вітчизняні науковці: О.В. Андрощук, О.С. Бабанін, О.В. Зелінська, Л. М. Киш, Коляденко С.В., І.О. Седікова, О.В. Кохановська, С.І. Петраков, Н.В. Макарова та інші.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи наукові праці у сфері розвитку світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації, слід зазначити обмеженість уваги авторів щодо глобальної проблематики функціонування світового ІТ ринку, а також характеристики окремих регіональних та національних ринків у загальній структурі світового ринку інформаційних технологій, їх переваг та недоліків й відповідного висвітлення економічних механізмів оптимізації їх розвитку, що і зумовило вибір та спрямованість теми дослідження.

Вчені-економісти в Україні та світі, вивчаючи думку щодо розвитку цифрової економіки, по-різному сприймають не тільки власне цифрову економіку як науку, а й термін «цифрова економіка», тому виникають різні непорозуміння з приводу втілення самої ідеї «в життя», адже різні тлумачення дефініції викликають різні вектори застосування ідеї, а це, відповідно, впливає і на сприйняття «цифрової економіки» в економічному співтоваристві як науки та на напрями її розвитку у світі, тобто на глобалізаційні процеси [4, с. 107].

Виникнення та подальший розвиток інформаційно-комунікаційної сфери є результатом науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності міжнародних компаній, які представили радикально нові послуги стільниковий, супутниковий зв'язок і доступ в Інтернет.

Ринок інформаційних технологій характеризується певною номенклатурою продуктів і послуг, умовами та механізмами їх надання, цінами. На відміну від торгівлі звичайними товарами, що мають матеріально-речову форму, тут в якості предмета продажу або обміну виступають інформаційні системи, інформаційні технології, ліцензії, патенти, товарні знаки, ноу-хау, інженерно-технічні послуги, різного роду інформація та інші види інформаційних ресурсів.

Основними впливовими факторами на світовому ринку ІТ є попит та пропозиція, а результат їх взаємодії – рівноважна ціна. Їх можна розподілити за сферою впливу: фактори, які в більшій мірі впливають на попит; фактори, які в більшій мірі впливають на пропозицію (рис. 1).

За рахунок активізації глобалізаційних процесів інформаційні технології все більше проникають у різні сфери життя, науки, освіти, виробництва, що вимагає відповідних знань і вмінь їх використовувати. Світовий ринок інформаційних технологій, як сукупність економічних відносин між споживачами та продавцями ІТ, продуктів і послуг, підтримується ринковою інфраструктурою із численними трудовими ресурсами, системами зв'язку, базами даних, базами знань та виробничим обладнанням, що функціонує завдяки застосуванню інформаційних технологій. Вплив саме економічної глобалізації на формування

і подальший розвиток інформаційних технологій та їх представлення на спеціалізованих ринках свідчить про процеси розширення масштабів ІТ-продукції.

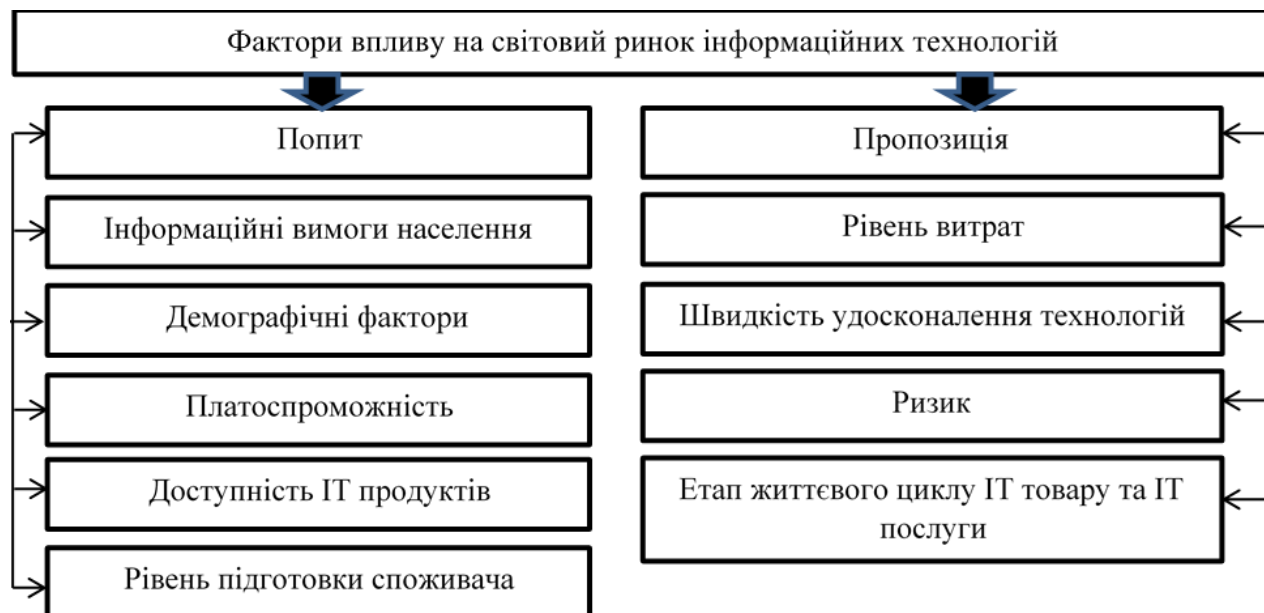

Рис. 1. Фактори впливу попиту і пропозиції на світовий ринок інформаційних технологій

**Джерело: сформовано автором на основі даних [5;6]*

Стрімкий розвиток зовнішньої торгівлі інформаційними технологіями створює для продавців та покупців ІТ продуктів нові можливості для розвитку інших сфер міжнародних економічних відносин. Канали збуту на світовому ринку інформаційних технологій також розвиваються разом із самим ринком: спочатку збут інформаційних технологій відбувався від продавця до покупця, потім посередницьку функцію на ринку отримали дистриб'ютори та роздрібні продавці, і наразі світовий ринок інформаційних технологій в умовах глобалізації має важливих учасників – провайдери, ІТ рішення, різні обслуговуючі системи тощо.

У сучасному суспільстві процеси глобалізації змінюють значення ресурсів в економічному житті, надаючи ознаки вартості таким джерелам як інформація та знання. Внаслідок цих процесів виникають нові форми співробітництва через нові можливості передачі інформації, що є вкрай важливою передумовою успіху для країни, суспільства та окремої людини. Для України, яка приймає активну участь в інтеграції до глобального інформаційного суспільства, такі процеси дозволяють розширити можливості для отримання доступу до національних та світових інформаційних ресурсів, поліпшення умов та якості життя людей. Можливість економії на процедурах проведення та супроводження комерції за рахунок використання інформаційно-технологічних інструментів та засобів ІТ визначає актуальність проведення дослідження стану ІТ ринку України та використання інформаційних технологій в національній економіці.

Ринок інформаційних технологій України має великий потенціал завдяки

наявним внутрішнім позитивним факторам розвитку:

- територіальна близькість до європейських замовників;
- провідні виробники програмного забезпечення європейських країн розміщуються в Україні;
- схожий з європейськими замовниками часовий пояс;
- Україна є у числі лідерів серед європейських країн за обсягами виробництва програмного забезпечення;
- велика кількість досвідчених і висококваліфікованих фахівців;
- висока якість ІТ продуктів (сегменту програмного забезпечення) та ІТ послуг;
- трохи менша порівняно з європейськими розробниками вартість ІТ продуктів та ІТ послуг.

Враховуючи відповідні тенденції, український ІТ сектор та національний ринок інформаційних технологій характеризуються переважно позицією постачальника на експорт не повного фінального продукту, а лише його елементів, тобто своєрідної «сировини». Також великою проблемою ринку інформаційних технологій України є незначна підтримка його з боку держави.

Визначено, що основними тенденціями розвитку ІТ ринку України є:

- зростання експорту ІТ послуг за рахунок збільшення попиту на аутсорсинг обчислювальної техніки і підтримки мережевої інфраструктури;
- збільшення споживання послуг ІТ аутсорсингу на внутрішньому ринку;
- зростання числа постачальників послуг за участю іноземного капіталу або частково фінансованих за рахунок іноземного капіталу;
- зростання обсягу допоміжних ІТ послуг (підтримка ІТ інфраструктури).

Дослідження пріоритетних напрямів і важелів розкриття соціально-економічного значення держави на ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації засвідчило про необхідність розробки і задіяння дієвих механізмів: забезпечення виконання конституційних норм та реалізації прав громадян; оптимізації та адаптації законодавства; забезпечення національної економічної безпеки; охорони та ефективного управління власністю; розвитку людського потенціалу та капіталу громадян; регулювання ринкових дисфункцій; формування адаптаційної освіти; активізації наукової діяльності в пріоритетних сферах; стимулювання поширення нових технологій у виробництві тощо [5].

В умовах глобалізації світового ринку ІТ формування конкурентоспроможності українського ІТ продукту надалі відбуватиметься завдяки різним формам співпраці: від утворення інтеграційних об'єднань до створення коаліцій, альянсів та інших форм «виняткових стосунків» між суб'єктами ринку. Такі взаємовідносини створюють нові ринкові структури, покращують кон'юнктуру ринку. Спільне використання потенціалу учасниками ринку через широкий базис накопичених компетенцій, розподіл витрат і ризиків між контрагентами, вибудовування загальної архітектури для реалізації окремих елементів ринкової пропозиції дає змогу суб'єктам ринку формувати високий рівень конкурентоспроможності. В такій тенденції Україна має декілька варіантів функціонування у конкурентному просторі світового ринку

інформаційних технологій завдяки наступним фазам розвитку конкурентних переваг.

У процесі розгляду конкурентоспроможності України на світовому ринку інформаційних технологій можливо сформувати альтернативний підхід більш характерний для специфіки ІТ продуктів українського походження, що розглядає конкурентоспроможність як узагальнений показник. Такий підхід вирішує питання галузевого агрегування під час визначення рівня конкурентоспроможності, надає можливість використовувати статистичні дані й експертні оцінки у разі побудови рейтингу конкурентоспроможності країни. Водночас відкритими залишаються інші питання: наскільки правомірно застосовувати різні чинники (відкритість економіки, рівень розвитку інфраструктури тощо) для визначення рівня конкурентоспроможності, оскільки відома їхня залежність від досягнутих темпів економічного зростання [7].

Але за таких обставин гострою проблемою на українському ринку інформаційних технологій залишається не в повній мірі діючий механізм захисту та санкцій за порушення законодавства у сфері ІТ. Хоча і передбачена адміністративна і кримінальна відповідальність, але сам процес притягнення до неї і процедури покарання невідпрацьовані в повному обсязі. Згідно Закону України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280-IV у п. 4 ст. 40 [2] визначено, що оператори, провайдери телекомунікацій не несуть відповідальність за зміст інформації, що передається їх мережами. Це означає, що відповідальність за розміщені матеріали (інформація) на Інтернет-ресурсах певним оператором/провайдером, які порушують права інтелектуальної власності третіх осіб, несуть ті особи, які їх розміщували. А на практиці в більшості випадків тримачі або власники інформації не в змозі відслідковувати поширення ІТ продукту, що часто густо позбавляє можливості захищати свої права в цифровому ІТ середовищі. Саме відсутність прозорості є проблемою національного ринку інформаційних технологій України. А відтак і вимагає вдосконалення українського законодавства у сфері ІТ шляхом затвердження змін до існуючих законів, прийняття нових законів, й створення контролюючого органу із повним арсеналом функцій та інструментарію санкцій за порушення законодавства у сфері ІТ.

Досвід незалежності України з 1991 р. засвідчує про наявність проблематики у сфері реалізації позитивно спрямованих реформ «державою» [6]. Відповідно, цілковито доречним, постає питання – які інституціональні суб'єкти зараз зможуть вирішити цю проблему? За авторською думкою, відповідь на дане питання полягає у трикутній суб'єктній основі інноваційного розвитку «бізнес – держава – наука» та її адаптації до українських реалій.

Теоретико-прикладні основи концептуальної моделі «потрійної спіралі» розроблені Г. Іцковичем та Л. Лейдесдорфом, визначають поступову трансформацію, переплетіння та зміну ролі характерних функцій у процесі інноваційного розвитку національної економіки трьох головних суб'єктів:

– «державою» (поступово втрачає роль головного двигуна інновацій, зменшуючи фінансування НДДКР і переходячи до виконання функцій

регулятора розвитку інформаційних технологій);

– «бізнес» (тобто підприємницькі структури, насамперед великі підприємства, постають головними інвесторами в виконанні прикладних НДДКР для власних потреб, збільшують обсяг виконання соціальних функцій для своїх працівників, але оминають мотивування фундаментальних досліджень);

– «університети» (зараз постають концентруючими осередками науки та освіти й починають одночасно набувати функції, з одного боку, властиві бюджетним установам, а з другого, комерційним структурам, спрямовуючись на комерціалізацію своєї діяльності).

Відтак, дана трьохсуб'єктна модель «потрійної спіралі» є дієвою та виправданою у економічно розвинутих країнах, але у країнах з трансформаційною економікою (де суттєво відрізняється бізнес-структура, структура інституційних суб'єктів, характер організаційно-правових відносин і культури) вона потребує адаптації за рахунок побудови «асоціативних мережево-посередницьких структур», які при нерозвинутій ринковій інфраструктурі або кризових умовах, може активізувати ринкову динаміку та забезпечити її позитивну сталість. Саме тому важливо сформувати у майбутніх фахівців з управління підприємствами компетенції в галузі побудови та функціонування інформаційних систем і комп'ютерних технологій та можливостей їх використання при управлінні підприємством [3, с. 5].

У таких ВНЗ доцільно організувати систему взаємодії за принципом шестикутника «бізнес – органи місцевого самоврядування – асоціативно-комунікаційні структури – наука – освіта». Система організаційно-фінансової взаємодії має стати трансформованим аналогом провідних зарубіжних країн. Так, для забезпечення фінансової стійкості розвитку закордонні університети створюють нові структури: некомерційні спеціалізовані організації, цільові фонди, фонди цільового капіталу, ендаумент (або ендавмент)-фонди, фонди розвитку, спеціалізовані фонди, фонди сталого розвитку та інше.

Висновки. Отже, конкурентоспроможність економіки України на світовому ринку ІТ варто розглядати, як спроможність національної економіки до зростання у глобальному суперництві та співпраці в економічній, соціальній, екологічній, політичній, інноваційній сфері; ефективного використання потенціалу країни та виявлення конкурентних переваг. Саме в період глобалізації конкурентоспроможність країни залежить від добре продуманої національної стратегії, стратегії оптимізації галузевої структури економіки держави, перспективних гео економічних напрямів розвитку країни, постійного нарощування економічного, інноваційного та технологічного потенціалів. Зміна технологій і розроблення різних видів інноваційних ІТ продуктів стануть новою парадигмою конкурентоспроможності України.

Список використаних джерел

1. Березва Н.В. Рынок информационных услуг: современные тенденции и перспективы развития: монографія. 2014. 180 с.
2. Закон України «Про основні засади розбудови інформаційного

суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. (дата звернення 04.05.2021).

3. Зелінська О.В., Потапова Н.А., Волонтир Л.О. Інформаційні системи та технології в галузі Навч. посіб.-Вінниця: ВНАУ, 2020. 253 с.

4. Коляденко С.В. Вплив цифрової економіки на глобалізацію. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 2. С. 104-118.

5. Сардак С.Е., Ставицька А.В. Пріоритетні напрями та важелі розкриття соціально-економічного потенціалу держави в умовах глобалізації. Сучасна Україна в глобальному середовищі: стратегічні орієнтири економічного розвитку: колект. моногр. 2015. С. 332 – 346.

6. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с.

7. Юхименко В. Еволюція концепцій конкуренції: від класичного капіталізму до інноваційно-інформаційної економіки. Вісник КНТЕУ. 2010. №2. С. 17-26. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis>.

Anastasia GAIDENKO,*

4th year student,

Faculty of Economics and Entrepreneurship,

Vinnitsia National Agrarian University

Vinnitsia, Ukraine

CURRENT PROFESSIONS OF THE FUTURE FOR YOUTH IN THE LABOR MARKET

***Abstract.** This article discusses the main areas of professions that will be best paid in the future. The skills necessary for everyone to get a promising job for the next 10-15 years are given.*

***Анотація.** У статті розглядаються основні галузі професій, які будуть найкраще оплачуватися в майбутньому. Проаналізовано перелік навичок, які необхідні кожному, щоб отримати перспективну роботу на найближчі 10-15 років.*

Introduction. A few years ago, there was a lot of talk about new technologies and radical changes in the world around 2020. There have been many interesting predictions about how all the changes that will take place will affect our lives. The reality is that we are experiencing a technological revolution that has so far existed only in science fiction stories.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Хаєцька О.П.

While Generation X wanted stability, Millennials (Generation Y) wanted an experience that didn't necessarily involve owning more things.

Generation Z was born in the age of digital technology. These are young people who do different things at the same time. No wonder they represent the technological future of the labor market. Thanks to them, this trend is moving.

More and more people are using private transportation programs and prefer to rent instead of buying their own home.

Presenting main material. The logic of the labor market will always be consistent as technology and scientific innovation develop and new demands of the labor market emerge in the world. That's why so much is said about innovative companies, and they actually adapt to what the public wants. Companies like Airbnb and Uber were more than just a happy guess. And it is on the basis of this market demand that I predict professions that will be in great demand in the next few years.

Different sources predict different professions, so I want to compare the work of Ukrainian scientists and foreign ones. First, I want to talk about the most popular skills in 2021.

The set of skills required will, of course, be different for each profession, but there are also soft skills that are important today for all employers. These skills contribute to career growth and increase efficiency in all areas [2].

These include:

- Communication skills. This may also include teamwork. This is the ability to interact effectively with others, to negotiate productively, to reach compromises.

- Project management. This is the ability to properly prioritize tasks, manage workflows and know the principles of planning and time management.

The professions of the future that are new and promising really need this skill.

- Systematic and analytical thinking. They are indispensable for the professions of the future. Systematic thinking means the ability to find and structure material, to establish relationships between different elements, as well as to separate the main points from the secondary and vice versa.

- Leadership. Ability to lead a group of people; the ability to coordinate, manage, motivate and be responsible for joint decisions (including failures).

- Customer focus. Understanding the customer's needs and being able to choose the best solutions to meet them.

- Conflict management. This skill follows from the previous one - in order for communication to be as effective as possible, it is necessary to competently resolve emerging disputes and look for mutually beneficial conditions.

- Knowledge of a foreign language. This is always an added bonus.

- Adaptability and cross-functionality. This is a must have for the most promising professions of the future! We live in an age of unpredictability, when we need to be able to respond to new challenges in a timely manner, resolve crises, anticipate situations and quickly change the scope of our tasks.

- Art. Creativity and aesthetic taste are welcome in all areas - from IT to the beauty sector [1].

To date, the 10 most promising professions for the coming years have been identified (according to foreign scholars):

1) Bioengineer. Specialist in changing the properties of living organisms using the principles of biology and medicine. They can solve acute medical problems and perform health care tasks. This may also include biopharmacology, which is the development of the latest drugs and dietary supplements for therapeutic purposes based on biological organisms. It also includes bio informatics, which is the development of data collection and analysis programs in biology.

2) Designers of the "smart environment". IT developers who transfer information between devices and ensure their stable operation. For example, "smart homes" that can turn on and off unused appliances or devices on their own open doors.

3) Robotics specialist. This is the most popular profession of the future, which is now on everyone's mind. It includes the development of robots (including industrial) and automation of technical systems.

4) Cybersecurity specialist. The advent of new digital technologies has posed more and more threats to information security. That's why a cybersecurity IT professional is worth his weight today. They create and configure the protection of the information environment from data theft and hacking, as well as investigate cybercrime.

5) Specialist in alternative energy. The day is coming when oil and gas will either be used 100% or lose their relevance as fuel. More and more countries are opting for renewable energy sources - which is why solar and wind energy professionals are among the leading professions of the future.

6) Neuromarketologist. Specialist in the study of consumer behavior and its impact. This profession is a mixture of cognitive psychology, classical marketing and neurophysiology.

7) GMO agronomist and urban farmer. GMO agronomists are involved in the creation of genetically modified plants, which allows them to combine different types of plants and adapt them to any environment. Urban farmers, on the other hand, run agro-industrial farms on rooftops and in large urbanized cities, making agriculture and its products widely available.

8) 3D printing engineer. Today, three-dimensional design is used in completely different areas - from architecture to medicine and the production of engineering parts.

9) Product Manager. He leads the development team and is responsible for the successful launch of a new product. It tracks the product at different stages of its life cycle, collects user feedback and manages the development plan.

10) Marketing analyst. Today, the market is experiencing economic shocks almost every week. The competition is constantly growing. To stay afloat, companies need to adjust their marketing strategies and optimize them in a timely manner. This also requires marketers, without whom no company can do - neither a startup nor a large corporation [4].

In fact, there are many more new and promising professions for the future - these are just the highest paid and most interesting of them. Also, according to some labor market experts, social workers may enter the top professions of the future. After all,

teachers, medical staff and educators will always be needed by society - and in the future too. Also, the profession of translator will not lose its position, despite the fact that today most translations of simple texts are carried out using artificial intelligence.

Now we will consider the opinions of Ukrainian scientists.

The development of IT, environmental issues over the next 5-10 years will change the demand for the most popular professions. This is stated in the draft Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2021-2031.

In addition, the Ministry of Education and Science predicts that in the future ordinary humanities will recede into the background, and technical, engineering, on the contrary - will be most needed. In addition, professions related to health care, education, creativity will remain relevant, as they cannot be replaced by automated systems. Also, according to world experts, the most needed in a few years will be specialists who will be able to design, implement new equipment and technologies, taking into account the challenges of the future. Professions that will be relevant in 5-10 years are:

- **Virtual and Augmented Reality Designer** This profession will bring together people working to create virtual reality. These include the creators of computer games, doctors, psychotherapists. In today's world, the imaginary situation is often taken for tangible reality and successfully used to create entertainment programs, as well as to teach and treat people.

- **Bioengineer.** Bioengineering combines several specialties. Work on the creation of modified bio-organisms is of great importance for the development of the food industry. The development of new bio-materials and artificial organs is essential for the development of modern medicine. According to scientists, the role of biotechnology, including pharmaceuticals, will increase sharply. To date, artificial organs and prosthetic limbs are made at the highest level and even surpass the quality of organs given to man by nature. According to famous scientists, the next century will be a real era of biotechnology.

- **Architect of smart cities.** The phenomenon of this century is the construction of smart cities. Modern technologies make it possible to create orderly cities with an excellent microclimate and an efficient ecological system. This profession will be in great demand in the near future.

- **Information database protection specialist.** Every year the amount of information material necessary for the successful operation of the business grows. Currently, business representatives are dealing with theft of information data. Data sets need to be analyzed. That is why we need specialists who will master analytical methods of information analysis. This profession implies a competent systematization of information material and the organization of its protection.

- **Robotics.** Robotics can be involved in many areas of economic activity. For example, in medicine (robot surgeon, robot diagnostician), in mechanical engineering and in other areas of production. This profession is very important for those who are associated with the ethical component when using robots. Robotics is a mediator between man and artificial intelligence.

- Nanotechnologist. Man of this profession creates nano-robots, minimalist chips, is engaged in engineering at the atomic level. This unique specialty requires deep knowledge in many fields of science. To date, the teaching of nanotechnology in schools is not at the proper level. In the future there will be a completely different approach to mastering the skills of this profession.

- Software and hardware developer. This is one of the most popular professions of the future. A specialist in this field of activity creates web-services and provides them with qualified support. He works with server systems and is involved in the development of mobile applications. There are special requirements for this specialist. He must be a highly qualified professional in his field.

- Logistician. Logistics is an integral part of many business processes. Logisticians take part in the distribution of transport flows, information resources, and material stocks. A logistics specialist must have analytical skills, systems thinking and reaction speed.

- Environmental protection specialist. In the future, the requirements for environmental safety of industrial equipment, transport, energy hubs will increase. An urgent problem will be the economical use of natural resources. In this regard, environmental specialists will be in demand at any enterprise.

- Marketing and sales specialist. Every year it becomes more and more difficult to find a buyer for the sale of different types of products. Marketing and sales professionals enjoy, and will be in high demand from, employers. The greatest demand among them will be specialists with good knowledge in economics, law and marketing [3].

Although not all professions are now highly paid of the above, but in the future are quite promising. I propose to review the average salary for each of the professions in 2020. There are better paid, there are less, but all wages are higher than the average in Ukraine.

Tabl 1

Average salaries by professions of the future for 2020(actually created)

Virtual and augmented reality designer	\$ 2500
Bioengineer	\$ 500-700
Information database protection specialist	\$7500-12500
Robotics	\$350-400
Nanotechnologist	\$ 500-1200-1600
Software and hardware developer	\$ 2000-4000
Logistician	\$ 500-600
Environmental protection specialist	\$ 500-600
Marketing and sales specialist	\$ 600-700

**Source: compiled by the author*

Conclusions. It can be concluded that in the future there will be popular jobs that have certain innovations or cannot be replaced by jobs. So people need to know about the possibilities of different types of work. They also need to know about the skills that will be needed if they want to have a well-paid job. The emergence of new professions

is associated by many researchers with the rapid development of scientific and technological progress. A few decades ago, labor was in high demand, and now the world labor market wants to deal with human intellectual abilities. World experts have come to the unanimous opinion that the most popular specialties will be those related to innovative and digital technologies. Specialists with creativity, intelligence, ability to make the right decisions in unforeseen situations will be needed at any time.

References

1. The most popular 10 professions for the next 10 years. URL : -Access mode-<https://magazine.lectera.com/articles/careers-of-the-future-what-professions-will-be-in-demand-in-the-next-10-years>
2. The best paid professions of the future. URL : Access mode-<https://www.businessinsider.com/best-jobs-future-growth-2019-3>
3. List of current professions in 10 years. URL : Access mode-<https://biz.nv.ua/ukr/economics/profesiji-maybutnogo-viznachenno-perelik-profesiy-aktualnih-cherez-10-rokiv-novini-ukrajini-50141843.html>
4. Top professions of the future. URL : Access mode-<https://marketer.ua/ua/top-10-professions-of-the-future/>

Руслана ДИГАС*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ХМАРНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ

Анотація. У статті здійснений аналіз існуючих хмарних технологій, їх використання та можливості застосування у Інтернет-середовищі на прикладі *Microsoft Virtual Academy*. Проаналізовано можливості використання хмарних сервісів для ширшого їх впровадження. Досліджено можливості сучасних хмарних технологій: створення та вдосконалення інформаційної бази всіх елементів хмарного середовища, налагодження більш досконалих комунікацій між учасниками хмарного середовища та використання хмарних сервісів для зберігання даних та більш досконалого використання. У статті розглядається поточний стан і перспективи глобального розвитку хмарних технологій та сервісів. У цьому контексті спеціально аналізується особливості та динаміка хмарного середовища. Особливу увагу приділено недолікам і перевагам використання хмарних технологій на сучасному етапі їх розвитку.

* Науковий керівник: к.т.н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики Зелінська О.В.

***Abstract.** The article analyzes the existing cloud technologies, their use and applications in the Internet environment on the example of Microsoft Virtual Academy. The possibilities of using cloud services for their wider implementation are analyzed. Possibilities of modern cloud technologies are investigated: creation and improvement of information base of all elements of cloud environment, establishment of better communications between participants of cloud environment and improvement of use of cloud services for data storage and better use. The article considers the current state and prospects of global development of cloud technologies and services. In this context, the features and dynamics of the cloud environment are specially analyzed. Particular attention is paid to the disadvantages and advantages of using cloud technologies at the present stage of their development.*

Вступ. Сучасний світ характеризується як інформаційний, в якому має місце активне використання інформаційно-комунікаційних технологій в усіх його ланках. З розвитком комп'ютерних засобів та впровадженням їх в освітній процес у його учасників з'являються нові можливості, реалізуються нові підходи. Одним з перспективних напрямів розвитку сучасних інформаційних технологій є хмарні технології [6].

Будучи результатом еволюційного розвитку інформаційних технологій, ідея хмарних обчислень отримала свій стрімкий розвиток в останнє десятиліття. Але можна стверджувати, що «хмара» не є щось нове для сучасного інформаційного простору – хмарній ідеології вже більше, ніж півстоліття. Точкою відліку в історії розвитку хмарних обчислень вважаються 60-ті роки минулого століття [3].

Існує досить багато варіантів визначень, що таке «хмарні обчислення» (хмарні технології, cloud computing). З англійського cloud computing дослівно переводиться як «хмарні обчислення». Національний інститут стандартів і технологій США визначив «хмарні обчислення» наступним чином: модель хмарних обчислень дає можливість зручного доступу за допомогою мережі до загального пулу з налаштованими обчислювальними ресурсами (наприклад, мережі, сервера, системи зберігання, додатки, послуги) [8].

Виклад основного матеріалу. Сучасний приклад впровадження хмарної технології в освіту представлений корпорацією Microsoft у вигляді Microsoft Virtual Academy. За словами розробників, Microsoft Virtual Academy – це повністю хмарна служба, що пропонує навчання хмарним технологіям Майкрософт. Цей онлайн-ресурс запрацював в Україні порівняно недавно.

Віртуальна академія Microsoft Virtual Academy являє собою інтерактивний портал, що розгорнутий на хмарній платформі Windows. Процес навчання реалізований у форматі віртуального університету. Користувач може вибрати курс, організований у вигляді презентацій і навчальних веб-уроків. Для отримання доступу до освітніх ресурсів порталу потрібен обліковий запис Windows Live ID. [2].

Після реєстрації користувач може вибрати потрібний йому курс, що складається з декількох тематичних модулів, і приступити до вивчення

навчальних матеріалів. Користувач має право реєструватися в декількох курсах одночасно в залежності від доступності самого курсу [9].

Корпорація Google розробляє і надає сервіси, доступ до яких можливий у вікні будь-якого браузера за наявності підключення до Інтернету.

Для основних цілей розроблений Google Apps Education Edition – безкоштовний пакет, що включає всі можливості професійного пакета [6].

Онлайн сервіси від Google мають ряд переваг, що дає можливість використовувати їх в будь-якому середовищі, де є мережа Інтернет. Виділимо основні переваги та недоліки використання Google Apps (табл. 1.).

Інструменти Google Apps підтримуються самими різними пристроями, тому є загальнодоступною і універсальною ІТ-технологією для роботи в освітньому середовищі.

Стрімке поширення хмарних обчислень ставить перед освітнім середовищем завдання інтеграції хмарних сервісів в систему освітнього закладу, перегляду своєї ІТ-інфраструктури та впровадження інноваційних технологій в освітній процес.

Із розвитком ІТ в та широким впровадженням хмарних технологій в наше життя постає питання зберігання значних масивів інформації в інформаційному просторі та доступу до них різних користувачів: адміністрації, різних інформаційних служб та звичайних користувачів [7].

Вирішенням проблеми доступу до інформації виступає розміщення даних в хмарах. На сьогодні є досить хмарних сервісів, що надають дисковий простір для зберігання відомостей.

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання Google Apps

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
мінімальні вимоги до апаратного забезпечення (обов'язкова умова наявність доступу в Інтернет)	хмарна послуга надається завжди якоюсь компанією, відповідно, збереження даних користувача залежить від цієї компанії
хмарні технології не вимагають витрат на придбання та обслуговування спеціального програмного забезпечення (доступ до додатків можна отримати через вікно веб-браузера)	можлива подальша монетизація ресурсу - цілком можливо, що компанії надалі вирішить брати за послуги плату з користувачів
Google Apps підтримують всі операційні системи і клієнтські програми, використовувані користувачами та навчальними закладами;	небезпека хакерських атак на сервер (при зберіганні даних на комп'ютері ви в будь-який час можете відключитися від мережі і очистити систему за допомогою антивірусу)
робота з документами можлива за допомогою будь-якого мобільного пристрою, що підтримує роботу в Інтернет	необхідність завжди бути в мережі для роботи
	поява хмарних монополістів

**Джерело: сформовано автором на основі даних [4]*

OneDrive – хмарний сервіс від Microsoft надає від 7 до 25 Гб для зберігання інформації, яка може зберігатись у папці з рівними рівнями доступу. Щоб почати

використовувати OneDrive, необхідно мати ідентифікатор Windows LiveID, який надасть доступ до багатьох сервісів Microsoft. Дозволяється завантажувати файли розміром до 2 Гб [1].

Диск Google – надає до 15 Гб для зберігання даних. Google Docs позиціонує як безкоштовний офісний онлайн сервіс, що містить текстовий редактор, табличний процесор та службу для створення презентацій. Все це об'єднується хмарною технологією зберігання файлів. Максимальний розмір файлу до 250 Мб.

Хмарний сервіс від українського провайдера Ukr.net – це так звана «віртуальна флешка» обсягом до 4 Gb, яка надається автоматично при створенні на сервісі електронної пошти, ключем доступу виступає логін та пароль електронної пошти [4].

Досить актуальною для навчального закладу є проблема зберігання мультимедійних матеріалів, тобто фото та відео-матеріалів. Одним з популярних хостингів для розміщення відео-матеріалів є сервіс YouTube. Його можливості щодо використання «хмарних» застосунків обробки відео є досить вражаючими і як перспективу ми вбачаємо більш ширше використання даного сервісу в практиці користувачів [5].

На сучасному етапі розвитку суспільства і освіти головною метою інформатизації освіти є підготовка тих, хто навчається, до активної і плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, забезпечення підвищення якості, доступності та ефективності хмарних технологій. Створення необхідних умов для населення щодо здійснення ними навчання протягом усього життя за рахунок широкого впровадження в освітню практику методів та комп'ютерно-орієнтованих технологій підтримки діяльності людей [10].

Висновки. Хмарні технології в освітньому середовищі доцільно використовувати як сховища даних, для забезпечення інформаційної взаємодії учасників, для застосування в управлінській діяльності та використання з метою економії коштів.

Отже, завдяки сучасним хмарним технологіям та державній підтримці ми маємо можливість: формувати та вдосконалювати інформаційну культуру; налагоджувати більш досконалі комунікації; вдосконалювати інформаційний процес на базі хмарних технологій; використовувати хмарні сервіси для зберігання даних освітнього процесу та більш досконалого використання.

Список використаних джерел

1. Office 365 Education plans and pricing. Access mode URL: <http://office.microsoft.com/en-us/academic/compare-office-365-education-plans-FX103045755.aspx> (дата звернення 15.05.2021).
2. Дюлічева Ю. Ю. Упровадження хмарних технологій в освіту: проблеми та перспективи. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. С. 58-64.
3. Зелінська О.В. Інформаційне забезпечення корпоративного управління: цифрові технології. *Теорія та практика управління розвитком економіки*. Київ. 2019. С. 287.

4. Єчкало Ю. В. Сервіси Google як складова частина навчального середовища з фізики. *Хмарні технології в освіті* : матеріали Всеукраїнського науково-методичного Інтернет-семінару. 2019. С. 140-143.

5. Маркова О. М. Хмарні технології навчання. *Витоки Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. С. 29-44.

6. Морзе Н. В. Педагогічні аспекти використання хмарних обчислень. *Інформаційні технології в освіті*. 2014. С. 20-29.

7. Гуревич Р. С., Гордійчук Г. Б. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ . Вінниця : ФОП Рогальська І.О. 2015. С. 348.

8. Сейдаметова З. С. *Хмарні сервіси*. 2016. С. 105-111.

9. Ткачук В. В. Хмарні обчислення як основа мобільного навчання. *Хмарні технології в освіті*. С. 54-56.

10. Туравініна О. М. Хмарні технології навчання студентів. *Новітні комп'ютерні технології*. 2020. С. 119-121.

Володимир ЗАГОРУЙКО,*
студент 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. *Управління маркетинговою діяльністю є надзвичайно актуальним напрямом в економічній науці, адже воно вирішує проблему розвитку підприємства та забезпечує споживачів необхідною інформацією.*

Варто зазначити, що розвиток зовнішньоекономічних зв'язків вітчизняних підприємств потребує розширення спектра знань для успішного ведення справ та створення гідного іміджу українських фірм на міжнародних ринках. У статті досліджено актуальність маркетингової складової та зазначено концептуальні основи управління маркетинговою діяльністю підприємства. Проведене дослідження показало, що у теперішній час неможливо обійтися без розуміння світових тенденцій у бізнесі та визнання співіснування багатьох культур та управлінських підходів до прийняття рішень у різних країнах світу. Автором запропоновано механізм управління маркетинговою діяльністю.

Abstract. *Marketing management is an extremely relevant direction in economic science, because it solves the problem of enterprise development and provides consumers with the necessary information. It should be noted that the development of foreign economic relations of domestic enterprises requires expanding the range of*

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Паламаренко Я.В

knowledge for successful business and creating a decent image of Ukrainian firms in international markets. The article investigates the relevance of the marketing component and indicates the conceptual basis for managing the marketing activities of the enterprise.

The conducted study showed that at present it is impossible to do without understanding global trends in business and recognizing the coexistence of many cultures and management approaches to decision-making in different countries of the world. The author proposed a mechanism for managing marketing activities.

Вступ. Розглядаючи методи оцінки маркетингової привабливості міжнародних ринків, переважна більшість авторів пов'язує її з показниками ринку, які стосуються стану його бізнес-середовища. В окремих наукових працях поняття оцінки міжнародного ринку передбачає традиційну схему обробки результатів маркетингового дослідження, яка включає вибір цільових сегментів і позиціонування товарів на ринку.

Сучасна теорія маркетингу оперує різноманітними економічними прийомами, моделями, алгоритмами і методами при плануванні й організації маркетингової діяльності підприємств. Разом з тим у практиці вітчизняних фірм застосовується лише мала частка передового економічного інструментарію, що може бути пояснене як незатребуваність ряду інструментів у сучасних умовах, так і низькою маркетинговою кваліфікацією керівників багатьох підприємств.

Виклад основного матеріалу. Маркетингова діяльність на підприємстві проводиться переважно задля збільшення збуту продукції, а контроль і управління в даній сфері дають змогу встановити її ефективність. Ефективність є важливою характеристикою більшості процесів, що відбуваються в соціально-економічних системах. На сьогодні роль цієї категорії продовжує зростати. Не винятком є і маркетингова діяльність підприємства, адже саме маркетинг є провідним інструментом конкурентної боротьби.

Оскільки частка витрат на маркетинг для багатьох підприємств стає все більш суттєвою, керівники підприємств бажають знати, наскільки виправданими є ці витрати. При цьому треба враховувати зміну не тільки звичних техніко-економічних показників діяльності підприємства, таких як обсяг реалізації та прибуток, але і якісних показників, наприклад, обізнаності про торгову марку, сприйняття споживачами іміджу підприємства, його товарів [1, с. 33-34].

Світова економічна криза виявила багато недосконалостей та суттєвих недоліків в господарській та виробничій діяльності сучасних підприємств. Основні з них: значна кількість з них не була підготовлена до динамічних змін та необхідності до адаптації, що вони не володіють сучасним арсеналом науково-обґрунтованих методів ведення конкурентної боротьби. Це часто призводило до зупинки виробничої діяльності, а також банкрутства суб'єктів господарювання через їх неефективну роботу. Щоб запобігти подібним негативним явищам, необхідно визначити найбільш оптимальні методи оцінювання ефективності управління маркетингом підприємства управління для даної ситуації, а отже вибрати оптимальні моделі управління та вибрати особу, яка найкращим чином керуватиме організацією. Найпоширеніша причина неефективного управління -

це невідповідність профілю компетенції менеджера моделі управління організацією, яка має наслідки зривів в інформаційному потоці, неефективному використанні людських ресурсів організації та конфліктах між працівниками [2, с. 5]. Саме на основі маркетингової діяльності проводиться більшість комерційних операцій на ринку. Спеціальними дослідженнями встановлено, що більше 75% комерційних невдач відбувається через помилки в маркетинговій діяльності. Тому майбутнім спеціалістам необхідно уважно і творчо віднестися до вивчення теорії і практики маркетингу, досвіду західних і вітчизняних фірм в цій галузі.

Маркетинг являє собою комплексну система організації виробництва і збуту продукції, орієнтована на задоволення потреб конкретних споживачів і отримання прибутку на основі дослідження і прогнозування ринку, вивчення внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства-експортера, розробки стратегії і тактики поведінки на ринку за допомогою маркетингових програм. Сьогодні маркетинг виступає як спосіб діяльності підприємців і специфічний підхід до господарювання за ринкових умов. Сучасний маркетинг – це особлива галузь економічної науки, яка займається вирішенням проблем раціоналізації у широкому розумінні шляхом розробки відповідного інструментарію [3].

Управління маркетинговою діяльністю на підприємстві здійснюється у трьох напрямках: формування маркетинг-міксу, управління службою маркетингу, внутрішній маркетинг. Отже, модель управління маркетинговою діяльністю підприємства – це сукупність визначених суб'єктів, об'єктів, інструментів та методів управління, що у процесі взаємодії між собою спрямовані на ефективне управління маркетинговою діяльністю підприємства. Основними принципами маркетингової діяльності є програмно-цільове управління, інноваційний підхід, орієнтація на попит, єдність інформаційного і фізичного маркетингу, поєднання методів кількісного та якісного аналізу ринку, тотальне управління маркетингом, логістична модель організації, електронний маркетинг, перетворення маркетингу на центр прибутку, пріоритетне кадрове забезпечення [4, с. 80–82].

Управління як процес планування, організації, мотивації й контролю зводить сутність управління до переліку загальновідомих функцій управління, що також в загальному звужує сутність поняття управління.

Найбільш доцільним, на думку автора, є саме підхід, згідно якому управління це процес переведення керованої системи в наперед заданий стан.

Такий підхід в повній мірі можна вважати доцільним та комплексним, а тому може виступати підґрунтям для уточнення поняття «система управління підприємством».

Отже, виникає об'єктивна потреба в розгляді засад такої системи. Система найчастіше трактується як сукупність певних елементів і зв'язків між ними, якій притаманні ознаки цілісності та наявність загальної мети. При цьому до елементів системи зазвичай відносять мету та завдання, підсистеми, функції, суб'єкт, об'єкт, принципи та забезпечення. Мета функціонування системи управління маркетинговою діяльністю найбільш повно може бути розкрита з урахуванням наведених вище міркувань у такий спосіб: мета системи управління

маркетинговою діяльністю полягає в приведенні існуючого стану системи в бажаний стан.

Тому, перш за все, доцільно визначитись із метою та завданнями системи управління маркетинговою діяльністю (рис. 1).

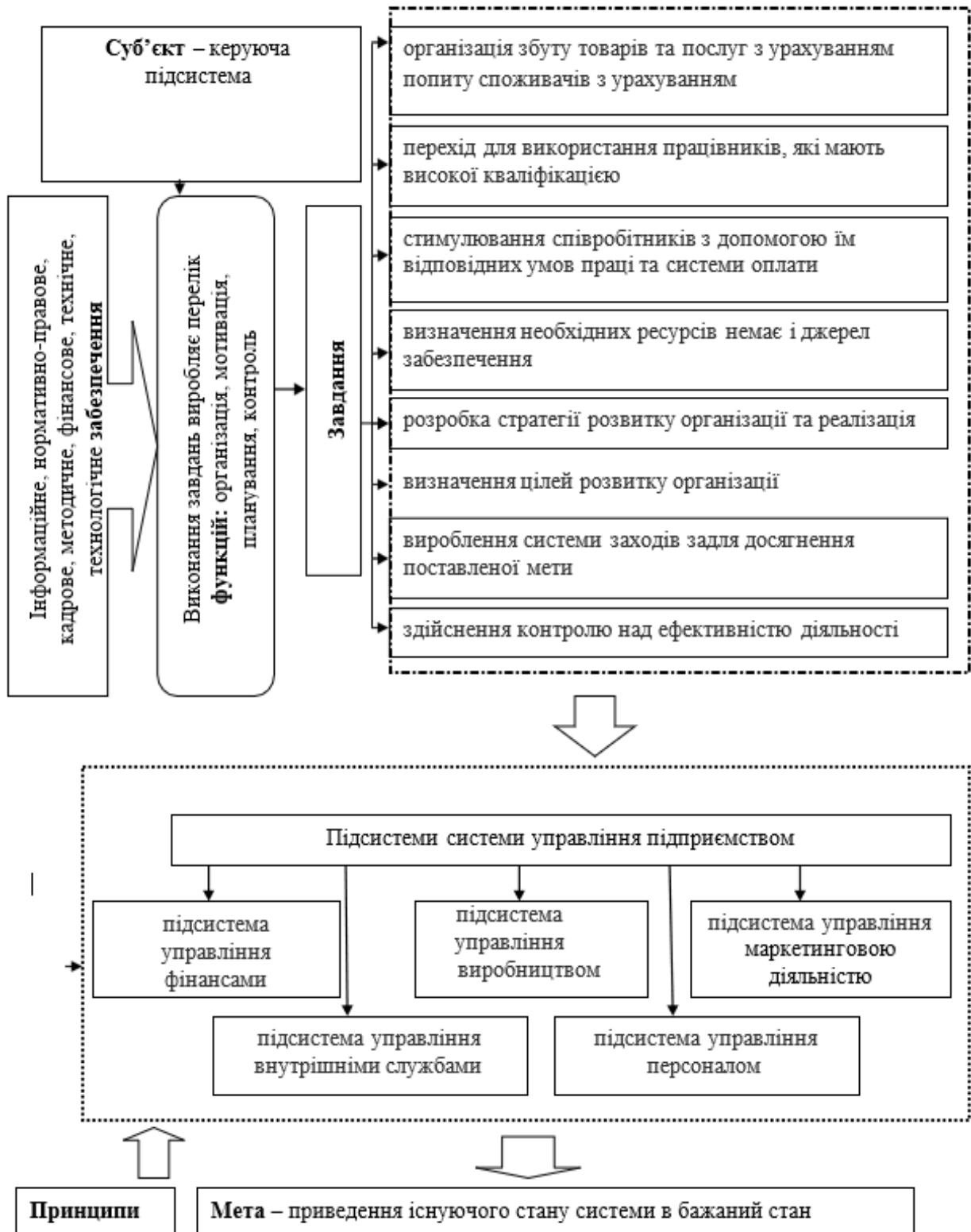

Рис. 1. Механізм управління маркетинговою діяльністю

*Джерело: сформовано автором на основі [6]

Мета функціонування системи управління маркетинговою діяльністю найбільш повно може бути розкрита з урахуванням наведених вище міркувань у такий спосіб: мета системи управління маркетинговою діяльністю полягає в приведенні існуючого стану системи в бажаний стан.

При цьому до основних завдань системи управління маркетинговою діяльністю може бути віднесено:

- організація збуту товарів та послуг з урахуванням попиту споживачів з урахуванням наявних;
- перехід для використання працівників, які мають високу кваліфікацію;
- стимулювання співробітників з допомогою їм відповідних умов праці та системи оплати;
- визначення необхідних ресурсів і джерел забезпечення маркетингової діяльності;
- визначення цілей розвитку організації маркетинговою діяльністю;
- вироблення системи заходів задля досягнення поставленої мети;
- здійснення контролю над ефективністю маркетингової діяльності, над втіленням поставлених завдань.

В свою чергу, основними функціями управління в загальновідомому сенсі планування, організація, мотивація, контроль [5]

З урахуванням зазначеного можна надати графічне зображення механізму управління маркетинговою діяльністю (рис. 1).

Якщо розглядати функції системи управління маркетинговою діяльністю, то доречно зробити припущення, що система управління виконує ті самі функції, що й управління в цілому. Таким чином, окреслений на рисунку 1, механізм управління маркетинговою діяльністю побудований на основі системного підходу та враховує всі необхідні елементи, розкриття змісту яких дозволяє надати цілісне уявлення про управління маркетинговою діяльністю.

Висновок. Отже, з урахуванням зазначеного вище обґрунтування сутності управління та враховуючі узагальнену систему управління маркетинговою діяльністю можна запропонувати уточнене визначення поняття «система управління маркетинговою діяльністю» у такий спосіб: система управління маркетинговою діяльністю – це сукупність елементів, взаємозв'язок яких забезпечений цілеспрямованою дією суб'єкта на об'єкт, яка організована з метою надання підсистемі управління маркетинговою діяльністю бажаного стану. Запропоноване визначення відрізняється від існуючих розкриттям змісту взаємозв'язку окремих елементів системи маркетингу, врахуванням мети, а також комплексністю.

Потреба у вивченні маркетингового менеджменту виникає на певному етапі розвитку маркетингу, коли у сільськогосподарському підприємстві поряд з маркетингологами чи рекламістами виникає потреба в управлінні та координації усіх маркетингових процесів, а система маркетингу набуває критичного рівня інтеграції. В сучасній економіці робота менеджера з маркетингу стає дедалі складнішою. Це пов'язано не лише з ускладненням зовнішнього середовища, але

і з розвитком концепції маркетингу, переходом від виконання маркетингових функцій в підприємстві до стратегічного маркетингу [7, с. 6].

Список використаних джерел

1. Усик С.П. Оцінка ефективності маркетингової діяльності вітчизняних підприємств. Економіка та держава. 2011. № 5. С. 33–38.
2. Амонс С.Е. Методи оцінювання ефективності управління маркетингом підприємства. Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми менеджменту та права», 1-2 черв. 2020 р. Вінниця: ВНАУ, 2020.
3. Олексенко Р.І., Краскова І.О., Поліщук М.М. Функції та роль маркетингу в сучасних умовах господарювання. Ефективна економіка. № 11. 2011. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=777>
4. Балабанова Л. В., Юзик Л. О. Рекламний менеджмент: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. маркетинг. менедж. Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. 415 с.
5. Мороз Л.А. Маркетинг: підручник. Львів: Інтелект – Захід, 2002. 244 с.
6. Бобрицька Н. Д. Партизанський маркетинг на сучасному ринку, 2011. С. 119-128. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2077/1/bobrizka.pdf>
7. Луцяк В.В., Пронько Л.М., Колесник Т.В. Маркетинговий менеджмент. Навчальний посібник. 2020. 233 с.

Владислав КАЛІТНИК*,
студент-магістрант 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ НА ФОНДОВИХ РИНКАХ СВІТУ

Анотація. Фондовий ринок – важлива складова частина економічної системи країни, що виконує, крім ринкових, низку специфічних функцій в економічній політиці країни. Як інфраструктурний елемент економічної політики стійкий і розвинутий фондовий ринок може вагомо полегшити розв'язання ключових завдань, які стоять перед сучасною державою: забезпечити стійке економічне зростання й стабільність за допомогою залучення інвестиційних ресурсів у реальний сектор економіки, сприяти трансформації заощаджень населення та підприємств в інвестиції, тим самим створюючи умови для інтеграції вітчизняного фондового ринку у світове фінансове середовище. В умовах ускладнення економічної та політичної

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Сіроменко І.М

нестабільності в Україні найбільш гостро постає питання наукового обґрунтування теоретичних основ функціонування фондового ринку в умовах кризи й пошуку механізмів інтеграції фондового ринку України до світового фондового ринку, що можливе лише за умов комплексного аналізу його стану та тенденцій функціонування.

***Abstract.** The stock market is an important part of the country's economic system, which performs, in addition to market, a number of specific functions in the country's economic policy. As an infrastructural element of economic policy, a stable and developed stock market can greatly facilitate the solution of key tasks facing the modern state: to ensure sustainable economic growth and stability by attracting investment resources to the real sector of the economy, to promote the transformation of savings and investment thereby creating conditions for the integration of the domestic stock market into the global financial environment. Given the complexity of economic and political instability in Ukraine, the most acute issue is the scientific justification of the theoretical foundations of the stock market in a crisis and the search for mechanisms of integration of the stock market in Ukraine, which is possible only with a comprehensive analysis of its state and trends.*

Вступ. Фондовий ринок – важливий інструмент економічного зростання країни. На сьогодні сформувалися два протилежних підходи, щодо питання впливу фондового ринку на економічну систему країни. Один з них полягає у тому, що розвиток фондового ринку є важливою передумовою загального економічного зростання відповідної країни, інший підхід передбачає, що розвиток фондового ринку є наслідком розвитку виробничого сектору економіки. Деякі науковці вважають, що зростання масштабів фондового ринку сприяє зростанню економіки країни (А. Гельб, Р. Грінвуд, Р. Левін, Д. Ліпські, М. Міллер, П. Руссо, Р. Сілла, М. Столбов, І. Шумпетер інші автори (Е. Берглоф, П. Болтон, А. Дворецька, С. Кечетті, Я. Міркін, Д. Робінсон) дотримуються думки, що стан фондових ринків є наслідком, а не причиною загального економічного зростання. Збільшення масштабів фондового ринку – істотна умова підвищення рівня життя і стабільного економічного розвитку.

Фондовий ринок співвідноситься з такими видами ринків, як ринок капіталів, грошовий ринок, фінансовий ринок; традиційно на цих ринках представлений рух грошових ресурсів. Фондовий ринок являє собою широку гамму інвестиційних можливостей для учасників, і полегшує управління національною економікою, дозволяє індивідуальним інвесторам брати участь в прибутках приватних власників.

Тобто, можна вважати, що фондовий ринок, через різноманіття інструментів що використовуються, є сегментом як грошового ринку, так і ринку капіталів, які теж включають рух прямих банківських кредитів, перерозподіл грошових ресурсів через страхову галузь, внутрішньо фірмові кредити і т. п.

Виклад основного матеріалу. Світова практика свідчить, що в розвинутих країнах фондовий ринок пройшов значний еволюційний шлях – від

хаотичності й роздробленості до цілісності, централізації та досить жорсткого державного регулювання. Кілька десятиріч розвитку світового фондового ринку демонструють як стійкість та незмінність багатьох його інститутів, що стали класичними, так і постійний рух вперед, відповідно до нових інституційних змін.

Наявність фондового ринку в Україні сприяє інтеграції вітчизняного фінансового ринку у світовий, що позитивно впливає на економіку, але, в той же час, збільшує її залежність від невизначеності світового фінансового ринку. Більша інтеграція країн у світові фінансові ринки означає, що вони наражаються на більший ризик передачі впливу потрясінь з-за кордону (так званий «ефект доміно»). Вплив глобальної фінансової нестабільності на країни залежить від відкритості економіки, а відповідно – від імовірності, що фінансова нестабільність зумовить значні зовнішні шоки для економіки. Розвинені країни створили механізми протидії цим негативним впливам, а от більшість країн, що розвиваються, не маючи внутрішніх захисних механізмів, стають їхніми жертвами. На жаль, однією з таких країн є Україна, що й засвідчила остання фінансово-економічна криза.

Подальший євроінтеграційний процес передбачає серйозні виклики, пов'язані з проведенням глибоких соціально-економічних реформ та радикальних інституційних перетворень в Україні. Тим більше, що трохи раніше - під час квітневого саміту Україна - ЄС у Києві - сторони виключили можливість перегляду та подальше відтермінування введення з 1 січня 2016 року Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між ЄС та Україною. Передбачена Угодою про асоціацію (УА) ПВЗВТ створить правові, економічні й організаційні засади для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і частково - робочої сили між Україною та ЄС.

У перспективі надзвичайно місткий і диверсифікований ринок Євросоюзу, усунення бар'єрів для зовнішньої торгівлі, гармонізація регуляторних режимів і вдосконалення ринкових інститутів можуть стати потужними драйверами зростання української економіки. Фондовий ринок в тій чи іншій країні може характеризуватися, в першу чергу, показниками капіталізації, обсягом біржової торгівлі цінними паперами, кількістю цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах. Але насамперед, обсягом біржової торгівлі цінними паперами.

За результатами торгів на організованому ринку протягом січня-червня 2020 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами склав 156,6 млрд грн. Протягом січня-червня 2020 року порівняно з даними аналогічного періоду 2019 року (таблиця 1) обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшився на 5,47% (січень-червень 2019 року – 148,5 млрд грн).

Таблиця 1

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі протягом січня-червня 2020 року, млн грн

Період	УБ	ПФТС	УМВБ	Перспектива	Усього
1	2	3	4	5	6
Січень	23,13	5804,54	0,00	16205,43	22033,10
Лютий	251,81	4996,53	0,00	9054,75	14303,09
Березень	82,93	20283,11	0,00	21591,59	41957,63

1	2	3	4	5	6
Квітень	15,48	9717,28	0,03	16995,95	26728,74
Травень	59,18	10862,93	1,41	15107,97	26031,49
Червень	13,89	11591,37	0,64	13944,87	25550,77
Усього	446,42	63255,77	2,08	92900,55	156604,82

**Джерело: Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-червня 2020 року*

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом зазначеного періоду зафіксовано з ОВДП – 154,65 млрд грн (98,75% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі протягом січня-червня поточного року) (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі з розподілом за видом фінансового інструменту протягом січня-червня 2020 року, млн грн

Період	Акція	Акція іноземного емітента	Інвестиційний сертифікат	Облігація внутрішніх державних позик	Облігація внутрішніх місцевих позик	Облігація зовнішніх державних позик	Облігація іноземної держави	Облігація підприємства	Опціонний сертифікат	Усього
Січень	12,57	0,29	0,00	21793,81	0,00	25,48	0,00	200,48	0,47	22033,10
Лютий	21,94	0,71	43,43	14105,27	22,94	6,25	0,63	101,29	0,61	14303,09
Березень	290,73	0,55	0,18	41266,88	29,35	138,34	0,05	218,43	0,00	41957,63
Квітень	5,61	0,10	1,15	26697,71	0,00	15,53	0,00	2,79	0,00	26728,74
Травень	1,47	0,82	0,79	25962,21	1,54	43,31	0,00	17,11	0,00	26031,49
Червень	4,35	0,37	0,35	24826,19	587,28	58,87	0,00	18,22	51,17	25550,77
Усього	336,68	2,84	45,89	154652,07	641,12	287,77	0,69	558,32	52,25	156604,82

**Джерело: Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-червня 2020 року*

У 2020 році загальний обсяг торгів склав 2 414 629 934,76 грн, а загальна кількість угод – 2250. У структурі торгів за 2020 рік на корпоративні облигації припадало 2,04% сумарного обороту або 49,3 млн грн, 88,70% на державні облигації або 2141,9 млн грн, 8,25% на акцій або 199,3 млн грн, на інвестиційні сертифікати 0,28% або 6,8 млн грн, та на ф'ючерси 0,72% або 17,3 млн грн. Індекс українських акцій (Індекс UX) за 2020 рік збільшився на 6,48% з 1518,72 до 1617,08 пунктів.

Досить згадати, що сумарний ВВП 28 країн-членів ЄС становить близько 13 трлн євро, тоді як сумарний ВВП 10 країн СНД - 2 трлн євро. [1]. Водночас у коротко- і середньостроковому періодах імплементація УА/ПВЗВТ між Україною та ЄС породжує певні економічні втрати та потребує значних інвестицій. Йдеться про вихід з ринку економічних суб'єктів унаслідок посилення конкуренції з виробниками/постачальниками з ЄС та наступний

перерозподіл чинників виробництва; підвищення рівня безробіття і необхідність перенавчання і працевлаштування робочої сили, що вивільнятиметься у процесі реструктуризації економіки; впровадження і дотримання стандартів ЄС (технічних стандартів, фітосанітарних норм, екологічних стандартів, стандартів соціальної безпеки), які потребують чималих зусиль та інвестицій з боку виробників товарів і послуг; реформування за зразком ЄС правової і адміністративної системи: створення нових регуляторних органів, прийняття нового законодавства, запровадження нових правил і процедур. З 2004 року співробітництво ЄС з Україною реалізується у рамках Європейської політики сусідства, сфера дії якої спочатку поширювалася на Україну, Білорусь, / Молдову, країни Магрибу (Туніс, Алжир, Марокко, Лівія, Мавританія, Західна Сахара) і Машрику (країни Арабського Сходу та Ізраїль).

Після «революції троянд» у Грузії до Європейської політики сусідства було включено закавказькі країни. В основу Європейського інструменту сусідства покладено політичний підхід, який передбачає, що політика сусідства реалізується на основі політичних документів, укладених між ЄС та країною-партнером: угод про партнерство та співробітництво, УА і ПВЗВТ.

Фінансові ресурси для реалізації Європейської політики сусідства виділяються через Європейський інструмент сусідства.

На біржовому ринку протягом січня-червня 2020 року спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами на двох фондових біржах «Перспектива» та «ПФТС», що становило 99,71% вартості біржових контрактів (табл. 3).

Таблиця 3

Обсяг біржових контрактів на організаторах торгівлі з розподілом за видом фінансового інструменту (у розрізі організаторів торгівлі) протягом січня-червня 2020 року, млн грн

	Акція	Акція іноземного емітента	Інвестиційний сертифікат	Облігація внутрішніх державних позик	Облігація внутрішніх місцевих позик	Облігація зовнішніх державних позик	Облігація іноземного емітента	Облігація підприємства	Загальний підсумок
УБ	41,80	2,82	2,49	348,10	0,00	33,27	5,84	12,10	446,42
ПФТС	294,87	0,02	43,40	61477,95	641,12	254,51	13,10	526,76	63255,77
УМВБ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,08
Перспектива	0,00	0,00	0,00	92826,02	0,00	0,00	0,00	19,46	92900,55
Усього	336,68	2,84	45,89	154652,07	641,12	287,77	18,94	558,32	15664,82

*Джерело: Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-червня 2020 року

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами протягом січня-червня 2020 року на організаторах торгівлі на вторинному ринку становив 99,92% від загального обсягу біржових контрактів протягом зазначеного періоду (табл. 4).

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі за видами ринку протягом січня-червня 2020 року, млн грн

	Первинний ринок		Вторинний ринок				Усього
	Спотовий ринок	Усього на первинному ринку	Ринок РЕПО	Строковий ринок	Спотовий ринок	Усього на вторинному ринку	
УБ	0,00	0,00	0,95	0,00	445,47	446,42	446,42
ПФТС	102,87	102,87	1347,86	0,00	61805,03	63152,90	63255,77
УМВБ	0,00	0,00	0,00	2,08	0,00	2,08	2,08
Перспектива	0,00	0,00	25272,27	0,00	67628,28	92900,55	92900,55
Усього	102,87	102,87	26621,08	2,08	129878,79	156501,95	156604,82

**Джерело: Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-червня 2020 року*

Висновок. Оскільки фондовий ринок в Україні знаходиться все ще на етапі становлення, і ще не існує сформованої інституційної поведінки учасників ринку, необхідно посилити нормативно-правове регулювання державою його діяльності. Основним регулюючим органом фондового ринку країни є комісія з цінних паперів та фондового ринку. Розширення її повноважень, а також реалізація всіх її функцій відповідно до міжнародних стандартів дозволить сформувати основу для подальшого розвитку ринку цінних паперів України. На сучасному етапі розвитку однією з найгостріших є проблема інформаційного забезпечення учасників фондового ринку, оскільки її вирішення може значно пожвавити фондовий ринок України за рахунок збільшення інвестицій простого населення, а також іноземних інвесторів, для яких систематична, своєчасна та достовірна інформація є основою прийняття інвестиційних рішень.

Говорячи про реформування фондового ринку країни, варто враховувати досвід Польщі, адже, показники його ефективного функціонування на сучасному етапі розвитку свідчать про дієвість упроваджених реформ, які можуть бути запозичені для вдосконалення та покращання ситуації на українському фондовому ринку. Також слід зазначити, що на сьогоднішній день невелика кількість українських компаній вивели свої акції на міжнародний фондовий ринок, тому потрібно збільшувати IPO, оскільки це один із найефективніших способів залучення інвестицій в українську економіку.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org>.
2. Кицюк І. В., Шудрук Т. М. Розвиток фондового ринку України в контексті євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 6, частина 1, 2016. С. 155-158.
3. Мельник О.І., Капітан І. М. Сучасні тенденції фондового ринку України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. №11, 2019 р.

4. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-червня 2020 року. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>

Вікторія КРАВЕЦЬ*,
студент 3 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УКРАЇНА В КООРДИНАТАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЄС

***Анотація.** У статті досліджено досвід реалізації заходів для запровадження в Україні зеленої економіки в рамках співпраці з ЄС; визначено перспективні напрямки реалізації принципів зеленої економіки в нашій державі. Зазначено, що зелена економіка розглядається в усьому світі як єдиний спосіб забезпечення стабільності економічного зростання та є відповіддю на світові виклики, обумовлені глобальною кризою в сфері продовольчого забезпечення, наслідками зміни клімату, дефіцитом прісної води.*

***Abstract.** The article examines the experience of implementing measures for the introduction of a green economy in Ukraine in cooperation with the EU; the perspective directions of realization of principles of green economy in our state are defined. It is noted that the green economy is seen worldwide as the only way to ensure the stability of economic growth and is a response to global challenges caused by the global food crisis, the effects of climate change, freshwater scarcity.*

Вступ. Європейський Союз, як один з найпрогресивніших суб'єктів міжнародних економічних відносин та взірець у сфері екологічного права головним вектором стратегії соціально-економічного розвитку визначає сталий економічний розвиток, збереження навколишнього середовища, досягнення стану екологізбалансованого самопідримуваного розвитку, що, по суті, тотожне зростанню якості життя й добробуту при зменшенні екологічного навантаження. Зелена економіка стає пріоритетнішою, ніж зростання темпів економічного розвитку. Все більше уваги привертає питання порушення прямо пропорційної залежності між економічним зростанням та масштабами впливу на навколишнє середовище.

Аналіз проблематики країн Східного партнерства є предметом багатьох міжнародних документів та чисельних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень. Заслуговує на увагу дослідження, що виконуються науковими колективами академічних інститутів, та закладів вищої освіти, зокрема Інституту

* Науковий керівник ,к. е. н., доцент кафедри економіки та підприємництва ВНАУ Ковальчук С.Я.

проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інституту сталого розвитку та природокористування НАН України, Національного університету біоресурсів та природокористування України, Національного університету «Києво-Могилянська академія» та інших провідних університетів країни, регіональних державних аграрних університетів, громадських організацій, дієвим представником яких є «Інститут зеленої економіки».

Виклад основного матеріалу. В проекті «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства ЄС» (EaP GREEN) зазначено, що зелена економіка сприяє покращенню благополуччя населення, зниженню соціальної нерівності, зменшенню екологічних ризиків і перешкоджає виснаженню природних ресурсів [1].

Україна разом з Азербайджаном, Вірменією, Білорусією, Грузією та Республікою Молдова – шість країн Східного партнерства (СП) Європейського союзу, які заявили про свою прихильність до принципів зеленої економіки, що знайшло відображення в деклараціях самітів Східного партнерства 2011 і 2013 рр. та інших міжнародних форумах. Втілення поставлених цілей в життя вимагає одночасної мобілізації різних центральних органів виконавчої влади, в тому числі, тісної спільної роботи міністерств економіки та охорони навколишнього середовища, всіх секторів економіки і скоординованої роботи усіх зацікавлених сторін.

Спочатку його реалізації в 2013 р проект «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства ЄС» (EaP GREEN) зарекомендував себе як інструмент підтримки країн (СП) в прискоренні процесу переходу до зеленої економіки шляхом більш ефективного управління природним капіталом в умовах зростаючої продуктивності та конкурентоспроможності економіки. Його результати демонструють значний прогрес, досягнутий як в окремих країнах СП, так і на регіональному рівні [1]. Проект EaP GREEN здійснюється за фінансової підтримки Європейського союзу, країн-членів ЄС і ОЕСР, і виконується спільно чотирма міжнародними організаціями: Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейської економічної комісії Організації 154 Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН), Програмою Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ООН довкілля) та Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) [1].

Загальне завдання проекту EaP GREEN полягає в тому, щоб сприяти переходу країн СП до зеленої економіки, для чого необхідно розірвати взаємозв'язок між економічним зростанням, деградацією навколишнього середовища і виснаженням природних ресурсів, не посилюючи при цьому соціальну нерівність. «Зелене» зростання сприяє зниженню ресурсо- і вуглецеємкості економіки, роблячи її більш стійкою, заснованою на концепції сталого виробництва та споживання, що приносить вигоди всьому населенню, а не окремим його групам. Для переходу до зеленої економіки необхідні інвестиції, які дозволять знизити забруднення навколишнього середовища, підвищити енерго- і ресурсоефективність економіки, більш раціонально використовувати природні активи як в сфері виробництва товарів, так і в сфері

надання екологічних послуг, що, в свою чергу, буде сприяти економічному розвитку, підвищенню добробуту населення і, таким чином, принесе вигоду всім групам населення [1].

Зелена економіка розглядається в усьому світі як єдиний спосіб забезпечення стабільності економічного зростання та є відповіддю на світові виклики, обумовлені глобальною кризою в сфері продовольчого забезпечення, наслідками зміни клімату, дефіцитом прісної води. Це створює унікальну можливість для кардинальної перебудови економік країн світу в напрямку секторальної екологізації, тобто виступає потужним фактором для країн з різним рівнем економічного розвитку.

Політика ЄС в області розвитку сприяє трансформації в бік інклюзивної зеленої економіки. З огляду на те, що природний капітал недостатньо зберігається, а екосистеми продовжують деградувати, саме «зелені» трансформації забезпечать економічне зростання, створення робочих місць і будуть сприяти скороченню бідності. «Зелена» економіка пропонує шлях для забезпечення економічного зростання, який є всеосяжним і екологічно стійким. Щоб рухатися в цьому напрямку, урядам необхідно розробити політику і створити сприятливі умови, які переорієнтують ринки, змінять структуру робочих місць, виправлять недоліки в управлінні, активізують економічні стимули суб'єктам економічної діяльності для розвитку навичок екологічного підприємництва. Нажаль для більшості країн впровадження «зелених» перетворень гальмується низкою факторів таких як: необґрунтованість екологічного управління, незнання переваг «зеленого» зростання та необізнаність його переваг, обмежене застосування стратегічної екологічної оцінки як способу екологізації планів, програм і заходів політики, дефіцит фінансування, недостатня міжвідомча і міжсекторальна координація, відсутність зразків кращої практики і посилай на екологічно орієнтовані технології, що застосовуються в національних умовах, слабкі підтримка і участь з боку широкої громадськості, обмежений інституційний і кадровий потенціал в галузі «зеленої» економіки на всіх рівнях управління і в усіх секторах[3]. Перехід до «зеленого» зростання підвищує економічні вигоди та доходи від використання природного капіталу, поліпшення умов життєзабезпечення населення. В той же час, нинішніми доходами від цього капіталу слід користуватись обачливо, щоб їх використання заохочувало зростання інших форм капіталу, в першу чергу людського і виробничого [2].

Політика «зеленого» зростання в країнах Східної Європи щільно пов'язана з актуальними цілями розвитку економіки країн, зокрема диверсифікацією економіки, підвищенням ефективності виробництва, що впливає на конкурентоспроможність на міжнародних ринках, експортний потенціал країни та створення нових робочих місць. «Зелені» трансформації дають можливість одночасного і гармонійного досягнення економічних, екологічних і соціальних цілей аграрного виробництва, слугують практичним інструментом досягнення цілей сталого розвитку. В контексті цього напряму природний капітал розглядається як фактор виробництва, як продуктивний капітал, відновлення

якого вимагає інвестицій; «зелені» види діяльності та екологічні інновації – як стимулятор структурної перебудови економіки. Тісний взаємозв'язок між економічною та екологічною політикою забезпечується шляхом використання таких інструментів як справедливе ціноутворення та оподаткування для стимулювання ресурсозбереження, введення більш жорстких, але стимулюючих екологічних стандартів і технічних регламентів, реформування системи субсидій сільськогосподарського виробника, впровадження розширеної системи індикаторів для оцінки результативності в зазначених напрямках [4].

Пріоритетною програмою розвитку України у сфері «зеленої економіки» є програма «ЕaP GREEN». «Екологізація економіки у країнах Східного партнерства» («ЕaP GREEN») – це велика регіональна програма, яку реалізовує Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН), ОЕСР, ЮНЕП та ЮНІДО і яка спрямована на сприяння шести країн Східного партнерства (СХП) Європейського Союзу: Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Республіці Молдова і Україні – до переходу на «зелену» економіку. Програму фінансує Європейська комісія, чотири організації-виконавці та інші донори.

Метою програми є перехід країн Східного партнерства (СП) на «зелену» модель розвитку та ведення бізнесу шляхом розмежування економічного зростання та деградації навколишнього середовища і виснаження ресурсів, зокрема:

1) інтеграції сталого споживання та виробництва (ССВ) в національні плани розвитку, законодавство та нормативну базу з метою створення надійної правової основи для розробки політики «зеленого» зростання відповідно до підходів Європейського Союзу;

2) заохочення використання стратегічної екологічної оцінки навколишнього середовища (СЕОС) і оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) як важливих інструментів планування економічного розвитку на принципах екологічної стійкості;

3) забезпечення переходу на «зелену» модель розвитку і ведення бізнесу шляхом адаптації та демонстрації переваг застосування практики і методів ССВ в окремих секторах економіки (обробної промисловості, сільському господарстві, будівництві).

Перехід на «зелену економіку» передбачає комплексні зміни у всіх секторах економіки. Первинний сектор, який охоплює сільське господарство, рибальство, лісову та добувну промисловість, вимагає найбільш радикальних змін, оскільки саме тут створюються продукти для задоволення первинних потреб людства. Сільське господарство має переорієнтуватися на виробництво органічної продукції (без використання хімічних добавок). Озеленення сільського господарства передбачає не лише виробництво органічної продукції, а й вирощування енергетичних культур та їх використання в енергетичних цілях. Крім того, переорієнтація агропромислового комплексу в напрямку «зеленої економіки» дозволить скоротити зростаюче безробіття у сільській місцевості,

перейти на екологічно чисте біопаливо, досягти незалежності від традиційних джерел енергії та скоротити витрати на їх постачання.

Вторинний сектор економіки, який охоплює промисловість та будівництво, найбільше потребує раціонального використання енергоресурсів. У контексті переходу на «зелену економіку» промисловість країни вимагає глибокої технологічної модернізації, оскільки виробничі потужності є базою для створення машин, устаткування та обладнання, які дозволять очистити виробництво та ефективно використовувати обмежені ресурси. До того ж «озеленення» економіки передбачає активізацію галузі з переробки відходів. Сьогодні відходи, з одного боку, несуть небачені загрози для навколишнього середовища, а з іншого – можуть бути використані для підвищення конкурентоспроможності виробництва, за рахунок скорочення витрат на сировину та їх повторного використання. Роль «зеленої економіки» в галузях промисловості України потребує подальшого ґрунтовного дослідження, оскільки розвинені країни на сучасному етапі формують політику неоіндустріального типу. Підвищення енергоефективності у будівництві є одним із перспективних напрямків, що сприятиме енергозбереженню, зменшенню шкідливих викидів і створенню нових робочих місць.

Третинний сектор є тією з'єднувальною ланкою між первинним і вторинним секторами, яка забезпечує реалізацію концепції «зеленої економіки». Такий сектор є ніби системою галузей виробництва та видів діяльності, які пов'язані з наданням послуг як населенню, так і бізнесу. Саме ця сфера охоплює проведення комплексних науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, створення бізнес-планів і програм, розробку енергоефективних технологій, які здатні забезпечити якісні зрушення у напрямку озеленення первинного та вторинного секторів. Створення екоінновацій дозволить удосконалити виробничі процеси, ефективно організувати бізнес за рахунок економії ресурсів, а також удосконалити комерціалізацію та впровадження чистих технологій.

Можна стверджувати, що в Україні необхідність розроблення та впровадження політики «зеленого» зростання була викликана потребою екологізації економіки країни. При цьому, як і в інших країнах Східного партнерства ЄС (СП), екологізація економіки в Україні відбувається в умовах структурної перебудови суспільного розвитку. Це означає, що розвиток ринкових відносин має орієнтуватися на постійне підтримання балансу між техногенним навантаженням на довкілля і здатністю середовища до самовідновлення, а держава повинна створити умови для реалізації таких стратегій. З метою розбудови і процвітання держави Україна може забезпечити «зелене» зростання виключно шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної реструктуризації виробництва, використання творчого потенціалу всіх членів суспільства.

Висновки. «Зелена» економіка ґрунтується на альтернативних джерелах енергії і палива, технології екологічно чистого виробництва, чистих технологіях у веденні сільського господарства, «зеленому будівництві», а також програмах

очищення повітря, води і ґрунту від забруднень, переробки та утилізації відходів і т.д. Багато вчених досліджують цю тему, розробляють нові концепції. Саме «зелена економіка» може стати джерелом розвитку України. Отже, перспективи створення зеленої економіки в Україні стають необхідними і цілком досяжними.

Список використаних джерел

1. EapGREEN:URL:http://www.greeneconomieseap.org/ru/resources/EaPGREEN_BR_UPDATE_2017_RUS_FINAL_WEB.pdf.
2. Ecologization of the economy in the EU Eastern Neighborhood countries. Retrieved from URL: <http://www.green-economies-eap.org/>.
3. Greening the economy in the EU Eastern Neighborhood countries. с.34. URL:http://www.greeneconomieseap.org/ru/resources/EaPGREEN_BR_UPDATE_2017_RUS_FINAL_WEB.pdf
4. Official site of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2016). *Dopovid pro zelenu transformatsiyu v Ukraini na osnovi pokaznykiv zelenoho zrostannya OESR* [Report on Green Transformation in Ukraine based on OECD Green Growth Indicators]. Retrieved from <http://www.me.gov.ua>.

Діана КУДИМА,*
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

РИНОК ПРАЦІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто основні характеристики ринку праці та особливості його регулювання. Вказано, що ринок праці – складний інститут ринкової економіки. Наголошено, що на функціонуванні ринку праці позначаються: структура економіки, професійний і кваліфікаційний склад робочої сили, інвестиційна політика, система оплати праці, традиції, що склались у трудовій сфері, система взаємовідносин між соціальними партнерами, інституційні чинники. Акцентовано, що ринок праці впливає на інші ринки через виробництво і споживання, стимулювання інвестиційного процесу та інші фактори.

Abstract. The article considers the main characteristics of the labor market and features of its regulation. It is indicated that the labor market is a complex institution of a market economy. It is emphasized that the functioning of the labor market is affected by: the structure of the economy, professional and qualification of the workforce, investment policy, wage system, traditions in the labor sphere, the system

* Науковий керівник: доктор філософії, асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності Томашук І.В.

of relations between social partners, institutional factors. It is emphasized that the labor market affects other markets through production and consumption, stimulating the investment process and other factors.

Вступ. Україна, як суверенна держава, знаходиться у стадії глибоких економічних реформ з метою побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Ринкова економіка формується і розвивається як органічна єдність багатьох ринків: землі, капіталу, товарів, послуг, робочої сили, тощо. Ринок праці є невід'ємною складовою частиною загальноекономічного ринкового механізму. Він характеризується як одне з найбільш складних соціально-економічних явищ суспільства, де відбиваються всі сторони його життєдіяльності, проявляється вся різноманітність його інтересів та протиріч. Тому процес його функціонування постійно знаходиться у колі зору держави, оскільки відтворення такого товару, як робоча сила – це відтворення трудових ресурсів і в цілому продуктивних сил суспільства [1; 3].

Перехід до ринкової економіки в Україні характеризується виникненням і посиленням ряду негативних тенденцій і, зокрема, зростанням безробіття та неефективної зайнятості, які зумовлюють падіння продуктивності праці. У зв'язку з цим виникає потреба здійснення активної політики в області зайнятості, яка включає в себе соціальний захист населення від безробіття на основі зростання зайнятості і підвищення за рахунок цього життєвого рівня населення.

Виклад основного матеріалу. Ринок праці посідає центральне місце серед інших ринків. Основу ринку становлять дві головні дійові особи: роботодавці та наймані працівники. Принципова різниця між ними полягає у відношенні їх до засобів виробництва. Власниками засобів виробництва є роботодавці, а особи, які не мають ні знарядь, ні предметів праці, але володіють здібностями до праці - це наймані працівники. Вони пропонують свою робочу силу за певну плату, а роботодавці представляють попит на неї та оплачують її [2; 3]. Отже, на ринку праці як і на інших ринках мають місце пропозиція, попит та ціна у вигляді заробітної плати.

Здебільшого ринок праці визначається як інститут або механізм, у якому покупці та продавці здійснюють процеси купівлі-продажу товару «робоча сила», вступаючи у відносини товарного обміну. Очевидно, що при визначенні поняття «ринку праці» багато уваги приділяється обміну через те, що ця сфера відіграє значну роль у системі суспільного виробництва і саме в ній відбуваються процеси купівлі-продажу товару. Крім того, на міркування вітчизняних дослідників суттєво впливає марксистська теорія. Адже, досліджуючи механізм функціонування ринкової економіки при капіталізмі, К. Маркс виходив з того, що робоча сила як «сукупність фізичних і духовних здібностей, якими володіє організм, жива особа - людина» є товаром, а виробничі відносини базуються на вільній купівлі-продажу робочої сили, де її оцінка коливається навколо вартості, приведеною формою якої є заробітна плата. «Споживання робочої сили, як і всякого іншого товару, писав він, здійснюється за межами ринку або сфери обігу» [1; 4].

Отже, він відносив поняття «ринок робочої сили» до сфери обміну. Це пояснювалось тим, що в період домонополістичного капіталізму задоволення попиту на робочу силу з боку підприємців і попиту на умови праці з боку працівників «купівля-продаж робочої сили» відбувались стихійно через одномоментні умови обміну, основою якого була матеріальна винагорода працівникові за працю певної кількості та якості.

Зараз змінилось ставлення до робочої сили і в підприємців, зокрема стосовно якості робочої сили: кваліфікації, професійної та загальноосвітньої підготовки, творчого ставлення до праці, високої якості роботи, а також стосовно соціальних гарантій тощо [2; 6]. Це змусило підприємців активно включитись у профпідготовку кадрів через авансування матеріальних витрат працівників на навчання та матеріальну підтримку тих, хто навчається, а також брати участь у формуванні фондів соціального страхування і т.п. Тож механізм ринку праці вийшов за межі процесу обміну робочої сили, пронизуючи й інші фази відтворення цього специфічного товару.

Отже, **ринок праці** як соціально-економічна категорія – це сфера відтворення специфічного виду товару «робоча сила», властивий розвиненим товарно-грошовим відносинам спосіб її включення в економічну систему. Це складне і динамічне явище, пов'язане як з макроекономічним, так і з мікроекономічним розвитком економіки. Це поняття виходить за межі традиційних уявлень і не обмежується поняттями «зайнятість» або «безробіття», які мають самостійне значення і лише частково характеризують ринок праці на даний період [1; 5]. Вивчення механізмів, інститутів, моделей, типів і сегментів ринку праці в українській економіці дасть змогу виявити ті змінні величини, які можуть перебувати під свідомим контролем або управлінням з боку центральної влади в тій реальній системі, в якій ми живемо.

Ринок праці є одним із типів ринків, класифікованих за економічним призначенням. Крім нього, найчастіше в економічній літературі виокремлюють ринок товарів і послуг та ринок капіталів. Наприклад, існує думка, що зазначені типи ринків неоднакові за своєю значущістю, й на чолі ринкової системи країни стоїть ринок капіталів.

З погляду макроекономічних підходів, ринок праці можна трактувати як:

- форму взаємозв'язку між найманими робітниками і власниками капіталу та засобів виробництва;
- систему економічних відносин, які виникають у процесі відтворення робочої сили;
- сферу формування попиту і пропозиції робочої сили;
- середовище накопичення, відтворення, реновації, використання людського капіталу;
- багатопланову сферу економічного і соціально-політичного життя суспільства з субординаційними зв'язками з навколишнім світом;
- систему суспільних відносин, пов'язаних з купівлею та продажем праці;
- механізм, що забезпечує узгодження ціни й умов праці між роботодавцями та найманими працівниками;

- механізм чи інститут взаємодії споживачів праці та її постачальників, тобто юридичних або фізичних осіб, з одного боку, і конкретних фізичних осіб, які мають фізичні й розумові здібності, професійні знання та навички [2; 5].

У наведених формулюваннях чітко простежуються два методологічних підходи до аналізу сутності ринку праці - діалектичний метод соціально-економічного аналізу явищ та функціональний метод.

У сучасній економічній літературі не існує однозначного трактування поняття ринку праці, як і ринку взагалі. Відповідно розглядають близькі за значенням поняття «ринок праці», «ринок робочої сили», «ринок трудових ресурсів», «ринок зайнятості».

Суб'єктами на ринку праці є покупець (роботодавець) робочої сили та її продавець (найманий працівник).

Роботодавець – наймач, який може бути представлений різними суб'єктами залежно від узаконеної структури відносин власності: громадські організації, товариства, колективні господарства, підприємства різних форм власності та організаційно-правових форм, індивідуальні наймачі тощо.

Наймани працівники - це вільні працездатні громадяни, які пропонують на ринку праці здатність виконувати суспільно корисну працю для забезпечення джерела існування та індивідуального відтворення.

На ринку праці особливого значення набуває такий суб'єкт, як держава, з притаманними їй відповідними функціями:

- забезпечення дії основних принципів функціонування ринку праці: рівності (правової, економічної, нормативної) сторін у відносинах «роботодавець - працівник»;
- зростання ефективності трудових відносин та раціональне використання трудових ресурсів;
- суспільне визнання унікальної цінності праці (використання людини за її фахом, кваліфікацією та з урахуванням набутого досвіду);
- забезпечення нормативно-правової бази функціонування ринку праці, а також ефективного державного контролю за дотриманням вимог законодавства;
- оптимізація соціальної, організаційної, функціональної та територіальної структур ринку праці;
- розвиток потужного внутрішнього ринку та забезпечення платоспроможності населення;
- формування системи забезпечення соціального захисту суб'єктів ринку праці в процесі економічних взаємовідносин між ними;
- підтримка розвитку професійних спілок, які діють на ринку праці [2; 4].

Об'єктом ринку праці є властивість виконувати суспільно корисну працю. Загальновідомо, що ефективне функціонування ринку праці в будь-якій країні можливе при дотриманні низки умов, а саме:

- повна самостійність і незалежність продавця та покупця робочої сили в поєднанні з їхньою економічною відповідальністю;

- відносини суб'єктів на ринку праці - це відносини договорів та угод між рівноправними партнерами, яким притаманний високий ступінь потенційної мобільності;

- функціонування ринку праці тим ефективніше, чим активніша конкуренція між власниками робочої сили за право зайняти робоче місце та роботодавців за залучення кваліфікованої робочої сили;

- існування балансу між робочими місцями, сукупною пропозицією робочої сили та грошовою масою заробітної плати;

- наймані працівники та роботодавці для захисту своїх інтересів можуть об'єднуватись у спілки, проте в одній спілці вони перебувати не можуть;

- активне виявлення ринкових мотивацій поведінки економічних суб'єктів на ринку праці [1; 3].

Крім того, для України умовою ефективного функціонування ринку праці є створення та розвиток ринку житла, недостатня розвинутість якого обмежує вільну трудову міграцію населення на теренах України.

Механізм функціонування ринку праці зможе забезпечити виконання окремих функцій, притаманних сучасній моделі ринку праці (табл.1).

Крім того, для ринку праці характерні додаткові функції:

- розміщення – визначає місце робочої сили відповідно до попиту; чим досконаліша система ринку праці, тим виразнішою є функція розміщення;

- селективна – полягає у виборі робочої сили відповідно до попиту та пропозиції, враховуючи професійно-кваліфікаційні характеристики робочої сили; найбільш суттєво ця функція виявляється на мікроекономічному рівні;

Таблиця 1

Основні функції сучасних моделей ринку праці

	<i>Основні характеристики</i>
I	• суспільного поділу праці - передбачає розмежування роботодавців і найманих працівників за професіями, спеціальностями та між галузями й регіонами;
II	• інформаційної - базується на забезпеченні учасників купівлі-продажу товару «робоча сила» інформацією щодо умов найму, рівня заробітної плати, якості робочої сили;
III	• посередницької - встановлює взаємозв'язок між роботодавцями і найманими працівниками для задоволення взаємних інтересів та потреб щодо вигідних умов купівлі-продажу робочої сили;
IV	• ціноутворювальної - забезпечує рівновагу між попитом та пропозицією робочої сили відповідно до чинного закону вартості;
V	• стимулюючої - передбачає стимулювання найманих працівників з метою підвищення якості робочої сили та її конкурентоспроможності на ринку праці;
VI	• регулюючої - впливає на формування пропорцій суспільного виробництва, розвиток регіонів, забезпечуючи при цьому територіальну та професійну мобільність робочої сили;
VII	• оздоровчої - сприяє підвищенню мотивації праці для збереження якісних характеристик суб'єктів ринку;
VIII	• соціальної - забезпечує можливість добору складнішої, вище оплачуваної, престижної роботи залежно від розвитку особистих здібностей і ділових якостей, професійної майстерності кадрів.

**Джерело: [2; 5]*

- розподільча – пов'язана з розподілом доходів робітників, виходячи із співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці;
- алокативна – передбачає розміщення робочої сили на принципах найбільш доцільного її використання;
- координаційна – характеризує координацію праці з метою досягнення найвищих кінцевих результатів;
- селективна – сприяє безпосередньому добору працівників;
- дистрибутивна – передбачає формування ціни праці з позицій її конкретного внеску в кінцеві результати роботи підприємства [1; 4].

Структурними ознаками класифікації ринків праці можуть бути територіальний, соціальний, професійний підходи; ланки суспільного виробництва; кількісне співвідношення покупців і продавців товару «робоча сила»; умови конкуренції; співвідношення попиту та пропозиції робочої сили.

У сучасних умовах без проведення ефективної політики зайнятості, без реформування ринку праці оздоровлення ситуації на ньому є неможливим.

Для покращення ситуації на ринку праці в Україні слід запровадити:

- механізм пільгового кредитування створення нових робочих місць на визначений термін та, відповідно, до кількості створених робочих місць;
- систему дотацій підприємцям на створення нових робочих місць;
- систему дієвих субсидій підприємцям на працевлаштування безробітних, перед усім із соціально вразливих верств населення та тих, хто не має роботи понад шість місяців;
- організацію короткострокових безкоштовних курсів, семінарів з правових основ підприємництва, бухгалтерського та податкового обліку, забезпечення безкоштовними методичними матеріалами;
- забезпечення консультативного, інформаційно-рекламного обслуговування новостворених підприємницьких структур, зокрема, включення до місцевих рекламно-інформаційних довідників безкоштовної юридичної консультації, інформації про державні та громадські установи, які працюють з підприємцями;
- сприяння об'єднанню підприємців у громадські організації, спілки для захисту своїх інтересів і здійснення спільних заходів;
- стимулювання розвитку фермерських господарств та інших підприємств, які займатимуться сільським господарством на професійній основі з використанням сучасних індустріальних технологій;
- законодавче врегулювання статусу і діяльності особистих селянських господарств, в основу визначення яких має закладатися не лише розмір, а й переважний напрям використання землі [1; 6];
- визначення прав членів домогосподарств на державний соціальний захист і допомогу, у т. ч. допомогу по безробіттю, з урахуванням демографічного складу сім'ї (чисельність працездатних осіб, дітей, людей похилого віку) та об'єктивних можливостей здати земельну ділянку в оренду (наявність підприємств, згодних взяти землю в оренду, розмір орендної плати); Кабінету Міністрів України

розробити механізми та віднайти необхідні фінансові ресурси для зацікавлення приватного інвестора у вкладенні коштів відповідно до визначених пріоритетів.

Висновок. Сучасний ринок праці потребує посилення керованості процесами, які відбуваються на ньому. На сьогодні практично відсутня прийнятна модель управління ринком праці та розвитком трудового потенціалу, позиція профспілок та громадських організацій не відіграє належної ролі у формуванні соціально-економічного партнерства, при якому має забезпечуватися відносний баланс інтересів усіх учасників ринку праці.

Перехід економіки України до ринкових умов господарювання потребує створення відповідної системи управління процесами на ринку праці. В Україні до цього часу не створена комплексна, скоординована та ефективна система управління ринком праці, яка б дозволила через дію існуючих та введення у практику нових ринкових механізмів відпрацювати еластичний та дієвий механізм досягнення ефективної зайнятості населення.

Список використаних джерел

1. Близнюк В.В. Ринок праці України та ризики його функціонування. *Економіка і прогнозування*. 2008. №1. С. 76-93.
2. Закон України «Про оплату праці». № 144 від 24 берез. 1995 р. Т. 8. 1997.
3. Іляш О.І. Ринок праці: теоретичні та методологічні підходи до дослідження. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2006. Вип. 1(3). С. 112-129.
4. Калина А.В., Котвицький А.А. Ринок праці. Київ : Знання України. 2010. 208 с.
5. Колот А.М., Грішнова О.А., Герасименко О.О. Економіка праці та соціально-трудова відносина : підручник. за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. К.: КНЕУ. 2009. 623с.
6. Tomashuk I. Current state and prospects of labor potential development of rural territories of Ukraine (on the example of Vinnytsia region). *The scientific heritage*. 2020. № 49. Vol. 6. P. 31-43.

Альона КУШНІР,*
студентка 3 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РИНКІВ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

***Анотація.** В статті проведено обґрунтування міжнародних аспектів формування ринків аграрної продукції, що дозволило виявити необхідність регулювання відносин між країнами для забезпечення динамічного та рівномірного руху продовольства у глобальній системі продовольчої безпеки. Виявлено роль провідних міжнародних організацій, що впливають на глобальне формування ринків аграрної продукції як чинників розвитку, регулювання та стимулювання економічних відносин. Доведено необхідність підтримувати сталий розвиток ринків аграрної продукції, що дозволить стабілізувати економічну, соціальну та екологічну ситуацію у світі через подолання наслідків пандемії COVID-19.*

***Abstract.** The article substantiates the international aspects of the formation of markets for agricultural products, which revealed the need to regulate relations between countries to ensure the dynamic and smooth movement of food in the global food security system. The role of leading international organizations influencing the global formation of agricultural markets as factors of development, regulation and stimulation of economic relations is revealed. The need to support the sustainable development of agricultural markets has been proven, which will stabilize the economic, social and environmental situation in the world by overcoming the effects of the COVID-19 pandemic.*

Вступ. Новітні тенденції світової економіки, потужне залучення природного капіталу, уповільнення темпів зростання міжнародної торгівлі формують необхідність становлення економіки замкнутого циклу. В умовах динамізації конкурентного середовища глобального агропромислового ринку актуалізуються питання продовольчої безпеки, з одного боку, та ефективної міжнародної торгівлі, з іншого. Сільське господарство є однією з найважливіших галузей матеріального виробництва більшості країн світу та відіграє значну роль у розвитку держави та вирішення продовольчих проблем.

Метою статті є дослідження перспектив розвитку вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції на основі застосування практики світового досвіду реалізації конкурентної політики держави щодо формування сучасних підходів регулювання міжнародної торгівлі.

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Сахно А.А.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання галузей сільського господарства та харчової промисловості є важливим елементом створення сприятливих економічних умов для розвитку конкурентного середовища на ринку агропродовольства. Ефективність економічних реформ більшою мірою залежить від економічно обґрунтованої державної системи регулювання конкурентних відносин між учасниками ринку. Конкурентна політика держави повинна враховувати структуру та результативність ринку, попит та пропозицію, що існують в межах ринку, та поведінку суб'єктів господарювання.

Для підвищення рівня результативності та повної реалізації економічного потенціалу ринку необхідно розробити заходи конкурентної політики з боку держави, що будуть спрямовані на стимулювання та заохочення конкуренції серед учасників ринку відповідно до сучасних економічних умов. Варто зазначити, що на окремих сегментах ринку спостерігається високий рівень монополізму та концентрації суб'єктів господарювання, тому актуальним є застосування антимонопольних заходів [1, с. 31]. У процесі реалізації конкурентної політики держави важливим етапом є прийняття та виконання державних цільових програм відповідної спрямованості, що передбачають визначені на певний термін плани відповідних заходів.

У питаннях реалізації конкурентної політики найважливішу роль відіграє Європейська Комісія, яка є інституцією наднаціонального рівня. Якщо Європейська Рада й Рада ЄС перш за все повинні захищати національні інтереси, то Європейська Комісія покликана захищати інтереси інтеграції. Найбільш вагомими є повноваження Комісії в галузях, в яких держави-члени передали ЄС значну частку своєї компетенції. Це стосується, зокрема, антимонопольного законодавства. Головну роль у правовому забезпеченні конкурентної політики відіграє Рада міністрів, яка має право приймати нормативні акти з питань захисту конкуренції та Європейська Комісія, яка є головним виконавчим органом у сфері конкуренції.

Згідно зі статтею 101 Договору про функціонування ЄС угоди між суб'єктами господарювання, рішення об'єднань суб'єктів господарювання та узгоджені практики, що можуть вплинути на торгівлю між державами-членами, метою яких є перешкоджання, обмеження чи спотворення конкуренції на внутрішньому ринку, забороняються як несумісні з внутрішнім ринком. До них належать рішення, які:

- прямо або опосередковано встановлюють ціни на купівлю, продаж чи будь-які інші торгівельні умови;
- обмежують або контролюють виробництво, ринки, технічний розвиток або інвестиції; ділять ринки або джерела постачання;
- застосовують неоднакові умови в еквівалентних правочинах з іншими торговими сторонами, створюючи цим невігідні для них умови конкуренції;
- зумовлюють укладання договорів прийняттям іншими сторонами додаткових зобов'язань, які за своєю суттю або згідно з торгівельними звичаями не пов'язані з предметом цих договорів [1, с. 32-33].

Економічна діяльність та конкурентні відносини суб'єктів господарювання

на агропродовольчому ринку регулюються конкурентним законодавством ЄС. Спільна сільськогосподарська політика є інтегрованою системою заходів, завдяки яким забезпечується підтримка цін на аграрну продукцію та надаються субсидії на виробництво сільськогосподарських товарів з урахуванням специфіки розвитку конкуренції в аграрному секторі. Основні цілі Спільної аграрної політики були закріплені у статті 39 установчого Римського договору про створення ЄС та залишаються незмінними досі, зокрема це:

- 1) підвищення продуктивності аграрного сектору шляхом сприяння технічному прогресу;
- 2) забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва;
- 3) забезпечення прийняттого рівня життя для зайнятих у сільському господарстві, зокрема, через збільшення їхніх доходів;
- 4) стабілізація ринків агропродовольчої продукції, захист виробників і споживачів від зовнішніх чинників;
- 5) гарантування забезпечення населення країн-членів Співтовариства якісним продовольством за рахунок власного виробництва сільськогосподарської продукції;

б) забезпечення населення продовольчою продукцією за доступними цінами [1, с. 33]. У глобальній економіці постійно зростає роль торгівлі між країнами, яка, з одного боку, збільшує прибутковість бізнесу, а з іншого – задовольняє потреби споживачів у необхідних товарах і послугах. Як результат, кожна держава, що виступає суб'єктом зовнішньоекономічних відносин, досягає конкретних цілей. У випадку продукції сільського господарства певні країни вивозять надлишок з вироблених обсягів, а решта – компенсують нестачу на внутрішньому ринку за рахунок імпорту [2, с. 75].

Для упорядкування та уніфікації зовнішньоторговельних відносин створені кілька впливових міжнародних організацій, основні функції яких полягають у системному регулюванні багатосторонньої експортно-імпоротної діяльності між країнами. Зараз такими організаціями є Світова Організація Торгівлі (СОТ), Міжнародна конференція з торгівлі і розвитку ООН (ЮНКТАД), Міжнародний торговельний центр (МТЦ) та Комісія ООН з прав міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ).

СОТ є найбільш впливовою в цьому переліку, виступаючи, по суті, єдиним глобальним регулятором міжнародних торгових відносин, її створення та діяльність можна вважати по-справжньому знаковою подією для світової торгівлі, починаючи з другої половини ХХ ст. Якщо не заглиблюватись у складну структуру функціонування СОТ, варто відзначити прийняті нею фундаментальні принципи, що слугують основою глобальної системи торгівлі [2, с. 75]:

1. Недискримінація. Країни не повинні проводити дискримінаційну політику серед своїх торгових партнерів, а також продукції власного чи іноземного виробництва.

2. Більша відкритість. Стосується зниження торгових бар'єрів, таких як митні платежі, квотування та заборона імпорту, що в підсумку стимулюватиме розвиток експортно-імпортової діяльності.

3. Передбачуваність і прозорість. Іноземні партнери повинні бути впевнені у відсутності торгових бар'єрів або неможливості різкої зміни умов здійснення торгівлі. Така стабільність стимулює ділову активність та надає широкі перспективи для довгострокового планування.

4. Підвищення конкурентоспроможності. Передбачає уникнення застосування «нечесних заходів», зокрема експортних субсидій та демпінгування. З іншого боку, розглядаються можливості для держав компенсувати шкоду від недобросовісної конкуренції, встановлюючи додаткові імпортові мита.

5. Додаткові переваги для країн, що розвиваються. Виходячи з того, що понад три чверті членів СОТ є країнами, що розвиваються або мають перехідну економіку, їм надається більше часу на адаптацію до нових умов і досягнення структурної гнучкості. Разом із тим застосовуються й особливі привілеї.

6. Захист навколишнього середовища. В рамках угод дозволяється здійснення заходів не лише для збереження різноманіття рослин і тварин, а й охорони громадського здоров'я. Але вони повинні однаково стосуватись і національних, і зарубіжних підприємств. Звертається увага на те, що країни не мають за рахунок цих вимог приховувати проведення протекціоністської політики [3].

ЮНКТАД диверсифікує економіку країн, роблячи її менш залежною від товарів, впливу фінансової нестабільності і боргових зобов'язань, сприяє розвитку підприємництва та інновацій, допомагає захищати права споживачів, стримує заходи, що мають на меті обмежити конкуренцію, полегшує адаптацію в процесі зміни клімату та слідує за більш ефективним використанням природних ресурсів. Ця організація у співпраці з іншими структурними підрозділами Організації Об'єднаних Націй оцінює прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку на період до 2030 року. Хоча ЮНКТАД здебільшого співпрацює з урядами держав, має переконання важливості взаємодії на рівні приватного сектору і громадянського суспільства [4].

По своїй суті ЮНКТАД є постійним міжурядовим органом ООН, що об'єднує 194 країни-члени, в тому числі й Україну, маючи на меті процвітання для всіх. Останніми роками вона фокусувала свою увагу на вивченні зв'язків між торгівлею, інвестиціями, технологіями та розвитком підприємств, просувала «позитивний порядок денний» у торгових переговорах для країн, що розвиваються, допомагаючи їм конструктивніше формулювати свою позицію. Загалом ЮНКТАД вдалося розширити та диверсифікувати роботу по всіх ключових напрямках діяльності, в тому числі міжнародних інвестиціях, коли до її складу приєднався Центр ООН з транснаціональних корпорацій.

МТЦ – спільний орган, утворений Світовою організацією торгівлі та Організацією Об'єднаних Націй, що перебуває в структурі ЮНКТАД. Сюди входять країни, що є членами СОТ і ЮНКТАД.

Ключовою метою діяльності Міжнародного Торговельного Центру слугує нівелювання однотипних функцій СОТ і ЮНКТАД, надаючи при цьому підтримку країнам, що розвиваються або мають перехідну економіку. МТЦ реалізує свої повноваження шляхом стимулювання експорту країн-членів, інформування про перспективи розвитку ринків різноманітних груп товарів, навчання працівників державного сектору, підприємців і науковців технології проведення експортно-імпортних операцій, здійснення наукових досліджень важливих аспектів зовнішньої торгівлі на рівні малих та середніх підприємств. Усі ці заходи адресуються малим і середнім підприємствам для підтримки їх інтернаціоналізації. Його діяльність підпорядковується принципу «впливу торгівлі для добробуту». Як результат, у країнах, що розвиваються, зростає загальний рівень доходів, створюються нові робочі місця, в першу чергу для жінок, молоді та бідних верств населення. Керуючись важливістю міжгалузевого та скоординованого підходу у процесі діяльності, МТЦ, крім підтримки від урядів, співпрацює з регіональними асоціаціями, банками, неурядовими та міжнародними організаціями [5].

ЮНСІТРАЛ підтримує цілі сталого розвитку і верховенство права на національному та міжнародному рівні. На відміну від раніше охарактеризованих організацій, у ЮНСІТРАЛ інший підхід до надання членства. До її складу входять шістдесят держав-членів, які мають репрезентувати різні географічні регіони світу та їх економічні й правові системи. Члени Комісії обираються на шість років, у половини з них термін перебування у складі завершується через кожні три роки [6].

Слід зазначити, що формування ринків агропродукції здійснюється виходячи з наслідків пандемії COVID-19, де головним чинником їх подолання є певна деурбанізація великих міст. Поступове розселення мешканців міст дозволить не тільки повернути певну частину населення до сільських регіонів, а й сформує нові вимоги щодо сільської інфраструктури, соціального статусу на селі, розвитку сільського підприємництва тощо.

Висновки. Отже, світовий досвід реалізації конкурентної політики, зокрема досвід країн ЄС, є особливо актуальним. Розроблення та реалізація конкурентної політики має здійснюватися з урахуванням ключових норм та правил конкурентного законодавства ЄС інтеграції аграрного сектору національної економіки до економічної системи ЄС. Світова система торгівлі досягає стабілізації й упорядкованості за рахунок регулювання її низкою організацій, серед яких особливо виділяються СОТ, ЮНКТАД, МТЦ та ЮНСІТРАЛ.

Головною метою їх діяльності є покращення доступу до ринків для всіх країн-учасниць, надання певних пільг та преференцій разом з інформаційно-консультаційною підтримкою. Водночас розподіл функцій і напрямів діяльності може залежати від необхідності удосконалення загальноекономічного або правового стану, стосуватися країн з різним рівнем економічного розвитку, окремої сфери світового господарства або обмеженого кола підприємницьких структур. Торгівля агропромисловою продукцією посідає одне з основних місць

у структурі глобальної економіки, зазнаючи окремого регулювання, адже стосується задоволення базових потреб людини у продуктах харчування. Розвиток аграрних ринків є основою економічного піднесення на соціальному та екологічному рівнях через розвиток нових підходів у міжнародних відносинах шляхом соціалізації сільського підприємництва під час долаття пандемії COVID-19.

Список використаних джерел

1. Калініченко Б.В. Світовий досвід реалізації конкурентної політики держави на ринку агропродовольства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 21(2). С. 31-34.
2. Духницький Б.В. Основні аспекти регулювання міжнародної торгівлі агропродовольчою продукцією. Економіка АПК. 2019. № 4. С. 74-80.
3. Статистичні дані щодо обсягів світової торгівлі в розрізі країн та галузей /Світова організація торгівлі. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/merch_trade_statistics_e.htm. (дата звернення: 17.05.2021).
4. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>.
5. International Trade Centre. URL: <http://www.intracen.org>.
6. United Nations Commission on International Trade Law. URL: <https://uncitral.un.org>

Яніслава ЛУЦЕНКО,*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У даній статті проаналізовано вплив зовнішніх факторів на організацію ефективного функціонування суб'єкта діяльності. Вказано, що динамічність зовнішнього середовища, диверсифікованість та взаємозв'язок його факторів перешкоджають точному і одночасному врахуванню усіх можливих наслідків постійного впливу на різноманітну діяльність підприємства. Здійснено аналіз впливу зовнішнього середовища як засобу, за допомогою якого керівник може передбачити та оцінити вплив різних факторів на суб'єкт діяльності. Було виявлено, що аналіз впливу зовнішнього середовища дозволяє приймати максимально ефективні управлінські рішення. Надано

* Науковий керівник: доктор філософії, асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності Томашук І.В.

характеристику видам зовнішнього середовища підприємства, на основі чого було здійснено пошук ефективних моделей зовнішнього менеджменту підприємства.

***Abstract.** This article analyzes the influence of external factors on the organization of the effective functioning of the business entity. It is stated that the dynamism of the external environment, diversification and the relationship of its factors prevent accurate and simultaneous consideration of all possible consequences of the constant impact on the various activities of the enterprise. An analysis of the impact of the external environment as a means by which the manager can predict and assess the impact of various factors on the entity. It was found that the analysis of the impact of the external environment allows you to make the most effective management decisions. The characteristics of the types of external environment of the enterprise are given, on the basis of which the search for effective models of external management of the enterprise was carried out.*

Вступ. Сучасне зовнішнє середовище підприємств характеризується надзвичайно високим рівнем складності, динамізму та невизначеності. Здатність пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі – основна умова в бізнесі й інших сферах життєдіяльності. Більше того, у зростаючому числі випадків – це умова виживання та розвитку. Підприємства повинні, з одного боку, постійно усвідомлювати новий характер змін у довкіллі й ефективно на них реагувати.

З другого боку, необхідно мати на увазі, що самі підприємства генерують зміни в зовнішньому середовищі, випускаючи нові, наприклад, види товарів і послуг, використовуючи новий вигляд сировини, матеріалів, енергії, устаткування, технологій. Будь-яка організація, підприємство є відкритою системою, яка знаходиться у постійній взаємодії із тими чи іншими елементами зовнішнього середовища [1; 3]. Дослідженню зовнішнього середовища слід приділяти належну увагу, оскільки воно обумовлює рівень визначеності, в умовах якого приймаються управлінські рішення.

Мета статті – здійснити оцінку впливу зовнішнього середовища на господарську діяльність підприємства.

Виклад основного матеріалу. Зовнішнє середовища в Україні є складним і нестабільним. Бідність більшості населення, протистояння законодавчої та виконавчої влад, часті зміни уряду, велика кількість і слабкість політичних партій, незавершена суперечлива приватизація, залежність від інших країн в енергоносіях, поглиблення економічної кризи, вкрай несприятлива екологія, великий рівень безробіття, значна тіньова економіка, знецінення моральних якостей – усе це надзвичайно ускладнює політичний і бізнесовий менеджмент [1; 4]. Зміни, що постійно відбуваються в зовнішньому середовищі, змушують змінюватися й організації. Політичні партії, зокрема, змінюють свої політичні лозунги, своїх лідерів, уточнюють свої програми, вишукують нові форми роботи в масах, утворюють політичні блоки, коаліції, модернізують організаційну структуру тощо. Бізнесові організації припиняють випуск старої продукції й

освоюють виготовлення нової, шукають нових споживачів на ринку, використовують нові технологічні процеси, розділяються на дрібніші організації, або ж, навпаки, зливаються з іншими, виходять на ринки інших країн чи припиняють діяльність на них.

Зовнішнє середовище є однією з важливих характеристик організації та представляє собою всі фактори, які знаходяться поза її межами. Існує кілька підходів до аналізу організаційного середовища: сканування як частина стратегічного планування (Дж. Морган), аналіз зацікавлених груп (Д. Брайсон), визначення найбільш значущих елементів (М. Мескон) [3], «конфігураційний» підхід, SWOT-аналіз (К. Андрюс).

Варто зазначити, що існує два види середовищ функціонування підприємств, характеристику яким було надано в табл.1.

Таблиця 1

Види середовищ функціонування підприємств

Види	Характеристика
Внутрішнє	• Повністю підконтрольне власнику та керівникам, яке включає усі види внутрішніх ланок підприємства та взаємозв'язків між ними
Зовнішнє	• Сукупність господарських суб'єктів, економічних, суспільних і природних умов, національних та міжнародних структур та інших зовнішніх відносно підприємства умов та чинників.

**Джерело: сформовано за даними [2]*

Залежно від характеру впливу, зовнішнє середовище поділяють на середовище прямої та опосередкованої дії. Вплив суб'єктів зовнішнього середовища на організації є потужним і різновекторним, що зумовлює необхідність своєчасного виявлення й оперативного реагування на них, щоб уникнути небезпеки або швидше за конкурентів скористатися новими можливостями [1].

Динамічність зовнішнього середовища, диверсифікованість та взаємозв'язок його факторів перешкоджають точному і одночасному врахуванню усіх можливих наслідків постійного впливу на різноманітну діяльність підприємства. Своєчасній і об'єктивній оцінці явищ, процесів і тенденцій, що відбуваються у зовнішньому середовищі, стає на заваді також відсутність необхідного обсягу достовірної інформації.

Зважаючи на це, керівники підприємств мають обмежувати спектр зовнішніх чинників, що повинні враховуватися, віддавати перевагу тим із них, які найістотніше впливають на результати діяльності. Досягненню цієї мети багато в чому сприяє вірна ідентифікація мікросередовища підприємства і діючих у ньому факторів [4].

Варто зауважити, що менеджерам при оцінці впливу зовнішнього середовища на підприємство потрібно враховувати наступні фактори (рис.1).

Розглянемо кожен із даних факторів.

Постачальники ресурсів. Ними є різні суб'єкти господарювання, що забезпечують підприємство необхідними йому матеріально-технічними,

трудовами та інформаційними ресурсами. Кожне виробниче підприємство має ретельно стежити за динамікою цін на об'єкти постачання, регулярністю постачань ресурсів, необхідних для виконання виробничої програми. В іншому разі можуть швидко з'явитися проблеми з виробництвом та збутом виготовленої продукції, а в перспективі – виникає загроза втрати набутого роками іміджу підприємства і прихильності до нього постійних партнерів та клієнтів. Тому сучасні компанії дуже прискіпливо ставляться до вибору постачальників (особливо якщо є альтернативи), але прагнуть при цьому підтримувати довготривалі стосунки із тими з них, які працюють з урахуванням спільних інтересів [1; 3]. Про великий вплив постачальників на діяльність підприємств свідчить результат міжнародних санкцій по відношенню до країн агресорів, наприклад вплив обмежень торгових відносин.

Посередники. Це ті фірми, організації або окремі фізичні особи (підприємці), котрі допомагають виробникам у реалізації їх товарів на відповідних ринках. До них відносяться торгові посередники, фірми-спеціалісти з організації товарообігу (включаючи транспортні підприємства, складську мережу), агентства з надання маркетингових послуг (спеціальних досліджень, консалтингових, реклами тощо), а також кредитно-фінансові установи комерційної спрямованості (комерційні банки, страхові компанії).

Плідна співпраця із посередниками може допомогти підприємству завоювати міцні ринкові позиції, ефективно працювати і розвиватись, а невдалий вибір посередників, які лише «накручують» ціну на товар, а не дбають про його ефективний збут, може довести фірму до банкрутства. Зокрема, у перехідний період в Україні посередники дуже часто паразитували на великих підприємствах-виробниках, висмоктуючи із них обігові кошти (хоч, на жаль, у багатьох випадках це були свідомі дії обох сторін) [2; 4].

Споживачі. Товаровиробники мусять ретельно і постійно вивчати своїх клієнтів (споживачів продукції, послуг) для того, щоб відстежувати кон'юнктуру ринку та оперативно реагувати на її зміни.

Рис.1. Фактори впливу

**Джерело: сформовано за даними [4]*

При цьому варто зазначити, що такий моніторинг має здійснюватись на

різних клієнтурних ринках (табл. 2).

Таблиця 2

Клієнтурні ринки

Види	Основні характеристики
Споживчий	– товари і послуги для особистого споживання
Виробників	– продукція виробничо-технічного призначення
Проміжних продавців	– товари для перепродажу з метою одержання певного зиску
Державних та різних комерційних структур	– оптових та дрібнооптових покупців
Світовий	– що охоплює усі раніше перелічені типи клієнтури ринків.

**Джерело: сформовано за даними [5]*

В умовах насиченості ринку важливо цілеспрямовано докладати зусилля для того, щоб знайти і зберегти свого споживача. Тому багато фірм, особливо малих чи середніх, відшукують все нові і нові способи звернути на себе увагу потенційних клієнтів, зробити свої послуги чи товари привабливішими для них. Тут і різноманітні акції, і гнучкі системи знижок, і гарантійне післяпродажне обслуговування і багато чого іншого.

Конкуренти. Комерційного успіху на внутрішньому та зовнішньому ринках досягає, як правило, той господарюючий суб'єкт, котрий всебічно і систематично вивчає своїх конкурентів, пропонує покупцям конкурентоспроможну продукцію [1].

Причому вирішальне значення має розробка і дотримання певної ринкової стратегії і тактики з урахуванням багатьох чинників, які впливають безпосередньо на рівень і ступінь жорсткості конкуренції. Конкурентні «війни» іноді тягнуться роками, як це має місце між компаніями «Кока-кола» та «Пепсіко», а іноді призводять до остаточної втрати ринкових позицій навіть на внутрішньому ринку, що характерно для значної кількості українських підприємств [2; 4]. Але слід зауважити, що в деяких випадках конкуренти можуть стати партнерами і тим самим значно підвищити свою конкурентоспроможність.

Значний безпосередній вплив на діяльність підприємств мають так звані «контактні аудиторії», до яких належать:

- 1) державні органи управління, що чинять дії регулюючого характеру і впливають безпосередньо на рівень і ступінь жорсткості конкуренції;
- 2) засоби масової інформації (ЗМІ). Вони можуть розміщувати статті-замовлення щодо тих чи інших аспектів діяльності організації чи її представника;
- 3) місцеве населення, яке може відчувати на собі негативний вплив підприємства (шум, забруднення довкілля тощо), а тому перешкоджати його діяльності, а може і підтримувати – у випадку, коли підприємство створює нові робочі місця, справно сплачує податки, бере участь у добродійних заходах [3; 4].

Як видно з табл. 3, для аналізу факторів впливу зовнішнього середовища підприємства застосовуються різноманітні методи. Вибір методу ґрунтується на категорії групи факторів впливу, вихідної інформації, яке має підприємство, а також на результатах, що очікуються отримати в ході дослідження.

Методи оцінки зовнішнього середовища підприємства

Група факторів	Група факторів
Макросередовище	PEST-аналіз; SWOT-аналіз; метод «5x5» А.Х. Мескома; матриця «Ймовірність посилення фактора – вплив фактора на організацію» Дж.Х. Вілсона; аналіз впливів та перехресних впливів; матриця фірми «Єврокіп»; прогностичні; експертні, статистичні, економіко-математичні
Мікросередовище	SWOT-аналіз; прогностичні, експертні, статистичні, економіко-математичні; сценарний аналіз; матриця «Ймовірність посилення фактора – вплив фактора на організацію» Дж.Х. Вілсона; матриця можливостей та матриця загроз; аналіз впливів та перехресних впливів; матриця фірми «Єврокіп»; експертні методи; метод «поля сил»
Конкуренти	побудова карти стратегічних груп; концепція рушійних сил; модель п'яти сил за Портером; побудова конкурентного профілю

**Джерело: сформовано за даними [1]*

У макросередовищі, яке оточує підприємство, діє значно більша кількість факторів, ніж у мікросередовищі. Їм притаманний високий рівень варіативності, невизначеності та непередбачуваності, що зумовлено їхньою опосередкованою дією на суб'єкти господарювання. До основних факторів макросередовища відносять економічні, політичні, соціокультурні, науково-технологічні, природнокліматичні, демографічні тощо.

При зміні факторів зовнішнього середовища перед окремою організацією відкриваються нові можливості чи створюються додаткові труднощі (загрози). Тому організація повинна вміти передбачати можливості і загрози, що виходять із зовнішнього середовища [2; 4].

Для стратегічного дослідження зовнішнього середовища застосовується SWOT-аналіз, що проводиться як індивідуально, так і в групах. Метод SWOT дозволяє встановити лінії зв'язку між зовнішніми можливостями і загрозами та сильними і слабкими сторонами фірми. Така робота спрямована на те, щоб стратегія фірми якнайкраще поєднувала зовнішню ситуацію (можливості і загрози) з потенціалом фірми (сильними і слабкими сторонами) [4; 5].

Метод «Перелік з чотирьох питань» включає основні критерії оцінки впливу кожного значущого фактора зовнішнього середовища на майбутнє організації:

1. Як (позитивно або негативно) даний фактор може вплинути на положення організації?
2. Яка ймовірність посилення цього фактора, чи можна буде його простежити?
3. Наскільки великий буде вплив фактора на організацію?
4. Коли вплив цього фактора на організацію може ослабнути? Найближчим часом? У середньостроковому періоді? Через тривалий час?

PEST-аналіз – це аналіз чотирьох груп факторів макросередовища. PEST – це аббревіатура чотирьох англійських слів: P – Policy – політика, E – Economy –

економіка, S – Society – суспільство (соціум), T – Technology – технологія. За допомогою цього методу проводиться аналіз чотирьох указаних груп факторів. Таким чином, базуючись на різних видах аналізу впливу зовнішніх факторів на структуру підприємства, стає можливим проаналізувати сильні та слабкі сторони, та на основі аналізу модернізувати ту чи іншу систему, або кардинально змінити [2; 5].

У процесі менеджменту розвиток підприємства багато в чому визначається особовими та професійними якостями самого керівника підприємства, ступенем усвідомлення ним необхідності вчитися самому та сприяти навчанню інших, щоб відповідати середовищу, яке постійно змінюється.

Аналіз впливу зовнішнього середовища є насамперед засобом, що допомагає керівнику побачити, передбачити та оцінити в достатньо конкретному значенні вплив різних факторів на організацію, та базуючись на цій інформації, приймати максимально ефективний вид менеджменту [3].

Висновок. Зовнішнє середовище підприємства включає в себе багато факторів макросередовища підприємства, що мають вплив на економічну стійкість підприємства. Дослідити динаміку та характер впливу на підприємство того чи іншого фактора зовнішнього середовища можна за допомогою різноманітних методів, урахувавши особливості діяльності підприємства. Метод кореляційного аналізу дає змогу отримати інформацію про характер та тісноту зв'язку між обраними об'єктами, визначити ступінь впливу кожного фактора на досліджуване явище. Крім того, даний метод характеризується високою точністю отриманих результатів. Перевагою застосування PEST-аналізу є можливість виокремити можливості та загрози впливу факторів зовнішнього середовища на підприємство, а також оцінити ступінь вірогідності їх настання та значущості для конкретного підприємства, що на основі отриманих результатів дає змогу сформулювати відповідні управлінські рішення.

Список використаних джерел

1. Блажкун О.Ю., Тимошенко О.Ю. Шляхи вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2016. Вип. 10. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22418/1/1_9_Blazhkun.pdf (дата звернення: 15.03.2020).
2. Білоусько Т.Ю. Зовнішній моніторинг організації в конкурентному середовищі. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 7. С. 55–64.
3. Ганін В.І., Борох С.В. Стратегічні аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. № 3. С. 162–169.
4. Комаренко І.С. Методичні підходи оцінки впливу зовнішнього середовища на фірмову конкурентоздатність підприємств харчової промисловості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Економіка»*.

2012. Т. 189. Вип. 117. С. 97-103.

5. Лаврик О.Л., Котляр К.О. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. № 4. С. 200-205.

6. Гончарук І.В., Браніцький Ю.Ю., Томашук І.В. Основні аспекти ефективного формування і використання ресурсного потенціалу у сільськогосподарських підприємствах (на прикладі Уладово-Люлинецької ДСС ІБК НААН України». *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. №10(26). С. 54-68.

Вікторія ПЕТРЕНКО*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ НАДАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

***Анотація.** В статті визначено тенденції інформатизації державного управління, напрями та форми використання сучасних інформаційних ресурсів у державному управлінні. Проаналізовано підходи до вдосконалення механізму надання адміністративних послуг шляхом їх цифровізації. Надано перелік базових державних послуг для громадян та бізнесу, які повинні надаватись у цифровому вигляді в країнах Європейської співдружності. Наведено коротку характеристику особливостей електронного врядування в таких країнах, як Польща, Німеччина, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Австрія. Окреслено орієнтири використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні в Україні у найближчі роки. Розглянуто історію запровадження електронного врядування в Україні.*

***Abstract.** The article identifies trends in informatization of public administration, directions and forms of use of modern information resources in public administration. Approaches to improving the mechanism of providing administrative services through their digitization are analyzed. A list of basic public services for citizens and businesses that should be provided in digital form in the countries of the European Community. A brief description of the features of e-government in countries such as Poland, Germany, Finland, Norway, Sweden, Austria. The guidelines for the use of information technology in public administration in Ukraine in the coming years are outlined. The history of introduction of e-government in Ukraine is considered.*

* Науковий керівник: асистент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Бахарєва Я.В.

Вступ. В умовах глобальної цифровізації усіх сфер суспільної діяльності одним з пріоритетних напрямів державної політики стало впровадження новітніх інформаційних технологій практично у всіх напрямках надання адміністративних послуг громадянам країни. У зв'язку з цим, до пріоритетних завдань держави належить формування та розвиток інформаційної інфраструктури на державному рівні, вдосконалення системи електронного урядування.

Використання досягнень інформаційно-комунікаційних технологій у сфері публічного адміністрування розглядається як необхідний компонент на шляху до розвитку електронного урядування. Стан надання адміністративних послуг в електронній формі за останнє десятиліття характеризується певними зрушеннями. На даний момент новації українського законодавства свідчать про підвищення уваги держави до формування інформаційного суспільства в Україні. Однак розвиток електронного урядування в Україні, у тому числі надання адміністративних послуг в електронній формі, стримується наявністю великої кількості проблем правового, організаційного, а також матеріально-технічного характеру.

Метою статті є дослідження сучасного стану та тенденцій використання сучасних інформаційних технологій в публічному адмініструванні в Україні та в європейських країнах.

Виклад основного матеріалу. Сама система публічного управління має адаптуватися до реалій інформаційного суспільства, за якого кожен громадянин може створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися інформацією та знаннями, використовувати інформаційні технології для розширення можливостей реалізації власного потенціалу, сприяти суспільному і особистісному розвитку, підвищувати якість життя та створювати умови для відкритого і прозорого публічного управління [8, с. 1].

Інформаційна технологія – це комплекс взаємозалежних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації роботи з обробки й збереження інформації; обчислювальну техніку і методи організації взаємодії між персоналом та виробничим устаткуванням, а також пов'язані з цим технічні, економічні і соціальні проблеми [7, с. 18].

В умовах глобалізації та розбудови інформаційного суспільства традиційні способи взаємодії органів державної влади з органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами стають недостатньо ефективними. Для створення нових, більш зручних методів доступу до інформації та адміністративних послуг дедалі частіше застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

20 вересня 2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 649-р було схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні до 2020 року [11], в якій визначено, що електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого

самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [11]. Але, якщо простіше, то це обмін інформацією онлайн та надання послуг громадянам, бізнесменам і урядовим агенціям [5].

Метою створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд» є забезпечення відкритості діяльності органів державної влади та реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами, підвищення ефективності діяльності органів державної влади всіх рівнів [11, с. 23]. Електронний уряд представлений трьома складовими: громадяни, бізнес та держава. Всі ці компоненти взаємодіють між собою [4].

Важливою складовою електронного уряду є державний портал з єдиним входом для громадян та представників бізнесу, в якому вони мають можливість сформулювати державі запит. Та для взаємодії з системою користувачам потрібен певний спосіб, щоб підтвердити свою особу (ідентифікувати) та не дати злочинцям змогу підробити верифікацію. Тому при вході на державні сайти користувач може ідентифікуватися трьома способами, що наведені в табл. 1 [1].

Таблиця 1

Способи верифікації користувачів

Спосіб верифікації	Визначення	Складність використання	Безпечність
ЕЦП (електронний цифровий підпис)	Вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати особу, що використовує підпис.	Середня	Висока
BankID	Спосіб верифікації громадян через українські банки для надання адміністративних послуг через Інтернет. Зараз в Україні інтегруються ПриватБанк та Ощадбанк, згодом список розшириться за рахунок інших великих банків.	Низька	Висока
MobileID	Сервіс, який дозволяє абоненту використовувати свій мобільний телефон зі встановленою у ньому SIM-картою як засіб для безпечної електронної ідентифікації. Окрім доступу до державних послуг в онлайн-режимі, надає можливість підписувати будь-які документи, підтверджувати банківські та інші онлайн-транзакції, за допомогою введення лише PIN-коду свого MobileID.	Середня	Висока

*Джерело: [1]

Оскільки Україна розбудовує власну систему електронного урядування за прикладом країн, які є передовими у цій галузі, доцільно розглянути їх досвід

впровадження електронних державних послуг. Історія розвитку інформаційних технологій в публічному адмініструванні європейських країн та їх коротка характеристика наведено в табл. 2 [1].

Таблиця 2

Електронне урядування в Європейських країнах

Країна	Загальна характеристика електронного урядування
Фінляндія	Першою країною у світі, що прийняла Закон про електронні послуги, була Фінляндія (2001р.). Закон містить положення про права, обов'язки та відповідальність органів державного управління та їх клієнтів у сфері електронних послуг, про ключові вимоги щодо електронної ідентифікації особи громадян. Офіційний веб-портал електронного урядування Фінляндії (www.om.fi), на якому зосереджено більшість електронних ресурсів країни, надає велику кількість спеціалізованих послуг. В Україні існує аналогічний сервіс – cert.gov.ua .
Норвегія	Як і в інших державах Скандинавії, Норвегія прагне зробити уряд якомога відкритішим, прозорим і демократичним. Громадяни Норвегії мають змогу моніторити діяльність уряду, отримувати всі необхідні послуги в онлайн-режимі, ефективно захищати власні права і таким чином здійснювати значний вплив на внутрішньодержавні справи.
Швеція	Королівство Швеція продовжує приділяти значну увагу розвитку інформаційної галузі, у тому числі її нормативно-проектному забезпеченню. У країні існує: добре апробована інституційна модель регулювання інформаційної сфери; сучасна законодавча база; одна з кращих у світі систем е-урядування та надання е-послуг.
Федеративна Республіка Німеччина	ФРН, у порівнянні з іншими європейськими країнами, надає перевагу в сфері регулювання ІКТ розвитку співробітництва і державно-приватного партнерства, уніфікації стандартів та конвергенції технологій. Закон про електронний уряд спрямований на відкриття якнайширшого доступу до обміну електронною документацією та інших послуг, підвищення їх якості, скасування правових перешкод.
Австрія	В країні діє солідне та добре продумане законодавство, що складається, з Закону про електронний уряд, Закону про електронний підпис та Закону про порядок адміністративних процедур, а також великого корпусу інших нормативно-правових актів.
Польща	Республіка Польща має розвинуту централізовану систему державних профільних інституцій із значним бюджетом, а також цілий спектр проектів та програм, що реалізуються паралельно, за відсутності ретельно продуманої стратегії з чіткою шкалою пріоритетності й оптимальної послідовності їх втілення.

**Джерело: [1]*

В Україні розвиток електронних сервісів був започаткований шляхом створення:

- Веб порталу Є-Data (офіційний державний інформаційний портал у мережі Інтернет, на якому оприлюднюється інформація про використання

публічних коштів);

- Єдиний державний портал адміністративних послуг (офіційне джерело інформації про надання адміністративних послуг в Україні);
- Портал iGov (був запусканий командою українських та закордонних ІТ-волонтерів для боротьби з корупцією в Україні та вдосконалення бізнес-процесів у державних органах. На даному порталі доступні понад 90 послуг онлайн [5]);
- Єдина державна електронна база з питань освіти (в межах ЄДЕБО діє система «Подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до вищих навчальних закладів»);
- Онлайн будинок юстиції (за допомогою даного сайту стало можливим, без контакту з представниками влади, отримати повторні документи про державну реєстрацію актів цивільного стану: свідоцтва про народження, шлюб, розірвання шлюбу, смерть, зміну імені та ін.);
- Електронна система здійснення декларативних процедур у будівництві (Державна архітектурно-будівельна інспекція України запровадила можливість отримання ряду послуг у електронному вигляді. Для отримання електронної послуги потрібно підписати декларацію, що подається до ЦНАПу, власним електронним цифровим підписом. Декларація буде розглянута відповідальним співробітником Державної архітектурно-будівельної інспекції України. Про хід розгляду декларації будуть надходити повідомлення на електронну адресу, яка зазначена при реєстрації);
- Офіційний сайт Міністерства юстиції України (на сайті можна відправити електронне звернення до Міністерства, знайти необхідний нормативно правовий акт, перевірити його чинність та ін.).

Постановою КМУ від 5 серпня 2020 р № 695 було затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки, де одним із завдань розвитку було визначено забезпечення доступності соціальних сервісів та адміністративних послуг. Цією стратегією визначено необхідність впровадження Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Дія», в якому можна отримати послуги через смартфон та мобільний додаток [10].

Дія («Держава і я») – це український е-сервіс державних послуг, що розробляється Міністерством цифрової трансформації України, який є мобільним застосунком із цифровими документами та порталом із публічними послугами [9].

До функціональних можливостей порталу «Дія» належать:

- 1) електронна ідентифікація та автентифікація користувачів, у тому числі з використанням інтегрованої системи електронної ідентифікації, кваліфікованих електронних підпису та печатки, а також інших засобів ідентифікації;
- 2) застосування зрозумілих та зручних для користувачів інтерфейсів;
- 3) користування веб-порталом через комп'ютер, а також за допомогою мобільного додатка Порталу Дія через смартфон чи планшет;
- 4) завантаження, заповнення та подання заяв та інших документів за допомогою програмних засобів веб-порталу: до органів виконавчої влади, інших

державних органів; до виконавців житлово-комунальних послуг;

5) автоматичне заповнення форм (полів) документів, які створюються за допомогою програмних засобів веб-порталу;

6) автоматична перевірка повноти заповнення форм документів, наявності у зазначених документах граматичних помилок;

7) систематизація та пошук електронних послуг за типовими, зокрема життєвими ситуаціями;

8) автоматичне пересилання звернень за належністю відповідному органу державної влади чи посадовій особі;

9) морфологічний пошук, за частиною слова;

10) класифікація, кодифікація, пошук та аналіз відомостей веб-порталу, які використовуються для моніторингу та оцінки якості послуг;

11) взаємодія між інтегрованою системою електронної ідентифікації, системою електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів та системою електронної взаємодії органів виконавчої влади, системами електронного документообігу суб'єктів розгляду звернень; можливість отримання відомостей про показники якості послуг;

12) передача/прийняття та оброблення інформації у режимі реального часу;

13) розмежування та контроль доступу до інформації на веб-порталі;

14) перевірка повноважень користувачів і надання їм права на виконання певних дій із захищеними ресурсами;

15) моніторинг відвідувань; реєстрація подій, що відбуваються на веб-порталі і стосуються його безпеки; блокування несанкціонованих дій щодо захищених ресурсів та автоматичне інформування адміністратора про порушення;

16) надання інформаційних та/або консультаційних послуг користувачам [2].

Висновки. Досвід інших країн щодо функціонування електронного самоврядування та надання електронних адміністративних послуг свідчить про те, що запуск електронного уряду – це досить складний процес. У зв'язку з цим для України важливо ретельно проаналізувати досвід цих країн, аби зменшити кількість помилок та недоліків. Цікавим для України є досвід Фінляндії стосовно створення єдиного порталу для розміщення режимів доступу до усіх можливих урядових електронних ресурсів. Вітчизняний застосунок «Дія» розроблено та вдосконалюється саме з цією метою.

В основу розв'язання існуючих проблем надання адміністративних послуг в електронній формі має бути покладений комплексний підхід, який включатиме широкий спектр заходів, а саме: удосконалення чинного законодавства; формування механізмів ефективної взаємодії та інтеграції інформаційних систем органів державної влади й органів місцевого самоврядування; постійне та різнопланове інформування громадян про можливість отримати послуги в електронній формі та розроблення заходів заохочення отримувати їх саме в такій формі; розроблення ефективних механізмів електронної ідентифікації

користувачів адміністративних послуг в електронній формі; створення правових та організаційних передумов для швидкого надання транскордонних адміністративних послуг; приділення достатньої уваги спеціальному навчанню й перекваліфікації осіб, які надають адміністративні послуги.

Список використаних джерел

1. Голобородько Т.В., Дубініна О.Д. Використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні: досвід України та європейські орієнтири. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. №6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1260> (дата звернення: 12.05.2021).
2. Єдиний державний веб-портал електронних послуг «ДІЯ»: веб-сайт. URL: <https://se.diia.gov.ua/portal> (дата звернення: 12.05.2021).
3. eGovernment Factsheets – Report by the European Commission: веб-сайт. URL: www.epractice.eu/files/eGovernmentNorway.pdf
4. United Nations E-Government Survey 2012. E-Government for the People: веб-сайт. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan048065.pdf> (дата звернення: 14.05.2021).
5. Електронний уряд для початківців: веб-сайт. URL: <https://24tv.ua/special/egovernment/> (дата звернення: 14.05.2021).
6. Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України: веб-сайт. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Gnatyuk59546.pdf> (дата звернення: 15.05.2021).
7. Линьов К.О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби: веб-сайт. URL: <http://www.centre-kiiev.kiev.ua/bib/files/nmm/IZ16.pdf> (дата звернення: 15.05.2021).
8. Пахнін М. Л. Вплив інформаційного суспільства на розвиток системи публічного управління» / М. Л. Пахнін // Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 4(51). С.55-62.
9. Президент, Прем'єр-міністр, Мінцифри презентували мобільний застосунок «Дія»: веб-сайт. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/vodiyski-prava-ta-tehrasport-teper-v-smartfoni-prezydent-premyer-ministr-ta-mincyfra> (дата звернення: 15.05.2021).
10. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2021).
11. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>.

Анастасія РЯБОКОНЬ*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні аспекти хмарних технологій та особливості їх використання в освітніх процесах вищих навчальних закладів. Зазначено, що в сучасних умовах заклад вищої освіти передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій, та зокрема, хмарних технологій. Описано основні характерні риси, які властиві хмарним сервісам. Виявлено переваги і недоліки використання хмарних технологій в освітньому процесі. Розглянуто існуючі сервіси обслуговування хмарних технологій.*

Проаналізовано найпопулярніші хмарні сервіси та платформи, які використовують у різних сферах, в тому числі і в освітніх процесах. Зазначено, що поряд з перевагами використання хмарних сервісів, існує ряд проблем.

***Abstract.** The article investigates the theoretical aspects of cloud technologies and the peculiarities of their use in the educational processes of higher educational institutions. It is noted that in modern conditions the institution of higher education provides for the use of information and communication technologies, and in particular, cloud technologies. Describes the main features that are inherent in cloud services. The advantages and disadvantages of using cloud technologies in the educational process are revealed. The existing services of cloud technology service are considered.*

The most popular cloud services and platforms used in various fields, including in educational processes, are analyzed. It is noted that along with the benefits of using cloud services, there are a number of problems.

Вступ. Розвиток суспільства, глобальна інформатизація та зростаючі темпи створення інновацій визначають необхідність змін в освіті відповідно до вимог інформаційного суспільства

У час глобальної інформатизації, вирішення проблеми підвищення якості освіти та ефективності функціонування закладів вищої освіти можливе за умови використання інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Практично в усіх сферах людської діяльності використовуються інформаційні системи, що ґрунтуються на використанні найновіших інформаційних технологій. Технологія «хмарних обчислень» – це новація інформаційної галузі, яка може стати у нагоді для створення інформаційної

* Науковий керівник: асистент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Кіпоренко С.С.

інфраструктури. Хмарні технології забезпечують користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання його програмного забезпечення в онлайн режимі [2].

Для інноваційного розвитку сучасного навчального закладу важливу роль відіграє ефективне використання ІКТ в навчальному процесі. Розглядаючи проблеми впровадження і застосування ІКТ, навряд чи можна обійтися без інформаційно-освітнього середовища, що формується як у межах навчального закладу, регіону, системи освіти окремих країн, так і в глобальному плані. У зв'язку з цим предметом сучасних досліджень є виявлення тенденцій розвитку інформаційного освітнього середовища у контексті появи інноваційних інформаційно-комунікаційних платформ, зокрема, на основі хмарних обчислень. Серед напрямів розвитку ІКТ технології є одними з найсучасніших. Завдяки низці пріоритетів, які надають хмарні сервіси в сфері зберігання та обробки даних, стало неможливим ігнорувати всі переваги від використання даних ресурсів в освітньому процесі навчального закладу [3].

Метою роботи є дослідження сутності, можливостей використання, оцінка переваг та недоліків хмарних технологій, окреслення особливостей та можливостей використання хмарних технологій в освітній сфері, як актуального засобу навчання.

Виклад основного матеріалу. Університетська освіта цілого ряду країн, в тому числі й України, характеризується посиленням наукових досліджень та постійним оновленням інформаційних технологій як основи для побудови освітньої діяльності. Ці процеси впливають на різке збільшення витрат на освітні послуги і вимагають пошуку адекватних рішень проблеми фінансового менеджменту діяльності вузів [2].

Хмарні технології є одним із таких рішень для навчальних закладів, які в умовах бюджетного дефіциту прагнуть ефективно керувати своїми інформаційними системами, не витрачаючи власний капітал на комп'ютери, сервери та мережеві пристрої [4].

Хмарні технології – це технології, які надають користувачам мережі Інтернет доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як онлайн-сервісу [5].

У міжнародному стандарті ISO/IEC 17788:2014 хмарні обчислення визначено як парадигму для уможливлення мережного доступу до масштабованого і гнучкого пулу розподілених фізичних чи віртуальних ресурсів (серверів, операційних систем, мереж, програмного забезпечення, додатків, сховищ та ін.) з самообслуговуючим постачанням і адмініструванням на вимогу [6].

Сутність хмарних технологій, полягає в перенесенні обробки даних з персональних комп'ютерів і робочих станцій на сервери всесвітньої мережі. У сфері комп'ютерного моделювання це означає розгортання програмних комплексів на ресурсах Інтернету. Користувач стає не покупцем обчислювальних програм і комплексів, а їх орендарем, якому надаються різноманітні послуги. Форма купівлі-продажу товару з відчуженням прав

власності від продавця до покупця змінюється на форму оренди, в цьому випадку – продажу не продукту, а послуг з його використання клієнтом без зміни власника продукту. При цьому забезпечена повна відповідність виробничих потужностей інфраструктури фактичним потребам користувача.

Хмарні обчислення включають технології представлені на рис. 1.

SaaS: Software as a Service	<ul style="list-style-type: none"> «Програмне забезпечення як послуга» – доступ до додатків, якими управляє постачальник послуги
PaaS: Platform as a Service	<ul style="list-style-type: none"> «Платформа як послуга» – надання інтегрованої платформи для розробки, тестування, розгортання і підтримки хмарних додатків
IaaS: Infrastructure as a Service	<ul style="list-style-type: none"> «Інфраструктура як послуга» – передача підприємствами на аутсорсинг власної ІТ-інфраструктури й сервісу по її підприємстві, при цьому підприємства орендують інфраструктуру дата-центрів, але продовжують володіти власними бізнес-додатками

Рис. 1. Технології хмарних обчислень

**Джерело: сформовано автором на основі даних [2]*

Стосовно розгортання хмарних технологій, то виділяють чотири моделі:

1. Корпоративна – хмари, зазвичай, створюються і контролюються однією організацією.

2. Загальнодоступна, яка передбачає спільне використання платформ кількома організаціями. Управлінням такої хмари, зазвичай, займається зовнішній провайдер.

3. Групова, згідно якої організації спільно використовують хмарні сервіси провайдера.

4. Гібридна – передбачає поєднання кількох моделей [7].

Найбільшими постачальниками хмарних технологій є корпорації Microsoft та Google (табл. 1), які спрямовують свої зусилля на популяризацію використання сервісів хмарних технологій та їх всебічне впровадження в усі сфери життєдіяльності та освіти зокрема.

Таблиця 1

Сервіси хмарних технологій

Хмарні сервіси	Характеристика
Software as a Service	
Office 365	набір сервісів для роботи з офісними документами від Microsoft, що включає функції створення та обробки офісних документів, електронну пошту, календар та контакти Exchange Online, захищене сховище даних та платформу для створення системи електронного документообігу

1	2
Microsoft Planner	система управління завданнями та невеликими проектами із функціями систематизації, розподілу та контролю їх виконання
Microsoft SkyDrive	хмарні сервіси збереження файлів із функціями файлообміну
Google Drive	хмарне сховище даних Google, що дозволяє зберігати власні дані на серверах у хмарі та поширювати їх серед інших користувачів
Google Talk	сервіс повідомлень, який дозволяє телефонувати та відправляти миттєві повідомлення безкоштовно у будь-який час та будь-куди
Google Docs	безкоштовний онлайн-офіс, що містить текстовий та табличний процесори і сервіс для розробки презентацій, а також реалізує функції файлообміну та хмарного збереження файлів
Platform as a Service	
Windows Azure	платформа хмарних сервісів від Microsoft для розробки програмних застосунків та збереження даних на серверах
Google App Engine	сервіс хостингу сайтів та розгортання створених web-застосунків на серверах Google
Cloud9 IDE (Integrated Development Environment)	сервіс, що дозволяє розробляти, компілювати та відлагоджувати власні програми на різних мовах програмування, наприклад: C, C++, C#, Java тощо.
Ideone IDE	ХС для навчання основам програмування, що дозволяє в он-лайн режимі створювати тексти програм на одній з 55 мов програмування, запускати їх на виконання та аналізувати отримані дані
Infrastructure as a Service	
IBM Softlayer	Являє собою «хмарну» інфраструктуру, побудовану на базі дата-центрів, розміщених по всьому світу. Користувачі IBM Softlayer отримують в своє розпорядження всі необхідні ресурси - фізичні та віртуальні сервери, мережеві сховища і мережеві сервіси. Сервіси IBM Softlayer орієнтовані на повне самообслуговування.
Hetzner Cloud	Надає більшість інструментів і можливостей, які тільки можна очікувати від веб-хостингу, за винятком системи доставки контенту Cloudflare.
Microsoft Azure	Надає можливість розробки, виконання додатків і зберігання даних на серверах, розташованих в розподілених дата-центрах.

**Джерело: [8]*

Досвід зарубіжних країн показує, що впровадження «хмарних технологій» це крок до вирішення проблем комп'ютеризації освіти, який має такі переваги:

- підвищення рівня навчальної діяльності студентів та їх мотивації до навчання;

- збільшення часу для відпрацювання навичок, розвитку логічного мислення та пам'яті;

- взаємодія з освітніми сервісами, що підвищують ефективність навчального процесу [2].

Запровадження хмарних технологій в українській освіті надасть багато переваги, але й разом з тим ряд недоліків (рис. 2).

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> • спрощення процесу створення, накопичення та обміну інформацією між учасниками освітнього процесу • розширення можливостей навчання вдома • розширення доступу до інформації і навчальних ресурсів • підтримання актуальності інформації; швидке внесення корективів • можливість налаштування програмного забезпечення на потреби конкретного викладача • можливість відпрацювання студентом пропущеного заняття • універсальний доступ до мережі Інтернет та облік використання програмного забезпечення • можливість використання навчальних та демо-версій 	<ul style="list-style-type: none"> • потрібен постійний доступ до мережі Internet, в іншому разі робота з «хмарними технологіями» неможлива • жоден сервіс хмарних технологій не може забезпечити повну конфіденційність циркулюючих в мережі повідомлень і даних • немає змоги відновити втрачені дані у випадку зупинення постачання послуг з боку провайдера з певних причин • що стосується програмного забезпечення, то можливість використання лише тих програм, які заздалегідь встановлені • якщо захист даних не налаштовано на досить високому рівні, то в разі спроби проникнення зловмисника, йому буде доступна велика частина опрацьовуваних матеріалів

Рис. 2. Переваги і недоліки застосування хмарних технологій

**Джерело: [9]*

Загальною перевагою для всіх користувачів хмарних технологій є те, що отримати доступ до «хмари» можна не лише з ПК чи ноутбука, але також з будь-якого доступного пристрою, тому що головною вимогою для доступу є наявність Інтернету.

Сучасні реалії переходу навчання у дистанційний режим у більшості вітчизняних ЗВО у зв'язку з поширенням Covid-19 вимагають від учасників навчального процесу застосування нових інформаційних технологій, серед яких визначальне місце належить хмарним сервісам. Через обмежені можливості доступу до ліцензованого програмного забезпечення, яке належить навчальним закладам, студенти матимуть можливість за допомогою хмарних версій відповідних продуктів (навіть умовно безкоштовних) не знижувати ефективність навчання. Результатом застосування хмарних технологій в освітніх закладах має стати створення ефективного динамічно змінюваного освітнього середовища для студентів, викладачів та керівництва освітніх закладів.

Висновки. Для освітніх закладів використання хмарних технологій відкриває велику кількість інтеграційних та організаційних функцій для оптимального впровадження і підтримки єдиного інформаційного середовища в рамках існуючої освітньої системи та доповнює необхідні компоненти основних інструментів їх організації та функціонального забезпечення.

Отже, навчання засноване на використанні хмарних технологій не вимагає від студентів присутності за місцем отримання освіти, проте стимулює всебічний розвиток взаємодії суб'єктів освітнього процесу. На сьогодні застосування хмарних технологій у вітчизняних закладах вищої освіти виступає ефективним інструментом в освіті, що відкриває нові можливості та перспективи як для

здобувачів освіти, так і для держави.

Список використаних джерел

1. Гончарук І.В., Юрчук Н.П. Організація єдиного електронного науково-освітнього простору сучасного університету. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №12. С. 54-66.

2. Кіпоренко С.С. Особливості використання хмарних технологій в освіті. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №4. С. 181-189.

3. Коротун О. Хмарні SAAS - сервіси в освітньому процесі загальноосвітніх навчальних закладів. *Наукові записки*. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Випуск 7. Ч. 1. 2015. С. 49-54.

4. Шаховська Н., Кісь Я., Барна А. Використання хмарних технологій в вищих навчальних закладах. *Інформація, комунікація, суспільство 2017* : мат. 6-ої Міжнар. наук. конф. ІКС-2017. 18-20 травня 2017 року. Україна. Славське : Національний університет "Львівська політехніка". Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2017. С. 69–70.

5. Хмарні технології. URL: <http://j.parus.ua/ua/358> (дата звернення: 12.05.2021).

6. ISO/IEC 17788:2014(E). Information technology – Cloud computing – Overview and vocabulary : International Standard. Switzerland : ISO/IEC, 2014. p.14.

7. Передерій Т.С. Маковоз О.С. Методика використання Хмарних технологій в освіті. *Методичний потенціал, тренди та формати трансформації Європейських освітніх систем* : Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції 20-21 лютого 2018р. м. Харків: ХНУБА. 2018. С. 113-115.

8. Ялова К.М., Братута М.Ю. Хмарні технології в освіті. *Наука та освіта: ключові питання сучасності* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 18 травня 2018 р., м. Чернігів: зб. наук. праць «ЛОГОΣ». 2018. Т.9. С.137-139.

9. Коноваленко С. Хмарні сервіси в освітньому процесі студентів технологічних коледжів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. №2. С. 88-97.

Інна ТИНЬКО*,
студентка 3 курсу
факультет агрономії та лісівництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

«ЗЕЛЕНИЙ ВОДЕНЬ» ГОЛОВНИЙ ВЕКТОР ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ

***Анотація.** У статті зазначено, що зелений водень - екологічно чисте паливо, яке може замінити викопні джерела енергії вже в найближчому майбутньому. Зелений водень є екологічною альтернативою дизелю на транспорті, природному газу в опаленні і вугіллю в металургії. В Європі явно назріває водневий бум. Принаймні, в різних країнах до нього починають активно готуватися. Тому потрібно розглянути питання чи Україна матиме змогу та можливість впровадити зелений водень у повсякденне використання для того, щоб покращити екологічний стан держави.*

***Abstract.** The article states that green hydrogen is an environmentally friendly fuel that can replace fossil energy sources in the near future. Green hydrogen is an environmentally friendly alternative to diesel in transport, natural gas in heating and coal in metallurgy. Hydrogen boom is clearly brewing in Europe. At least, different countries are beginning to actively prepare for it. Therefore, it is necessary to consider whether Ukraine will be able and able to introduce green hydrogen into everyday use in order to improve the environmental condition of the country.*

Вступ. Перехід до низьковуглецевої енергетики це одна із основних задач сьогодення і «зелений водень» може стати основою для її досягнення. Існує багато технологій отримання водню, переважна більшість з яких пов'язана з використанням викопної сировини. З точки зору максимального залучення ВДЕ до енергетики світу найбільш актуальним вбачається використання технологій електролітичного отримання «зеленого водню».

Останніми роками воднева енергетика перетворилася з маргінальної галузі на основний напрямок, з яким провідні західні країни пов'язують перспективи своїх національних економік. Причини – у небувалих темпах розвитку водневих технологій. Виявилось, що вони здатні забезпечити значне скорочення викидів парникових газів, а значить, наблизити вирішення проблеми глобальних кліматичних змін.

Водень може сприяти до енергетичної безпеки шляхом надання іншого енергоносіїв з різними ланцюгами поставок виробники та ринки збуту; це може урізноманітнити поєднання енергії та підвищення стійкості системи. Водень також може зменшити забруднення повітря при використанні в паливних елементах, без викиди, крім води. Це може сприяти економічне зростання та

* Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Ковальчук С.Я.

створення робочих місць з огляду на великі інвестиції, необхідні для його розвитку енергоносіїв з промислової сировини. Як результат, все більше і більше сценаріїв енергетики надають зеленому водню помітну роль, хоча і зі значно різними обсягами проникнення

Виклад основного матеріалу. Водень стає універсальним екологічно чистим енергоносієм, що пов'язує різні галузі економіки, підвищуючи їх ефективність та безпеку. Зокрема, використання зеленого водню зумовлено нагальною потребою у вирішенні однієї з найважливіших проблем світового рівня – зміни клімату. У цього джерела енергії є плюси і мінуси, про які ми повинні знати. Давайте розглянемо деякі найважливіші позитивні моменти:

1. 100% стійкий: зелений водень не виділяє забруднюючих газів ні під час згорання, ні під час виробництва.

2. Зберігається: водень легко зберігати, що дозволяє використовувати його згодом для інших цілей, а іноді і відразу після його виробництва.

3. Універсальний: зелений водень може трансформуватися в електроенергію або синтетичний газ і використовуватись для побутових, комерційних, промислових або мобільних цілей.

4. Транспортбельний: його можна змішувати з природним газом у співвідношенні до 20% і їздити по одних і тих же газових трубах та інфраструктурі - збільшення цього відсотка потребуватиме зміни різних елементів в існуючих газових мережах, щоб зробити їх сумісними[6].

Однак зелений водень має і негативні аспекти, про які слід пам'ятати:

Висока вартість: енергія з відновлюваних джерел, яка є ключовою для отримання зеленого водню за допомогою електролізу, є дорожчою для виробництва, що, в свою чергу, робить водень дорожчим для отримання.

Високе споживання енергії: для виробництва водню загалом та зеленого водню, зокрема, потрібно більше енергії, ніж для інших видів палива.

Проблеми безпеки: водень є сильно летючим та легкозаймистим елементом, тому необхідні великі заходи безпеки, щоб запобігти витoku та вибуху.

Водень як паливо є реальністю в таких країнах, як США, Росія, Китай, Франція та Німеччина. Інші, такі як Японія, йдуть ще далі і прагнуть стати водневою економікою. Нижче, яким буде вплив у майбутньому:

Генератор електроенергії та питної води. Ці два елементи отримують шляхом взаємодії водню та кисню в паливній камері. Цей процес виявився дуже корисним для космічних місій, наприклад, завдяки забезпеченню екіпажів водою та електроенергією стійким способом.

Зберігання енергії. Цистерни з стисненим воднем здатні накопичувати енергію протягом тривалого періоду часу, а також ними легше користуватися, ніж літій-іонним акумуляторам, оскільки вони легші.

Транспорт та мобільність. Велика універсальність водню дозволяє використовувати його в тих нішах споживання, які дуже важко декарбонізувати, таких як важкий транспорт, авіація та морський транспорт. У цій галузі вже реалізується кілька проектів, таких як Nусarus та Cryoplane, які просуваються

Європейським Союзом (ЄС) і мають на меті впровадити їх у пасажирські літаки.[2].

Світові тенденції використання зеленого водню:

1. **Power to power P2H2P** – Надлишок відновлюваної енергії перетворюється на водень, зберігається і потім перетворюється на електроенергію за допомогою системи паливних елементів.

2. **Power to gas P2G** – Щоб зменшити загальне використання природного газу, підвищити його якість, екологічність та зменшити викиди CO₂, поновлюваний водень додається в природний газ при транспортуванні та поставках споживачам.

3. **Power to industry P2I** – Поновлювана енергія перетворюється на водень для галузей, що потребують високоякісного та низьковуглецевого водню для своїх процесів.

4. **Power to fuel P2F** – Електроліз створює чисту альтернативу водню на основі вуглецю при переробці нафти або виробництві метанолу, зменшуючи вуглецевий слід викопних палив.

5. **Power to mobility P2M** – Зелений водень використовується в якості палива для автомобільного транспорту з паливними елементами (FCEV), що робить його реалізацію доступною через мережі заправних станцій [3].

Особлива актуальність водневої теми в наші дні пов'язана з тим, що вона відіграє важливу роль у зміцненні енергетичної безпеки України, в розвитку експортного потенціалу країни і здатна вигідно змінити роль української газотранспортної системи на європейському енергетичному ринку. Після того як ЄС зробив своїм пріоритетом заміщення вугільної генерації, газовий сектор став важливою частиною досягнення цієї мети. Але амбітні плани Єврокомісії щодо декарбонізації економіки означають також необхідність впровадження «зелених» технологій у газовій галузі, щоб вона відповідала духу часу і залишалася на крок попереду всіх ринкових перетворень, які важливі для вирішення проблеми зміни клімату.

Одним із таких інноваційних рішень є застосування в газових поставках «зеленого» (або «чистого») водню, виробленого з води з використанням електроенергії з поновлюваних джерел.

Україна може опинитися в центрі водневої енергетичної галузі. У своїй Водневій стратегії ЄС розглядає Україну як країну з високим потенціалом для виробництва низьковуглецевого водню. ЄС заохочує Україну приєднатися до Альянсу за чистий водень; його приєднання очікується найближчим часом.

Крім того, Україна має потенціал виробляти значну кількість водню. За підрахунками, щороку в Україні може вироблятися приблизно 505 133 мільйони кубічних метрів зеленого водню. Однак попит на такі обсяги водню в Україні відсутній; тому виробництво переважно розглядається для експорту до ЄС. Наприклад, Hydrogen Europe передбачає експорт 8 ГВт зеленого водню з України до 2030 року[4].

Швидке зростання виробництва зеленого водню в найближчі роки в Україні загрожує його високою вартістю. Експерти припускають, що зелений

водень може вироблятися за ціною від 0,8 до 1,6 дол. США за кг у більшості частин світу до 2050 р. Це порівняно з газом, вартість якого становить 6-12 дол. Китай, Індія, Німеччина та Скандинавія на енергетично еквівалентній основі. Якщо врахувати вартість сховища та трубопровідної інфраструктури, вартість відновлюваного водню в Китаї, Індії та Західній Європі може впасти приблизно до 2 дол.[6].

Висока вартість виробництва зеленого водню є незалежним фактором, який заважає його виробництву значно зростати. Але висока вартість зеленого водню забезпечує Україні надзвичайно цінний час для підготовки до виробництва водню – розробка відповідного законодавства, відповідного інвестиційного клімату та стимулювання функціонування.

Окрім виробничого потенціалу, Україна має добрі перспективи для розвитку системи передачі водню на базі діючої газотранспортної системи («ГТС») довжиною 37 000 км, яка з'єднує Україну з ЄС та Молдовою. Уряд України вже розглядає переваги використання української ГТС для передачі водню. Існує кілька перешкод, які необхідно усунути, перш ніж ГТС можна буде використовувати для передачі водню. По-друге, українська ГТС, здається, не придатна для передачі водню, оскільки молекули водню менші за молекули природного газу, і вони можуть виходити там, де ділянки ГТС з'єднуються. Іншою проблемою є загальна амортизація української ГТС та її частин.

Дослідження, проведене українською газовою компанією спільно з українськими вченими, виявило певні слабкі сторони української ГТС. Дослідження, яке триватиме до 2022 року, має на меті дослідити, чи можна використовувати українську ГТС для передачі водню. Дослідження проводиться шляхом введення водню в п'ять моделей українського ГТС, що було спеціально розроблено для дослідження. К розвиток потужностей електролізу водню, так і інвестиції в українську ГТС вимагають значного юридичного стимулу для залучення внутрішніх і особливо іноземних інвестицій у цей район. На жаль, поки що в цьому напрямку розвитку немає. Тому розроблення стимулів для підвищення водневої енергетики має стати пріоритетом для українського уряду [1].

Висновки. Отже, Україна вже має відповідний досвід застосування правового стимулу для стимулювання розвитку потужностей з відновлюваної енергетики. Однак ці стимули виявились менш ефективними, ніж очікувалось, оскільки приблизно через 5 років їх застосування загальне виробництво енергії з відновлюваних джерел досягло лише 4%.

Загалом, Україна має всі шанси розвивати потужну та високорентабельну водневу енергетику, враховуючи її здатність розвивати виробництво та передачу зеленого водню. Здається, є достатньо часу для розробки стимулів для модернізації української ГТС, розробки генеруючих потужностей для задоволення національних потреб у водневій енергії та продажу водню сусіднім країнам [5].

Список використаних джерел

1. Біла Книга «Офшорна вітроенергетика та «зелений» водень: відкриття нових меж енергетичної потужності України» К. Книш, С. Кудря, О. Січковська, О. Рєпка м. Київ 2021, 139 с.
2. Відновлювані джерела енергії / За заг. ред. С.О. Кудрі. – Київ: Інститутвідновлюваної енергетики НАНУ, 2020. 392 с.
3. Технологічні перспективи в енергетиці, Міжнародне Енергетичне Агентство URL: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-5/section-3/3-1>
4. Європейський зелений курс, Представництво України при ЄС URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-uevropska-zelena-ugoda>
5. Майбутнє водню, Міжнародне Енергетичне Агентство URL:https://ecoclubrivne.org/hydrogen_energy/
6. Українське Об'єднання «Воднева Енергетика» URL: <https://www.gree.com.ua/main/news?id=351>
7. .Водневі програми на сайті Національної Академії Наук – URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=4727>

Аліна ШТОГРІН,*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

***Анотація.** У даній статті розглянуто сутність та класифікація витрат. Вказано, що витрати підприємства можуть виникати внаслідок провадження звичайної (операційної, фінансової та інвестиційної) діяльності підприємства та надзвичайних подій. Наголошено, що велика увага приділяється питанням, пов'язаним із формуванням собівартості продукції на підприємствах. Зроблено висновки, що важливим чинником зниження собівартості продукції є раціональне використання матеріальних ресурсів.*

***Abstract.** This article discusses the nature and classification of costs. It is stated that the costs of the enterprise may arise as a result of ordinary (operational, financial and investment) activities of the enterprise and emergencies. It is emphasized that much attention is paid to issues related to the formation of production costs at enterprises. It is concluded that an important factor in reducing the cost of production is the rational use of material resources.*

* Науковий керівник: доктор філософії, асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності Томашук І.В

Вступ. Формування витрат на підприємстві є найбільш важливою складовою на підприємстві. Термін «витрати» означає зменшення економічної вигоди у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу [1]. Витрати є грошовим виміром ресурсів підприємства, що використовуються із будь-якою метою (це ціна покупки засобу виробництва). Всі ресурси, придбані підприємством у цьому періоді дорівнюють затратам вартості певного періоду. Вибуття ресурсів і зменшення нерозподіленого прибутку підприємства цього періоду і є витрати даного періоду.

За своїм спрямуванням і принциповим поділом витрати прийнято поділяти на інвестиційні та поточні. Поточні (операційні витрати) пов'язані із безпосереднім виконанням підприємством своєї основної функції - виготовленням продукції. Поточні витрати чинників виробництва бувають циклічними та безперервними. Циклічні утворюються з кожним циклом виготовлення продукту (витрати на матеріали, заробітну плату робітників, інструмент). Безперервні існують постійно та незалежно від виробництва (утримання приміщень, споруд, обладнання, управлінського апарату) [3; 4].

На багатьох сільськогосподарських підприємствах використовується нормативний метод обліку витрат і собівартості продукції, що зумовлено специфікою діяльності підприємства. За даним методом собівартість калькулюють вже у процесі виробництва, а не після завершення звітного періоду, що дозволяє ефективно використовувати дані обліку для виявлення резервів зниження собівартості й оперативного управління підприємством [2; 4].

Виклад основного матеріалу. Розрізняють витрати загальні (сукупні) та витрати на одиницю продукції. Загальні витрати – це витрати на весь обсяг продукції за певний період, які залежать від тривалості періоду та кількості виготовленої продукції. Витрати на одиницю продукції обчислюються як середні за певний період часу, якщо продукція виготовляється постійно, або серіями.

Поділ витрат на постійні та змінні відбувається на підставі зв'язку з обсягом виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення постійних та змінних витрат

Постійні витрати	це витрати, величина яких безпосередньо не залежить від зміни обсягу виробництва (допоміжні матеріали, витрати на обслуговування виробництва, електроенергія, амортизація основних засобів, з нарахуваннями управлінському апарату).
Змінні витрати	це витрати, що знаходяться в прямій залежності від зміни обсягу виробництва (сировина, основні матеріали, основна і додаткова заробітна плата виробничих робітників з відповідними відрахуваннями).

**Джерело: [4]*

Наступний поділ витрат на пропорційні та непропорційні. Пропорційні витрати – це витрати, які змінюються прямо пропорційно обсягу виробництва. Наприклад:

- витрати на сировину, основні матеріали, комплектуючі вироби;

- відрядну заробітну плату робітників.

Непропорційні витрати в свою чергу поділяють на прогресуючі та депрогресуючі. Прогресуючі витрати зростають швидко та більші ніж обсяг виробництва, та виникають тоді, коли збільшується обсяг виробництва на одиницю продукції.

Депрогресуючі витрати зростають повільніше, ніж обсяги виробництва. Важливим чинником є визначення повних витрат для оцінки діяльності підприємства. Наприклад: витрати на експлуатацію машин і обладнання, на різні види ремонтних робіт, інструменти.

Сума постійних та змінних витрат підприємства складають повні витрати підприємства. Для підприємства важливо знати, який обсяг виробництва забезпечує його безбитковість. Це можна визначити за формулою:

$$\boxed{В_{п.в.} + В_{з.в.} \times Q = Ц \times Q} \quad (1.1)$$

де $V_{п.в.}$ - постійні витрати на всю продукцію, грн.;

$V_{з.в.}$ - змінні витрати на одиницю продукції, грн.;

Q - обсяг виробництва, який забезпечує безбитковість виробництва, шт.;

$Ц$ - ціна реалізації одиниці продукції, грн.

З формули (1.2) випливає, що

$$\boxed{Q = \frac{V_{пост}}{Ц - V_{змін}}} \quad (1.2)$$

Наступний поділ витрат залежить від можливостей керівників функціональних підрозділів впливати на величину витрат. Їх поділяють на регульовані і нерегульовані витрати.

Регульовані витрати - це витрати, на величину яких впливає керівник функціонального підрозділу і їх рівень значною мірою ним регулюється.

Нерегульовані - це витрати, які не піддаються впливу на даному рівні управлінського контролю (це такі постійні витрати як, видатки на амортизацію обладнання, його закупівля). Основні та накладні витрати поділяють за ознакою значення у процесі виробництва.

Створюваний продукт безпосередньо формують основні витрати, створюючи його фізичну основу, а накладні витрати пов'язують із обслуговуванням процесу виробництва.

За способом віднесення на окремі види продукції витрати бувають прямі і непрямі. Прямі витрати безпосередньо пов'язані із виготовленням конкретного виду продукції: сировина, матеріали, заробітна плата. Непрямі витрати пов'язані із виготовленням декількох видів продукції (амортизаційні витрати, загальновиробничі витрати). Класифікація витрат підприємства за різними ознаками наведена в (табл. 2).

Витрати підприємства можуть виникати внаслідок провадження звичайної (операційної, фінансової та інвестиційної) діяльності підприємства та надзвичайних подій. За ступенем повноти витрат, віднесених на об'єкт, розрізняють його виробничу і повну собівартість. Виробнича собівартість продукції формується як сума всіх виробничих витрат. За виробничою

собівартістю обліковується незавершене виробництво та виготовлена продукція, яка знаходиться в товарно-матеріальних запасах підприємства [1; 3]. Повна собівартість продукції формується як сума виробничої собівартості і невиробничих витрат.

До складу невиробничих витрат відносяться операційні невиробничі витрати (адміністративні витрати, витрати на збут продукції, витрати на наукові дослідження і розробки), а також витрати за період, пов'язані із залученням позикового капіталу (виплати процентів за користування кредитами) [2; 4].

Важливим чинником зниження собівартості продукції є раціональне використання матеріальних ресурсів. В діяльності підприємства важливе значення має калькулювання виробничої собівартості продукції. В цьому контексті важливою є класифікація витрат за статтями калькуляції [1; 4]. Визначення собівартості одиниці продукції за встановленими статтями (номенклатурою) витрат називається калькулюванням (від *latin*, що означає обчислювання, підраховування).

Статті калькуляції - це витрати, які відрізняються між собою місцем виникнення та функціональним значенням у виробничому процесі. За статтями калькуляції визначають собівартість одиниці продукції.

Перелік статей калькуляції може бути різним залежно від особливостей виготовлюваної продукції у різних галузях, а саме:

- сировина, основні матеріали, куповані напівфабрикати;
- допоміжні матеріали: паливо на технологічні цілі;
- енергія на технологічні цілі;
- додаткова заробітна плата;
- основна заробітна плата виробничих робітників;
- відрахування на соціальні потреби;
- витрати на підготовку і освоєння нового виробництва;
- витрати на ремонт, утримання та експлуатацію обладнання;
- втрати від браку;
- загальновиробничі витрати;
- позавиробничі витрати.

Тепер перейдемо до розгляду кожної статті калькуляції окремо.

Щоб розрахувати витрати на сировину й матеріали потрібно взяти суму добутку норм витрачання різних видів сировини й матеріалів (за специфікацією на одиницю продукції) та вартості натуральної одиниці відповідних видів сировини й матеріалів (за оцінкою їх вибуття).

За допомогою суми добутків норм витрачання різних видів палива й енергії на технологічні цілі для виготовлення одиниці продукції та відповідних тарифів (цін) їх постачання за натуральну одиницю (за вирахуванням податку на додану вартість) можна визначити витрати на паливо та енергію.

Витрати на куповані напівфабрикати й комплектуючі вироби визначають сумою добутку вартості натуральної одиниці відповідних видів напівфабрикатів й комплектуючих виробів (за оцінкою їх вибуття) та кількості напівфабрикатів й комплектуючих виробів (за специфікацією на одиницю продукції) [1; 2]. Витрати

на оплату праці основних виробничих робітників розраховуються на основі тарифної заробітної плати на одиницю продукції з урахуванням (у відсотках до тарифу) всіх доплат до тарифної заробітної плати.

Таблиця 2

Класифікація витрат підприємства

Ознака класифікації	Група витрат	Характеристика витрат
Відношення до видів активів, які формуються	Довгострокові витрати	Витрати періоду що формують активи
	Поточні витрати	Витрати що формують оборотні активи і витрати поточного року
	Витрати майбутніх періодів	Витрати поточного або попередніх періодів що формують поточні витрати майбутніх періодів
Відношення до сфери діяльності та надзвичайних подій	Операційні витрати	Характеризують використання ресурсів внаслідок операційної діяльності
	Фінансові витрати	Витрати зумовлені фінансовою діяльністю
	Інші звичайні витрати	Витрати зумовлені інвестиційною діяльністю
	Надзвичайні витрати	Витрати, що виникають через надзвичайні події
Сфери виникнення операційних витрат	Виробничі витрати	Характеризують ресурси, використанні в процесах виробництва продукції
	Невиробничі операційні витрати	Характеризують ресурси, використанні в загальних, адміністративних, збутових та інших процесах операційної діяльності, які не належать до виробничих
Відношення до видів виробничих процесів	Основні витрати	Характеризують ресурси, використані в основних виробничих процесах
	Накладні витрати	Характеризують ресурси, використані в процесах безпосереднього обслуговування і управління основними процесами виготовлення продукції
Ступінь залежності від обсягів виробництва продукції	Змінні витрати	Витрати, загальна сума яких змінюється майже прямо пропорційно до змін обсягів виробництва продукції
	Постійні витрати	Частина витрат за певний період часу, загальна сума яких майже не змінюється при зміні обсягів виробництва

*Джерело: [3; 4]

Щоб розрахувати відрахування на соціальні заходи потрібно взяти суму добутків розміру витрат на оплату праці основних робітників виробництва (в межах витрат за попередньою статтею), на який нараховуються страхові внески, встановленні чинним законодавством, та ставок відповідних видів обов'язкових страхових зборів.

Змінні загальновиробничі витрати розподіляються на собівартість одиниці продукції з використанням бази розподілу (годин роботи устаткування, тарифної

заробітної плати основних робітників виробництва, обсягу діяльності, прямих витрат тощо), виходячи з фактичної потужності звітної періоду [2; 4].

Постійні загальновиробничі витрати розподіляються на собівартість одиниці продукції з використанням бази розподілу (годин роботи устаткування, тарифної заробітної плати основних робітників виробництва, обсягу діяльності, прямих витрат тощо) при нормальній потужності.

Типова номенклатура статей калькулювання повної собівартості реалізованої продукції включає:

- адміністративні витрати;
- виробничу собівартість реалізованої продукції;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати;
- фінансові витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу;
- сплата процентів за користування кредитами [2; 3].

Величина основних витрат становить цехову собівартість виробу (продукції). У свою чергу цехова собівартість і величина накладних витрат становить виробничу собівартість. Повна собівартість продукції це сумарна величина виробничої собівартості, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Висновок. Підприємство здійснює безліч різноманітних витрат грошових, матеріальних, трудових ресурсів, пов'язаних з різними видами його діяльності: операційною, фінансовою та інвестиційною. Це необхідно для забезпечення стабільного функціонування підприємства, зміцнення його конкурентної позиції на ринку. Тому найбільш важливою складовою підприємства є формування витрат та собівартості продукції підприємства. Від величини витрат залежить ефективність діяльності підприємства та формування конкурентоспроможності продукції.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996–XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

2. Metelytsia V., Koval N., Tomashuk I. Analysis of the budgetary planning organization in Ukraine. *The scientific heritage*. 2020. № 46. Vol. 8. P. 100-110.

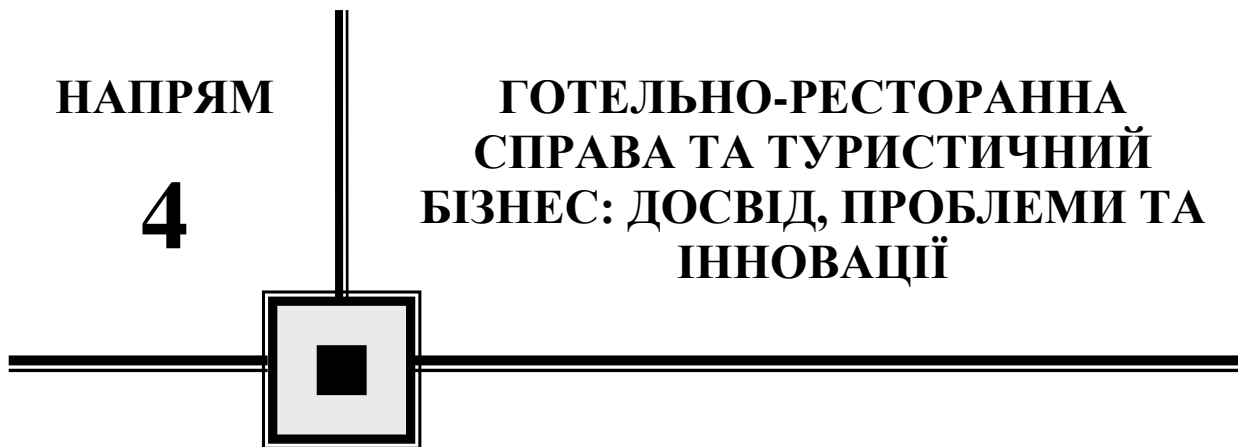
3. Podolianchuk O., Tomashuk I. Formation of financial results of activities of agricultural enterprises of Vinnytsia region. *The scientific heritage*. 2020. № 47. Vol. 7. P. 63-73.

4. Проданчук М.А. Ефективність застосування нормативного методу обліку витрат та калькулювання у системі управління сільськогосподарським підприємством. *Економічні науки*. 2012. № 1 (56). С. 76-82.

НАПРЯМ

4

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ ТА ІННОВАЦІЇ

Олена БЯЛИК *
студентка 5 курсу заочної форми
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАН ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У роботі проведено дослідження оцінки розвитку системи готельної сфери Вінниччини, проаналізовано стан готелів та аналогічних закладів розміщення протягом 2017-2019 рр. Проаналізовано кількість структурних підрозділів готелів Вінницької області в порівнянні з іншими регіонами України у 2019 році. Проведено оцінку діяльності підприємств ресторанного бізнесу Вінницької області в період з 2017-2019 рр. Вивчено цінову політику готельних підприємств на номер категорії «стандарт» у м. Вінниця. Сформульовані основні напрямки його розвитку на найближчу перспективу.

Abstract. The study conducted an assessment of the development of the hotel sector in Vinnytsia, analyzed the state of hotels and similar accommodation facilities during 2017-2019. Analyzed the number of structural units of hotels in Vinnytsia region in comparison with other regions of Ukraine in 2019. The activity of restaurant business enterprises of Vinnytsia region was evaluated in the period from 2017-2019. The main directions of its development for the near future are formulated.

Виклад основного матеріалу. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що в усьому світі готельно-ресторанна сфера є одним із найбільш розповсюджених видів бізнесу, тому заклади та підприємства ведуть між собою постійну боротьбу за сегментацію ринку, за пошук нових та за утримання постійних споживачів їхньої продукції та послуг, а основним фактором конкурентоспроможності підприємств готельно-ресторанного бізнесу є якість їх

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, зав. кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

послуг, яка залежить від правильно сформованої системи менеджменту на підприємствах.

Метою дослідження є проведення аналізу системи менеджменту підприємств готельно-ресторанного господарства Вінницької області і виявлення перспективних шляхів удосконалення його розвитку.

Основні положення готельно-ресторанної справи викладені у працях науковців та вчених: Нечаюк Л. І. [4] – менеджмент на підприємствах готельно-ресторанної сфери; Круль Г. Я. [1] , Мальська М. П. [3], Леміш К. М. [2], Ставська Ю.В. [5] – дослідження готельної справи.

Готельно-ресторанне господарство відіграє важливу роль у розвитку будь-якого регіону країни, інфраструктура гостинності Вінницької області характеризується щорічним збільшенням готельних підприємств. Але порівняно з іншими областями та регіонами відпочинку готельний бізнес Вінниччини посідає одне з найнижчих місць.

Таким чином, для оцінки розвитку системи готельної сфери Вінниччини ми проаналізували стан готелів та аналогічних закладів розміщення протягом 2017-2019 рр., і відобразили в таблиці 1.

Отже, зданих таблиці 1 бачимо, що розвиток підприємств готельного бізнесу на Вінниччині зосереджується переважно стабільний з повільним приростом та спадом. У 2019 році збільшилась кількість номерів на 120 одиниць порівняно з 2018 роком. Впродовж років кількість закладів повільно зростає, в період з 2017-2019 рр. значно зросла чисельність обслугованих приїжджих.

Таблиця 1

Стан готелів та аналогічних закладів розміщення Вінницької області за 2017-2019 рр.*

№ з/п	Критерії	Роки		
		2017	2018	2019
1.	Кількість закладів	72	73	75
2.	Кількість номерів	1298	1248	1368
3.	Місткість, місць	2310	2213	2391
4.	Обслуговано приїжджих, тис осіб	74,1	79,3	78,8

**Джерело: складено автором на основі Держкомстату України [6].*

Крім цього наші дослідження показали, що найбільш поширеними в області є готелі, що складають 71,4% загальної кількості, гуртожитки для приїжджих – 19,1% та інші місця для тимчасового проживання – 9,5 % [6].

За даними Державної служби статистики України станом на кінець 2018 року у Вінницькій області зосереджено 46 готелів, в них 1011 номерів, 1740 місць та 283 штатних працівників.

Для детальнішого дослідження готельного господарства Вінницької області ми з'ясували систему структурних підрозділів у готелях регіону станом на 2019 рік і порівняли з іншими областями країни (таблиця 2). На основі чого, нами було виявлено, що Вінницька області поступається Закарпатській, Одеській, Львівській і навіть Запорізькій. Наявність таких основних підрозділів визначає рівень послуг та впливає на попит готельних послуг. Як правило для

туристів головне комфорт, якість і щоб все необхідне було поряд. У Вінницькій області цей показник значно низький.

Таблиця 2

Кількість структурних підрозділів готелів Вінницької області в порівнянні з іншими регіонами України у 2019 році*

№ з/п.	Область	Структурні підрозділи готелів				
		Перукарня	Пункт прокату	Пральня	Автостоянка	Заклади харчування
1.	Вінницька	1	—	3	5	9
2.	Волинська	—	—	3	5	9
3.	Закарпатська	5	3	15	12	27
4.	Одеська	11	1	23	19	62
5.	Львівська	7	5	34	30	99
6.	Черкаська	3	—	5	7	7
7.	Запорізька	1	—	5	4	10
8.	Чернівецька	3	—	6	8	6

*Джерело: складено автором на основі Держкомстату України [7].

З даних таблиці 2 бачимо, що найбільша кількість серед структурних підрозділів посідають заклади харчування. Тому, можна стверджувати, що підприємства готельні і ресторани взаємопов'язані та з іншого боку залежать одне від одного, адже їх вигідне розташування поруч призводить до охоплення більшої кількості споживачів, а отже і досягнення поставленої мети – задоволення потреб туристів та отримання максимального прибутку.

Ресторанне господарство відіграє важливу роль в економічному розвитку області. Для більш поглибленого аналізу доцільно охарактеризувати діяльність закладів ресторанного господарства Вінницької області відповідно до їх типу, що подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Оцінка діяльності підприємств ресторанного бізнесу Вінницької області в період з 2017-2019 рр.*

№ з/п.	Тип закладу	Кількість закладів		У них посадкових місць		Товарооборот на один об'єкт, тис грн	
		2019 р.	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.	2018 р.
1.	Ресторани	20	23	3257	3466	903,7	927,5
2.	Кафе, закусочні, буфети	235	234	13856	12812	391,1	396,5
3.	Бари	31	33	2192	2364	375,6	439,6
4.	Їдальні	739	767	51510	56346	117,2	107,9
Всього		1025	1057	70815	74988	1787,6	1871,5

*Джерело: складено автором на основі Держкомстату України [7]

Отже, відповідно даних таблиці 3 можна побачити, що кількість ресторанів у області зменшується і їх дохід в тому числі, в область найбільшу частку становлять їдальні, але їх кількість також знижується. Лише в категорії «кафе, закусочні, буфети» спостерігається приріст закладів. Але не зважаючи на це

найбільший товарооборот зосереджений у ресторанах області, та порівняно з іншими областями країни цей показник є не високим.

В результаті аналізу ресторанного бізнесу м. Вінниці, слід зазначити, що по чисельності лідирують кафе, заклади швидкого харчування та піцерії, що користуються найвищим попитом на свою продукцію.

На рис. 1 відображено кількість підприємств ресторанного господарства обласного центру відповідно до спеціалізації кухні.

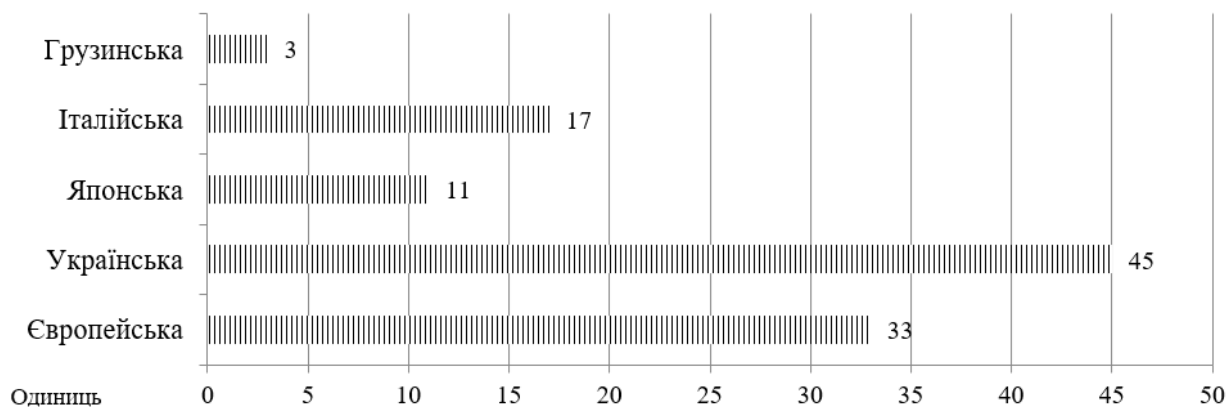

Рис. 1. Кількість підприємств ресторанного господарства м. Вінниці, відповідно до спеціалізації кухні станом на 2019 рік*

*Джерело: сформовано автором на основі проведеного аналізу.

Відповідно рис. 1 можна побачити, що у м. Вінниця переважає українська кухня, після якої за кількістю закладів лідирує європейська та італійська кухні. В місті активно розвиваються мережі швидкого харчування: «МакДональдс», «Картопляна хата», «Пузата хата», «Diner Benedikt», «Burger Club», піцерія «ЧіЧі» та «New York Street Pizza».

В таблиці 4 подано аналіз цінової політики готелів Вінниці станом на 2019 рік. Виходячи з даних таблиці 4 можна побачити, що ціни на номери не відповідають якості, готель «Савой Вінниця» без категорії, але ціни на стандартний номер вищі від цін готелю «Поділля», що має категорію три зірки, тобто простежується невідповідність.

Таблиця 4

Цінова політика готельних підприємств на номер категорії «стандарт»у м. Вінниця*

№ з/п.	Готель	Категорія готелю	Стандарт на 1 особу, грн	Стандарт на 2 особи, грн
1.	«Савой Вінниця»	без категорії	370	390
2.	«Оптіма»	3*	550	550
3.	«Поділля»	3*	300	350

*Джерело: складено автором на основі даних [7].

Готель «Оптіма» нещодавно з'явився на ринку, має все новітнє обладнання номерів, готель сучасний європейського рівня, має категорію 3*, тому ціни прийнятні, так як відповідають якості послуг.

Отже, підсумовуючи наші дослідження слід зазначити, що у Вінницькій області є значні потенційні можливості для розвитку туризму. Але сучасний рівень розвитку туристичної та готельної індустрії низький і не відповідає потребам населення та економіки.

Для подолання існуючих диспропорцій у розвитку Вінницької області сформульовані основні напрямки його розвитку на найближчу перспективу, основними з яких є використання вітчизняного та зарубіжного досвіду організації готельно-ресторанної діяльності та її правового забезпечення; дотримання стандартів якості; збільшення фінансування готельної і рекреаційної галузі; збереження та відновлення історико-культурних пам'яток та їх залученням в рекреаційний процес; розвиток перспективних напрямків туризму; підвищення рівня інфраструктурного забезпечення туристичного процесу з метою поліпшення готельно-ресторанного обслуговування.

Список використаних джерел

1. Леміш К. М. Удосконалення управління готельним підприємством на основі інформаційних технологій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 2. С. 592-595.

2. Мальська М. П., Пандяк І.Г. Готельний бізнес: теорія та практика: К.: Центр навчальної літ-ри, 2012. 472 с.

3. **Нечаюк Л. І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент** К.: Центр.навч. л-ри, 2009. 344 с.

4. Ставська Ю.В. Готельний бізнес в сучасних умовах: актуальні проблеми та тенденції розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 35. С. 284-289.

5. Закон України «Про туризм»: за станом на 9 лютого 2013. Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 2013. 146 с.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації: URL: <http://www.unwto.org>.

Анастасія ДЕКТЕРЕНКО*
студентка 5 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДІВ В СФЕРІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

***Анотація.** У статті досліджено сучасні тенденції розвитку готельно-ресторанного господарства, що мають посприяти перспективним напрямкам структурної перебудови національної економіки. Визначено, що готельно-ресторанне господарство – специфічна сфера діяльності, частина індустрії гостинності, яка залежить від вражень споживачів, якості надання послуг, місцезнаходження суб'єкта, політико-економічного стану регіону, країни. Спираючись на класичну структуру концепції бренду у визначено складові концепції бренду готельно-ресторанних послуг. Автор робить акцент на те, що вагомою складовою формування бренду готельно-ресторанних закладів є високий професіоналізм працівників та відповідні стандарти обслуговування.*

***Abstract.** The article examines the current trends in the hotel and restaurant industry, which should contribute to promising areas of restructuring of the national economy. It is determined that the hotel and restaurant industry is a specific field of activity, part of the hospitality industry, which depends on the impressions of consumers, the quality of services, the location of the subject, the political and economic condition of the region, the country. Based on the classical structure of the brand concept, the components of the brand concept of hotel and restaurant services are identified. The author emphasizes that an important component of the formation of the brand of hotels and restaurants is the high professionalism of employees and appropriate standards of service*

Вступ. Сьогодні індустрія готельно-ресторанного господарства стала невід'ємною частиною національних економік більшості країн світу. Дана індустрія привертає до себе увагу як самостійна компонента структури національної економіки, виступає локомотивом економічного розвитку національної економіки і здатна забезпечити суттєвий технічний, комерційний та соціальний ефект. Очевидним є те, що потенціал готельно-ресторанної сфери потребує підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств даної сфери. У цьому зв'язку першочерговими є питання визначення сучасних тенденцій розвитку індустрії готельно-ресторанного господарства, що є

* Науковий керівник: д.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Головня О.М.

важливим з огляду на постановку нових соціальних завдань національної економіки

Маркетинговий комунікаційний процес між брендом і споживачем є процесом, спрямованим на встановлення ефективного контакту з метою обміну інформацією, що містить бренд, в усному чи письмовому вигляді шляхом використання певних засобів і символів. Це система встановлення контактів між брендом і споживачами для прямого і непрямого інформування, переконання та нагадування про торговельну марку.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на класичну структуру концепції бренду [4] пропонуємо наступні складові концепції бренду готельно-ресторанних послуг:

- зміст або ідея бренду (Brand Essence) відображає його сутність, визначає цільову групу споживачів для якої регіон буде привабливим місцем тимчасового проживання;

- функціональні та споживчі асоціації (Brand Attributes) - це ті образи, які невід'ємно пов'язані із регіоном серед цільових груп споживачів готельних послуг;

- візуальний образ (Brand Image) – це образи, які асоціюються із регіоном і розміщуються на офіційних документах, брошурах, рекламних щитках тощо. Візуальні символи повинні доповнювати та підкріплювати зміст бренду. Головний візуальний образ бренду готельних послуг має бути відображений в логотипі. Разом із тим, для формування успішного бренду готельних послуг в регіоні, необхідно розробити та обрати ряд візуальних образів, які не суперечитимуть логотипу та які будуть підкріплювати зміст бренду.

- слоган (Brand Name) – це коротка змістова фраза, яка відображає загальне значення готельних послуг в регіоні. Гарний салоган створює підґрунтя, від якого можна відштовхуватись в процесі брендингу.

До усвідомлення потреби у бренді для свого об'єкта інвестор може йти різними шляхами: чи то від першої цеглини у фундаменті майбутнього бізнесу, чи то вже на етапі надбудов до розвинутої справи. І коли рішення про залучення бренду все-таки прийнято, постає вибір – на яких умовах це здійснити. Практика пропонує щонайменше два варіанти: управління і франчайзинг. Обидва мають свої переваги та недоліки, які мусить враховувати підприємець і робити вибір відповідно до власних інтересів та ідей майбутнього розвитку.

Порівняльними перевагами франчайзингу, безумовно, є його вартість (удвічі, а то й утричі нижча від послуг управління), свобода франчайзі в управлінні та можливість добровільного припинення договору. Поряд із цим франчайзер не несе відповідальності за успішність справи франчайзі, який веде свій бізнес самостійно і вільний у прийнятті рішень. Однак негативний імідж хоча б одного об'єкта з усієї мережі може сильно вдарити по бренду в цілому. І ще одна особливість франчайзингу: максимальна міра залучення власника. Тут не вдасться лишень інвестувати кошти й отримувати дохід – це той бізнес, яким треба жити.

Готельний бізнес входить у число найбільш прибуткових та цікавих у всьому світі. Готелі стали з'являтися в той час, коли люди почали проявляти інтерес до подорожей та поїздок. Сучасний розвиток даної галузі у всесвітній практиці пропонує клієнтам різноманітність готельних послуг та пропозицій: номерний фонд, кафе, ресторани, бари, СПА-центри, салони краси, фітнес-центри, інформаційне забезпечення, нове технічне оснащення та ще багато чого корисного та цікавого.

Відкриття ланцюгів готелів дає великий прибуток своїм власникам, дозволяє просуватися на вершини туристичного ринку, освоювати нові стандарти у сфері обслуговування туристів. Готельний бізнес в Україні зараз перебуває в стадії активного розвитку, що дозволяє всім охочим спробувати себе в цій цікавій справі.

Карантин та коронавірус спричинили масштабний злам в економіці, змусивши цілі бізнеси пристосуватися до нових, складніших реалій. Когось три місяці «локдауну» змусили закрити справу, а для когось карантин подарував нові можливості.

Коронавірус став причиною незліченної кількості невеликих загострень у тисячах малих і середніх підприємств. На них випав основний удар. Більший удар був лише по тревел-індустрії та авіакомпаніях. Однак саме малий та середній бізнес є основою здорової та розвинутої економіки в країні. Багато аналітиків кажуть, що світ точно не повернеться до нормального стану, допоки малий та середній бізнес не відновляться.

Неможливість ведення бізнесу офлайн підштовхнула підприємців шукати різноманітні способи продавати свої товари через інтернет. Це врятувало багатьох. Особливо тих, хто встиг приготуватися заздалегідь.

Наприклад, готельно-ресторанна група First Line Group побачила перші ознаки майбутньої кризи ще на початку 2020 року.

До кризи компанія пристосувалася, запустивши власну послугу з доставки їжі зі своїх ресторанів. Це також допомогло зберегти невелику кількість робочих місць — 300 працівників з близько 1000 співробітників First Line Group відновили роботу у перші тижні після карантину. Колишні офіціанти ставали кур'єрами, а кухарі почали готувати онлайн-замовлення. Станом на кінець червня 2020 року компанія повернула роботу ще близько 300 співробітникам [5].

Цікавий факт: 85% людей в США приймають рішення щодо місця, де вони будуть вечеряти день в день, тобто для них не в пріоритеті заклади з попереднім бронюванням. Що ще? Brandwatch виклали результати опитування щодо того, як гості обирають fast casual заклади. Головний фактор (для 36% людей) – це якість продукту, далі майже на одному рівні стоять доступність за ціною, зручне розташування та швидкість обслуговування. Серед інших вказаних факторів: friendly сервіс, персоналізація, інноваційні продукти або моменти в обслуговуванні та sustainability (те, які принципи сталого розвитку використовує бізнес).

Вагомою складовою формування бренду готельно-ресторанних закладів є високий професіоналізм працівників та відповідні стандарти обслуговування.

Ресторанно-готельний бізнес стрімко розвивається, і виникають нові професії: хостес, сомельє, бариста, бренд-менеджер, PR-менеджер та інші. Так, наприклад, «бариста» - представник однієї з нових професій, яка нещодавно з'явилася в Україні. Це спеціаліст з приготування кави методом експресо. В свою чергу «сомельє» - є експертом з вин та інших спиртних напоїв, який працює в готелях та ресторанах лише високого рівня і знає практично все про вино, гарно розбирається у спеціях та стравах. Крім того він повинен бути психологом і дуже комунікабельною людиною та мати гарну пам'ять, адже винні карти дорогих ресторанів можуть складатися з кількох тисяч найменувань.

Готельно-ресторанний бізнес – сфера, де при бажанні можна досить швидко зробити успішну кар'єру.

Верхній сектор готельно-ресторанного бізнесу складається з трьох професійних категорій: «управління готелями», «управління кафе і ресторанами» і «шеф-кухаря». У першу категорію найчастіше потрапляють вакансії для керуючих, адміністраторів та директорів готелів, а також для тих, хто займатиметься їх просуванням – маркетологи, менеджери із залученню клієнтів і т. д. У цю ж категорію потрапляють великі пансіонати, бази відпочинку та готелі. У другій категорії найчастіше розміщують пропозиції про роботу для директорів, керівників та адміністраторів ресторанів, кафе і барів. Шеф-кухарів ми виносимо в окрему категорію, оскільки саме вони часто виявляються найбільш високооплачуваними працівниками сфери HoReCa.

До вимог до управляючих підприємствами готельно-ресторанного бізнесу варто віднести:

- досвід роботи на позиції бренд менеджера або директора з маркетингу-від 3 років;
- знання основ маркетингу та реклами, знання рекламного ринку, розуміння ринку та специфіки закладів харчування;
- знання закономірності розвитку ринку і формування попиту на товари;
- знання принципів роботи контекстної та медійної реклами;
- досвід організації PR-кампаній, підтримки іміджу і бренду Компанії;
- досвід роботи з Google Ads, Google Analytics, WordPress, Adobe Illustrator, Adobe Photoshop;
- комунікабельність, енергічність, іноваційність, аналітичні здібності, відповідальність, пунктуальність, вміння працювати в команді.

При цьому управляючі в сфері готельно-ресторанного бізнесу зможуть виконувати такі види роботи:

- проведення регулярних досліджень комунікації з клієнтом;
- аналіз конкурентів, трендів, новинок ринку в цілому;
- розробка і реалізація стратегій розвитку брендів;
- планування і контроль маркетингового бюджету компанії;
- робота з аналітикою, участь у формуванні плану продажів та ціноутворення;
- співпраця з креативними, медіа і Digital агентствами;

- стратегічне і тактичне планування розвитку напрямку діяльності компанії;
- організація і проведення маркетингових заходів, рекламних кампаній, презентацій, виготовлення рекламних матеріалів;
- створення і координація роботи сайтів компанії;
- розробка і впровадження стратегії комунікації;
- робота з клієнтами компанії.

Висновки. Динамічні трансформації, що відбуваються в культурному та економічному житті українського суспільства вимагають нових поглядів на ведення підприємницької діяльності в індустрії гостинності, що особливо характерно для готельно-ресторанного господарства. Дослідження показало, що ситуація на ринку готельно-ресторанних послуг є суперечливою.

Підприємства згаданого сегмента працюють в умовах високого конкурентного середовища з особливим інвестиційним кліматом, тому вимушені запропонувати вимогливому споживачеві комплексну високоякісну послугу. Порівняння та аналіз основних тенденцій розвитку готельно-ресторанного бізнесу, його загроз та можливостей надає впевненості у перспективності індустрії гостинності. Однак слід зазначити, що досягнення успіху можливе за умови зменшення операційних витрат закладів, впровадження інноваційних методів обслуговування та наближення готельно-ресторанної послуги до кожного споживача.

Список використаних джерел

1. Головня О.М. Сучасні детермінанти системних соціально-економічних трансформацій готельного бізнесу. *Бізнес-інформ*. 2019. № 5. С. 111-116.
2. Головня О.М. Тенденції розвитку готельно-ресторанного господарства в умовах формування соціально орієнтованої національної економіки. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С. 53-69.
3. Ромат Є. В. Бренд-маркетингові комунікації підприємств ресторанного господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 3. С. 55-64.
4. Сидорук С. В. Специфіка формування бренду готельних послуг регіону. *Науковий вісник Полісся*. 2018. Вип. 3. С. 117-123.
5. Як карантин та коронавірус змінили малий та середній бізнес. URL: <https://hromadske.ua/posts/yak-karantin-ta-koronavirus-zminili-malij-ta-serednij-biznes>

Павло ДИЩУК*,
студент 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СФЕРАХ ТУРИЗМУ

***Анотація.** У статті визначено вплив інформаційних технологій на систему управління туризмом, а також форми взаємодії інформаційних технологій як одного з детермінантів зовнішнього середовища і туристичної сфери; охарактеризовано види туристичних ресурсів в Інтернеті та їх вплив на діяльність підприємств. Серед найважливіших досягнень сфери туризму стала її комп'ютеризація. Персональний комп'ютер та мережа Інтернет дали змогу створювати загальнодоступну, надзвичайно інформаційно містку, та, порівняно з іншими інформаційно-технологічними системами, дешеву й швидку інформаційну інфраструктуру, їх доступність та надійність сприяли входженню у всі сфери суспільства нових інформаційних технологій, які повною мірою забезпечили ріст продуктивності у сфері послуг.*

***Abstract.** The article identifies the impact of information technology on the tourism management system, as well as forms of interaction of information technology as one of the determinants of the environment and the tourism sector; the types of tourist resources on the Internet and their influence on the activity of enterprises are characterized. Among the most important achievements of tourism was its computerization. The personal computer and the Internet have made it possible to create a public, extremely information-intensive bridge, and, compared to other information technology systems, cheap and fast information infrastructure, their accessibility and reliability have facilitated the entry of new information technologies into all spheres of society. productivity growth in services.*

Вступ. Створення нових інформаційних технологій має велике значення для розвитку суспільства. Вони активно перетворюють інші технології матеріального і нематеріального виробництва, в кінцевому підсумку формуючи новий стиль роботи, спосіб життя в цілому. Суть інформаційних технологій становлять методи і засоби формування та підтримки інформаційних потоків у системах управління об'єктами, у тому числі, підприємствами сфери туризму.

Виклад основного матеріалу. Туристична діяльність і інформація нероздільні. Рішення про поїздку приймається, як правило, на основі інформації. Тур в момент купівлі - теж інформація. Для успішної діяльності туристичної фірми необхідно використовувати постійний потік правдивої і своєчасної

* Науковий керівник: доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Денисюк В.О.

інформації для прийняття важливих управлінських рішень з метою досягнення очікуваного кінцевого результату - отримання прибутку. У зв'язку з тим, що інформацією учасники туристського ринку обмінюються протягом дня, виникає необхідність у вмінні збирати, опрацьовувати її. Тому розвиток інформаційних технологій (ІТ) в туризмі має бути першочерговим, на чому і акцентовано увагу у даному розділі підручника.

Глобалізація суспільних процесів, активна інтеграція України у світову економічну систему зумовлює появу потреби використання прогресивних інформаційних систем та телекомунікаційних технологій в її інноваційному розвитку. Внаслідок входження України до світової мережі інформаційних комунікацій поступово вдосконалюються умови функціонування інформаційних систем, зокрема, розроблена державна програма інформатизації, формується нормативно-правова база, збільшується кількість підприємств інформаційної інфраструктури, поліпшується якість каналів зв'язку, урізноманітнюються технічні засоби та інформаційні технології активізації інформаційних систем.

В Україні інформаційні системи, у тому числі, у формі електронних комунікацій, є новим засобом організації туристичної сфери, тому вітчизняними науковцями вони досліджені недостатньо. Разом з тим, неспростовним фактом є те, що в нинішніх умовах використання інформаційних технологій у сфері туристичних послуг є необхідною умовою успішного просування туристичного продукту на національний та міжнародний ринок послуг. Сфера туризму вимагає застосування систем, які за найкоротший проміжок часу можуть надати відомості про доступність транспортних засобів, забезпечити швидке резервування, вирішення ряду питань в момент надання туристичних послуг. Особливо актуальним це є для операторів, що працюють у сфері в'їзного туризму, а отже, мають справу з туристичними агенціями країн, в яких поширення інформаційних технологій має тривалу історію і на даний момент розвивається більш значними темпами.

Індустрія туризму ідеально пристосована для впровадження сучасних ІТ, тому за останні десятиліття зазнала значного впливу науково-технічного прогресу. Система ІТ у туризмі охоплює інформаційні системи менеджменту, глобальні системи бронювання, мультимедіа, інтегровані комунікаційні мережі. Зростання ролі зовнішнього середовища в управлінні підприємствами припадає на 50-ті роки минулого століття. Необхідність враховувати елементи зовнішні щодо підприємства (організації) стали одним із найважливіших здобутків системного підходу в науку управління.

Підприємство становить цілісну систему, яка складається із взаємопов'язаних частин. Зовнішнє середовище – це сукупність елементів простору, що оточує систему, і забезпечує необхідні умови її існування та розвитку. Суб'єкти туристичної діяльності – це відкриті системи, які залежать від складових елементів зовнішнього оточення і вимушені пристосовуватись до них, щоб вижити в конкурентних умовах.

Враховувати усі існуючі в світі зміни зовнішнього середовища неможливо, тому керівництво підприємств має реагувати на ті аспекти, які забезпечують

успіх підприємства або є загрозою для подальшого його функціонування та розвитку. Одним із способів визначення оточення і полегшення обліку його впливу на підприємство, як зазначають американські науковці М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, є розподіл зовнішнього середовища на фактори. В свій час Джеральд Белл зазначав, що "зовнішнє середовище організації включає такі елементи, як споживачі, конкуренти, урядові установи, постачальники, фінансові організації та джерела трудових ресурсів, релевантні щодо операцій організації" [3].

Теоретики та практики, які вивчали питання впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємств (організацій), одним із елементів оточення виділяли науково-технічний прогрес. Досягнення в науці та техніці привели до появи нових інформаційних технологій, що широко використовуються в повсякденному житті людей та впроваджуються в діяльність підприємств і організацій.

Ролі інформаційних технологій в управлінні підприємствами присвячено праці таких вчених, як А.Басовський, В.Годін, С.Іляшенко, Ю.Іпатов, Н.Кустова, І.Корнєв, В.Кас'яненко, Ю.Лисенко, Л.Мельник, В.Плескач, Ю.Рогущина, О.Оліфіров та інших. Однак запропонований ними вплив інформаційних технологій на управлінську систему підприємств не відображає галузевої специфіки.

Отже, метою даної статті є вивчення форм взаємодії інформаційних технологій як одного з детермінантів зовнішнього середовища і туристичної сфери. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: визначення впливу інформаційних технологій на систему управління туризмом; характеристика видів туристичних ресурсів в Інтернеті та їх вплив на діяльність туристичних підприємств.

Інформаційні технології по-різному впливають на туристичну сферу в цілому та її суб'єкти. Білоруський професор М.І.Кабушкін поділяє систему управління туризмом на дві підсистеми: об'єкт туризму (туристичний регіон; туристичні підприємства; туристичні організації), суб'єкт туризму (турист) [2]. Залежно від призначення тієї чи іншої підсистеми на різних стадіях створення і просування туристичного продукту інформаційні технології мають різний вплив.

Найбільший вплив інформаційні технології справляють на процес просування туристичного продукту в сфері реклами. Останнім часом більшість туристичних підприємств створюють свої власні сайти в Інтернеті, а також використовують банерну рекламу. Інтернет став рушійною силою рекламного ринку, особливо в Західній Європі, і почав активно розвиватись в Україні. В 2005 році Інтернет в Європі вийшов на другу позицію за величиною аудиторії. Рекламодавців України стримує невелика кількість користувачів та добре розкритих українських сайтів.

Однак саме Інтернет забезпечив доступ мільйонів користувачів до унікальної інформації. Як відомо, рішення про придбання туристичного продукту (послуги) здійснюється на основі попередньо отриманої інформації. Тому останнім часом мережа Інтернет з її можливостями широко використовується в туристичній

сфері. У мережі онлайнві туристичні ресурси українського Інтернету представлені: туристичними порталами; веб-сайтами туристичних підприємств; сайтами гарячих путівок; віртуальними Інтернет-турами; вебсайтами туристичних організацій (асоціацій); веб-сайтами туристичних видань

Туристичні портали. Туристичні портали можна розглядати як онлайнві рекламні площадки, покликані сприяти продажу послуг туроператорів і турагентств. Джерелом доходів порталів можуть бути як банерна реклама і платне розміщення інформації про туристичне підприємство і їхні пропозиції, так і комісійні, отримані від підприємств за факт замовлення із сервера. Туристичні підприємства повинні позначати факт прийому замовлення на сервері і повідомляти про завершення туру, відповідно оплачувати кожну заявку, що надійшла із сервера, або кожне виконане замовлення.

Комісійні заявки складають у середньому 3-5 дол. Ця діяльність заснована на взаємній довірі. Кожен туристичний портал має власних клієнтів і в цілому, як правило, готовий до співробітництва, деякі з порталів мають досить великі бази даних туристичних підприємств. Туристичні портали надають користувачам розширену інформацію туристичної тематики, а також, будучи посередниками, надають можливість підприємствам заявити про себе і свої тури, а кінцевому користувачу довідатися про туристичне підприємство і пропоновані ним послуги, не витрачаючи на пошуки туру чи потрібної інформації в Інтернеті великої кількості часу. Ця багатогранність і визначила велику популярність саме туристичних порталів серед інших туристичних ресурсів.

За їх допомогою тур можна вибрати двома способами: самостійно здійснити пошук або заповнити форму запиту, що згодом відправляється в туристичну компанію, яка співпрацює з даним сервером. У першому випадку з'являється вікно, де необхідно визначитися з датою подорожі, вартістю туру, кількістю необхідних місць і т. д. У другому - користувач одержує електронною поштою від туристичних підприємств лист з інформацією про наявність того чи іншого туру. Але спершу він повинен заповнити заявку.

Веб-сайти можна розподілити на веб-сайти туристичних організацій (асоціацій) та туристичних підприємств.

Веб-сайти туристичних підприємств розміщують інформацію про себе і послуги, що вони надають. Слід зазначити, що не всі туристичні підприємства активно використовують Інтернет як засіб для бронювання і продажу турів, обмежуючись тільки представленням загальної інформації про компанію. Водночас, веб-сайти туристичних підприємств спроможні також виконувати такі завдання: бронювання та продаж турів; формування іміджу; спілкування з відвідувачами; проведення опитування.

Аналіз структури сайтів туристичних підприємств по містах України засвідчив, що м. Київ (48%) знаходиться на першому місці, оскільки саме в ньому функціонує основна кількість туристичних підприємств.

Оцінку дієвості та відвідуваності веб-сайтів туристичних підприємств України можна провести з використанням статистики пошукового сервера Vigmir.net, на якому вони зареєстровані.

Найпоширенішим засобом залучення потенційних клієнтів та реклами туристичного підприємства в Інтернеті на сьогодні є банер. Банер - це рекламний плакат в Інтернеті, на якому міститься заклик відвідати сайт. Розповсюдження банерів здійснюється шляхом закупівлі їх показів у банерообмінних мережах та у спеціалізованих рекламних агентствах.

Сучасні продавці й покупці туристичних послуг мають необхідність у такій якості онлайн-сервісу, що відповідає їх зростаючим потребам і допомагає заощаджувати час. Для цих цілей якнайкраще підходять віртуальні Інтернет-тури. Віртуальні тури - це онлайн- чи оффлайн-презентації, що дозволяють потенційним клієнтам оглянути основні об'єкти пропонованої для продажу туристичної подорожі ще до реального їхнього відвідування.

Віртуальний тур може бути виконано в різних варіантах: як окремий розділ сайту, у вигляді CD-презентації (на CD-диску або CD-візитці) або просто розміщений на сторінках сайту у вигляді окремих панорам.

Переваги віртуальних .

По-перше, те, що туроператори і їхні клієнти з самого початку усвідомлюють такі переваги віртуальних турів, як інформативність, наочність, виразність. Їхнє використання інтенсифікує туристичну діяльність з продажу турпродукту.

По-друге, віртуальні тури дають економію часу і грошей як для туроператора, так і для клієнта. Потенційний клієнт може побувати у віртуальному турі в будь-який зручний для нього час.

По-третє, впливає на остаточний вибір споживача безпосередньо в офісі туристичного підприємства. Поєднання високої інформативності віртуального туру з професіоналізмом менеджера дає позитивні результати.

У сучасних умовах інформаційні технології значно впливають на менеджмент підприємств туристичного бізнесу, що приводить до кардинальних змін у системі управління. Саме автоматизація діяльності туристичних підприємств дає можливість керівнику в будь-який час отримати інформацію як про роботу підприємства в цілому, так і кожного окремого працівника. Тому одним із видів інформаційних технологій є створення та використання спеціалізованих програмних продуктів.

Туризм став одним із секторів економіки, в якому сучасні інформаційні технології почали приносити прибуток. Комп'ютеризація управлінської діяльності і створення комплексної системи дає можливість автоматизувати роботу різних підрозділів підприємства, сприяючи своєчасному отриманню необхідної інформації, оперативному вирішенню поточних питань та економії часу на виконання функціональних завдань. Представлені на ринку інформаційних технологій комп'ютерні програми автоматизації роботи підприємств туристичної індустрії мають різні можливості. Для підвищення якості обслуговування разом з автоматизацією діяльності туристичних фірм здійснюється розробка і впровадження програм автоматизації діяльності готелів, ресторанів та інших складових туристичної інфраструктури.

Автоматизація управління інформаційними та матеріальними потоками є першим кроком до оптимізації сучасного менеджменту туристичних підприємств. Вона кардинально змінює управління усіма ланками, починаючи від виробництва туристичного продукту до його споживання. Туристичні підприємства отримують нові важелі управління, які дозволяють знизити витрати, а споживачі мають необмежений доступ до інформації, що сприяє реалізації їх інтересів.

Висновки. Таким чином, використання Інтернет-можливостей для просування туристичного продукту, ведення електронного бізнесу має низку переваг, а саме для турагентств передбачає: підвищення персонального характеру обслуговування; зміни структури доходів агентств; вихід за межі продажу квитків і перехід до надання більш складних комплексних послуг. Для туроператора: прискорення консолідації і концентрації туристичної індустрії; формування різноманітного нішевого попиту; радикальна зміна відносин з турагентствами; загострення конкуренції з новими онлайн-компаніями. Нові інформаційні технології забезпечують широкий доступ співробітників та партнерів до інформації, що забезпечує стійкий зв'язок бізнес-процесів та задоволення інтересів клієнтів.

Список використаних джерел

1. Ведмідь Н.І., Мельниченко С.В. *Інформаційні туристичні ресурси в Інтернеті*. 2006. Випуск 20. 533-542 с.
2. Кабушкин Н.И. Менеджмент туризма. 1999. 644 с.
3. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. 2007. 344 с.
4. Балченко З.А. Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України. 2006. 232 с.
5. Король С.Я. Бухгалтерський облік у готельному господарстві. 2005. 354 с.
6. Чорненька Н.В. Організація туристичної діяльності 2006. 264 с.

ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. У статті досліджуються особливості функціонування підприємств ресторанного господарства і чинники, що впливають на результативність їхньої діяльності. Доведено, що єдиним обґрунтованим способом формування переліку факторів конкурентоспроможності є виділення груп факторів, що можуть бути конкретизовані підгрупами або окремими факторами, склад яких залишатиметься відкритим і доповнюватиметься у міру розвитку технологій, обладнання, форм обслуговування, методів маркетингу. Запропоновано авторський склад груп факторів конкурентоспроможності у ресторанній справі і зроблена спроба їх деталізації конкретними наборами факторів. Встановлено, що відносна важливість окремих факторів конкурентоспроможності є різною для різних видів підприємств ресторанного господарства і закладів різного цінового рівня. Проаналізована ієрархія окремих факторів за ступенем важливості і ступенем одностайності експертів в оцінці цієї важливості. Підкреслено актуальність досліджень з обґрунтування конкурентних стратегій, які могли б закріпити довгострокові конкурентні переваги.

Abstract. The peculiarities of activity of restaurant enterprises and factors influencing the effectiveness of their activity are investigated in the article. The purpose of the article is to systematize the main factors of competitiveness of the restaurant enterprises, to justify the offers concerning their classification and to estimate the relevance of some of these factors. The essence of the concept of competitiveness in relation to the enterprises of restaurant industry is analyzed. It is noted that competitiveness is a relative characteristic, which reflects the competitive potential of a particular business unit in comparison with its competitors. It is shown that any aspect of enterprise activity can be a factor of its competitiveness. It is emphasized that the factors that refer similarly to all operators of a certain market and do not change their competitive relations appear not to be factors of competitiveness of the particular operator. It is underlined that since the competitiveness of an enterprise depends first of all on the activity of the enterprise itself, the factors of the competitiveness should be mainly internal. It is noted that it is necessary to discern the market development factors and the factors of competitiveness of specific enterprises in the appropriate

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

market. It is proved that the only reasonable way to form a list of competitiveness factors is to identify groups of factors that can be specified by subgroups or individual factors, the set of which will be kept open and expanded as technology, equipment, forms of service, marketing methods move forward. The original list of the groups of competitiveness drivers in the restaurant business is proposed and an attempt to specify these groups with particular sets of factors has been made. It is established that the relative importance of individual factors of competitiveness is different for different types of restaurant enterprises and institutions of different price levels. The hierarchy of individual factors is analyzed according to the degree of importance as well as the degree of the experts' unanimity in the assessment of this importance. The necessity of further research on the justification and implementation of competitive strategies that could consolidate long-term competitive advantages is emphasized.

Вступ. Розвиток ринкових відносин і створення конкурентного середовища підвищують актуальність аналізу чинників і розробки практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств, їхньої продукції та послуг. Це повною мірою стосується і підприємств готельно-ресторанного господарства. Сучасний ресторанний бізнес є галуззю, що динамічно розвивається і змінюється, у процесі чого відбувається його реструктуризація, виникнення нових і ліквідація менш успішних існуючих суб'єктів ринку. Такі зміни супроводжуються явною або прихованою конкурентною боротьбою за клієнтів. Особливо гострою ця боротьба стає в умовах недостатньої платоспроможності споживачів. Це зумовлює актуальність досліджень, присвячених конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства та розробленню заходів щодо її підвищення.

Виклад основного матеріалу. Поняття «конкурентоспроможність» різними вченими розглядається по-різному: і як характеристика, і як властивість, і як здатність, і як категорія. Не вдаючись детально до цієї полеміки, можу наголосити, що з практичної точки зору конкурентоспроможність є відносною характеристикою, яка відображає конкурентний потенціал конкретного суб'єкта господарювання у порівнянні з його конкурентами. Тільки за наявності конкуренції є сенс говорити про конкурентоспроможність окремих учасників ринку. У даних відомими фахівцями визначеннях конкурентоспроможності підприємства так або інакше підкреслюється, що це здатність суб'єкта ринкових відносин успішно діяти на ринку поряд з аналогічними конкуруючими суб'єктами ринку або порівняно з подібними об'єктами, які функціонують на даному ринку [1, 7], тобто підкреслюється саме відносність цієї характеристики.

Виділяють два підходи до визначення конкурентоспроможності – компаративний і ресурсний [2, 24]. Компаративний полягає у порівнянні характеристик діяльності підприємства з відповідними характеристиками конкурентів. Ресурсний підхід базується на наявності різних видів ресурсів підприємства і потенційних можливостях їх використання. Проте другий підхід, на мій погляд, у більшій мірі відповідає поняттю потенціалу, як сукупності

різних видів ресурсів. Наявність певного потенціалу не пов'язана з наявністю чи відсутністю конкурентів, а поняття конкурентоспроможності виникає тільки у зв'язку з існуванням конкурентів. Тому я віддаю перевагу саме компаративному підходу.

Досить популярним при розгляді певних факторів є їх поділ на зовнішні і внутрішні (які для недопущення згаданих вище подвійних тлумачень, на наш погляд, краще називати макрофакторами і мікрофакторами). До зовнішніх факторів (макрофакторів) конкурентоспроможності дослідники переважно відносять: політичну ситуацію в державі, загальну економічну політику та економічний стан країни, державну податкову та законодавчу політику і наявну законодавчу базу, інвестиційну привабливість країни та галузі, розміщення виробничих сил, економічні зв'язки, наявність сировинних ресурсів, рівень концентрації діяльності у галузі, наявність конкурентів, макросистему управління, загальний рівень техніки та технологій, рівень розвитку ринкової інфраструктури, інфляційні процеси в країні, наявність кваліфікованої робочої сили на ринку праці, доходи і рівень життя населення [5, с. 43; 6, с. 17].

Як вже було зазначено, оскільки конкурентоспроможність підприємства є відносною характеристикою, то вона стає відчутною тільки у порівнянні з конкурентами. Без конкурентів немає конкурентоспроможності. Перелічені фактори можна вважати факторами конкурентоспроможності держави загалом або національної економіки (у порівнянні з іншими державами або національними економіками), конкурентоспроможності галузі або регіону (у порівнянні з іншими галузями чи регіонами). Проте оскільки поняття конкурентоспроможності стає практично значимим тільки у порівнянні з конкурентами, фактор конкурентоспроможності конкретного підприємства мав би впливати на зміну його конкурентних співвідношень з іншими підприємствами. Тому фактори, які в однаковій мірі стосуються усіх операторів певного ринку і не змінюють їх конкурентних співвідношень (а такими є всі вищезазначені макро-фактори) не є факторами конкурентоспроможності конкретного з них. Вищими чи нижчими є доходи населення, кращою чи гіршою є інвестиційна привабливість галузі – це стосується усіх гравців ринку. Оскільки ці фактори впливають на всі підприємства певної галузі, вони перестають бути факторами конкурентоспроможності конкретного підприємства. Єдине виключення – коли макросистема управління або, наприклад, законодавча база сприяють погіршенню або покращенню становища підприємств певного типу або конкретного підприємства, що у сфері ресторанного господарства є надзвичайно рідким явищем.

Конкурентоспроможність підприємства залежить, перш за все від діяльності самого підприємства, відповідно, усі чинники цієї конкурентоспроможності (окрім випадкових або корупційно-кримінальних) мають бути внутрішніми (мікрофакторами). Таким чином, слід розрізняти фактори розвитку певного ринку загалом і фактори конкурентоспроможності конкретних підприємств, їх нерідко змішують.

Є вісім основних внутрішніх факторів конкурентоспроможності: система і методи управління і довгострокового планування, організація виробництва, застосовувані технології, маркетинг, ступінь задоволення додаткових потреб конкретного споживача, інновації, якість розробки нових товарів. Але кількість факторів конкурентоспроможності практично безмежна і їх склад залежить від застосовуваної системи класифікації і рівня деталізації. Так, у даному переліку очевидно бракує таких факторів, як якість товарів (а не тільки якість їх розробки), застосовувана система управління якістю, ступінь задоволення основних (а не тільки додаткових) потреб споживача, матеріально-технічна база, кваліфікація кадрів і т.д. Для підприємств готельно-ресторанного господарства важливими є інтер'єр, місце розташування, наявність парковки, кімнати або майданчика для дітей, чистота туалетів та інші фактори, перелік яких можна розширювати і при цьому жоден перелік не можна буде вважати за вичерпний.

Ціна займає особливе місце серед факторів конкурентоспроможності послуг ресторанного господарства. Справа у тому, що рішення споживача завжди відбувається на стику параметрів ціна/якість. Якщо чинників, що формують загальне враження про якість – десятки, то ціна з врахуванням знижок, бонусів є єдиним параметром, який дає підстави споживачеві визначитися, чи згідний він витратити відповідну кількість грошей за пропоновану йому споживчу корисність. Попит на послуги підприємств готельно-ресторанного господарства є достатньо еластичним від цін і доходів населення.

Спроба узагальнити існуючі у наукових публікаціях фактори конкурентоспроможності підприємств готельно-ресторанного господарства призвела авторів до висновку, що єдиним обґрунтованим способом формування переліку таких факторів є виділення груп факторів, що можуть бути конкретизованими підгрупами або окремими факторами, склад яких залишатиметься відкритим і доповнюватиметься у міру розвитку технологій, обладнання, форм обслуговування, методів маркетингу і т.п. На мій погляд, такими групами факторів у ресторанній справі могли би бути:

- концепція готелю/ресторану і його імідж (наявність концепції і стратегії закладу, системи довгострокового планування, власних стандартів обслуговування, загальний імідж закладу, його популярність, контингент відвідувачів, відгуки в соціальних мережах);

- місцезнаходження і оформлення закладу (транспортне сполучення, екстер'єр і інтер'єр приміщення, дизайн, ергономічність меблів);

- якість продукції (якість страв власного виробництва і покупних продуктів, ресурсне забезпечення, наявність стандартних технологій приготування, свіжість продуктів, безпечність харчування);

- унікальність або позиціонування закладу (етнічні кухні – середземноморська, японська, французька, італійська та кухні авторського, креативного спрямування);

- асортимент страв і напоїв, наявність дитячого меню, страв функціонального призначення;

– система обслуговування (режим роботи закладу, спосіб обслуговування (офіціантом чи самообслуговування), швидкість приготування страв і обслуговування, комунікативна якість обслуговування (уважність, ввічливість, люб'язність), сервіровка столу, наявність кнопки виклику офіціанта, зручність розрахунку, шведський стіл, сніданки, система «wow&sofgy» (здивувати клієнта та миттєво виправити помічені ним помилки), чистота тощо);

– задоволення додаткових потреб споживача: доступ до Інтернет, VIP-зали, безкоштовна паркувальна зона, музикальний супровід, караоке, дитячі майданчики, басейн, сауна, пейнтбол, теніс, боулінг, послуги сомельє, риболовля, теппан-шоу, гастрономічні шоу, бар-шоу, кімнати для паління;

– можливість організації і проведення колективних заходів – весіль, фуршетів, банкетів, ювілеїв, дитячих свят (з наданням послуг тамади, флористів, дизайнерів, операторів фото і відеозйомки, піротехніків, артистів, аніматорів, клоунів, ілюзіоністів, організаторів ігор і розваг);

– цінова політика (рівень цін, системи знижок і програми лояльності);

– обладнання (рівень технічного оснащення і технологічний рівень виробництва, умови зберігання продукції);

– інновації у діяльності закладу (нові блюда, нове устаткування, нові види теплової обробки продуктів, нові види сировини і продуктів, застосування QR-кодів, роботів-швейцарів, роботів-кухарів, роботів-офіціантів, електронного меню, 3D-візуалізацій);

– менеджмент (ефективність процесів управління і організації, організаційна структура і стиль управління, корпоративні цінності, рівень соціальної відповідальності);

– кваліфікація і вмотивованість персоналу (кваліфікаційний рівень працівників, підвищення кваліфікації, система стимулювання праці, продуктивність праці персоналу);

– маркетинг (організація і ефективність маркетингу, реклами і процесу реалізації продукції і послуг, Інтернет-замовлення, кейтеринг, доставка продукції);

– використання ефекту масштабу (мережа підприємств, франчайзинг, розмір підприємств, комплекси готель-ресторан);

– фінанси (рентабельність, фінансова стійкість, наявність фінансових ресурсів і резервів, рівень витрат на вироблення продукції і утримання закладу);

– дотримання вимог безпеки (пожежна безпека, охорона, безпечність паркінгу, гардеробу);

– дотримання санітарно-гігієнічних норм (чистота, вентиляція, температура, шум, запах). [8, с. 24; 9, с. 43; 10, с. 68].

Висновки. Отже, для оцінки конкурентоспроможності підприємств готельно-ресторанного господарства пропонуємо використовувати систему чинників, що відображають відповідність продукції та послуг закладу попиту споживачів та формують сильну конкурентну позицію підприємства. Враховуючи різноманітність чинників конкурентоспроможності підприємств готельно-ресторанного господарства перспективними є подальші дослідження з

обґрунтування і впровадження конкурентних стратегій, які б могли забезпечити формування і підтримку високого рівня конкурентоспроможності і довгострокових конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Архіпов В. В., Русавська В. А. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2019. 342 с.
2. Баран О. П. Управління конкурентоспроможністю закладу ресторанного господарства. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 100 с. URL:<http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/18763/1/Olia%20Baran%20Магістерська%20%281%29.pdf>
3. Воронюк Т. А. Формування механізму управління конкурентоспроможністю підприємств ресторанного господарства : дис. ... кандидата екон. наук :08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Одеса : Одеська національна академія харчових технологій, 2019. 200 с.
4. Діденко Є. О., Дідук О. А. Види конкурентних переваг підприємств ресторанного господарства та особливості управління ними. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 12 (175). С. 107-111.
5. Дружиніна В. В. Використання експертного методу для оцінки конкурентоспроможності ресторанних закладів у туристичній сфері. *Економіка і суспільство*. 2019. Випуск № 20. С. 221–228.
6. Кирніс Н. І. Аспекти конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства в сучасних умовах. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 5 (61). С. 135–140.
7. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : монографія/ за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.
8. Приходько Д. О. Теоретичні аспекти конкурентоспроможності ресторанів японської кухні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 14. С. 516–521. URL: <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-gruden-2016-r/2599-prihodko-d-oteoretichni-aspekti-konkurentospromozhnosti-restoranivyaponskoji-kukhni>
9. Продан І. О., Баран О. П. Система клієнтоорієнтованого сервісу в закладі ресторанного господарства. Міжнародний бізнес і туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 12-13 травня 2016 р.). Тернопіль : ТНЕУ, 2016. С. 58.
10. Фортуненко М. І. Фактори конкурентоспроможності закладів швидкого харчування. Сучасні підходи до управління підприємством: збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 квітня 2016 р.). К., Вид-во «Політехніка», 2016. С. 97.

Дмитро ЛЕНЧУК*,
студент 1 курсу магістратури,
факультету економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів становлення археологічного туризму в Україні. У статті коротко викладено інформацію про потенціал археологічної спадщини України. Основну увагу приділено питанням, що гальмують розвиток та популяризацію археологічного туризму. Залучення даних археології у туризмі лише сприятиме розвитку молодого та перспективного напрямку – «археологічного туризму».*

***Abstract.** The article is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the formation of archaeological tourism in Ukraine. The article summarizes information about the possibilities of archaeological exploration in Ukraine. The main focus was on the study of research and promotion of archaeological tourism. Involvement of archeological data in tourism will only promote development young and promising direction – «archaeological tourism».*

Вступ. Однією з найпоширеніших форм відпочинку людини є туризм, в якому на сучасному етапі став переважати екологічний підхід, тобто така форма організації відпочинку, при якій наноситься мінімальна шкода оточуючому середовищу. Раніше це поняття застосовували лише по відношенню до природи, а з 90-х рр. минулого століття почали застосовувати і до культурного середовища. Власне з цього часу і почалось активне вивчення взаємовпливів туризму на стан охорони та збереження історико-культурної спадщини.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів становлення археологічного туризму в Україні. Проаналізовано етапи розвитку, при цьому в середині кожного етапу розглянуто опорні пам'ятки, які мали значення не лише для археології, а й для розвитку туризму. У підсумках акцентовано увагу на тому, що величезна кількість археологічних пам'яток відкритих і досліджених у ХІХ – на початку ХХ ст. і досі виступають важливими туристичними об'єктами заходу України

Виклад основного матеріалу. Впродовж 2016-2019 рр. найбільш популярним видом туризму в Україні вважається культурно-пізнавальний. Вінохоплює понад 80% туристичних послуг країни [1, с. 8]. За класифікацією професора М. Драгічевіч-Шешича поділяється на три групи: «історичні подорожі», «географічні подорожі», «художні подорожі». Археологічний туризм відноситься до першої групи котра розділена дослідником на чотири види:

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, зав. кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Лопатюк Р.І.

«мандрівки в історію»; «подорожі-реконструкції історичних подій»; «релігійні подорожі» та «вивчення історичного періоду». За допомогою археологічних даних збагачується культурно-пізнавальний рекреаційний фонд предметними та непередметними ресурсами, що популяризує та наповнює туристичну привабливість України у світі. Адже археологічний артефакт являється джерелом не лише в історії, архітектурі, містобудуванні, монументального мистецтва, начинкою музеїв та історико-археологічних заповідників, а також є ретранслятором звичаїв, традицій та обрядів давнього населення краю [2, с. 136-140].

Наразі в Україні налічується понад 57 тис. нерухомих пам'яток археологічної спадщини. Серед них до об'єктів культурно-пізнавального туризму відносять: 1) городища; 2) кургани; 3) залишки стародавніх поселень, укріплень, виробництв, каналів, доріг; 4) стародавні місця поховань; 5) кам'яні або дерев'яні статуї та ідоли; 6) наскельні зображення; 7) печери; 8) інші ділянки історичного культурного шару [3, с. 306].

Така кількість пам'яток археологічної спадщини дозволяє стрімкими темпами розвивати археологічний туризм в Україні. Адже туристична сфера послуг являє наразі найбільшу в світі галузь економіки. Це дозволить створити значну кількість робочих місць для малого і середнього бізнесу, який тісно пов'язаний із понад 54 галузями економіки. За останніми дослідженнями лише одне робоче місце в туризмі може створити чотири в суміжних галузях. Наразі більше 70% світового ВВП припадає на сферу послуг. Внаслідок такої динаміки вже до 2030 року кожен десятий працюватиме в туризмі. Такий стан речей прискорить дроблення туризму на надання більш вузькоспеціалізованих послуг. Тим самим надасть значну популярність і археологічному туризму [2, с. 139].

Незважаючи на значний потенціал та можливості України в процесі розвитку археологічного туризму, існують суттєві проблеми та виклики характерні для більшості областей, які стримують розвиток галузі, зокрема:

1. Недостатній розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та іншої індустрії гостинності областей:

- відсутність популяризації «туристичних магнітів» на кшталт історико-археологічного заповідника Кам'янець-Подільський;
- незадовільний стан багатьох об'єктів історико-археологічної спадщини, доріг та під'їзних шляхів;
- недостатня кількість або відсутність туристично-інформаційних знаків вздовж основних автомобільних шляхів;
- незначна кількість місць короткочасного відпочинку поруч із основними автомобільними шляхами;
- відсутні закладів розміщення для туристів різних стандартів, сучасних зон відпочинку поблизу пам'яток археологічного туризму;
- недостатня кількість туристично-інформаційних центрів;
- неналежний стан туристичних маршрутів;
- відсутність знакування та маркування, фотозон;
- брак обладнаних місць для короткочасного відпочинку;

– низька зацікавленість громад в розвитку власної туристичної інфраструктури;

– низький рівень підтримки зацікавленого бізнесу в інвестування через недостатню підтримку громад.

2. Недостатній рівень обслуговування та якість надання туристичних послуг:

– часткова відсутність застосування креативних атракцій та індустрій на туристичних об'єктах (в залежності від регіону);

– низька зацікавленість туристичних підприємств (до початку пандемії) у розвитку локального туризму, орієнтація їх на зовнішній ринок;

– слабка консолідація всіх учасників ринку туристичних послуг, нерозвинений менеджмент надання послуг,

– недостатній рівень підготовки фахівців індустрії гостинності та туристичного супроводу;

– відсутня централізована робота з підвищення науково-методичного рівня екскурсійних заходів та професійної майстерності екскурсоводів (гідів);

– відсутність програм розвитку археологічного туризму та відповідного фінансування на заходи у районних, міських бюджетах та громадах.

3. Недостатнє маркетингове просування туристичного продукту на українському та міжнародному туристичних ринках, а саме:

– недостатня промоція щодо можливостей, потенціалу області серед іноземних партнерів;

– переважна відсутність зразків новітніх туристичних інформаційних продуктів мобільних додатків до смартфонів і планшетів у виглядів аудіо та відео екскурсій для більшості потенційних об'єктів.

– низька присутність інформації про регіон у контенті інформаційного простору, нерозуміння громад та потенційних надавачів туристичних послуг. у туристичній диверсифікації власної справи, недостатній рівень просвітницької діяльності та науково-освітнього забезпечення сталого розвитку галузі туризму та діяльності курортів;

– відсутня сучасна методологія статистичного моніторингу в галузі туризму та не проводяться експертний аналіз зовнішнього середовища, ресурсів, сегментів ринку та соціологічні дослідження ринку туристичних послуг Вінниччини, відсутність брендування територій.

4. Відсутність сталого розвитку внутрішнього та міжнародного туризму

– недостатній рівень підтримки проектів;

– ініціатив та стартапів громадських організацій та інших туристичних об'єднань для подальшого розвитку галузі туризму та курортів (окрім спілки археологів України та інших небайдужих громадян);

– недостатній рівень фінансування заходів, спрямованих на розвиток галузі туризму та курортів, що з ними пов'язані за рахунок місцевих бюджетів та низький рівень інвестиційних внесків у туристичну сферу;

– нерозуміння сільських жителів у можливостях археологічного туризму залучити фінансування громад за рахунок культурного надбання. За даними Східноподільської археологічної експедиції Інституту археології Національної академії наук України під керівництвом В. С. Рудя. У 2021 році виявлено, що у межах та околицях одного села може розташовуватися більше десятка пам'яток археології від енеоліту до пізнього середньовіччя [4].

Наразі в Україні працює приблизно 350 фахівців-археологів. Близько 250 працюють у Києві в Інституті археології НАН України. На території багатьох регіонів працює лише декілька спеціалістів. (Якщо навести порівняння то у Великій Британії, на територія котра в 2,5 рази менша за нашу країну, працює 6000 археологів. Такаж кількість працює і в Польщі, що менша за Україну майже вдвічі). Наявна кількість спеціалістів не в змозі не лише апробувати, дослідити, популяризувати, а й захистити таку кількість культурного надбання від безкарної «орди мародерів», котрих ЗМІ прозвали «чорними археологами» [5, 6].

Наразі розроблення методологічних аспектів аналізу функціонування пам'яток археології як екскурсійного туристичного об'єкта починає зростати. Внаслідок діяльності Співки археологів України із 2020 року розпочалася активна популяризація туристичної галузі, а її пізнавальна функція набуває нового характеру та резонансу у суспільстві.

Висновки. Варто відмітити, що програма розвитку туризму областей впродовж 2021-2030 рр. та проект президента України В. О. Зеленського «Велика реставрація» може створити базу для позитивних змін. Для вирішення проблем розвитку археологічного туризму також слід звернути увагу на поняття історико-культурного регіону під час розробки іміджевих брендів та маршрутів за напрямом. Тобто археологічні об'єкти мають не замінити інші рекреаційні послуги, а навпаки їх суттєво доповнити. Можливо навіть стати своєрідним «магнітом» туристичних вподобань.

Утворені даними археологічно-туристичними об'єктами простори певною мірою визначають локалізацію рекреаційних потоків і напрями екскурсійних маршрутів. Створення іміджевих брендів дозволить створити ґрунт для збереження та раціонального використання найвизначніших пам'яток археологічної культурної спадщини. Дозволять їх невід'ємно залучити до туристичної інфраструктури [7, с. 67].

Такі кроки посприяють до розробки нових та вдосконаленню наявних археологічних туристичних маршрутів. Підготовка нових кадрів та залучення міждисциплінарних дослідників до налагодження туристичної інфраструктури дозволить оновити й доповнити музейні експозиції та урізноманітнити їх виставкову діяльність. Поглиблення наукових досліджень є одним із важливих чинників, що сприяють виразнішому окресленню та популяризації індивідуальних особливостей культурного надбання України.

Список використаних джерел

1. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг. навч. посіб.. Харків, 2018. 202 с.

2. Головня О.М., Ставська Ю.В. Міжнародний туризм. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 316 с.
3. Гуминська Н. В. Туризм як складова соціально-культурного розвитку регіонів України. *Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку*: матеріали доп. Міжнар. наук.- практ. конф. Київ: Київ нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 64-67.
4. Казьмирчук М., Палієнко С. Проблема оцінки та використання археологічних пам'яток в туризмі. *Етнічна історія народів Європи*. Київ. 2016. Вип. 48. С. 97-102.
5. Ленчук Д. Кримінальна відповідальність за пошкодження та знищення об'єктів археологічної спадщини. *Вісник студентського наукового товариства факультету історії, етнології і права*. Вінниця, 2017. С. 306-314.
6. Мережко В. Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021-2030 роки. Вінниця, 2020. С. 19. URL: <https://knute.edu.ua/file/MTc=/344519a49a74e01ba891b5467f7c2bc7.PDF>
7. Томюк Т. Шляхи максимізації доходів держави від провадження туристичної діяльності. *Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. С. 305-308.

Андрій ОМЕЛЬЧЕНКО*,
студент 5 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Україна, м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

***Анотація.** Стаття присвячена актуальному питанню дослідження особливостей конкуренції та конкурентних переваг у ресторанному господарстві. Метою дослідження є визначення особливостей конкуренції та конкурентних переваг у ресторанному господарстві, розкриття сутності конкурентоспроможності. У ході досліджень доведено, що задля високої конкурентоспроможності у системі управління підприємствами ресторанного господарства необхідно застосовувати лідерство. Проведено аналогію між визначеннями «лідерство» і «конкурентні переваги». Отже, основним завданням технологій формування конкурентних переваг є адаптація системи управління до змін у конкурентному середовищі, що дозволяє швидко і точно визначити напрями підвищення конкурентоспроможності.*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, зав. кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

***Abstract.** The article is devoted to the topical issue of studying the peculiarities of competition and competitive advantages in the restaurant industry. The purpose of the study is to determine the characteristics of competition and competitive advantages in the restaurant industry, revealing the essence of competitiveness. Research has shown that in order to be highly competitive in the management system of restaurant enterprises, it is necessary to apply leadership. An analogy is made between the definitions of "leadership" and "competitive advantage". Thus, the main task of technologies for the formation of competitive advantages is the adaptation of the management system to changes in the competitive environment, which allows you to quickly and accurately identify areas of competitiveness.*

Вступ. Галузь ресторанного господарства – одна з найбільш динамічних галузей народного господарства. На сьогодні актуальним є не лише виготовлення якісної продукції та її реалізація, важливими є також комплекс заходів, які будуть знижувати вартість продукції та збільшувати попит споживачів. Підприємство повинно володіти такими конкурентними перевагами, завдяки яким воно б могло бути на крок попереду у своїй галузі. Проблеми конкурентоспроможності викладені у працях закордонних дослідників: М. Портера [8], А. Сміта [11], Д. Рікардо [10] та інших, та учених на пострадянському просторі: Г. Азоєва [1], Л. Балабанової [2], Н. Власової [3], Г. П'ятницької [9], Ставської Ю.В. [30] та інших, однак єдиної концепції щодо визначення, якими саме конкурентними перевагами має володіти підприємство ресторанного господарства, немає. Основною причиною цього є те, що жодна методика не може врахувати усіх галузевих особливостей ресторанного господарства. Відтак, вирішення її потребує глибокого аналізу та є індивідуальним для кожного підприємства.

Метою дослідження є визначення особливостей конкуренції та конкурентних переваг у ресторанному господарстві, розкриття сутності конкурентоспроможності та вивчення ролі лідерства у конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства.

Виклад основного матеріалу. На формування стратегій забезпечення конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства впливають ряд особливостей галузі. Розуміння поняття конкурентоспроможності вимагає урахування усіх основних елементів механізму конкуренції. Конкурентоспроможність формується на різних рівнях: товару (послуги), підприємства, галузі (ринку), регіону, країни. У зв'язку з цим необхідно розрізняти конкурентоспроможність товару (послуги), підприємства, галузі, регіону, країни. За визначенням Європейського форуму з проблем управління, конкурентоспроможність підприємства – це реальна та потенційна можливість фірм за існуючих для них умов проектувати, виготовляти та збувати товари, що за ціновими та неціновими характеристиками є більш привабливими для споживача, ніж товари їх конкурентів. Для розуміння сутності конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства необхідно врахувати особливості підприємства як системи, що характеризується

наявністю входу та виходу системи, зв'язку із зовнішнім середовищем, зворотного зв'язку, внутрішньою структурованістю [8, с. 56]. Складність процесу зумовлюється також впливом багатьох факторів забезпечення конкурентоспроможності. У галузі ресторанного господарства вони характеризуються внутрішньою атмосферою (не помітною споживачу), матеріальною і нематеріальною якістю обслуговування, створенням комфортних психологічних умов для відвідувачів, а також витратами часу на обслуговування [8, с. 22].

На думку П'ятницької Г. конкурентна перевага – це виділені цінності чи відмітні властивості об'єкта управління, що надають йому перевагу над конкурентами [9, с. 13]. Ми погоджуємося із думкою науковця, але хочемо зауважити, що конкурентоспроможність підприємства, а таким чином і конкурентні переваги, можуть бути оцінені тільки в межах групи підприємств, що випускають однакову продукцію. Тому конкурентоспроможність – поняття відносне, оскільки одне і те саме підприємство у рамках регіональної групи може бути визнане конкурентоспроможним, а в рамках світового ринку – ні. Найбільш складною є оцінка міри конкурентоспроможності, тобто виявлення характеру конкурентної переваги порівняно з іншими.

Отже, рівень конкурентної переваги потрібно оцінювати щодо відповідного підприємства лідера. Поняття конкурентної переваги можна асоціювати з характеристиками й властивостями товару, які створюють для підприємства певну перевагу над своїми прямими конкурентами. Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що конкурентні переваги закладу ресторанного господарства – це сукупність виділених матеріальних і нематеріальних цінностей підприємства, що дозволяють йому завойовувати більшу частину потенційних споживачів, створювати позитивний імідж закладу, досягати кращих результатів фінансово-господарської діяльності у розрахунковому періоді та у перспективі порівняно зі своїми прямими конкурентами. Конкурентні переваги є концентрованим проявом переваги над конкурентами в економічній, технічній, організаційній сферах діяльності підприємства, які можна виміряти економічними показниками (додатковий прибуток, більш висока рентабельність, ринкова частка, обсяг продажу) [8]. Часто конкурентні переваги ототожнюють із новими технологічними розробками, які використовує підприємство, та більш високою кваліфікацією персоналу.

Однак вони не виявляються у більших обсягах продажу, прибутку й інших економічних показниках. Тому їх доцільно називати передумовами для отримання конкурентних переваг. Конкурентні переваги (у галузі ресторанного господарства) в розрізі конкурентоспроможності підприємства у сучасних умовах – це не данина моді, а необхідна вимога ринку у динамічних реаліях глобалізованого сьогодення. На наш погляд, конкурентною перевагою (визначальною ознакою) конкурентоспроможності підприємства ресторанного господарства можна назвати внутрішню атмосферу у колективі: стосунки між персоналом, між керівником і підлеглими.

Конкурентні переваги – це результат низької собівартості продукції, високої міри диференціації товарів, розумного сегментування ринку, впровадження нововведень, швидкого реагування на потреби ринку. До них також можуть належати вищий рівень продуктивності праці й кваліфікації виробничого, технічного, комерційного персоналу; якість і технічний рівень виготовлених виробів; управлінська майстерність, стратегічне мислення на різних рівнях управління, що відображаються в економічному зростанні. Конкурентна перевага є порівняльною, а отже, відносною, тому що вона може бути оцінена тільки шляхом порівняння характеристик, які впливають на економічну ефективність продажу. Жорстка конкуренція у сфері ресторанного господарства змушує підприємців змінювати пріоритети розвитку бізнесу. Ринкові умови господарювання переставили основні акценти виробництва продукції та її реалізації із кількісних параметрів на якісні. Розвиток галузі ресторанного господарства залежить від факторів більш тривалого характеру, пов'язаних із якісними характеристиками послуг, а також із використанням і утриманням конкурентних переваг.

Аналіз визначення «конкурентні переваги» показав аналогію із сучасним визначенням категорії «лідерство». Саме застосовуючи та розвиваючи такі лідерські якості як самовідданість і високий рівень знань персоналу, управлінська майстерність, створення образу майбутнього, формування корпоративної культури, концентрація уваги на людях, відкритість та ін. [12, с. 31] можна робити висновок про те, що створення конкурентних переваг підприємства прямо залежить від того, чи є управлінець на підприємстві – лідером, чи володіє він особистісними лідерськими рисами і чи намагається розкрити ресурси підлеглих для того, щоб підприємство стало конкурентоспроможним у галузі свого функціонування.

Автор статті [6] Р. Ельмурзаєва зазначає, що стійкий планомірний розвиток бізнесу в довгостроковий період визначається не стільки ресурсними складовими, скільки можливістю створювати сприятливі умови для відтворення організації. Однак, попри популярність практичних аспектів формування і розвитку навичок лідерства в організаціях за кордоном, у практиці підприємств пострадянських сторін ця тема майже не розкрита. Це зумовлено особливостями організаційної (корпоративної) культури, яка склалася у бізнесі.

Організаційна культура формується із цінностей підприємства, що визначає його позиціонування на ринку, рівень якості роботи з клієнтами, імідж і конкурентоспроможність підприємства загалом. Підприємства з визначеною корпоративною культурою значно впливають на мотивацію співробітника, задовольняють потребу в повазі (схвалення, вдячність, визнання, компетентність) і потребу в причетності (відчуття соціальної взаємодії, прив'язаність, належність до групи) [6].

Результат запровадження організаційної культури – широкий клас складних управлінських рішень, орієнтованих одночасно у трьох просторах: товарному, регіональному й функціональному. Причому функціональний аспект тут має найбільше значення. У зв'язку з цим розробку технології формування

конкурентних переваг необхідно проводити для замкнутого управлінського циклу, що включає аналітичні роботи, стратегічну й тактичну діяльність підприємства [7].

Сьогоднішні керівники розуміють, що задля покращення фінансової діяльності підприємства необхідно розвивати лідерські якості персоналу. Адже управління на основі лідерства дозволяє сформувати у співробітників бачення майбутнього і задати фокус прикладення зусиль, створити необхідний рівень енергії та мобілізації співробітників і умови, в яких співробітники хочуть бути частиною системи, а не просто працювати на неї [5, с. 6].

Отже, можна зробити висновок, що основним завданням технологій формування конкурентних переваг є адаптація системи управління до змін у конкурентному середовищі, що дозволяє швидко і точно визначити напрями підвищення конкурентоспроможності. Складністю цього процесу є те, що досягнуті підприємством результати без подальшої цілеспрямованої діяльності будуть нівельовані відповідними діями конкурентів. Тому це зумовлює необхідність сформувати такий підхід до управління конкурентними перевагами підприємства, який би постійно застосовувався. Лише постійне прагнення до лідерських позицій, застосування лідерських якостей керівництва та персоналу на практиці, перебування у динаміці змін і підвищення якості наданих послуг, пошук нових шляхів створення сучасних конкурентних переваг зможуть забезпечити конкурентоспроможність підприємств ресторанного господарства.

Список використаних джерел

Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом: підручник. К : Центр навч. л-ри, 2017. 486 с.

Власова Н. О., Киселева Е. Н. Рынок продовольственных товаров. М. : Вузовский ученик, 2019. 144 с.

Ельмурзаєва Р. А. Практичні аспекти розвитку лідерства в організації Вісник Томського державного університету. 2012. № 3. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/etika-liderstva-vsovremennom-upravlenii>.

Портер М. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів.. Київ : Основи, 2009. 392 с.

П'ятницька Г. Т. Конкурентоспроможність підприємств ресторанного господарства. Опорний конспект лекцій . Київ, 2002. 74 с.

Ставська Ю.В. Особливості та зміст інновацій у сфері гостинності. Економіки. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. Вип. 3' (31). С. 35-46.

Маргарита ПЕДОРЕНКО*,
студентка 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЗВИТОК ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

***Анотація.** В статті досліджено теоретичні та практичні аспекти розвитку індустрії гостинності. На основі історичних даних виявлено, як зароджувалася та розвивалася сфера готельних послуг. Виокремлено основні проблеми в готельному бізнесі. Розглянуто концепції сучасних готельних підприємств. Досліджено якість наданих туристам послуг в індустрії гостинності.*

***Abstract.** The article investigates the theoretical and practical aspects of the hospitality industry. On the basis of historical events it is revealed how the sphere of hotel services was born and developed. The main problems in the hotel business are highlighted. The concepts of modern hotel enterprises are considered. The percentage of satisfaction with the services provided to tourists in the hospitality industry was studied.*

Вступ. Країнами та континентами щоденно подорожують півтора мільярда людей, більшість з яких користується готельними послугами. Індустрія гостинності включає в себе готельний, ресторанний бізнес, відпочинок і розваги, організацію конференцій тощо, і є однією з головних в комплексі туристичного обслуговування.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів розвитку індустрії гостинності. Виявлення на основі історичних даних, в який спосіб зароджувалася та розвивалася сфера готельних послуг. Розкриття основних проблем, перепон та стримуючих факторів розвитку в готельному бізнесі. Дослідження задоволення отриманого туристами, після наданих їм послуг в індустрії гостинності.

Виклад основного матеріалу. Історія туризму налічує не одну тисячу років і безпосередньо пов'язана з історією розвитку західної цивілізації. Географія й основні цілі подорожей, стан інфраструктури, що обслуговує туризм, – усе це визначалось основними етапами розвитку суспільства. У свою чергу, еволюція підприємств індустрії гостинності, насамперед – готелів, повторює основні етапи становлення туризму. Готельна індустрія змінюється під впливом факторів, які формуються як зовнішнім середовищем, так і внутрішніми процесами.

Перші згадки про підприємства готельного господарства зустрічаються в манускриптах, один із них – кодекс царя Вавилону Хаммурапі. Написаний цей кодекс приблизно в 1700 р. до н.е. і в ньому були визначені різні правила,

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри МЗЕД готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Іващенко А.В.

наприклад, за що господаря таверни можна наказувати.

Перші туристичні подорожі були пов'язані з розвитком торгівлі та обміну, перш за все в Азії і на Близькому Сході. Саме діловий туризм став першопричиною появи підприємств готельного господарства на територіях тих регіонів, де проходили великі торговельні шляхи. Вздовж цих шляхів створювалися караван-сараї: спеціальні пункти для людей та загоны для верблюдів і коней, які служили для мешканців захистом не тільки від негоди, але і від грабіжників.

Стародавньому світі основними мотивами подорожей, крім торгівлі, було і вивчення світу, оздоровлення (поїздки до мінеральних вод), навчання. В період розквіту грецьких міст-держав формувались центри, які регулярно відвідували подорожуючі, наприклад Олімпія під час Олімпійських ігор. Для учасників ігор будувались спеціальні житлові будівлі, місця для тренування, надавались побутові послуги (баня, харчування, відправа культових звичаїв).

Ще до I ст. до н. е. в Римській імперії виникла і розквітла мережа державних заїжджих дворів, які будувались вздовж головних доріг, перш за все для державних чиновників та гінців. Існували два типи "притулку" в провінції і в самому Римі: одне з яких призначалося тільки для патриціїв (мансіонас), друге - для плебеїв (стабулярії). Заїжджі двори для верств нижчого класу комфортом не відзначалися, а багато подорожуючих розраховували тільки на гостинність домовласників. Місця харчування і відпочинку також призначалися для відповідних нижчих класів суспільства. Вищий клас надавав перевагу відпочинку і влаштовував "бенкети" в громадських банях.

В V ст., після падіння Римської імперії наступив черговий етап розвитку підприємств гостинності. Напади кочівників призводять ДО знищення систем комунікації (першою жертвою стали мощені дороги) античного світу.

Середньовіччя характеризується скороченням кількості подорожей і зміною географії основних потоків; переважали ділові поїздки, які були пов'язані зі торгівлею та паломництвом до святих місць. Основним організатором розміщення і харчування для паломників була церква, монастирі безкоштовно приймали гостей. Церква зобов'язана була організовувати "готелі" для подорожуючих, паломників, священників. Спочатку надавались послуги безкоштовно, але згодом стають підприємствами, розрахованими на отримання прибутку. Церква брала гроші.

Подорожували і знатні феодали зі своєю свитою, і вищий клас, які представляли державні та особисті інтереси, і групи бродяг, які складалися з поетів, акторів і співаків, а також ті, які намагалися заробити і опанувати науки і ремесло. Подорожуючі переміщувалися групами, так як вірогідність нападів розбійників була достатньо великою. Збільшення кількості університетів у Європі сприяло зростанню подорожей майбутніми студентами.

Прообрази готелів були і на Близькому Сході, в Середній Азії, і в Закавказзі. Купці з караванами товарів подорожували по передгір'ях і пустинях, ночуючи, як правило, в шатрах. Проте, іноді зупинялися в караван-сараях - своєрідних готельних комплексах, що включали не тільки приміщення для ночівлі людей,

але й загони для верблюдів та інші приміщення, які для захисту від грабіжників захищалися фортечними стінами.

Розвиток торговельних зв'язків сприяв значному зростанню готельного господарства в Європі. Наприклад, в Мілані в XIV ст. вже нараховувалося 150 готелів. XV- XVI ст. - це час глобальних змін у Європі, пов'язаний зі технічним прогресом і географічними відкриттями. В кінці XV ст. в Англії з'являються закони, які регулюють роботу заїжджих дворів (їх нараховувалося в той час біля 600), а у Франції вводиться обов'язковий облік мешканців. Однак, готельне господарство того періоду було надзвичайно примітивним: не було зручностей, дуже низький санітарний стан.

В XVI ст. з'являються перші кофейні, які в кінці XVII ст. стають центрами культурного життя того часу. В 1553 р. в Парижі з'являються унікальні для того періоду заклади, наприклад, ресторан Tour d Argent, завданням якого було надати послуги харчування. Для цього періоду характерні таверни для простих людей, де за загальним столом подавалися чергові страви за фіксованими цінами. В сільській місцевості один заїжджий двір обслуговував всіх прибулих: заможні люди обслуговувалися в столовій або у себе в кімнаті, бідняки, в основному, їли із господарями заїжджого двору і його сім'єю на кухні.

В XVII ст. набувають суттєвої різниці за набором послуг і за ціною сільські і міські засоби розміщення. Серед сільських засобів розміщення слід виділити заїжджі двори і трактири, які пропонували, в основному, нічліг і сніданок. У місті засобами розміщення стали мебльовані кімнати, пансіони і готелі, які надавали всі зручності і повне обслуговування.

У XVIII-XIX ст. із зростанням економічних і політичних зв'язків між державами починається бурхливий розвиток готельного господарства, особливо в містах Європи. Готельна справа перетворюється у важливу галузь, яка приносить великі прибутки.

Розвиток підприємств гостинності XIX ст. пов'язаний з розвитком туризму. Розгортається будівництво великих і малих готелів на морських побережжях, біля джерел з мінеральною водою, в живописних місцях.

В кінці XIX ст. у великих містах з'явилися готелі зі сучасними зручностями: каналізацією, гарячим водопостачанням, центральним опаленням, піднімальними машинами (прообразами ліфтів), електрикою в номерах тощо. До таких готелів відносився і паризький Grand Hotel, який був відкритий в 1862 р. Поступово вдосконалюється їх технічне обладнання, змінюються форми і методи обслуговування.

Стрімко розвиваються і підприємства харчування, тобто з'являються ресторани зі високим рівнем обслуговування, які пропонують своїм відвідувачам послуги, використовуючи меню (a la carte), організовується харчування для загальноосвітніх закладів і лікарень. В 1898 р. у Лондоні відкрився готель Savou, його управляючий Сезар Рітц і шеф-кухар здійснили справжню революцію в організації ресторанів, і обіди в цьому готелі стали атрибутом світського життя.

Зміни в європейській готельній індустрії на початку XX ст. пов'язані зі змінами в суспільстві: прискорюється ритм життя (удосконалюються засоби

пересування, з'являється радіо, телефонний зв'язок, набуває поширення електричне освітлення), проходить перебудова суспільства в сторону демократизації (з 1936 р. уряд Франції вводить річні відпустки, на початку 1950-х рр. для життя західних країн це стає нормою); все це призводить до появи попиту ж стандартизоване обслуговування: комфортне і недороге.

Початок новітньої історії для підприємств готельного господарства Європи став "золотою ерою" і тривав із початку 60-х до кінця 80-х рр. ХХ ст.

Це була епоха масштабного будівництва засобів розміщення : їх високого завантаження. Основні причини цього явища зумовлювалися зміною демографічної ситуації після Другої світової війни, розвитком туризму як однієї із провідних галузей економію в західних країнах і політикою цих країн в соціальній сфері

З 1960 р. бере початок будівництво нових підприємств готельного господарства на Середземних курортах, а пізніше і в скандинавських країнах. Активне будівництво бізнес-готелів розпочалося з 1970-х рр., що було обумовлене збільшенням частки бізнес-поїздок. Туризм і зростаюча з кожним роком готельна база перетворились в індустрію послуг, яка в поєднанні з індустрією розваг стала джерелом доходів, отримання прибутку.

Однією з концепцій розвитку сучасних готельних підприємств є концепція розширення, яке може бути як географічним, так і горизонтальним.

– Географічне розширення – це стратегія, за якої готельне підприємство збільшує кількість керованих ним об'єктів у різноманітних географічних регіонах.

– Горизонтальне розширення – це стратегія, за якої готельне підприємство розповсюджує сферу своїх інтересів на суміжні види діяльності (транспорт, харчування, дозвілля тощо). Так, компанія Ассор, крім готелів, володіє сіттю туристичних агентств і підприємств харчування, компанією з прокату автомобілів, а Hilton International активно займається не лише готельним бізнесом, а й гральною індустрією.

За теорією Жака Леві, швейцарського спеціаліста фірми Landis & Staefa, відомого своїми дослідженнями індустрії гостинності, готель повинен бути «розумною будівлею», тобто мати таку структуру, яка забезпечувала б як оптимальне його використання, так і максимальне отримання прибутку.

Складовою теорії Жака Леві є концепція «комфорту готелю», яка включала 4 основних компоненти:

- тепловий комфорт
- якість повітря
- технічний комфорт
- економічний комфорт

Початок ХХІ століття характерний тим, що людство вступило в нову еру – еру нових технологій, і готелі, користуючись можливостями техніки, які стають все більш універсальними, втілюють новітні досягнення.

Дослідження, проведені UNWTO (World Tourism Organization – Всесвітня туристична організація), показують, що з 140 тисяч трьох-, чотирьох- і

п'ятизіркових готелів, які налічуються у світі, більше 50% не задовільняють потреби клієнтів.

Висновки. Можна зробити висновок, що готельна справа – одна з найважливіших частин сфери обслуговування. На її ефективне функціонування впливають позитивні зміни в економіці країни. У свою чергу, наявність і стан готелів має вагомий вплив на розвиток ділових зв'язків як всередині країни, так і за її межами. Тому пріоритетним напрямком розвитку сфери готельних послуг є доведення їх якості до міжнародних стандартів, впровадження нових видів і форм обслуговування, що дозволить у більш повному об'ємі задовільнити потреби клієнтів.

Список використаних джерел

1. Головня О.М., Ставська Ю.В. Міжнародний туризм. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 316 с.

2. Гуминська Н.В. Туризм як складова соціально-культурного розвитку регіонів України. Туризм: *реалії та перспективи сталого розвитку*: матеріали доп. Міжнар. наук.- практ. конф. Київ: Київ нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 64-67.

3. Історія розвитку підприємств готельного господарства. Розвиток індустрії гостинності в Європі. URL: https://pidru4niki.com/15480606/turizm/istoriya_rozvitku_pidpriyemstv_gotelnoho_gospodarstva

4. Полотай Б. Тенденції розвитку світової індустрії гостинності. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/polotaj.htm

Анна РУДАКОВА*
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Анотація. В статті описано особливості розвитку релігійного туризму в Україні. Розкрито сутність понять «релігійний туризм». Визначено функції паломницького туризму та передумови розвитку релігійного туризму. Здійснено огляд сакральних рекреаційно-туристських ресурсів. Проаналізовано історичний та туристичний потенціали сакральних об'єктів. Окреслено перспективи розвитку релігійного туризму для запровадження і формування маршрутів релігійного туризму.

Abstract. The article examines the features of the development of religious tourism in Ukraine. The essence of the concepts "religious tourism" is revealed. The

* Науковий керівник: д.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Головня О.М.

functions of pilgrimage tourism and prerequisites for the development of religious tourism are determined. A review of sacred recreational and tourist resources. The historical and tourist potentials of sacred objects are analyzed. Prospects for the development of religious tourism for the introduction and formation of religious tourism routes are outlined.

Вступ. Подорож з релігійними цілями – найдавніший вид туризму, що має глибокі історичні корені. Одними з перших туристів безсумнівно були середньовічні прочани. У силу релігійних переконань або цікавості щодо своєї або чужої віри, люди у всьому світі подорожують, щоб відвідати Святу Землю, Ватикан, Мекку, монастирі та інші святі місця. Цілей паломництва майже стільки ж, скільки самих паломників. Паломництва відбувалися і відбуваються, щоб позбутися від хвороби, уникнути нещастя, спокутувати гріх. Паломники з Англії в XIV–XV століттях здійснювали свої подорожі в основному до Риму, Єрусалиму.

Одні паломники подорожували з міркувань віри, багато інших відправлялися просто з любові до подорожей або рухомі мирськими мотивами, очікуючи знайти спілкування з веселими супутниками, розваги в придорожніх харчевнях та інші задоволення. Паломництво має місце і зараз. Багато віруючих їдуть до Єрусалиму вклонитися Гробу Господньому. Прихильники ісламу їдуть у хадж до Мекки. В Україні православні прагнуть відвідати Валаам, монастир на острові Коненець.

Необхідно зазначити що, релігійний туризм відіграє велику роль в системі міжнародного і внутрішнього туризму. Люди відправляються в паломницькі та екскурсійні поїздки по святих місцях і релігійним центрам. Вони прагнуть взяти участь у релігійних церемоніях, помолитися.

Основна мета даної роботи полягає в тому, щоб розглянути особливості організації та перспективи розвитку релігійного туризму (основних його різновидів).

Наукова новизна полягає в розширеному вивченні питання релігійного туризму і паломництва з точки зору впровадження інновацій у цю сферу із урахуванням конфесійних особливостей.

Релігійний туризм досліджували такі вітчизняні науковці, як Головня О.М., Любіцева О. та Романчук С. (розглядають релігійний туризм з історико-географічної та культурологічної точки зору), Сапелкіна З. та Христов Т. (історико-релігієзнавчий аспект), Устименко Л. та Афанасьєв І. (історико-культурологічний аспект), але ще не представлено цілісного дослідження релігійного туризму з історико-суспільної точки зору, що й обумовило написання даної статті.

Виклад основного матеріалу. Релігійний туризм вважається історично першим видом туристичних подорожей, що може бути віднесений до періоду формування світових релігій. Релігійний туризм - це самостійний вид туризму, який є складовою сучасної індустрії туризму. У релігійному туризмі прийнято виокремлювати два напрями діяльності – релігійний, пов'язаний з участю у

подіях релігійного життя, що здійснюються за допомогою екскурсій, і паломницький, як подорож з метою відвідування святинь і святих місць [6, с. 227].

В сучасних умовах фінансово-економічної і соціальної кризи туристична галузь потребує пошуку нових шляхів відновлення втрачених позицій. ХХ століття це той період часу коли бурхливо розвивалася індустрія туризму, удосконалювалися транспортні засоби та засоби зв'язку. У другій його половині окремі традиційні форми туризму почали втрачати актуальність та вже не задовольняли потреби туристів. Безліч культових споруд було перепрофільована під музеї, концертні зали та інше, отже вони виступали не як об'єкти поклоніння, а як об'єкти туризму. Нині зміст і призначення багатьох культових об'єктів набуває свого первинного сенсу, вони стають об'єктами поклоніння і об'єктами пізнання. Релігійні цінності – це частина культурної спадщини і об'єкти туризму одночасно. Слід зазначити що, релігійний туризм грає велику роль у системі як міжнародного так і внутрішнього туризму. Люди вирушають у паломництво і екскурсійні поїздки по святих місцях і до релігійних центрів. Вони прагнуть брати участь у релігійних церемоніях, помолитися [3].

В Україні релігійне життя бурхливого розвитку досягло після розпаду атеїстичної держави СРСР – у 90-х роках минулого століття. Унаслідок цього зросла кількість первинних релігійних громад, а разом із ними - зареєстрованих релігійних організацій багатьох конфесій, які діють в Україні. Позитивним явищем стала розбудова мережі культових закладів, зокрема, монастирів, що були завжди відомими релігійними центрами [1].

Можна виокремити такі види релігійного туризму за об'єктом туристичної діяльності як паломництво до святих місць (джерел, каменів, гір, на яких «являлася» Матір Божа чи хтось зі святих), до культових споруд (церков, монастирів), а також до об'єктів священної історії (місць народження Ісуса, Божої Матері, розп'яття Ісуса, інших місць, що нагадують основні віхи біблійної історії). За суб'єктом туристичної діяльності релігійний туризм можна розподілити на паломництво та звичайний релігійний туризм.

У 2018 Україна посіла 11-е місце за релігійністю серед 34 країн Європи. 31 % населення в Україні є дуже релігійним. З них: 22 % населення України кажуть, що релігія є дуже важливою в їхньому житті; 35 % кажуть, що відвідують релігійні служби щонайменше раз на місяць; 29 % кажуть, що моляться щодня; 32 % кажуть, що вірять у Бога з абсолютною впевненістю.

Релігія – це певні погляди і уявлення людей, відповідні обряди і культу. Походження слова «релігія» пов'язують із латинським дієсловом *relegere* - «відноситися з повагою»; за іншою версією, воно зобов'язане своїм виникненням дієслову *religare* - «зв'язувати» (небо і землю, божество і людину).

Релігійний туризм – це види діяльності, пов'язані із наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що їдуть до святих місць і релігійних центрів, які розташовані поза межами звичного для них середовища [4].

Основні функції в релігійному туризмі є соціальними, гуманітарними чи економічними. Вони мають надзвичайно важливе значення як стосовно окремих

індивідуумів, так і щодо суспільства загалом.

Пропонуємо до розгляду такі функції релігійного туризму:

- інтеграційна - об'єднання людей за конфесійною належністю; створення умов для солідарності і згуртованості соціальних груп, підтримка рівноваги релігійних суспільних відносин, їхньої гармонізації;
- комунікаційна - можливість спілкування людини з одновірцями, з Богом;
- регулятивна - забезпечення поведінки людини за заздальгідь визначеною схемою (культові обряди, норми, вимоги тощо);
- світоглядна - дає змогу уявити свою картину світу, зокрема зрозуміти, у чому сенс людського життя, місія людини на Землі;
- духовно-просвітницька, або теологічна, - ознайомлення з основами віри, з релігійними практиками;
- рекреаційна, або терапевтична - оздоровлення, зцілення (зняття виробничої чи невиробничої психофізіологічної втоми, душевних мук), відновлення фізичних і духовних сил людини;
- естетична - розвиток естетичного і художнього смаку;
- пізнавальна - ознайомлення з архітектурою, історичними та мистецькими характеристиками певних сакральних споруд, їхньою релігійною та духовною суттю;
- компенсаційна - зняття життєво важливих суперечностей і проблем людського буття; психологічно компенсує обмеженість, безсилля, залежність людей від умов існування, наповнює сенс їхнього життя;
- соціальна, чи соціокультурна - гармонійний розвиток особистості; зближення народів;
- економічна - формування сфери послуг і зв'язків з іншими галузями господарства; розвиток окремих територій і сприяння зайнятості населення; збільшення грошових надходжень до бюджету;
- виховна - одержання знань протягом мандрівки про сакральні об'єкти у краєзнавчому, історико-архітектурному та мистецько-сакральному аспектах.

Релігійний туризм є одним із найстаріших видів туризму. Він бере свої витоки з часів формування основних світових релігій і здійснюється в таких двох основних формах:

- паломницький туризм;
- релігійний туризм екскурсійної пізнавальної спрямованості.

Релігійний туризм поділяється на різновиди:

- паломницький туризм - це сукупність поїздок представників різних конфесій з паломницькими цілями;
- езотеричний - метою його є розширення традиційного релігійного світосприйняття, і відповідно з цією метою ведеться філософський пошук в процесі подорожі;
- релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості - відвідання місць пов'язаних з історією релігій;
- сакральний - різновид, де турист під час відвідування певних місць

створює, відновлює або підкреслює зв'язок з уявним потойбічним

Під релігійним туризмом слід розуміти види діяльності, пов'язані з наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що прямують до святих місць і релігійних центрів, що знаходяться за межами звичного для них середовища [2].

Паломницький туризм – це сукупність поїздок представників різних конфесій з паломницькими цілями. Паломництво – прагнення віруючих людей поклонитися святим місцям.

Серед причин для здійснення паломництва можна виділити наступні:

- Виразити подяку;
- Відмолити гріхи;
- Проявити відданість віри;
- Помолитися за рідних і близьких;
- Бажання зцілитися від фізичних і душевних недуг.
- Бажання познайомитися з культурно-духовним багатством країни.

Паломництво передбачає певне ставлення людини до дійсності. Це символізує готовність людини пожертвувати скороминущими матеріальними цінностями в ім'я вічних духовних. У індуїзмі, православ'ї і католицизмі отримали розвиток піші паломництва. Люди відправляються в паломництва, коли їм недостатньо ритуальних дій в місцях звичайного середовища мешкання.

Термін «паломництво», як вважають філологи, походить від слова «пальма» - гілку саме цього дерева привозили перші паломники християни, що побували на Святій землі під час свята «Входження Господнє до Єрусалиму». Під час тріумфального входження Ісуса Христа до Єрусалиму віруючі усипали його шлях гілками пальми.

У науці зазвичай виділяють декілька видів паломництва, що класифікуються за різними ознаками:

1) За сезонністю:

- Цілорічні паломництва;
- Приурочені до релігійних свят.

2) За місцем розташування об'єкту паломництва:

- Внутрішні паломницькі подорожі;
- Зарубіжні паломницькі подорожі.

3) За ознакою обов'язковості:

- Добровільні;
- Обов'язкові паломницькі тури (Хадж)

4) За кількістю учасників і сімейною приналежністю:

- Індивідуальні паломницькі подорожі;
- Групові паломницькі подорожі
- Сімейні паломницькі подорожі.

Сучасних паломників можна умовно поділити на дві категорії. До першою належать високоосвічені, які добре орієнтуються в реаліях церковно-суспільного життя, чітко уявляють собі мету і значення паломництва. Друга категорія паломників - це люди, які нещодавно переступили поріг храму. Здійснюючи

паломництво, вони керуються найрізноманітнішими джерелами інформації, у тому числі розповідями інших паломників, не завжди компетентними.

Одним з важливих аспектів паломницьких поїздок є їх духовно-просвітницька спрямованість. Під час відвідування святих місць люди дізнаються про історію і духовні традиції монастирів і храмів, особливості богослужіння, святих і подвижників благочестя, чие життя і діяльність були пов'язані зі святинями, які входять до паломницького маршруту. Паломництво відіграє також важливу загальноосвітню роль.

Світові й вітчизняні сакральні ресурси сприяють зростанню попиту на паломницькі тури, завдяки чому їхня кількість постійно зростає. За приблизними даними, паломників щорічно налічується понад 220 млн осіб, з них 150 млн – християни, 50 – мусульмани, буддисти і 20 млн, - представники інших віросповідань.

Висновки. Для розвитку релігійного туризму в Україні надзвичайно важливо досягти встановлення та збереження мирного співжиття, спокою, злагоди між усіма етносами і культурами, конфесіями та віруваннями багатонаціональної України. Міжнаціональних і міжконфесійних мир – підґрунтя та запорука успішного розвитку міжнародного туризму в Україні.

На українському ринку туризму вже сформовані туристичні структури (фірми, агенції), які займаються практичною організацією поїздок як прочан так і екскурсантів, і які спеціалізуються на наданні послуг у сфері релігійного туризму. Організацією переважної більшості турів для прочан традиційно займалися структури, які діють при паломницьких відділах єпархій (це стосується християнських релігійних конфесій) та аналогічних структур інших релігійних конфесій (ісламської, буддистської та іншої направленості). Як правило для організації таких турів необхідно отримати дозвіл (благословення) [5].

У цілому в Україні нараховується близько 130 паломницьких відділів, служб, агентств, фірм. Географія пропонованих ними маршрутів охоплює всю територію України та усі країни Європи і Близького Сходу. У середньому одна така служба пропонує за рік приблизно 50 поїздок. Визначити кількість внутрішніх релігійних туристів не є можливим. Якщо припустити, що усі активні віруючі здійснюють туристичні поїздки тільки з релігійними цілями, то їх частка у загальному туристичному потоці займає від 8,5% до 20%. Тоді на релігійний туризм припадає від 160 до 360 тисяч організованих поїздок і екскурсій, з яких 120–300 тис. – зарубіжні, і лише 25–60 тис. – внутрішні.

Наша держава повинна приваблювати своєю історичною спадщиною міжнародних і внутрішніх туристів, всі пам'ятки згідно відповідних програм і законів мають реставруватись і завдяки коштам туристів самі себе утримувати, розвивати і зберігати. Ми завжди повинні пам'ятати, що все починається з нашої культури і нашого ставлення до пам'яток культури, зокрема. Ми повинні з шаною ставитись до пізнавальних, культурних надбань нашої країни.

Список використаних джерел

1. Антонишин А. П. Організація релігійного туризму на Поділлі. Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації гуманітарні та соціальні науки. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. Львів. 2015. С. 127-130
2. Головня О.М., Ставська Ю.В. Міжнародний туризм. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 316 с.
3. Патійчук В. О. Якубович Р. П. Релігійно-паломницький туризм як один із чинників регіонального розвитку економіки. Актуальні проблеми регіональних досліджень: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Луцьк 2017. С. 74-78.
4. Христов Т.Т. Религиозный туризм: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. Академия, 2005. 288 с.
5. Чередниченко А. О. Розвиток релігійного туризму як шлях до відновлення туристичної галузі в умовах соціально-економічної кризи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 58. С. 226-232
6. Юрченко С. О. Юрченко О. Є. Релігійний туризм у християнстві на сучасному етапі. *Вісник Харківського національного університету*. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.. 2017. Вип. 6. С. 216-220.

Анна РЯЗАНОВА*

студентка 5 курсу заочної форми
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Анотація. У статті досліджено процес планування інноваційної діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу в туризмі і прогнозування їх розвитку. Виявлено, що в межах загальної стратегії цей процес охоплює такі етапи: аналіз вимог зовнішнього середовища і закономірностей внутрішнього середовища, визначення загальної стратегії функціонування підприємств готельно-ресторанного бізнесу та туризму, визначення інноваційних можливостей, формування стратегічних інноваційних завдань, розробка концепції інноваційної стратегії, та бізнес-планів і програм інноваційної діяльності, реалізація інноваційних проектів.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, зав. кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

***Abstract.** The article examines the process of planning innovative activities of hotel and restaurant business in tourism and forecasting their development. It is revealed that within the general strategy this process covers the following stages: analysis of external environment requirements and internal laws, definition of general strategy of hotel and restaurant business and tourism, definition of innovation opportunities, formation of strategic innovation tasks, development of innovation strategy concept, and business -plans and programs of innovation, implementation of innovative projects.*

Вступ. Одним з напрямів виходу з цієї ситуації є активне впровадження інноваційної діяльності в сфері готельно-ресторанного бізнесу та туризму. Крім здійснення організаційних заходів з проведення наукових досліджень, їх впровадженню в практику, застосування новітніх технологій обробки сировини, технологій виробництва страв, застосування різноманітних систем інформаційного забезпечення та інше, потрібне здійснення відповідних економічних розрахунків і особливо фінансового забезпечення.

На основі нашого дослідження ми визначили, що вже сьогодні, для зручної роботи ресторанів та готелів потрібно запроваджувати такі види інновацій:

- екологізація, еко-технології в готельно-ресторанних закладах;
- інтерактивне меню на підприємствах ресторанного бізнесу;
- впровадженням планшетів у закладах ресторанного бізнесу;
- використання QR-коди;
- реєстрація відвідувачів чи гостей в готелях за допомогою FRS (Face pattern storage in record – архів зображень обличчя);
- впровадження виняткових додаткових послуг [2].

Виклад основного матеріалу. На основі нашого дослідження ми виявили, що інтерактивне меню є екраном, вбудованим в стіл, за яким розташовуються відвідувачі закладу. За допомогою такого меню вони можуть подивитися усі страви, представлені в ресторані, включаючи їх структуру та фотографії. Поки їжа готуватиметься, можна розважити себе читанням місцевих новин або провести час за парою простих логічних іграшок.

З додаткових можливостей особливо варто виділити те, що це меню дозволяє, не відходячи від каси, замовити таксі прямо до ресторану. Пристрій оснащений 30-дюймовим сенсорним екраном, працювати з яким одночасно можуть декілька чоловік і включає вбудовані безпроводні інтерфейси Bluetooth і Wi-Fi. Такі дисплеї встановлені вже у багатьох ресторанах світу, таких як Dorian Gray. У Нью-Йорку, дисплеї Menu Board встановлені в таких готелях, як Inter Continental – The BarclayNew York, Hilton New York, Sheraton [5].

На нашу думку, підвищити рівень управління можна за рахунок удосконалення систем безпеки на підприємствах готельно-ресторанного господарства. Системи безпеки багатофункціональні і можуть включати різні елементи захисту – від системи охоронно-периметральної сигналізації до комп'ютерних систем збору й обробки інформації. Як тільки спрацьовують датчики сигналізації, відкриваються електронні замки запасних виходів, діє

система сповіщення, і людей починають евакуювати спеціальними шляхами – в готелі неухильно стежать за тим, щоб ці шляхи завжди були вільні. Наприклад, таку систему використовують готелі під брендом Crowne Plaza готельної мережі Inter Continental Hotels Group, їх можна називати «інтелектуальними будівлями» [4].

Усі інженерні системи готелів, пожежної сигналізації і сповіщення про пожежу, відеоспостереження і охоронної сигналізації, а також система управління інженерним життєзабезпеченням об'єднані в єдиний інформаційний простір. Усі сигнали від них поступають в центральну диспетчерську. Також, впроваджена система Enterprise Building Integration (EBI), покликана забезпечити комфортне безпечне середовище для гостей і персоналу готелю. Особлива увага приділена стандарту Fire&Life Safety (FLS) – цей стандарт пред'являє жорсткі вимоги до систем безпеки і життєзабезпечення гостей і неухильно дотримується в усіх готелях бренду Crowne Plaza по всьому світу [3].

В сучасному світі, при плануванні і побудові готельно-ресторанних комплексів основну увагу приділяють збереженню часу, грошей та енергії. Для збереження енергії створюють екологічні інноваційні технології. Готелем з такими технологіями можна рахувати Innovation Hotel – інноваційний екоготель, що належить до IHG, включає сонячні панелі на даху для нагріву води, вітряні генератори для вироблення електроенергії, шибки з вторсировини, меблі повністю зроблено з перероблених матеріалів.

Крім цього, слід зазначити, що технологічні інновації використовуються і в ресторанах, що пов'язані з впровадженням планшетів, та на жаль не у всіх закладах вони наявні. Вони зможуть замінити звичні брошури або книги-меню. Кожному відвідувачеві ресторану пропонують вибрати блюда і оформити замовлення, безпосередньо зв'язавшись з адміністратором за допомогою планшета. Це є дуже зручним і сприяє швидшому обслуговуванню. Інновацією в ресторанному бізнесі можна також рахувати QR-коди. QR-код – це маркетингова інновація, яка відмінно працює в організації ресторанного бізнесу. У маленькому квадратику двомірного штрих-коду можна помістити детальну інформацію про ресторан, меню та акції. Також, можна познайомити відвідувачів з сайтом закладу, запросити приєднатися до груп в соціальних мережах і підписатися на інформаційну розсилку [2].

Багатий закордонний досвід в організації ресторанного бізнесу можна інтерпретувати в абсолютно нові підходи даної галузі в Україні, включаючи такі ідеї, як:

- поява концептуальних, унікальних підприємств ресторанного господарства;
- застосування автоматизованого та роботизованого сервісу;
- розміщення презентацій і вітрин з муляжами готових страв меню у торгових залах для візуального вибору позиції споживача;
- концепція «free flow» (вільний рух), що характеризується відсутністю офіціантів, відкритою кухнею, вільним розміщенням відвідувачів у тематично

відокремлених зонах торгової зали – кавових, коктейльних, пивних, зі вживанням гарячих страв, закусточних «острівках»;

– застосування прийомів молекулярної кухні;

– незвичайні поєднання та смакові акценти (сполучення холодного і гарячого, кисло-солодкого і солоного тощо) в технології продукції закладів ресторанного господарства [2].

Таким чином, в умовах безперервних економічних змін, інновації стають основним чинником, що сприяє динамічному розвитку і підвищенню результативності функціонування підприємств готельно-ресторанного господарства. Міжнародний досвід успішної діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства свідчить про безальтернативний шлях виживання в умовах глобальної конкуренції побудований на інноваційній основі при активному використанні сучасних науково-технічних досягнень, а також готовності готелів та ресторанів до інновацій та нововведень.

Основою у сфері систем електронного управління є система яка дає можливість співробітникам готелю безпосередньо спілкуватися з користувачем через веб-сервіс, і користувач може отримати повну інформацію про готель в мережі, забронювати номер тощо.

Таким чином в таблиці 1 та 2 наведені найвідоміші комп'ютерні програми автоматизації роботи готельних та ресторанних підприємств. Використання таких програм призведе до ефективнішого управління підприємствами та якісного обслуговування туристів [1].

Таблиця 1

Комп'ютерні програми автоматизації роботи підприємств готельної індустрії*

№ з/п.	Продукт	Споживачі	Можливості
1.	«OPERA» Виробник: MICROS- Fidelio (США)	сітьові готелі	Система автоматизації служби прийому та розміщення гостей; система автоматизації відділу продажів і маркетингу; система управління якістю обслуговування; система оптимізації прибутку; система управління заходами; система централізованого бронювання; модуль бронювання через Інтернет.
2.	«Fidelio» Виробник: MICROS- Fidelio (США)	усі типи готелів: мережеві та незалежні, заміські клуби, мотелі	Бронювання і заселення гостей; нарахування за проживання та інші послуги, що надаються готелем; організація конференцій і банкетів; акумулювання інформації про неоплачені рахунки клієнтів, що надійшли з різних точок продажів.
3.	«B52. Отель» Виробник: Студія Плюс (Україна)	невеликі готелі, великі розподілені готельні комплекси	Бронювання; управління групами; реєстрація та поселення гостей; реєстрація паспортів; розрахунки з гостями; клубна система; управління номерним фондом; інженерна служба; історія гостя /історія компаній; консьерж/телефонний оператор; управління тарифами.

*Джерело: сформульовано автором на основі [2].

На нашу думку пріоритетним напрямком діяльності готелю, при розробці його системи безпеки і вирішенні цих проблем, є впровадження систем контролю і управління доступом (СКУД), які значно підвищують рівень сервісу гостей та покращають роботу обслуговуючого персоналу. СКУД дозволяють автоматизувати управління доступом в готельних номерах, запобігти несанкціонованому проникненню в готельні номери, надають можливість гостю безперешкодно та просто потрапляти в його номер. Дослідження показало, що не всі готелі на Україні, можуть собі дозволити впроваджувати такі системи, хоча за кордоном СКУД на сьогоднішній день є стандартом якості роботи будь-якого готелю.

Престиж і позитивна репутація сучасного готелю залежать не тільки від успішної політики керівництва і першокласної роботи персоналу. Готель повинен беззастережно відповідати очікуванням своїх клієнтів. А це і високий рівень комфорту, і незмінна якість обслуговування і, звичайно, безпека готелю. Готелі відносяться до класів об'єктів, де забезпечення безпеки відіграє ключову роль. Сучасні СКУД складаються з комплексу програмно-апаратних засобів, основою яких є застосування системи електронних замків. Електронні замки на сьогоднішній день об'єднують в собі високу надійність дверного замку та сучасну електроніку. Сучасні електронні замки набагато зручніше і ефективніше, ніж механічні.

Таблиця 2

Автоматизовані системи управління в ресторанному бізнесі*

№ з/п	АСУ	Функціональні можливості / переваги	Конфігурація
1.	«ІС: Підприємство 8. – Ресторан»	Управління закупівлями, цінами та знижками; оперативний складський облік; облік затрат; касові та банківські операції аналітичні звіти.	Ресторан; ресторанна мережа; кафе / бар; заклади швидкого харчування; їдальні.
2.	«Парус – Ресторан»	Автоматизація процесів: – надходження продуктів; – складання калькуляцій; – складські переміщення; – взаєморозрахунки та кредитування; – керування складськими запасами; – виробництво; – ціноутворення; – звітність підприємства.	Ресторан; ресторанна мережа; кафе / бар; заклади швидкого харчування; їдальні; кав'ярні; нічні клуби.
3.	«Сіріус – Ресторан»	Спільна база рахунків для всіх робочих місць та офіціантів. Графічна схема залів та столів. Гнучке налаштування прав доступу користувачів. Дисконт: знижки, бонуси, акції. Друк: рахунки, чеки, замовлення, до замовлення, відміни.	Ресторан; кафе / бар; їдальні.

*Джерело: складено автором на основі аналізу даних [1].

На даний час промисловість випускає сотні різновидів електронних замків. Серед фірм виробників електронних замків на українському ринку найбільшу увагу заслуговують замкові системи виробництва іспанських фірм Salto, Tesa,

Inhova, Onity, Omnitec, італійської фірми Cisa, Saflok (США), VingCard (Норвегія), Nexus (Японія), Ilco (Канада), Adel, Levellock, Digilock, Smartlock (Китай), Assa Abloy (Фінляндія) та інших виробників. Ключем до електронного замка можуть служити магнітні карти, viegand карти, proximity карти, smart карти, штрих-коди тощо.

Висновки. Підсумовуючи викладене слід зазначити, що автоматизовані системи контролю і управління доступом на сьогоднішній день відіграють ключову роль і вимагають їх впровадження у діяльність кожного готельного підприємства для удосконалення якісного обслуговування та управління. Остаточний вибір такої системи залежить від самого підприємства, але при цьому треба враховувати наявний номерний фонд готелю, його технічне оснащення, наявні фінансові можливості готелю, кваліфікацію персоналу тощо.

Список використаних джерел

1. Бурак Т. В. Розвиток контрактного управління готельними мережами в Україні. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. № 1(9). С. 55-61.
2. Ставська Ю.В. Особливості та зміст інновацій у сфері гостинності. *Економіки. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. Вип. 3' (31). С. 35-46.
3. InterContinental Hotel Group. URL: <http://www.ihg.com/hotels/>
4. Marriott International Hotel. Group. URL: <http://www.marriott.com>
5. Wyndham Hotel Group. URL: <http://www.wyndham.com/>

Анастасія СУБОТІНА *,
студентка 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти розвитку сільського туризму в Україні. На основі опитування виявлено стан та перспективи розвитку сільського туризму в Україні. Виокремлено основні напрямки розвитку зеленого туризму. Визначено соціально-економічні проблеми сільського населення, які перешкоджають розвитку сільського туризму в Україні. Перспективи розвитку сільського туризму на Вінниччині.*

***Abstract.** The article examines the theoretical and practical aspects of rural tourism development in Ukraine. Based on the survey, the state and prospects of rural tourism development in Ukraine were identified. The main directions of green tourism*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри МЗЕД готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Іващенко А.В.

development are singled out. Socio-economic problems of the rural population that hinder the development of rural tourism in Ukraine have been identified. Prospects for the development of rural tourism in the Vinnytsia region.

Вступ. Сільський туризм може ефективно розвиватися і функціонувати на таких територіях: національні парки і специфічні території, що охороняються ; села; сільськогосподарські ферми; зони відпочинку і дачні зони; лісовий фонд; природні феномени; малі міста з характерними архітектурою, побутом, культурою. Для нормального функціонування і розвитку сфери сільського туризму на цих територіях необхідно створити певну інфраструктуру, яка повинна відповідати двом основним вимогам: по-перше, створити нормальні умови для проживання туристів, а по-друге, в мінімальній степені порушувати екологічну стійкість природнього середовища.

Метою статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів розвитку сільського туризму в Україні. Визначення на основі опитування стан розвитку зеленого туризму в Україні. Висвітлення основних напрямків розвитку туризму. Розкриття проблем, перепон та стимулюючих факторів у сфері сільського туризму.

Виклад основного матеріалу. Як наслідок необхідності вирішення соціально-економічних проблем сільського населення, а також як результат потреби міського населення в спокійному, нетехнізованому відпочинку на природі і екологічно чистих місцевостях в Україні розвивається сільський туризм.

За даними Державної служби з туризму та курортів міністерства культури та туризму, на долю сільського туризму припадає щонайменше 13,4% із усіх видів туризму, при цьому 85% споживачів даного виду послуг – вітчизняні туристи, 15%- іноземці.

З метою виявлення потенційного попиту на послуги сільського туризму в Україні мною проводилося опитування серед 19 респондентів. Результати дослідження показали, що лише 5% респондентів не знайомі з таким видом відпочинку, як сільський туризм, 52% висловилися, що з даним видом відпочинку знайомі, але не мають достатньої інформації про його туристичний продукт, і 42% є споживачами послуг сільського туризму.

Цілі відпочинку на селі, які мотивують туристів для здійснення таких поїздок, - це, в першу чергу, екологічна чистота сільських територій, наявність водойм, мальовничість ландшафту, комфортні та цікаві за ціною побутові умови.

Найбільший інтерес для відпочинку становлять сільські місцевості Закарпатської (84%), Полтавської (7%), та Івано-Франківської (7%) областей.

Під час опитування суб'єктів господарювання сільського туризму (16 респондентів) було виявлено ставлення підприємців з різних регіонів до чинників, що сприяють або перешкоджають розвитку сільського туризму в Україні. Серед чинників, які перешкоджають розвитку сільського туризму в Україні, більшість респондентів (62%) відзначило поганий стан інфраструктури та відсутність відповідної реклами або її недостатність та неефективність (38%).

Серед чинників, що сприяють розвитку даного виду діяльності, більшість опитуваних виділило природно-рекреаційні можливості місцевості (93%), екологічний стан(7%).

У таблиці подано результати розрахунку основних показників розвитку сільського туризму в Україні станом на 2019р. (таблицю складено за результатами власних досліджень автора, а також даними Спілки сприяння розвитку зеленого сільського туризму в Україні). Таким чином, як свідчать результати дослідження, в Україні послуги сільського туризму надають 1262 суб'єктів, із них приблизно 90% (за даними Спілки) - незареєстровані підприємці, які надають послуги сільського туризму в межах особистого селянського (підсобного) господарства. Ціна на послуги сільського туризму коливається в межах від 5 до 500 грн., середня ціна становить 50 грн на добу. Отже, після дослідження стану та перспектив розвитку сільського туризму в Україні можна зробити висновок, що сільський туризм в Україні поступово набуває популярності як серед туристів, так і серед підприємців – власників садиб. Основним мотивом на селі є виступає екологічна чистота сільських місцевостей.

У цілому, послуги надають 1262 суб'єкти, із них приблизно 90% - незареєстровані підприємці.

Перспективним для Вінниччини є розвиток сільського зеленого туризму, як форми відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно- рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону. Динамічне зростання «зелених подорожей» у сільську місцевість свідчить про те, що сільський туризм здатний забезпечити економічну та демографічну стабільність у сільській місцевості, сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, вирішенню соціально економічних проблем села, стати вагомим чинником перспективного розвитку сільських територій, залучити внутрішніх та зовнішніх потенційних туристів до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини краю й зростанню популярності ідей охорони навколишнього середовища. На даний час, в області послуги сільського зеленого туризму офіційно надають близько 30 сільських садиб, які пропонують комфортне проживання, сімейний відпочинок, народну традиційну кухню, екологічно чисті продукти харчування, цікаве дозвілля. З них 2 садиби мають третю (найвищу) категорію системи категоризації сільської нічліжної бази «Українська гостинна садиба» та 7 садиб мають базову категорію. Водночас, слід відмітити тенденцію до підвищення якості послуг, що надаються.

Найбільш активними в розвитку сільського зеленого туризму є Барський, Вінницький, Гайсинський, Немирівський, Могилів-Подільський, Муровано-Куриловецький та Ямпільський райони. В області успішно діє обласна громадська організація «Вінницький обласний осередок Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Основними напрямками діяльності якої є: проведення семінарів та тренінгів з розвитку сільського

зеленого туризму та розвитку сільських територій для сільських голів, селян та спеціалістів по туризму, постійні консультації для членів організації щодо впровадження послуги сільського зеленого туризму, організація спільної реклами господарів гостинних садиб, організація та проведення сільських фестивалів, написання соціальних проєктів з розвитку сільських територій до українських та міжнародних фондів.

Кілька років тому на території України почав розвиватись такий вид відпочинку, як сільський або зелений туризм. Сільський туризм охопив широкий спектр форм відпочинку в селі. Він дає можливість людям з міст, які втомились від міського, швидкого темпу життя відпочити і насолодитися мальовничими краєвидами сільської місцевості і при цьому ознайомитись з традиціями, звичаями та обрядами села.

Одним із сіл, де починає розвиватися зелений туризм є не займане урбанізацією село Стіна на Вінниччині.

Село має неймовірні краєвиди, не характерні для Поділля, збережені традиції, колоритний діалект, щирих, гостинних людей та багате історичне минуле. Саме це приваблює волонтерів ГО «Наше Поділля» та ЦР «Пангея Ультіма», які спільно з іноземними партнерами почали розвивати в цій місцевості сільський туризм.

У березні 2017 року відбулася важлива подія для жителів села Стіна в межах поєтку за підтримки Корпусу Миру США був відкритий «Еко-центр у Стіні» представниками ГО «Наше Поділля» та ЦР Пангея Ультіма. Метою організаторів є розвиток зеленого туризму у маленькому, але мальовничому селі та задіювати в роботі в основному молодь.

Центр розвитку Пангея Ультіма має на меті розвивати в українських селах зелений туризм при цьому переймаючи досвід у інших країн. Навчання відбувається під час міжнародних проєктів. Будучи на одному з них учасників з України зацікавили так звані центри де не лише відбуваються навчання, а також є місця відпочинку: спортивний майданчик, місце для медитації, їдальня, хостели. І ось на основі цього створили і у Стіні такий центр з назвою «ЕКО-ЦЕНТР У СТІНІ» звісно, не такий масштабний, але в планах є розвивати еко-центр до європейських стандартів.

Висновки. Зелений сільський туризм в Україні – це приємне проведення часу у мальовничих куточках країни, що дає змогу вдосталь насолодитися Вашим відпочинком, відвідавши мережу агросадиб, які розташовані у селах України.

Список використаних джерел

1. Василенка Н.І. Диверсифікація виробничої діяльності сільського населення Львівської області. *Економіка АПК*. 2010. № 3. С. 84 - 90.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: ідентифікація і мотиви здійснення. *Економіка АПК*. 2006. № 1. С. 40 - 54.
3. Дармостук Д.Г. Розвиток сільського туризму через створення туристичних кластерів. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 4

(55). С. 1-6.

4. Тарасенко К., Левтун М. Франчайзингові інструменти розвитку бізнесу. *Актуальні проблеми економіки підприємств*. URL: <http://kneu.edu.ua/>.

5. Головня О.М., Ставська Ю.В. Міжнародний туризм. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 277 с.

Софія ХИТРИК*,
студентка 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СЕРВІСУ ПОЄДНАННЯ НАПОЇВ ТА СТРАВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ПРИ РОЗРОБЦІ ГАСТРОНОМІЧНИХ ТУРІВ УКРАЇНОЮ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасного сервісу поєднання напоїв та страв на підприємствах ресторанного бізнесу при розробці гастрономічних турів Україною. На основі різних друкованих та електронних джерел досліджено розвиток сучасного сервісу гостинності на підприємствах ресторанного бізнесу. Визначено значення розвитку сервісу для вдалого функціонування підприємств ресторанного бізнесу. Досліджено різні варіанти поєднання безалкогольних напоїв, вин та міцного алкоголю зі стравами різних цінкових категорій.*

***Abstract.** The article investigates the theoretical and practical aspects of the development of modern service of combining drinks and meals at the restaurant business in the development of gastronomic tours in Ukraine. On the basis of various printed and electronic sources the development of modern hospitality service at restaurant enterprises is investigated. The importance of service development for the successful functioning of restaurant business enterprises is determined. Different variants of combination of soft drinks, wines and strong alcohol with dishes of different price categories have been studied.*

Вступ. Кваліфікована рекомендація офіціантом напоїв до м'яса, риби, на десерт і тощо має велике значення. Так, правильний підбір напоїв сприяє поліпшенню смакових якостей закусок і страв, неправильний може зіпсувати смак відмінного напою і добре приготованої страви. На жаль, більшість людей розглядає напої, особливо вино, як один з різновидів алкоголю, проте насправді з допомогою даного напою можна в разі покращити смакові властивості тієї чи іншої страви, і навпаки – підкреслити п'яний аромат вина.

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри МЗЕД готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Іващенко А.В.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів розвитку сучасного сервісу поєднання напоїв та страв на підприємствах ресторанного бізнесу при розробці гастрономічних турів Україною. Висвітлення процесу підбору різних видів напоїв до страв для поліпшення смакових якостей. Розкриття основних варіантів поєднання вин та страв.

Виклад основного матеріалу. При вивченні питання гостинності було поставлено ціль: упорядкування поєднання напоїв, вин і подачі до столу страв у закладах харчування. Розглянута подача напоїв та вин до столу з урахуванням клімату, історії, традицій, особливостей національного менталітету.

Питання про поєднання напоїв та вин, з одного боку, і поданих до столу страв – з другого, багатьом здається позбавленим сенсу. Проблема часто навіть не фіксується. Це цілком пояснюється і кліматом, і історією, і традиціями, головне – узгоджується з національними особливостями.

Достовірно, що міцного алкоголю споживають значно більше, ніж вина. Ці напої однаково підходять і до холодних закусок, і до м'яса. Вони традиційно займають на столі чи не найпочесніше місце і дозволяють не задумуватись про те, що служить їм супроводом. Найчастіше модель вживання механічна у відношенні вина та напоїв на його основі. Вино прийшло до нас із Західної Європи, тут традиції інші і пріоритет за столом практично завжди віддається їжі. І головна його ціль – підкреслити принади страв та приховати їх недоліки, якщо такі є. Вирішують цю проблему кулінари та сомельє, їй присвячується безліч статей та книг, автори яких часто суттєво розходяться у своїх рекомендаціях, погоджуючись лише в одному: справжню насолоду за столом можна отримати лише при умові гармонії вин та страв. Досягнення цього дається нелегко і потребує немалих, часто творчих зусиль.

Основні принципи поєднання вин та страв давно відомі.

Серед безлічі страв и компонентів існують ті, які погано поєднуються, або взагалі не поєднуються з вином, так що є сенс підібрати інші напої. Це, перш за все, жирна солена риба, в тому числі копчена, що надає вину металічний смак. Цитрусові, в першу чергу лимони і грейпфрути, притупляють чутливість язика та забирають можливість відрізнити відтінки смаку. Подібну дію має оцет і майонез. Шоколад та шоколадні цукерки, а також кава настільки сильно подразнюють смакові рецептори, що будь-які сухі вина в поєднанні з ними здаються порожніми та водянистими: саме тому не може не здаватись безглуздою ідея «закушувати» шампанське шоколадом (до нього краще подати насичене міцне вино). До списку небажаних можуть бути додані страви з високим вмістом деяких прянощів, наприклад: ваніль та кориця. Неможна поєднувати вино та соління.

У нашій країні відоме правило поєднання і часто викладається в наступній редакції: «Біле вино – до риби, червоне – до м'яса». Його обґрунтування підказується здоровим глуздом: червоне вино надало б рибі металічний смак, тоді як насичені страви з червоного м'яса здатні надавати смак більшості білих вин. Це правило могло б звучати наступним чином: вина та страви повинні відповідати за кольором, або створювати красиві кольорові поєднання. У

ресторанах, де подача традиційно має виражений естетичний аспект, це особливо важливо.

Необхідно мати на увазі, що не буває правил без виключень. До білого м'яса курки можна подати і червоні, і білі вина. Легке червоне вино непогано підходить до багатьох страв із риби, шампанське створює ідеальне поєднання з ікрою. Колір страви може дати підказку при виборі вина, звузити напрямок пошуку, однак кінцеве рішення повинно диктуватися іншими факторами.

Білі і рожеві сухі вина ідеально поєднуються з продуктами моря, ковбасними виробами, м'ясом птиці, ніжними сирами.

Білі і рожеві напівсухі та напівсолодкі вина рекомендують до закусок з морепродуктів, паштетам, десертних страв і гострим сирам. Знаменитий паштет з гусячої печінки вживають виключно з білими солодкими винами.

Загальноприйняті рекомендації по подачі вин такі:

- колекційні витримані червоні сухі вина подаються при температурі 18°C;
- колекційні витримані портвейни подаються при температурі 17°C;
- червоні сухі столові вина подаються при температурі 16°C;
- червоні напівсолодкі столові вина подаються при температурі 15°C;
- кріплені і десертні вина подаються при температурі 14°C;
- молоді вина білі, рожеві і червоні подаються при температурі 13°C;
- легкі червоні і білі напівсолодкі вина подаються при температурі 12°C;
- сухий херес і напівсухі білі вина подаються при температурі 11 °C;
- рожеві і білі сухі столові вина подаються при температурі 10°C;
- колекційні білі сухі столові вина подаються при температурі 9°C;
- шампанське сухе, солодке і напівсолодке подається при температурі 8°C;
- ігристі вина подаються при температурі 7°C;

Вина того чи іншого регіону, як правило, чудово поєднуються з місцевою кухнею, яка, в свою чергу, особливо рельєфно підкреслює принади вин регіону.

Причини такого явища цілком зрозумілі: з одного боку, і виноград, з якого роблять вино, і ті продукти, з яких готується їжа, – плоди одного ґрунту, з другого боку – кулінарні традиції складаються віками, і це – цілком достатній термін, щоб визначити найкраще поєднання вин і страв. Недарма в ресторанах будь-якої виноробної області акцент робиться на місцеву продукцію.

Якщо при приготуванні страви використовується будь-яке вино, саме воно має подаватись до столу. Однак у випадку, коли передбачається подати дорогі або старі вина, які не використовуватись в приготуванні, їх слід замінити більш дешевою, або менш витриманою продукцією того ж регіону. Підійдуть вина того ж сорту винограду. Але, як правило, цей принцип «не працює»: часто економлять на соусах, використовуючи для них дешеві, часто фальсифіковані молдовські та грузинські вина.

Щільні, важкі страви з густим соусом потребують сильних, насичених вин з високим вмістом спирту, тоді як до легких страв слід подавати легкі вина. Вино зі складним та сильним ароматом краще подавати до страв з відносно простим, легким ароматом та смаком.

При виборі вин до страв непогано враховувати такі характеристики, як соковитість (м'якість, жирність) і жорсткість (твердість, прісність). Очевидно, що співвідношення між ними має бути зворотним. Хоча такий момент, як співвідношення цін вина та страв не має безпосереднього відношення до кулінарії, а тому не повинен ставитись на перше місце, але забувати про нього, особливо в ресторанах, теж не варто. Не варто думати, що чим дорожча страва, тим дорожче має бути вино, рекомендоване для нього. До унікальних страв краще пропонувати просте вино, в зворотному випадку в поєдинку програють обидва.

Варто відмітити: підбір найбільш вдалих вин і страв – це не наука, а мистецтво.

Щодо безалкогольних напоїв існують також певні правила. Гурмани завжди п'ють під час їжі негазовану мінеральну воду. Вона допомагає їм підготуватися до сприйняття нових смакових відчуттів. До багатьох страв (супи, салати) підходить тільки вода. Вона допомагає травленню і зменшує вміст в організмі алкоголю, що поступає з вином та іншими алкогольними напоями. Тому існує давнє чудове правило обов'язково подавати до столу питну воду.

Воду й інші безалкогольні напої подають до столу охолодженими 6-10°C. Всі соки і напої без газу з магазинної упаковки переливаються в глеки, газовані напої подаються на стіл тільки в скляних пляшках. Відкривають пляшки з газованими напоями у присутності замовника. За бажанням гостей до безалкогольних напоїв можна подати харчовий лід.

Як уже наголошувалося, для досягнення гармонії застілля страви і напої слід ретельно підбирати один до одного. І якщо за повсякденним столом можна пити один напій протягом усієї їжі, то за святковим столом асортимент напоїв повинен бути різноманітним. Існують два напої, які підходять до будь-якої їжі. Це вже згадувана вода і сухе шампанське. Решта напоїв повинна ретельно підбиратися, кожен до своєї страви.

Горілка подається до столу в охолодженому стані. Температура подачі коливається від 0 до 4 °С. Горілка як національний український напій нерозривно пов'язана зі стравами національної кухні. Перш за все, горілка підходить до жирних м'ясних страв, а також до солоної риби. Горілка є природним доповненням до закускового столу із солоними огірками, квашеною капустою, вінегретами, оселедцем, холодцем і маринованими грибами.

Горілка подається в чарках або стопках місткістю не більше 50 мл. При подачі горілки на групу гостей замість оригінальної пляшки можна використовувати карафи з притертими пробками.

Список використаних джерел

1. Вина і страви: правила поєднання. URL: http://megalib.com.ua/content/791_710_Pravila_pidbory_ta_podachi_napoiv_do_strav.html

2. Організація обслуговування на підприємствах ресторанного господарства. URL:

http://megalib.com.ua/content/791_710_Pravila_pidbory_ta_podachi_napoiv_do_strav.html

3. Оробейко Е.С., Шредер Н.Г. Організація обслуговування: ресторани і бари: посібник. - М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2018. - 320 с

4. Основи еногастрономії. Основні принципи підбору вин та інших алкогольних напоїв. URL:

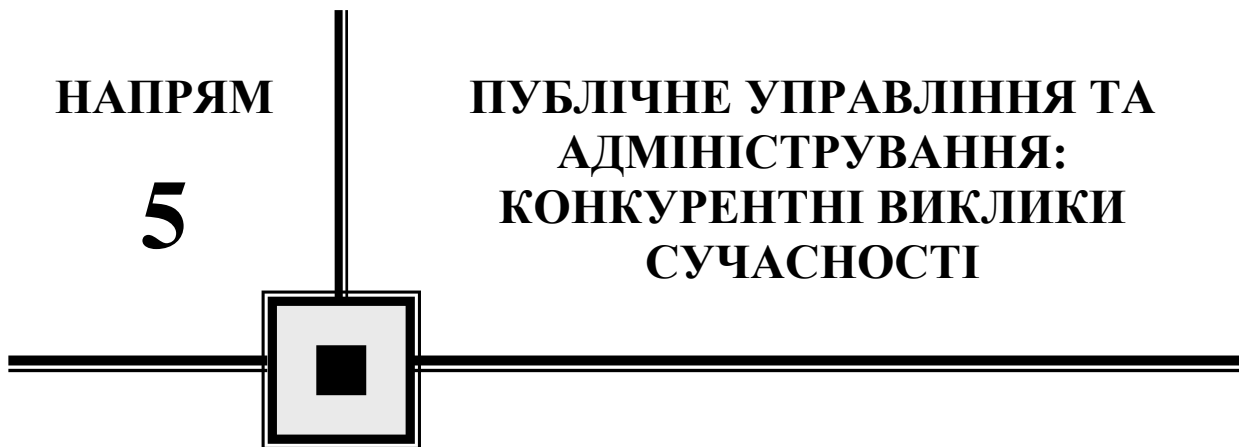
https://pidru4niki.com/11570718/turizm/osnovi_enogastronomiyi

5. Поєднання напоїв і страв. URL: <https://podskazok.net/ua/spravy-na-kuchni/poiednannia-napoiv-i-strav.html>

НАПРЯМ

5

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ:
КОНКУРЕНТНІ ВИКЛИКИ
СУЧАСНОСТІ

Anastasiia VOROBIOVA*,
LLM Candidate in International Human Rights Law,
Lund University, Sweden

**COVID-19 RESPONSE AND ASYLUM SEEKERS' RECEPTION
GOVERNANCE IN UKRAINE**

***Abstract.** The present article describes policy of Ukrainians government employed in response to the SARS-COVID-19 pandemic in 2020 and its effect on the reception of asylum seekers and refugees present within its territory. The article gives an overview of general statistical data on refugee population in Ukraine; describes primary measures employed by the Government of Ukraine in March-April 2020 and how they have affected the reception and well-being of the persons of concern; and concludes with the description of the EU experience on the matter, as well as brief overview of the “good practices” from abroad implemented in the given period. In conclusion, the author notes that the Government of Ukraine must assume full responsibility over the internationally displaced persons residing within its territory and include them into the national policies, ensuring that “no one is left behind”.*

***Анотація.** У цій статті описується політика українського уряду, зайнятого у відповідь на пандемію SARS-COVID-19 у 2020 році, та її вплив на прийом шукачів притулку та біженців, які перебувають на його території. Стаття дає огляд загальних статистичних даних про кількість біженців в Україні; описує первинні заходи, що застосовуються урядом України у березні-квітні 2020 року, та те, як вони вплинули на прийом та добробут осіб, що їх турбують; і закінчується описом досвіду ЄС у цьому питанні, а також коротким оглядом “передової практики” з-за кордону, впроваджені в даний період. На закінчення автор зазначає, що уряд України повинен взяти на себе повну відповідальність за міжнародно переміщених осіб, які проживають на його території, та включити їх до національної політики, гарантуючи, що «ніхто не залишиться позаду».*

Introduction. In 2002 Ukraine ratified the 1951 Convention on Status of Refugees and its 1967 Protocol [8]. By this act, Ukraine has taken up a binding

obligation to ensure proper reception, protection and well-being of refugees present within its territory and subject to its jurisdiction. According to the 1951 Convention, states enjoy a wide discretion in implementing their obligations, but with that discretion (metaphorically saying), comes another “sign of the coin” – namely, the primary responsibility of ensuring full scope of rights to people seeking international protection. Hathaway notes that the Convention ensures the unique “rights regime”, which not only guarantees non-penalisation for illegal entry, non-expulsion and non refoulement, but provides for the most far-reaching guarantees of socio-economic rights is the main strength of the Convention [7, p. 178].

But Hathaway further notes that in exchange for “these progressive commitments, the sovereign States were granted full and overall control the refugee protection system. Ultimately, the role of international organizations such as the UNHCR or IOM remains secondary while national governments remain the lead entities for refugee protection” [7, p. 178–179].

In this regard, it is argued that such unlimited powers have generated “a range of restrictive policies in an attempt to gain control over the movement of people seeking international protection” from the national governments “in response to a highly polarized political climate and rising numbers of new arrivals of asylum seekers” [13, p. 537]. As said by Omelaniuk “the autonomy of governments to deal with their own migration challenges, combined with the lack of a single body of international law on migration or a global entity to cohere their practice, has left a governance vacuum” [9].

And this “governance vacuum” can also be observed in the Ukrainian context. Since 1991 at least two Laws “On refugees” have been passed (and the new draft law is now being elaborated by the government together with the civil society and the UNHCR). Still, Ukraine is not recognized as a safe country for the persons seeking asylum and its asylum system “still requires improvement to meet international standards” [18].

This related not only to the vague legislation, but overall fragmented approach to asylum and poor socio-economic conditions the newcomers face upon arrival in Ukraine. These problems have been highlighted in the recent COVID-19 crisis of 2020, when the world faced border closures, travel restrictions, flight suspensions and later went into full lockdowns. Ukraine was not an exception, and the migration sphere had undergone major turbulent changes in its time, which were not duly addressed neither within the public discourse, nor in the academic literature. Hence, the novelty of this research is highlighted in its choice on migrant-oriented nature and human-rights based approach to addressing state policies in times of public emergencies, such as the COVID-19 pandemic.

Hence, this article will discuss on how the Ukrainian governmental response was in line with the general international human rights standards, as well as specific refugee-related obligations which Ukraine had given its consent to be bound to. The first part will briefly overview the general refugee protection system in Ukraine, including main institutional arrangements and statistical data; the second part will directly relate to the COVID-19 specific situation; and in conclusion, the Ukraine

government's measures will be evaluated in terms of compliance with international human rights standards and with reference to some "good practices" from abroad.

Presenting main material. As of 1st October 2020, 1267 recognized refugees and 878 persons in need of complementary protection, including 178 children are registered within the territorial bodies of the State Migration Service of Ukraine [13]. General refugee profile includes persons coming from around 60 countries of origin, mostly arriving in Ukraine irregularly, via the border with the Russian Federation. The population includes a disproportionate number of single men of working age, while around 23% are women and girls. UNHCR counts about 2 300 asylum seekers pending decision on the outcome of the refugee status determination procedure.

UNHCR notes that although Ukraine has asylum legislation and institutions in place, weaknesses remain in the procedure, and material reception conditions do not provide an adequate standard of living; lack of access to free urgent medical care for asylum seekers creates unequal opportunities in basic needs compliance; absence of social assistance or language courses furthers exclusion of refugees from all spheres of public life. Refugees and asylum-seekers also complain of discrimination in access to health services, education, and employment and lack of opportunities for self-reliance [17].

In 2020 EU member states and the USA closed all external borders, banning entry to all nonessential travel from third countries and imposing a number of restrictions, which led to a temporary halt in the registration and lodging of asylum applications; have severely restricted free movement, migration, and asylum rights, in particular putting into jeopardy the human rights of refugees. [10; 593]

Since 16 March 2020, the Government of Ukraine introduced restrictions aimed at mitigating the risks related to the spread of coronavirus infection [15]. On 25th March 2020, a state of emergency was introduced throughout the country and the quarantine was extended until April 24th 2020. Basically, all institutions were closed for quarantine, except for grocery stores, pharmacies, gas stations and banks. The entry into the country was restricted to all non-nationals. Metro operations in Kyiv, Kharkiv and Dnipro have been suspended, intercity and interregional automobile, railway and air connections have been suspended [15]. The same was true to the Regional department of the State Migration Service (hereinafter – RMS), which suspended in-person reception, including acceptance of application for international protection, which requires in-person presence. In general, since 11 March 2020 till 03 April 2020 the RMS has stopped acceptance of new applications [11]. After 03 April 2020 the quarantine was further prolonged, and RMS worked on mostly distance basis.

According to Nadiya Edieva, Program Manager of the Chernihiv Public Committee for Human Rights, over the past year, the COVID-19 pandemic and quarantine restrictions, including border closures, have resulted in a significant decline in the number of foreigners applying for refugee status or complementary protection in Ukraine [3].

The Government's response to this situation on relation to refugees and asylum seekers can mostly be qualified as hardly adequate. The information on COVID-19

related measures was prepared and distributed only by the UNHCR on its websites: yet, no such information was available on the SMS and RMS websites in languages other than Ukrainian (let alone Arabic, Farsi, Pashto etc). The same leaflets were prepared and distributed by the UNHCR in Temporary Accommodation centers in Kyiv, Odesa and Yahotyn, which are directly subject to the SMS.

In preparing response to the COVID-19, the UNHCR has heavily relied on the community-based protection: for example, information related to COVID-19 prevention has been disseminated to refugee communities through their leaders by telephone and through social media. Those, in turn, were expected share information with community members who may not have easy access to social media. In this way, the outreach would be more effective, and the information would reach even the most vulnerable recipients within relevant communities. Hence, local authorities, together with the RMS could also borrow this good practice in the future, in order to ensure the effective to the presons of concern.

But the Government of Ukraine did implement some positive measures. For example, by the Cabinet of Ministers of Ukraine Decree № 259 of 18 March 2020 "Some issues of implementation of legislation in the field of migration for the period of quarantine throughout Ukraine" measures of administrative penalties on foreigners and stateless persons who violated the legislation on migration in terms of non-compliance with the period of stay in Ukraine or registration, exchange of relevant documents confirming the legality of stay in Ukraine, would not be implemented if such violations occurred during or as a result of quarantine [6]. Due to the weakening of quarantine restrictions since 1 June 2020 units of the SMS of Ukraine have resumed the reception of citizens and stateless persons in accordance with regional peculiarities of restrictive measures related to the spread of the coronavirus infection (COVID-19), transport connection and exclusively by using preliminary appointment– using service “Electronic Queue”, and in case of absence of electronic queue – by phone of the relevant SMS’s territorial unit [6]. Hence, asylum seekers who have failed to prolong their documents due to quarantine restrictions would not face pecuniary penalties. However, this rule applies only to those foreigners who were lawfully present within the Ukraine’s territory; hence, those who arrived in Ukraine shortly before the quarantine measures were introduced and who were not issues asylum seekers’ certificates that certify legal stay in Ukraine would be under threat of penal sanctions and possible detention.

UNHCR notes that the situation has become even more complicated with the COVID-19 outbreak, since quarantine measures have had a negative impact on small businesses, employment and education opportunities [18]. The socio-economic situation of refugees and asylum seekers is quite dire, as under the current legislation no assistance of the kind is provided, irrespective of vulnerability of any individual case (such as disability, number of dependents etc). Moreover, the legislation establishes multiple impediments to employment (such as obliging the employer to pay the foreigner at least 40 000 UAH per month) to grant work permits to asylum seekers pending decision on their case. Hence, the situation when any assistance from the government is non-existent, and self-reliance is severely impeded, creates a stalemate

even in non-pandemic times. The same is with availability of healthcare, which is no longer free of charge to the asylum seekers, even those who reside lawfully within Ukraine's territory. Yet, no measures were taken during COVID-19 pandemic by the Ukrainian government.

In October 2020 UNHCR provided 4 monthly subsistence allowances (the monetary cash assistance) to 82 refugee and asylum-seeking households in need. Furthermore, 39 persons received supplementary food assistance and 22 individuals, including patients diagnosed with COVID-19, had their medical expenses reimbursed. UNHCR also provided 36 refugee and asylum-seeking families with the second tranche of school assistance to ensure that children have access to education during the pandemic [16].

Yet, it should be borne in mind that the role of the UNHCR is supplementary, and it is the national government that takes full responsibility over all persons within its territory, including refugees and asylum seekers. Chamie notes that national measures to combat COVID-19 need to include all international migrants, irrespective of their legal status, and should complement regional and international responses as COVID-19 respects neither international borders nor national sovereignty, is not concerned with nationality, citizenship, or immigration status [2, p. 241].

Hence, it can be concluded that the virus does not discriminate; and thus, distinctions made by governments on the basis of immigration status or nationality are contrary to the international human rights law. The government of Ukraine during the COVID-19 pandemic had left the refugees and asylum seekers on the verge of their own survival, and only assistance of international humanitarian organizations had been specifically crafted and targeted to the needs of internationally displaced persons. Yet, such approach is inconsistent with Ukraine's international obligations under the refugee law and international human rights law.

It should be noted that even within the EU, the temporary closure of external borders with third countries has had significant implications for all third-country nationals wishing to enter without special permits. The closure of external borders had led to "a temporary halt in the registration and lodging of asylum applications and the right to move in and out of reception centers in a number of member states" [10, p. 597]. Still, some authors doubt is whether public health emergencies were an adequate and proportionate justification for such stringent measures, as exceptions created for seasonal workers needed to keep economies working put a cast of doubt to almost full exclusion of potential asylum seekers wishing to enter the EU at the same period of time. They conclude that "human rights implications of all of these border closures are alarming, putting at grave risk vulnerable populations who are ostensibly protected by these domestic and international legal obligations" [10, p. 598].

At the same time, Ambrosini notes on some positive outcomes of 2020 COVID-19 crisis, such as the so-called "migration amnesties" for about 207,000 applications in Italy and temporarily suspended deportations [1, p. 389].

Portugal has granted all migrants, including asylum seekers, with pending residence permit applications the same rights as citizens, in order to ensure everybody who needs it has access to social security, unemployment allowances and health care

[4]. In Cartagena (Spain) migrants' family units in need were identified with a special focus on undocumented migrants to further coordinated the distribution of food and basic hygiene products and provide specific advice in situations of difficulty. The latter included payment of rent, loss of work, renewals of demands and extension of deadlines, procedures with the administration; unemployment, non-contributory pensions, praying for the end of Ramadan, business plans, etc) [4]. Belgium granted asylum seekers and refugees expanded rights to work, especially in essential sectors of the economy. And several EU countries (such as Finland, Germany, and Portugal – took steps to create safe housing options for particularly vulnerable people and to decongest existing migration reception centres [14].

In sum, quoting Ambrosini “health concerns have pushed towards harsher closures of national borders but also to some new opportunities of insertion for unauthorized sojourners: they are giving a new impetus to the battleground of immigration policies” [1].

Conclusions. Cramarenco notes that the SDG principle “no one is left behind” should govern planning and implementation of strategies and policies to ensure effective response to the pandemic, as including the migrants in response policies all over the world is necessary to preserve well-being of the whole population [5]. And the example of Ukraine clearly highlights the importance of such approach. The Government cannot solely rely on assistance of international humanitarian organizations, and must take initiative in their own hands, to take sure that everyone's being taken good care of, irrespective of their nationality or immigration status. This is dictated not only via considerations of humanity and charity- but derives from the international obligations voluntarily undertaken by more than 150 states who had ratified the 1951 Convention. Hence, the applicability of international human rights law does not cease even during the pandemic outbreaks – as the virus does not discriminate. Therefore, all government policies and governance strategies must be built on this underlying premise.

References

1. Ambrosini M, ‘The Battleground of Asylum and Immigration Policies: A Conceptual Inquiry’ (2021) 44 *Ethnic and Racial Studies* 374
2. Chamie J, ‘International Migration amid a World in Crisis’ (2020) 8 *Journal on Migration and Human Security* 230
3. Chernyhiv Public Committee of Human Rights Protection, ‘Access to justice for asylum seekers and refugees in quarantine with the attention of the public and professionals’. URL: <https://www.protection.org.ua/ua/activity/2180> (Accessed 10 December 2020).
4. CoE, ‘Intercultural Cities: COVID-19 Special page’. URL: [https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#{"62433518":6}](https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#{) (Accessed 10 December 2020)
5. Cramarenco RE, ‘ON MIGRANTS AND COVID-19 PANDEMIC – AN ANALYSIS’ [2020] *On-line Journal Modelling the New Europe* 106

6. DMSU, 'About reception of foreigners and stateless persons in the conditions of weakening of anti-epidemic measures' (2020). URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/7302.html> (Accessed 12 December 2020)
7. Hathaway JC, 'Refugees and Asylum' in Brian Opeskin, Richard Perruchoud and Jillyanne Redpath-Cross (eds), *Foundations of International Migration Law* (Cambridge University Press 2012)
8. Law of Ukraine # 2942-III, 'On Ukraine's accession to the Convention relating to the Status of Refugees and the Protocol relating to the Status of Refugees'. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2942-14#Text> (Accessed 10 January 2020)
9. Omelaniuk I, 'Global Migration Institutions and Processes' in Brian Opeskin, Richard Perruchoud and Jillyanne Redpath-Cross (eds), *Foundations of International Migration Law* (Cambridge University Press 2012)
10. Ramji-Nogales J and Goldner Lang I, 'Freedom of Movement, Migration, and Borders' (2020) 19 *Journal of Human Rights* 593
11. RMS (Odesa), Announcement on suspension of reception. URL: <https://www.facebook.com/refugeesandintegration/posts/1517587918397445> (Accessed 13 March 2020)
12. Rosenberger S and Konig A, 'Welcoming the Unwelcome: The Politics of Minimum Reception Standards for Asylum Seekers in Austria' (2012) 25 *Journal of Refugee Studies* 537
13. Suspilne, 'Ukraine had granted asylum to 2000 foreigners', URL: <https://suspilne.media/87081-ukraina-nadala-pritulok-ponad-dvom-tisacam-inozemciv-dms> (Accessed 10 March 2020)
14. The New Humanitarian, 'EU Asylum applications during coronavirus. URL: <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2020/01/07/EU-asylum-application-coronavirus> (Accessed 11 March 2020)
15. UKRINFORM, 'The quarantine in Ukraine had been prolonged till 11 May'. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3010579-v-ukraini-prodovzili-karantin-po-11-travna-ale-trohi-poslabili.html> (Accessed 12 March 2020)
16. UNHCR, '2020 Operational update'. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2020/11/2020-10-UNHCR-UKRAINE-Operational-Update_FINAL.pdf (Accessed 10 February 2020)
17. UNHCR, 'March-2021 operation update'. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/03/2021-03-UNHCR-UKRAINE-Refugee-and-Asylum-Seekers-Update_FINAL-1.pdf (Accessed 11 March 2020)
18. UNHCR, 'Refugees and asylum seekers update' (2021). URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/03/2021-03-UNHCR-UKRAINE-Refugee-and-Asylum-Seekers-Update_FINAL-1.pdf (Accessed 10 March 2020)
19. UNHCR, 'Ukraine: Refugee and Asylum-Seekers Update, August 2018' (2018). URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-refugee-and-asylum-seekers-update-august-2018> (Accessed 10 March 2020)

Світлана БАТАЄВА*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЦІЛІ РОЗВИТКУ ТИСЯЧОЛІТТЯ ТА ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** В статті розглядаються сутність та значення вирішення глобальних проблем людства, які визначено Генеральною Асамблеєю ООН як Цілі сталого розвитку. Досліджено, у чому відмінність між Цілями розвитку Тисячоліття та Цілями сталого розвитку. Варто зазначити, що у ході написання запропоновано додати ще одну ціль до списку найважливіших. Опрацьовано принципи, на яких ґрунтується уся концепція сталого розвитку. Визначається необхідність становлення системного розвитку в контексті сучасних глобалізаційних трансформацій. Також було розглянуто вплив пандемії Covid-19 на досягнення поставлених задач. Встановлено роль і рівень важливості України у процесі забезпечення ефективного сталого розвитку.*

***Abstract.** The article considers the essence and significance of solving global problems of mankind, which are defined by the UN General Assembly as the Sustainable Development Goals. The difference between the Millennium Development Goals and the Sustainable Development Goals has been studied. It is worth noting that in the course of writing it is proposed to add another goal to the list of the most important. The principles on which the whole concept of sustainable development is based have been worked out. The necessity of formation of system development in the context of modern globalization transformations is defined. The impact of the Covid-19 pandemic on the achievement of the objectives was also considered. The role and level of importance of Ukraine in the process of ensuring effective sustainable development are established.*

Вступ. Зараз людство знаходиться на етапі, коли зміни потрібні, як ніколи раніше. Із початком XXI століття гостро постали проблеми екології, людської бідності, високого рівня захворюваності, гендерної рівності, мирного існування між країнами та ін. Завданням усього населення нашої планети є чим скоріше їх вирішення та розв'язання, з метою чого і було розроблено Цілі розвитку Тисячоліття, які пізніше перетворились у Цілі сталого розвитку [1, 2]. Новизною даної роботи є пропозиція включити подолання пандемії Covid-19 до списку Цілей сталого розвитку, адже це є однією з найактуальніших проблем сьогодення.

Метою даної статті є огляд сутності сталого розвитку, дослідження відмінностей між Цілями розвитку Тисячоліття та Цілями сталого розвитку,

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ Мазур К.В.

розгляд впливу пандемії на якість життя населення нашої планети та встановлення ролі України у плані розвитку людства.

Виклад основного матеріалу. Стійкий розвиток, сталий розвиток – загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Як сформулювала визначення сталого розвитку у своїй доповіді Комісія Брундтланд, це «розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1].

Концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних складових: економічної, соціальної та екологічної. Вона ґрунтується на п'яти головних принципах:

– людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

– обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки та соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

– необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф — злидні, які стали у світі звичайним явищем.

– необхідно узгодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема щодо використання енергії.

– розміри і темпи росту населення повинні бути узгоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється [1].

Ідея сталого розвитку покликана вирішити основні глобальні проблеми, що були офіційно встановлені на Саміті Тисячоліття у 2000 році, де всі присутні світові лідери прийняли Декларацію тисячоліття ООН. У даному документі йдеться про нові орієнтири розвитку країн на глобальну перспективу, які визначено як Цілі Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) [2, с. 612]. Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ) – це 8 міжнародних цілей розвитку, яких 193 держави-учасниці ООН і, щонайменше, 23 міжнародних організації домовилися досягти до 2015 року (таблиця 1). Цілі включають в себе скорочення масштабів крайньої бідності, зниження дитячої смертності, боротьбу з епідемічними захворюваннями, такими, як СНІД, а також розширення всесвітнього співробітництва з метою розвитку [3]. Робота над виконанням країнами-учасницями ООН Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) завершилася у 2015 році. 25 вересня 2015 року Генеральна Асамблея ООН підбила підсумки виконання ЦРТ та прийняла резолюцію, яка затвердила новий проект «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» [4].

Порівняння Цілей розвитку Тисячоліття та Цілей сталого розвитку

Цілі розвитку Тисячоліття	Цілі сталого розвитку
Ціль 1: Ліквідувати абсолютну бідність і голод; Ціль 2: Забезпечити загальну початкову освіту; Ціль 3: Сприяти гендерній рівності і розширенню прав жінок; Ціль 4: Скоротити дитячу смертність; Ціль 5: Поліпшити охорону материнського здоров'я; Ціль 6: Боротися з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями; Ціль 7: Забезпечити екологічну стійкість; Ціль 8: Сформувані всесвітнє партнерство з метою розвитку.	Ціль 1: Подолання бідності; Ціль 2: Подолання голоду, розвиток сільського господарства; Ціль 3: Міцне здоров'я і благополуччя; Ціль 4: Якісна освіта; Ціль 5: Гендерна рівність; Ціль 6: Чиста вода та належні санітарні умови; Ціль 7: Доступна та чиста енергія; Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання; Ціль 9: Промисловість, інновації та інфраструктура; Ціль 10: Скорочення нерівності; Ціль 11: Сталий розвиток міст і громад; Ціль 12: Відповідальне споживання та виробництво; Ціль 13: Пом'якшення наслідків зміни клімату; Ціль 14: Збереження морських ресурсів; Ціль 15: Захист та відновлення екосистем суші; Ціль 16: Мир, справедливість та сильні інститути; Ціль 17: Партнерство заради сталого розвитку.

**Джерело: опрацьовано автором з використанням [3, 4]*

«Цілі сталого розвитку» (ЦСР, відомі також як Глобальні цілі) – ключові напрямки розвитку країн, що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку. Вони замінили Цілі розвитку тисячоліття, термін яких закінчився наприкінці 2015 року. ЦСР ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують 17 Глобальних цілей, яким відповідають 169 завдань [4].

Вони орієнтовані на розвиток здобутків, досягнутих у рамках Цілей розвитку тисячоліття, і на завершення реалізації завдань, які не вдалося виконати. Вони спрямовані на реалізацію прав людини для всіх, досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей всіх жінок і дівчат. Вони мають комплексний та неподільний характер і забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного. Ці Цілі та завдання у наступні 15 років стимулюватимуть діяльність у сферах, що є критично значущими для людства і планети [5].

Вплив Covid-19 на Цілі сталого розвитку. Однією з головних перепон, що гальмує ефективно впровадження розв'язання низки глобальних проблем, стала пандемія коронавірусу. Подолати бідність стало ще складніше, адже досить велика кількість населення залишилась без роботи; Covid-19 надзвичайно

вплинув на стан здоров'я усього людства і невідомо, які наслідки будуть через 10-15 років; освіта не може похизуватись високим рівнем якості, адже онлайн-навчання не є настільки ефективним, як цього хотілось би; невисокий рівень існуючий санітарних умов стає ще нижчим, що і прискорює рівень розповсюдження хвороби та ін. Чи не єдиним позитивним наслідком стало збільшення рівня взаємодії та партнерства між країнами світу, яке направлене на ліквідацію світової пандемії коронавірусу [6]. Тому на мою думку, подолання пандемії Covid-19 повинно стати 18 Ціллю сталого розвитку людства, адже на даному етапі це є чи не найголовнішою проблемою сучасного світу.

Не менш важливими та актуальними за Covid-19 проблемами людства вже не перше десятиліття є стрімка зміна клімату, глобальне потепління та забруднення повітря, морів й океанів. Тому маючи на меті зменшити вплив наслідків зміни клімату, ООН та інші міжнародні організації ініціювали розробку “Рамкової конвенції про зміни клімату”, яку у 1992 році підписали 155 країн світу. Метою підписання даної Конвенції стало відворот глобального потепління та усіх наслідків, що воно може спричинити [7].

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Протягом 2016–2017 років тривав широкомасштабний та всеосяжний процес адаптації Цілей сталого розвитку з урахуванням українського контексту. Результатом цієї роботи стала національна система, яка складається із 86 завдань національного розвитку.

Національні завдання, індикатори для моніторингу виконання завдань та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року відображено в Національній доповіді “Цілі сталого розвитку: Україна”. Створена національна система завдань та показників Цілей сталого розвитку забезпечує міцну основу для подальшого комплексного моніторингу країни. Загалом, 17 цілей та 86 національних завдань інкорпоровані у 145 нормативно-правових актів Уряду, на реалізацію цілей і завдань спрямовано 1052 завдання та 3465 заходів, закріплених у цих актах.

30 вересня 2019 року Президент України видав Указ “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року”, в якому підтримав забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді “Цілі сталого розвитку: Україна” [8].

Висновки. Зробити світ кращим – ось головна мета виконання Цілей сталого розвитку. Забезпечення високого рівня життя, належних санітарних умов, збереження природних ресурсів, партнерство між країнами та багато іншого – це те, що потребує негайного впровадження в життя населення нашої планети. На жаль, людством було зроблено забагато помилок, які нанесли надзвичайної шкоди планеті Земля, тож тепер перед нами та нашим майбутнім поколінням стоїть завдання їх виправити, що можливо лише при постійній та ефективній взаємодії між країнами світу.

Список використаних джерел

1. Сталий розвиток. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток (дата звернення: 10.05.2021).
2. Пилипенко Т.В. Концепція сталого розвитку як ключова парадигма сучасних глобалізаційних трансформацій. URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/126.pdf> (дата звернення: 10.05.2021).
3. Цілі розвитку тисячоліття. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цілі_розвитку_тисячоліття (дата звернення: 10.05.2021)
4. Цілі сталого розвитку. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цілі_сталого_розвитку (дата звернення: 10.05.2021)
5. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <file:///C:/Users/38098/Downloads/Agenda2030-UA.pdf> (дата звернення: 12.05.2021)
6. Вплив Covid-19 на Цілі сталого розвитку ООН. URL: <https://kmu.edu.ua/vpliv-covid-19-na-cili-stalogo-rozvitku-oon/> (дата звернення: 12.05.2021)
7. Калетнік Г.М., Пришляк Н.В. Біопалива: ефективність виробництва і споживання в АПК України. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/27815.pdf> (дата звернення: 12.05.2021)
8. Цілі сталого розвитку та Україна. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina> (дата звернення: 12.05.2021)

Аліна БІЛИК,*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИКИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу зарубіжного досвіду стимулювання розвитку біоенергетики. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвинених країн, щодо стимулювання розвитку біоенергетики. Встановлено, що програми розвитку біоенергетики в розвинених країнах, як правило, реалізуються через фіскальні заходи, бюджетне співфінансування, впровадження систем пільгових тарифів, низькопроцентного кредитування, субсидювання, механізмів пільгового оподаткування та інвестування. Виявлено,

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Токарчук Д.М.

що прямі бюджетні виплати за одиницю виробленої енергії, застосовуються вкрай рідко.

***Abstract.** The article is devoted to the analysis of foreign experience of stimulating the development of bioenergy. The regulatory and legal support of developed countries to stimulate the development of bioenergy is analyzed. It is established that bioenergy development programs in developed countries are usually implemented through fiscal measures, budget co-financing, introduction of preferential tariff systems, low-interest lending, subsidies, preferential taxation and investment mechanisms. It was found that direct budget payments per unit of energy produced are used very rarely.*

Вступ. Аналіз світового досвіду державного регулювання біоенергетики свідчить про наявність у закордонних держав комплексних програм розвитку відновлювальної енергетики у цілому, у яких приділяється найбільша увага галузі, що має найбільший потенціал для кожної окремої держави. При цьому на теперішній час напрацьовано достатнє міжнародне нормативно-правове поле та відбувається процес його імплементації до національних законодавств окремих країн.

Виклад основного матеріалу. Для 75% населення планети, яке проживає в країнах, що розвиваються, біомаса є основним джерелом енергії [1]. Промислове використання енергії біомаси може бути значимим, наприклад, за рахунок відходів виробництва цукру в країнах, що його поставляють, покривається до 40% потреби в паливі. Використання біопалива у вигляді дров, гною і відходів рослинності має першочергове значення в домашньому господарстві приблизно 50 % населення планети.

Біоенергетика – це інноваційний сектор економіки, заснований на перетворення біомаси в енергію; це виробництво різних видів енергії, з твердих видів біопалива, біогазу та рідкого біопалива різного походження в результаті термохімічного застосування реакцій та біотехнології [4].

Двигунами розвитку біоенергетики сьогодні є:

1. Політика боротьби зі світовими змінами клімату.
2. Прагнення країн підвищити енергетичну безпеку та стратегічне зменшення залежності від зовнішнього енергопостачання шляхом диверсифікації паливно-енергетичного балансу країни через збільшення виробництва електроенергії та тепла на основі біоенергетики.
3. Розвиток агропромислового комплексу. Для сільськогосподарських країн використання сільськогосподарської біомаси для енергетичні потреби є перспективним напрямком біоенергетики.

Саме ці драйвери лежать в основі політики розвитку біоенергетики ЄС. Слід зазначити, що розвинені країни та країни, що розвиваються, знаходяться на різних етапах розвитку біоенергетики. Але спільне у них те, що головним стимулом для розвитку біоенергетики є державні програми, які визначити механізми стимулювання. Основними видами стимулювання розвитку

біоенергетики у світі є:

- 1) субсидії на капітал, гранти або знижки, що забезпечують одноразові виплати урядам для покриття відсотків за капітальні витрати на інвестиції;
- 2) інвестиційні або виробничі податкові пільги;
- 3) зниження податку, яке застосовується до придбання технологій використання відновлюваних джерел енергії;
- 4) державні інвестиції, позики або гранти на розвиток інфраструктури та реалізацію проектів у регіоні біоенергетика [5; 6; 12].

Відновлювані джерела енергії (ВДЕ) відіграють велику роль у світовій енергетиці. Лідерами серед розвинених країн у розвитку біоенергетики в даний час є Німеччина, Фінляндія, Швеція, Австрія, Данія, США та Китай [8].

За європейськими даними, 65% від усіх відновлюваних джерел – це саме біоенергетика. У Люксембурзі, Кіпрі, Ірландії частка біомаси у всіх відновлюваних джерелах енергії коливається біля 30-40 %, в Естонії, Латвії, Литві, Угорщині, Польщі – доходить до 80-95%. У 2020 році внесок відновлюваних джерел енергії в Європейському союзі досяг 20%, а, згідно з новою стратегією, прийнятою Радою Європи в жовтні 2014 року, до 2030 року внесок відновлюваних джерел енергії має збільшитися до 27% [9].

Біогазова та біопаливна сировина в ЄС становить 12% валового внутрішнього енергоспоживання біомаси. Наразі європейський ринок біогазових установок оцінюється в \$3 млрд, і, за прогнозами, він повинен вирости до \$25 млрд уже до 2020 р. При цьому 75% біогазу виробляється з відходів сільського господарства, 17% – з органічних відходів приватних домогосподарств і підприємств і ще 8% – каналізаційних очисних споруд [13, с.105].

Більшість працюючих біогазових установок використовують енергетичні культури і гній якості основного субстрату. В Європі загалом лідирують дві країни в цьому секторі: Німеччина виробляє 93% свого біогазу за рахунок ферментації сільськогосподарських культур та рослинних залишків, тоді як Сполучене Королівство майже повністю покладається на сміттєвий і шламний газ. Всі інші країни використовують різні комбінації сировини. У перспективі, при оптимальному використанні біогазу в Німеччині електрикою, з цього виду палива можна буде постачати 12 млн домогосподарств. Уже зараз вироблених з біогазу електроенергії і тепла достатньо приблизно для 500 тис. приватних будинків і квартир [14]. Поточні успіхи Німеччини в галузі біоенергетики були досягнуті насамперед завдяки впровадженню відповідні правові норми. Так, згідно із Законом “Про нове регулювання законодавства про відновлювану енергетику енергії в системі енергопостачання” оператори мережі повинні купувати електроенергію, вироблену за допомогою ВДЕ. Держава надає підтримку виробникам “чистої” електроенергії у формі компенсація, величина якої залежить від типу ВДЕ (сонячна енергія, енергія вітру, біомаса, геотермальна енергія, енергія води, припливна енергія).

Франція в Європі є другим виробником біодизеля після Німеччини. Крім того, Франція, не враховуючи Італії, є єдиною європейською країною, яка застосовує тендерну систему, спрямовану на заохочування міжнародної

конкуренції шляхом надання міжнародним суб'єктам можливості задовольняти існуючий у країні попит на біопаливо. У французькій тендерній системі виробники біопалива одержують офіційний сертифікат на постачання біопалива на французький ринок. Іноземні виробники можуть користуватися французькими податковими пільгами щодо акцизу, якщо вони задовольняють умови постачання на французький ринок [7].

В Європейському Союзі використання біомаси, отриманої від обрізки та видалення багаторічних сільськогосподарських насаджень, для потреб енергетики є відносно новим напрямком, який наразі активно досліджується і розвивається та підтримується державою в рамках проекту EuroPruning 7-ї Рамкової Програми ЄС (закінчений у 2016 р.), аналогічне дослідження наразі продовжується у рамках проекту uP_runing Програми ЄС Горизонт 2020 [2, с.69].

США мають одну з найбільш диференційованих систем податкових стимулів для розвитку біоенергетики: податковий кредит на виробництво відновлюваної енергії, інвестиційний податковий кредит на відновлювану енергію, пільговий кредит на виробництво альтернативних видів палива (виробник), кредит на біодизель, прискорена амортизація енергетичного обладнання для генерації ВДЕ, прискорена амортизація майна заводу з виробництва біопалива другого покоління [11; 13].

На сьогодні біоенергетика в Китаї розвивається при безпосередній підтримці держави. Ключовими видами інструментів фіскального стимулювання розвитку біоенергетики в Китаї в рамках корпоративного прибуткового податку використовуються наступні преференції:

- знижена ставка (15%) для високотехнологічних виробників сонячної, вітрової, геотермальної енергії та енергії біоматеріалів;

- звільнення від оподаткування ряду доходів (пожертви міжнародних фінансових організацій, вітчизняних та іноземних юридичних і фізичних осіб та ін.) фонду, створеного відповідно до Кіотського протоколу для реалізації проектів за механізм чистого розвитку (фонд CDM);

- десятивідсотковий податковий кредит від суми інвестицій у спеціальне обладнання, пов'язане з охороною довкілля, енергією, охороною води і безпекою виробництва з прибуткового податку, що підлягає виплаті за поточний рік. Крім того, в Китаї для регулювання паритету цін на традиційну і поновлювану енергію використовується ПДВ:

- відшкодування 50% ПДВ при продажу вітрової енергії, а також електроенергії власного виробництва;

- відшкодування 100% ПДВ при продажу біодизельного палива, що утворюється при переробці відходів тваринних жирів і рослинних олій [10, с.1901].

Так за державної підтримки реалізовано національну програму розвитку сільської біогазової енергетики

Висновки. Альтернативна енергетика останнім часом стала не тільки найбільш швидкозростаючою галуззю в світовій енергетиці, а й показником

економічного зростання багатьох країн. Вже можна говорити про позитивні результати в тих країнах, уряди яких проводили в різних формах політику і практичні заходи щодо її розвитку та підтримки. Україна ж зі свого боку повинна обов'язково враховувати накопичений великий досвід використання різних механізмів державної підтримки використання відновлювальних джерел енергії у рамках вироблення державної політики в цій галузі.

Аналіз європейського та світового досвіду розвитку енергетичного сектору свідчить про тенденцію щодо відмови провідних держав від використання викопних палив за рахунок зменшення споживання енергії та розвитку ВДЕ.

В податкових системах зарубіжних країн-лідерів по підтримці розвитку біоенергетики діють численні спеціальні податкові преференції в комплексі з іншими фіскальними заходами підтримки, спрямованими на стимулювання генерації поновлюваних джерел енергії, активно використовується “зелений тариф” на енергію з альтернативних джерел та біомаси як захід державного стимулювання розвитку галузі ВДЕ.

Україні в подальшому варто зосередити зусилля на аналізі ролі і місця центральних та регіональних органів виконавчої влади у механізмі державного регулювання розвитку біоенергетики, з метою визначення найбільш ефективної системи для нашої держави з урахуванням світового досвіду. При цьому, необхідно визначити головний суб'єкт державного регулювання цієї сфери, оскільки в різних країнах ця роль відводиться різним центральним органам державної влади.

Список використаних джерел

1. Возобновляемые источники электроэнергии. Проблемы Присоединения. URL: <http://Regimov.Net>. (Дата звернення: 17.04.2021).
2. Гелетуха Г. Г., Железна Т. А., Драгнев С. В., Баштовий А. І. Перспективи використання біомаси від обрізки та видалення багаторічних сільськогосподарських насаджень для виробництва енергії в Україні. *Промислова теплотехніка*. 2018. Т. 40, № 1. С. 68–74.
3. Грозовский Г. И., Попов В. А., Полякова Е. А. Нормативно-источников энергии. *Стандарты и качество*. 2010. №10. С. 34–41.
4. Заїка С. О. Інституційні засади розвитку біоенергетики в Україні. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*. 2014. № 1. С. 189–194.
5. Информация об опыте зарубежных стран в сфере разработки и реализации стратегий создания зеленой экономики URL: <http://www.minpriroda.gov.by>. (дата звернення: 12.05.2021).
6. Кавешников Н.Ю. Возобновляемая энергетика в ЕС: смена приоритетов. *Мировая экономика и международные отношения*. 2014. № 12. С. 70-81.
7. Калетнік Г.М. Державні методи стимулювання виробництва та споживання біоетанолу у Франції. *Економіка АПК*. 2011. № 9. С. 172–175.
8. Калетнік Г.М. Інноваційне забезпечення розвитку біопаливної галузі: світовий та вітчизняний досвід. *Бізнес Інформ: науковий журнал*. 2013. №9.

C.155-160.

9. Калетнік Г.М., Гончарук Г.С., Ю.В. Довгань. Інвестиційно-інноваційне забезпечення вирощування біоенергетичних культур та виробництва біопалив URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/13062.pdf> (дата звернення: 10.05.2021).

10. Кормишкина Л.А., Королева Л.П. Зарубежный опыт фискального стимулирования развития возобновляемой энергетики. *Финансы и кредит*. 2018. т. 24. вып. 31. С. 1891–1905. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-fiskalnogo-stimulirovaniya-razvitiya-vozobnovlyaemoj-energetiki> (дата звернення: 10.05.2021).

11. Ланьшина Т.А. Сектор возобновляемой энергетики в США. *США Канада: экономика, политика, культура*. 2016. № 5. С. 103–117.

12. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Межі зростання. 30 років потому. *Rabulum*, 2018. 464 с. URL: <https://kniga.biz.ua/book-mezhi-zrostannia-30-rokiv-potomu-0018411.html> (дата звернення: 10.04.2021).

13. Ратнер С.В., Аксюк Т.Д. Зарубежный опыт стимулировании микрогенерации на основе возобновляемых источников энергии: организационно-экономические аспекты. *Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки*. 2017. Т. 10, № 4. С. 104–113.

14. Станев А. Стан та основні моменти біоекономіки в Німеччині. 2018. URL: https://www.apdukrairie.de/images/2018/APR/APD_APR_Stanev_ukr.pdf (дата звернення: 18.04.2021).

Юлія ДЕНЕГА*,
студентка 1 курсу магістратури,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЗВИТОК АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Анотація. У статті було розглянуто і проаналізовано вплив пандемії COVID-19 на розвиток аграрного сектору України. У дослідженні акцентовано увагу на стан інвестиційної кризи, в якій знаходиться галузь сільського господарства та наведено перелік заходів для надання можливості виходу із неї. Проаналізовано динаміку кількості підприємств сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства, зміни кількості сільськогосподарських тварин, виробництво основних видів продукції тваринництва та обсяг виробництва сільськогосподарських культур, в Україні за роки пандемії. Обґрунтовано потребу комплексної державної

* Науковий керівник: асистент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу Бабина О.М.

підтримки бізнесу. Визначено, основні завдання, які повинні виконувати підприємства АПК: підтримання безпечних умов праці з метою недопущення спалахів COVID-19, оскільки останні можуть повністю зупинити роботу підприємства, що в свою чергу спричинить значні фінансові збитки. Визначено необхідність у постійному підвищенні якості продукції агропромислових підприємств, адже вимоги до сертифікації в умовах пандемії постійно зростають.

***Article.** The article considers and analyzes the impact of the COVID-19 pandemic on the development of the agricultural sector of Ukraine. The study focuses on the state of the investment crisis in which the agricultural sector is and provides a list of measures to provide an opportunity to get out of it. The dynamics of the number of agricultural, forestry and fisheries enterprises, changes in the number of farm animals, production of the main types of livestock products and the volume of crop production in Ukraine during the pandemic years are analyzed. The need for comprehensive state business support is substantiated. Government measures under the Entrepreneurship. The main tasks to be performed by agro-industrial enterprises are defined: maintaining safe working conditions in order to prevent COVID-19 outbreaks, as the latter can completely stop the enterprise, which in turn significant financial losses. It was noted that it is necessary to constantly improve the quality of products of agro-industrial enterprises, because the requirements for certification in a pandemic are constantly growing.*

Вступ. Пандемія COVID-19 стала справжнім викликом для агробізнесу як України, так і світу в цілому. Зокрема, головними проблемами для аграрного сектору стали: загальне зниження купівельної спроможності населення; карантинні обмеження щодо одночасного перебування визначеної кількості працюючих у господарських приміщеннях; карантинні обмеження функціонування ринків сільськогосподарської продукції; ускладнення логістики продукції агропромислового комплексу; відсутність належної підтримки з боку держави тощо. Значна кількість підприємств, які не мали достатнього фінансового резерву, вимушені були зупинити свою господарську діяльність, серед яких значна кількість, саме підприємств малого та середнього бізнесу. Інші ж підприємства, вимушені перебувати в постійній боротьбі за можливість «вижити» і мінімізувати втрати своїх конкурентних переваг на цільових ринках. Саме тому вивчення розвитку аграрного сектору України в умовах пандемії COVID-19 та пошук раціональних рішень визначених вище проблем є надзвичайно актуальними.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор завжди був однією з найважливіших сфер як зовнішнього, так і внутрішнього розвитку економіки країни, оскільки питання підтримки продовольчого забезпечення й організації виробництва для окремої держави, актуальні в усі часи. Україна є одним із найбільших виробників аграрної продукції. Це робить її впливовим учасником міжнародних торговельних операцій.

Нині агроринок є одним із найважливіших елементів економіки загалом, оскільки забезпечує 9% ВВП, 18% зайнятості суб'єктів господарювання та 6% податкових надходжень [1].

Обсяг капітальних інвестицій в аграрний сектор у січні-грудні 2020 року склав 36 млрд. грн, згідно із даними Державної статистики України [2].

За результатами досліджень науковців Інституту аграрної економіки, капіталовкладення в агропромислові сектори економіки торік суттєво скоротилися і склали лише 53,3 % відповідного показника 2019 року. Індекси обсягів цих капітальних інвестицій за січень-грудень 2020 року до відповідного періоду попереднього року становлять по сільському господарству 54,7 %.

Інвестиційний спад по сільському господарству в 2020 році був глибшим, ніж в інших секторах економіки, по яких індекс капітальних інвестицій склав 62,8 %. Інвестиційна криза у сільському господарстві у 2020 році супроводжувалася скороченням обсягів виробництва сільськогосподарської продукції (мінус 11,5 %) і цін на неї (мінус 11,6 %). Тому в 2021 році слід очікувати на посилення у сільськогосподарських товаровиробників дефіциту власних коштів на фінансування капітальних інвестицій, у зв'язку з цим виникне потреба у додаткових позикових й залучених коштах. Однією із головних причин, яка спричинила уповільнення інвестиційної діяльності у 2019 році, і спричинила значний її спад у 2020 є саме пандемія COVID-19 [3].

Пандемія корона вірусу COVID-19 стала справжнім випробуванням для бізнесу, на жаль не усі підприємства змогли вистояти у цій боротьбі, динаміка змін кількості сільськогосподарських підприємств, підприємств лісового та рибного господарств представимо на рис. 1.

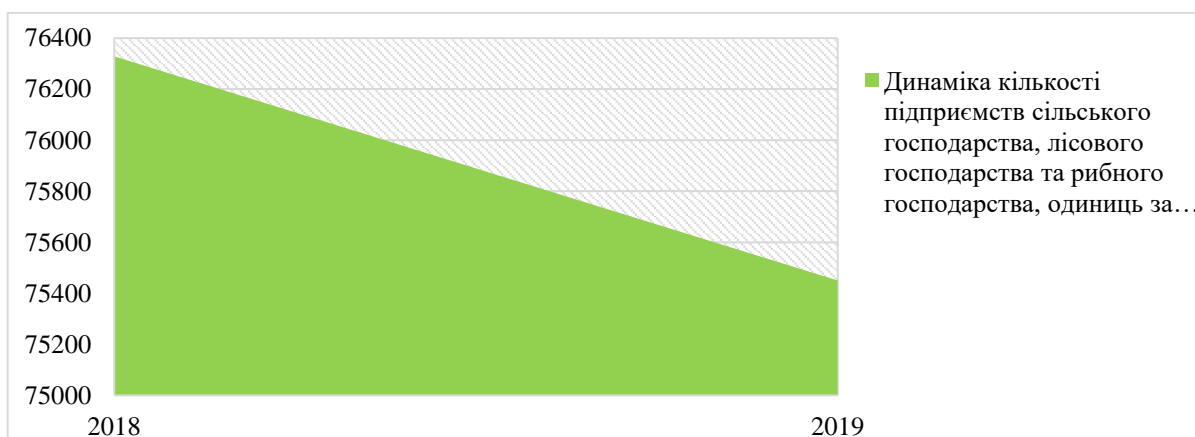

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства за 2018-2019 роки

**Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>*

Карантинні заходи в Україні мають суттєвий негативний вплив на діяльність аграрних підприємств та вплинули не лише на виробництво сільськогосподарської продукції, але й на збут через обмеження каналів дистрибуції (зокрема відкриті ринки для домогосподарств) та експортних ринків

для середнього та великого бізнесу. Наразі важливо мінімізувати вплив обмежень на логістику працівників, транспортування товарів та їх продаж через традиційні канали збуту, із дотриманням безпечних умов діяльності [4].

Отже, як свідчить аналіз динаміки кількості підприємств сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства за 2018-2019 роки (рис.1), дані зміни мають суттєвих негативний характер, адже за даний період кількість зазначених підприємств стрімко знизилася, а саме на 878 одиниць і як результат значна частина працівників залишилися без роботи.

Проаналізуємо вплив пандемії на розвиток тваринництва в Україні за останніх три роки, зокрема, розглянемо динаміку кількості сільськогосподарських тварин рис.2.

Рис. 2. Динаміка змін кількості сільськогосподарських тварин в Україні за 2018-2020 роки

**Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>*

Як видно з рис.2, пандемія COVID-19, мала значний негативний вплив на розвиток тваринництва в Україні, поголів'я сільськогосподарських тварин значно зменшилось на 438,8 тис. голів у 2020 році порівняно з відповідними показниками в 2018 році. В період пандемії, індекс сільськогосподарської продукції у січні-липні 2020 р. порівняно із січнем-липнем 2019 р. становив 88,8 %. Причому, на підприємствах промисловості зниження обсягів виробництва відбувалося більш високими темпами: 84,7 % і 2020 р. Проти 95,8 % в 2019 р. [5].

Розглянемо детальніше динаміку змін виробництва основних видів продукції тваринництва в Україні за 2017-2019 роки, рис.3.

Виходячи з результатів розрахунків представлених на рис. 3, можна підкреслити негативні тенденції щодо зменшення виробництва основних видів продукції тваринництва в Україні за 2017-2019 роки, зокрема виробництво молока на 617,3 тис. т у 2019 році по відношенню до 2017 року та виробництво вовни на 233 т у 2019 році по відношенню до 2017 року. Позитивні тенденції які зберігаються у досліджуваному періоді стосуються показників виробництва яєць птиці на 1171,7 млн. шт у 2019 році по відношенню до 2017 року та показників виробництва м'яса (у забійній масі) на 174,2 тис. т у 2019 році по відношенню до 2017 року, зокрема зростання останнього на пряму залежало від значного скорочення поголів'я (рис. 2), адже підприємцям задля збереження свого бізнесу

прийшлося приймати радикальні рішення.

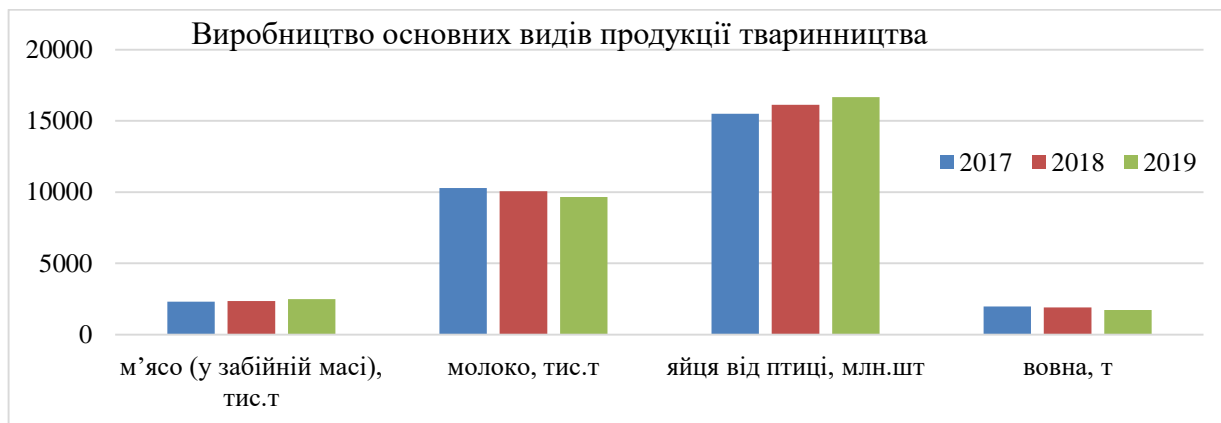

Рис. 3. Динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва в Україні за 2017-2019 роки

*Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Аналізу обсягу виробництва сільськогосподарських культур в Україні за 2018-2020 роки (рис.4), можна підкреслити негативні тенденції, зокрема культури зернові і зернобові у 2019 році по відношенню до 2017 року, зменшилися на 5124 тис. т, буряк цукровий – 4818 тис. т, соняшник – 1055 тис. т, культури овочеві – 1666 тис. т і культури плодові та ягідні – 547 тис. т, як бачимо, тільки обсяг виробництва картоплі зріс на 213 тис. т.

Проаналізуємо, як змінився за період пандемії обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур, тис. т в Україні рис.4.

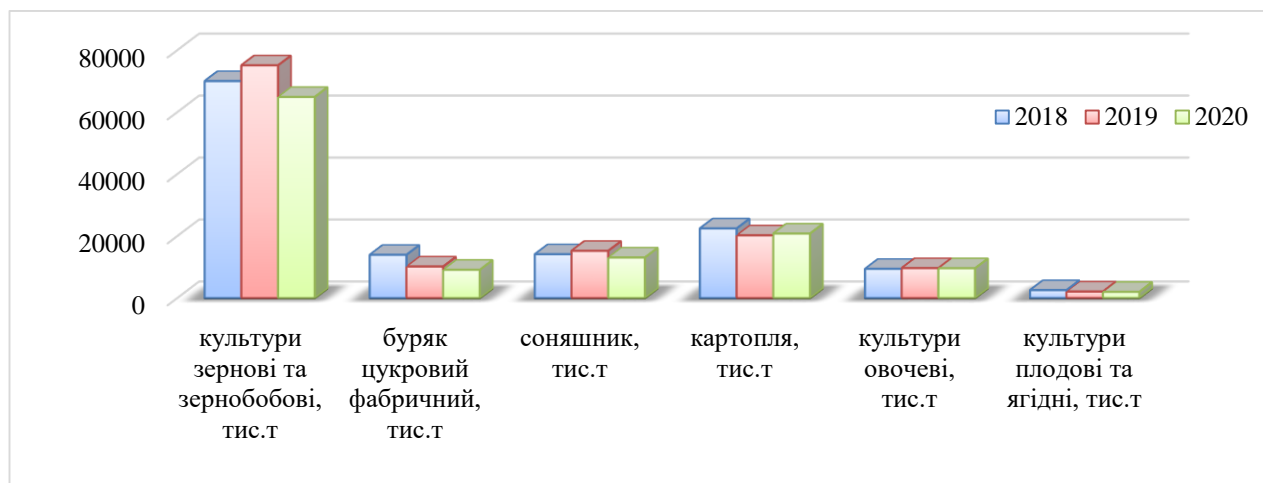

Рис. 4. Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур, тис. т в Україні за 2018-2020 роки

*Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Отже, пандемія COVID-19 має значний негативний вплив на розвиток аграрного бізнесу не залежно від виду господарської діяльності, зокрема впровадження карантинних обмежень, спровокувало зростання фінансового навантаження на підприємства, адже сплату податків, комунальних платежів,

погашення кредитних зобов'язань та ін. ніхто не відміняв, а також не можливість повноцінно працювати, в свою чергу призвело до зменшення робочих місць, зростання цін на основні види сільськогосподарської продукції, зменшення фінансових надходжень у бюджет країни і звичайно зниження прибутку аграрних підприємств, які займаються виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції.

Кабінетом Міністрів України (КМУ) в рамках Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19 були розроблені ряд заходів, які спрямовані на розвиток аграрного сектору, зокрема:

- забезпечення широкого доступу виробників до фінансових ресурсів для придбання та оновлення основних засобів та створення більшої доданої вартості через державні кредитні програми та субсидії;

- забезпечення безперебійного збуту аграрної продукції в умовах пандемії шляхом налагодження каналів дистрибуції, підвищення рівня обізнаності виробників та надання допомоги у виході на експортні ринки.

Крім того, планується забезпечити ефективне регулювання сектору, своєчасне надання адміністративних послуг та розвиток прозорих земельних відносин [6].

Висновки. Аналізуючи результати дослідження можна зробити висновок, що аграрний сектор знаходиться у складних умовах існування, спричинених пандемією. Найважче пережити карантин в умовах пандемії без державної підтримки малому та середньому бізнесу. Хоча й КМУ розробив ряд заходів, які спрямовані на розвиток аграрного сектору, але їх перелік досить обмежений та не можливий для застосування в посткризовий період, який буде найважчим.

Для запобігання розширення кризового стану аграрним підприємствам необхідно:

- по-перше, дотримуватися всіх карантинних норм, передбачених чинним законодавством (масковий режим, температурний скринінг, дезінфекція, налагодити співпрацю із контрагентами в онлайн-режимі);

- по-друге, враховувати логістичні та фінансові чинники в умовах пандемії, оскільки продукція може бути продана несвоєчасно;

- по-третє, відбулися значні зміни споживчих можливостей, тому необхідно переглянути асортимент продукції для того, щоб мати змогу швидко адаптуватися до змін.

- по-четверте, оптимізувати використання ресурсів, необхідних для здійснення діяльності.

- по-п'яте, звернути увагу на якість і безпечність виробленої продукції, оскільки вимоги до сертифікації можуть зрости.

Список використаних джерел

1. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19 «Економічне відновлення». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/>

18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymyluvannia/
analitichni-materiali-do-programi-stimulyuvannya-1.pdf

2. Офіційний сайт Державної статистики України. URL:
<http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Кісіль М. У 2020 році в агропродовольчих секторах економіки відбулася інвестиційна криза, глибина якої співставна з 2009 роком. URL:
<http://www.iae.org.ua> /presscentre/archnews/3056-u-2020-rotsi-v-ahroprodovolchych-sektorakh-ekonomiky-vidbulasya-investytsiyna-kryza-hlybyna-yakoyi-spivstavna-z-2009-rokom-mykola-kisil.html

4. Агросектор демонструє значну стійкість до COVID-19. URL:
<http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/2932-ahrosektor-demonstruye-znachnu-stiykist-do-covid-19-intervyu-olhy-khodakivskoyi-agroportalua.html>

5. Артем'єва О. Вплив пандемії на розвиток аграрних підприємств. URL:
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18803/1/33-35.pdf>

6. Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text>.

Анна ЛЕГОЙДА*,
студентка магістратури,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний
університет
Вінниця, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕВАТОРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розкрито актуальні напрями розвитку елеваторів в Україні. Здійснено порівняльний аналіз переваг і недоліків альтернативних варіантів інвестування у зерносховища, зокрема реконструкцію старих елеваторів. Проаналізовано переваги та недоліки функціонування різних типів елеваторів. Досліджено конкурентоспроможність на ринку зберігання зерна ТОВ «Агроград В». Визначено перспективи розвитку елеваторів в Україні та напрямки модернізації елеватору ТОВ «Агроград В»

Abstract. The article reveals the current directions of development of elevators in Ukraine. A comparative analysis of the advantages and disadvantages of alternative investment options in granaries, in particular the reconstruction of old elevators. The advantages and disadvantages of different types of elevators are analyzed. The

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу Мазур К.В.

competitiveness in the grain storage market of Agrograd B LLC has been studied. Prospects for the development of elevators in Ukraine and areas of modernization of the elevator LLC "Agrograd B"

Вступ. Загальні проблеми та перспективи розвитку елеваторної інфраструктури розкрито у роботах таких науковців, як П. Саблук, А. Купченка, О. Пирожок, Л. Чубук та ін. Проте досить незначна кількість праць присвячена практичній реалізації практики розвитку елеваторів в Україні. В умовах зростання валових зборів зерна, активізації експортної діяльності сільгоспвиробників, поліпшення позицій на світовому зерновому ринку зрозумілий інтерес сільськогосподарських виробників до нарощування та вдосконалення складської інфраструктури. В статті запропоновано напрями модернізації елеватору ТОВ «Агроград В» через заходи з модернізації виробництва.

Виклад основного матеріалу. Більшість сучасних вітчизняних елеваторів ментально залишилися в 30-х роках минулого століття. Ставлення до елеватора як до «зсипного пункту», куди навколишні селяни зобов'язані звозити зерно, підкріплене обчисленнями економічної ефективності (вартості будівництва на 1 т зерна), призводить до появи елеваторів-монстрів. При інвестуванні у розвиток елеваторної інфраструктури на початковому етапі формування стратегії виникає проблема вибору інвестиційних варіантів як глобальних способів вирішення проблеми зберігання зерна. Переваги та недоліки різних типів зерноскладищ як альтернативних варіантів інвестування узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні аспекти при виборі типів елеваторів (зерноскладищ) для інвестування

Старі елеватори та хлібоприймальні підприємства (побудовані за соціалістичної системи господарювання)	Новозбудовані елеватори	Зернові склади в умовах сільськогосподарського виробника
1	2	3
Переваги:		
<ul style="list-style-type: none"> - необхідність менших капіталовкладень порівняно із будівництвом нових елеваторів; - короткий термін окупності проектів модернізації, порівняно із будівництвом нових елеваторів; - можливість відвантаження зерна на залізничні вагони; 	<ul style="list-style-type: none"> - вища ємність зберігання; - нижчі витрати на 1 т зберігання, ніж на старому елеваторі; - можливість автоматизації процесу управління; - можливість відвантаження зерна на залізничні вагони. 	<ul style="list-style-type: none"> - необхідність низьких капіталовкладень порівняно із придбанням або будівництвом елеваторів; - легкість спорудження, короткий термін будівництва порівняно із комерційними елеваторами, відсутність потреби у отриманні дозволів на об'єкти капітального будівництва (у разі спорудження металевих комор).
Недоліки:		
<ul style="list-style-type: none"> - високий рівень зносу основних засобів та 	<ul style="list-style-type: none"> - необхідність пошуку та відведення земельних 	<ul style="list-style-type: none"> - високий відсоток природних втрат при зберіганні;

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> - обладнання, його значна енерго- та капіталоємність; - вищі витрати на 1 т зберігання, ніж на новому елеваторі; - можливість виникнення ситуацій напруження обладнання «на відмову»; - більша кількість зайнятих працівників порівняно із новими елеваторами; - ризик недостатнього завантаження елеваторних потужностей; ризик пересортування депонованого зерна та несвоєчасного доступу до зернових запасів. 	<ul style="list-style-type: none"> - ділянок під забудову з відповідними під'їзними шляхами; - необхідність значних капіталовкладень порівняно із придбанням і модернізацією старих елеваторів; - ризик недостатнього завантаження потужностей; - ризики пересортування депонованого зерна та несвоєчасного доступу до зернових запасів. 	<ul style="list-style-type: none"> - ризик отримання зерна низької якості та перегріву при сушінні; - ризик змішування партій зерна різної якості, що згодом знижує їх вартість при експорті; - потреба у значній кількості персоналу, механізмах; - потреба у більших земельних площах, порівняно із комерційними елеваторами внаслідок напільного зберігання

**Джерело: сформовано автором за даними [4]*

Зауважмо: попри те, що сертифіковані зерносклади не забезпечують і 50% потреби українських аграріїв у збереженні зерна, вони водночас завантажені лише приблизно на половину. Неважко підрахувати, що 3/4 урожаю зберігають поза сертифікованими елеваторами, що, до речі, повністю вписується в загальносвітовий тренд – збереження 80% урожаю безпосередньо в господарстві-виробникові. Отже, головним конкурентом елеватора є не інші елеватори, а безпосередньо агровиробники. У конкурентному змаганні з ними основним запитанням, на яке необхідно отримати відповідь, є вдале розташування елеватора, а саме: транспортна доступність клієнтів до елеватора та його спроможність проводити перевалку зерна; наявні та доступні в перспективі джерела енергоносіїв; клієнтська база (наявна та перспективна); трудові ресурси [1-3]. Одним з найпотужніших елеваторів Вінницької області є елеватор ТОВ «Агроград В». Потужність комплексу складає 30 тис. тонн. Технологічна потужність і оснащеність ТОВ «Агроград В» дозволяє забезпечити велику частину сільгосподарських виробників зернової продукції повним комплексом послуг по прийманню, зберіганню, очищенню, сушінню, купівлі та продажу, а також транспортуванню залізничним транспортом з повним оформленням супровідних документів в межах України та на експорт. ТОВ «Агроград В» оснащений сучасною лабораторією вхідного продукту.

Це дозволяє оперативно вирішувати питання приймання сировини, визначення основних технологічних параметрів зерна, а також сучасним розвантажувально-навантажувальним устаткуванням і ваговим господарством.

Цінова політика та наявність власної залізничної гілки дає можливість пропонувати конкурентні ціни на послуги елеватора (таблиця 2).

**Тарифи на послуги, що надаються зерновим складом ТОВ
«Агроград В» на 2020/2021 рр.**

№ п\п	Види робіт та послуг	Культури	Одиниці виміру	Товаро-виробники	Інші підприємства
1	Приймання	Зернові, кукурудза, соняшник, соя		0,00	0,00
2	Сушка	Зернові	За зниження вологості на 1 тонно-відсоток	39,54	39,54
		Кукурудза		57,00	57,00
		Соняшник, соя		57,30	57,30
3	Очистка	Зернові	За зниження смітної домішки на 1 тонно- відсоток	12,00	12,00
		Кукурудза		14,40	14,40
		Соняшник, соя		24,30	24,30
4	Зберігання	Зернові	За 1 тону залікової ваги за тонно-добу	1,86	1,86
		Кукурудза		2,04	2,04
		Соняшник, соя		3,18	3,18
5	Зберігання	Зернові	За 1 тону залікової ваги за тонно-добу	2,82	3,18
6	Відвантаження в залізничний транспорт	Зернові	За 1 тону фізичної ваги	105,72	105,72
		Кукурудза		126,00	126,00
		Соняшник, соя		126,00	126,00

**Джерело: сформовано автором за даними [5]*

При інвестуванні у будівництво комерційних зерносклох (елеваторів) доцільно запозичувати досвід тих господарств, які застосовують стратегію поетапних вкладень та достатньо широко використовують маркетингові інструменти залучення клієнтів (поклаждодавців). Порівняльний аналіз переваг і недоліків альтернативних варіантів вкладення коштів у розвиток зерносклох (елеваторів) (будівництво нових, придбання та модернізація існуючих, будівництво зерносклох в умовах сільськогосподарських виробників) показує, що більш привабливим в сучасних умовах нестачі кредитних ресурсів є інвестування коштів у модернізацію існуючих зерносклох. У загальному випадку інвестування в елеваторну інфраструктуру як у сферу збереження врожаю зернових культур економічно доцільне дає змогу не лише підвищити ефективність збереження зібраного врожаю, але і збільшувати цінову маржу та прибуток від продажу зерна, нарощувати експортний потенціал.

Якщо будівництво елеватора розглядати як «задоволення власних потреб підприємства» це один тип рішень. Якщо ж дивитися на елеватор як інвестиційний проект, то в структурі бізнесу він також має свою бізнес-модель, свого замовника. Нерідко, коли вони підходять до таких об'єктів, то намагаються побудувати універсальний елеватор з усіма операціями, які тільки можна виконати, заклавши найпотужніше обладнання. І в якийсь момент виявляється, що об'єкт не можна добудувати, так як закінчилося фінансування.

Тут важливо розуміти функцію елеватора не тільки на момент проектування, а й в перспективі 5-10 років. Тоді реалізація цього проекту буде

поділена на більш ефективні етапи, які не будуть вганяти компанію в стрес. Наприклад, після аналізу бізнес-процесів і розуміння стратегії компанії, знайдуться рішення, які зекономлять кошти: наприклад, будується перша черга на 10-20 тисяч зберігання, але більше коштів закладаються в інфраструктуру: приймання, сушіння і так далі. Виявиться, що для існуючих потреб не потрібно відразу будувати елеватор на 50-100 тисяч тонн.

Ще важливо розуміти: чи буде побудований елеватор працювати тільки на інтереси вашого холдингу зі своєю сировиною або зможе надавати сторонні послуги іншим сільгоспвиробникам. Але для того, щоб до тебе привезли зерно повинні бути хороші умови: досить швидка приймання, ефективна і якісна сушка, де буде менше битого зерна і хороші умови відвантаження. Так само для стороннього клієнта має значення близькість до залізниці: чим більше ти зможеш відвантажити залізницею, тим більше ти зможеш пропустити через свій елеватор.

Отже, ТОВ «Агроград В» обрало правильний напрямок розвитку провівши модернізацію власного елеватора та реконструкцію під'їзної колії залізничного транспорту за допомогою цих рішень елеватор досліджуваного підприємства став вигідним інвестиційним проектом.

На лінії встановлено обладнання кращих європейських фірм, що дає можливість доводити насіння до посівних кондицій. Вартість послуг з підготовки насіння дає можливість заводу успішно конкурувати на ринку подібних послуг в регіоні. Для постійних клієнтів та клієнтів, що передають для обробки значні обсяги насіння, діють постійні акційні програми та знижки. Підприємство, за бажанням замовників, може провести обробку насіння засобами захисту та стимулюючими матеріалами з наступною розфасовкою в паперові мішки або бігбеги. Засоби захисту рослин та стимулюючі матеріали для обробки насіння, за вибором клієнта, можуть використовувати або власні, або можуть бути замовлені та придбані на заводі.

Низка великих аграрних компаній дотримуються стратегії поетапного інвестування у зерносховища. На першому етапі здійснюється вибір та придбання існуючих елеваторів з інфраструктурою у середніх та крупних населених пунктах, із під'їзними залізничними та автошляхами або річковим сполучення. При цьому має місце орієнтація на регіони присутності компанії, де вже існують зв'язки із місцевими фермерами. На другому етапі відбувається модернізація (вкладання у вагові, приймальні бункери, лабораторію, нове енергоефективне обладнання для сушіння тощо). На наступних етапах – добудова додаткових силосів і збільшення таким чином ємності елеватора. Дану практику використовують на ТОВ «Агроград В».

Висновки. Україна нагально потребує будівництва 300-400 нових технологічних елеваторів рівномірно та справедливо географічно розподілених. Загальний обсяг необхідних інвестицій в розвиток нових потужностей для зберігання та супутньої інфраструктури оцінюється від 4,5 до 8 млрд. дол. США.

При інвестуванні у будівництво комерційних зерносховищ (елеваторів)

доцільно запозичувати досвід тих господарств, які застосовують стратегію поетапних вкладень та достатньо широко використовують маркетингові інструменти залучення клієнтів (поклажодавців). Порівняльний аналіз переваг і недоліків альтернативних варіантів вкладення коштів у розвиток зерносховищ (елеваторів) (будівництво нових, придбання та модернізація існуючих, будівництво зерносховищ в умовах сільськогосподарських виробників) показує, що більш привабливим в сучасних умовах нестачі кредитних ресурсів є інвестування коштів у реконструкцію, модернізацію існуючих елеваторів. У загальному випадку інвестування в елеваторну інфраструктуру як у сферу збереження врожаю зернових культур економічно доцільне дає змогу не лише підвищити ефективність збереження зібраного врожаю, але і збільшувати цінову маржу та прибуток від продажу зерна, нарощувати експортний потенціал.

Список використаних джерел

1. Саблук П.Т. Современное состояние и тенденции развития мощностей по хранению зерна в хозяйствах Украины. Хранение и переработка зерна: научно-практический журнал. 2012. №4 (154).
2. Купченко А. Элеваторные мощности Украины. АПК-Информ: 2014. URL: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1034125#.VGUm0mcfg1I>.
3. Пирожок О. Елеватори: курс на модернізацію. АгроМаркет. – 2014. – № 12. С. 120-128.
4. Чубук Л.П. Інвестування у зерносховища: порівняння та вибір альтернативних варіантів. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. № 8. RL: <http://www.global-national.in.ua/issue-8-2015>.
5. Офіційний сайт ТОВ «Агроград В». URL: <https://agrogradv.com/taryfy-na-posluhy-shcho-nadayutsya-zernovym-skladom/>

Владислав МАРИКОВСЬКИЙ*,
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

КРАУДФАНДИНГ ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ХХІ СТОЛІТТЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ІДЕЙ

Анотація. У статті розглянуто краудфандинг як перспективне джерело фінансування бізнесу. Досліджено сутність, види, типи, механізми, принципи, моделі та умови краудфандингу. Проаналізовано основні стартапи і проєкти відомих зарубіжних та українських краудфандингових платформ. Визначено проблеми та перспективи подальшого розвитку краудфандингу в Україні.

* Науковий керівник: д.е.н., доцент, професор кафедри аграрного менеджменту та маркетингу Гарбар Ж.В.

***Abstract.** The article considers the crowdfunding as a promising source of business financing. The essence, types, mechanisms, principles, models and conditions of crowdfunding are investigated. The main startups and projects of well-known foreign and Ukrainian crowdfunding platforms are analyzed. Problems and prospects of development of crowdfunding in Ukraine are determined.*

Вступ. На сьогодні для більшості українських компаній є характерним брак коштів, щоб інвестувати у власні бізнес-проекти, тому дедалі частіше вони вдаються до залучення коштів від індивідуальних та інституційних інвесторів через краудфандингові платформи.

У розвинених країнах світу краудфандинг вже зарекомендував себе як інноваційний високотехнологічний фінансовий інструмент для акумулювання коштів з метою реалізації проектів та підтримки стартапів. Цей метод фінансування має ряд переваг, проте його застосування на теренах України є дещо обмеженим у зв'язку із певними технологічними, економічними та соціальними бар'єрами. Існування цих проблемних аспектів зумовлює необхідність детального дослідження поняття «краудфандинг», його особливостей і умов функціонування.

Виклад основного матеріалу. Краудфандинг можна розглядати у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні краудфандинг – це залучення коштів на реалізацію проекту від багатьох фізичних осіб. У широкому розумінні краудфандинг – це співпраця, кооперація людей, які добровільно надають фінансову підтримку стартапу, інноваційному проекту, ідеї або організації. Така допомога не завжди є односторонньою та має альтруїстичний характер. Часто особи, які здійснюють грошові пожертви, насправді виступають інвесторами, отримуючи за це певну вигоду.

Краудфандингові проекти можуть мати соціальний, комерційний, політичний характер тощо.

Суб'єктами краудфандингу є:

– автори проекту або реципієнти, які мають необхідність в певній кількості фінансових ресурсів для реалізації проекту, що має на меті надання послуги, створення товару чи реалізацію якоїсь події;

– працівники краудфандингової платформи або медіатори, які відповідають за функціонування такої краудфандингової платформи;

– донори проекту – особи, що бажають підтримати певний проект;

– держава – здійснює регуляторну діяльність та оподатковує доходи учасників краудфандингової діяльності.

Краудфандинг не є новим явищем у світовій економіці. Вважається, що термін «краудфандинг» з'явився одночасно з терміном «краудсорсинг» в 2006 р., і його автором є Дж. Хау, однак саме явище з'явилося набагато раніше [9, с. 10]. Масового характеру краудфандинг набув із появою і розвитком інтернету. Першим прикладом інтернет-краудфандингу був збір коштів на організацію гастрольного туру рок-групи Marillion. У 1997 р. без будь-якої участі самої групи її шанувальники організували і провели інтернет-кампанію зі збору коштів для

фінансування музичного туру групи по всій території США. Їм вдалося зібрати 60 тис. дол. Пізніше група використала цей метод для запису і просування кількох своїх альбомів. Саме відтоді краудфандинг набув широкого поширення і в інші сфери суспільства та бізнесу [4]. Проте глобальним феноменом краудфандинг став лише після кризи 2008–2009 рр.

Ключовими перевагами застосування краудфандингу як інструмента фінансування є такі: значний обсяг фінансування; можливість оцінки потенціалу новоствореного підприємства; безкоштовний аналіз та можливість вдосконалення потенційного продукту споживачами; створення клієнтської бази; невисока вартість залученого капітану; простота реєстрації проєкту; реципієнт залишається власником бізнесу та єдиним, хто контролює реалізацію проєкту в усіх випадках, крім краудінвестингу.

Основну роль в краудфандингу відіграють спеціалізовані інтернет-платформи. Під краудплатформою розуміють спеціально розроблений технологічний сервіс, на якому можливі збір, обробка, зберігання і передача великих обсягів даних, фінансових коштів, отриманих від інвесторів за допомогою мережі Інтернет. Типова краудфандингова платформа є посередником в укладанні угод між інвесторами та автором проєкту. Діяльність цих платформ в різних країнах має свої особливості, відповідно до законодавства кожної держави. Одні платформи проводять попередній аналіз проєктів та відсівають сумнівних проєктів, інші лише зводять компанії та інвесторів, треті, навпаки, виступають єдиним власником частки інвесторів в профінансованому підприємстві. Деякі платформи пред'являють вимоги до своїх учасників. Такими вимогами виступають певне громадянство або юридичний статус [11, с. 25]. Серед переваг діяльності краудфандингових платформ науковці виділяють наступні: скорочення дистанції між автором проєкту та аудиторією, для якої розроблено проєкт; розміщення проєктів різної спрямованості від технологічного до благодійного; забезпечення ознайомлення широкої аудиторії не тільки з конкретним проєктом, але і з його розробником; виконує роль маркетингового дослідження, тестує потенційний попит, ціну і затребуваність продукту; формування клієнтської бази; допомога в просуванні проєкту через засоби масової інформації [5, с. 280]

Залежно від отримуваної доходності в результаті реалізації проєктів краудфандингові платформи підрозділяються на 4 основні типи:

1. Краудлендинг. Згідно з прийнятою бізнес-моделлю, інвесторами надаються позики позичальникам за обов'язкової умови повернення цих позик і, як правило, за умови оплати комісії платформі, що дає можливість позичальникові отримати кошти для розвитку бізнесу.

2. Краудінвестинг. Форма корпоративного фінансування, де повернення інвестицій – частина підсумкового сукупного доходу компанії-позичальника. На відміну від краудлендингу, частина активу надається без нарахування комісії. Ця форма фінансування найчастіше використовується стартапами.

3. Крауд-дотації. Ця бізнес-модель не передбачає отримання виплат або повернення інвестицій інвесторам.

4. Краудсаппортинг. Під час реалізації цієї бізнес-моделі інвестори не отримують фінансову винагороду, при цьому їхній дохід складається з отримуваних продуктів або послуг у результаті реалізації проекту.

Краудфандинг є доволі вдалим та простим механізмом фінансування для інноваційного бізнесу. Він дає підприємцю змогу отримати фінансування без допомоги банків, бірж чи венчурних фондів. Крім життєздатного проекту, компанії потрібно лише мати рахунок у банку. Це суттєво полегшує процес фінансування. Крім того, компанія, яка провадить збір коштів, може залучити кошти величезної маси людей на умовах, які будуть набагато вигіднішими, ніж ті, які можуть запропонувати банки чи фонди.

Механізм краудфандингу більш відкритий і доступний для розуміння та використання пересічним громадянам, ніж інші можливі варіанти залучення коштів. Можливість вкладати мізерні суми та простота процесу вкладення істотно збільшує кількість потенційних інвесторів [1, с. 38].

Однією з найвідоміших світових краудфандингових платформ є Kickstarter, яка була заснована в 2009 р. [7]. Вона спрямована на реалізацію насамперед інноваційних проектів. Найбільшим попитом користуються ідеї, що пов'язані з технічними винаходами, софтом, музикою чи відео. Власник проекту зобов'язаний визначити термін та мінімальну суму коштів, яку необхідно зібрати за допомогою краудфандингової платформи. Він повинен розмістити опис стартапу за однією з категорій платформи: мистецтво, ремесло (рукоділля), танець, дизайн, мода, кіно і відео, продукти харчування, журналістика, ігри, музика, фотографія, видавництво, технологія, театр тощо [2, с. 9]. Якщо за вказаний термін необхідна мінімальна сума не була зібрана, гроші повертаються донорам. Kickstarter отримує 5% усіх залучених коштів. Цю платформу часто критикують, звинувачуючи її в надмірній комерціалізації та специфіці відбору проектів. Водночас окремі користувачі розглядають цю краудфандингову платформу не як соціальний проект, а як магазин попереднього продажу продуктів. Проте українців на Kickstarter мало, тому що основними перешкодами для цього є мовний бар'єр та проблеми з виведенням коштів [8].

Зараз у світі налічується приблизно 6 млн. активних користувачів краудфандингових платформ [8]. Є низка випадків, коли перспективні проекти збирають набагато більше коштів, ніж просять розробники. Так, наприклад, годинники на базі «електронного паперу» «Pebble». Розробники просили 100 тис. дол. на реалізацію проекту, а отримали 10 млн. дол.

Найбільшими українськими стартапами, які були профінансовані за допомогою Kickstarter, стали LaMetric (зібрано 369 тис. дол.), Petcube (251 тис. дол.), iBlazr (156 тис. дол.). LaMetric – універсальний годинник, розроблений львівською командою, який показує температуру, погоду, новини з бірж тощо. iBlazr – світлодіодний спалах для смартфонів та планшетів, який вільно синхронізується з iPhone, iPad та Android. Не менш успішним серед українських проектів став стартап Petcube, який призначений для дистанційного нагляду за домашніми тваринами. На Kickstarter проект Petcube з'явився в 2013 р. Підготовка інноваційного проекту зайняла майже 14 місяців. За короткий термін

проекту вдалося акумулювати 3,8 млн. дол. інвестицій. Нині компанія має офіси в Києві, Сан-Франциско, Шеньчжені, а її виробни реалізуються найбільшими торговельними мережами BestBuy, Amazon, Petco. Станом на початок лютого 2017 р. Petcube представив ще два успішні проекти на Kickstarter. В одному разі засновники зібрали 251 225 дол. (було заплановано 100 тис. дол.) від 1758 інвесторів, у другому – 319 193 дол. (за планом – 200 тис. дол.) від 2229 інвесторів. Про вагомість таких інноваційних проектів свідчить і той факт, що їх розробники потрапили до списку 100 людей – творців змін у Європі [8].

Нині відомі ще щонайменше три інноваційні проекти, запропоновані українцями, які отримали визнання на Kickstarter: Jollylook, Senstone, RollSpin [7]. Дані проекти належать до категорії Product Design, які особливо користуються попитом на Kickstarter. Водночас низка специфічних вимог цієї краудфандингової платформи може створити перешкоди для реалізації українських стартапів: по-перше, наявність рахунку на Amazon Payments; по-друге, наявність у команді представника із США або однієї з країн, де офіційно заведений Kickstarter [8].

Ще однією світовою краудфандинговою платформою, з якою співпрацюють українці, є Indiegogo [3]. На цій платформі немає обмежень щодо типу проекту та географічної локації компанії. Найбільш успішними напрямками на такій платформі є проекти, які покращують побут та навколишнє екосередовище. Перевагою цього краудфандингового майданчика є гнучке фінансування, коли реципієнт отримує зібрану суму навіть за умови, коли запланована мінімальна сума не була отримана.

Однією з найбільш успішних платформ краудфандингу в Україні є biggggidea.com, яка створена у 2009 р. для обміну ідеями між соціально активними людьми. На базі Big Idea з 2012 р. стартувала краудфандингова платформа «Спільнокошт», яка стала першим майданчиком колективного фінансування в Україні. На думку засновників платформи, вона спрямована на реалізацію проектів, які здатні забезпечити системні зміни в суспільстві та сприяти економічному зростанню національної економіки. На платформі розміщують проекти у сфері охорони здоров'я, освіти, літератури, спорту, музики, науки, професійних подорожей та журналістики. Донори переважно фінансують проведення фестивалів, громадське телебачення, радіо, документальні та медичні проекти, міські інновації. Зрозуміло, що тут обсяг коштів акумулюється значно менший порівняно із зарубіжними платформами, проте це дає можливість оцінити попит на інноваційні продукти. Завдяки «Спільнокошту» фінансування отримали стартапи Hromadske.tv та Громадське радіо [6].

Проведений аналіз функціонування українського ринку краудфандингу дає можливість відокремити наступні специфічні його особливості:

- переважно фінансуються проекти у галузі охорони здоров'я, культури, освіти тощо;
- загальні обсяги коштів, які залучені за допомогою краудфандингових платформ в Україні, є незначними;

– підприємницькі технологічні проєкти затребувані, проте не знаходять потрібного рівня підтримки, тому українські технологічні стартапи фінансуються на зарубіжних краудфандингових платформах;

– відсутність ефективного державного регулювання. Діяльність краудфандингових платформ, розробників проєктів та приватних інвесторів залишається не повністю легалізованою, оскільки відсутній спеціальний закон «Про краудфандинг»;

– недостатній рівень доходів населення і, як наслідок, обмежений платоспроможний попит на фінансування проєктів;

– відсутність культури колективних приватних інвестицій, що обмежує розвиток краудфандингу як масового напрямку інвестицій в цілому (низький рівень знань в сфері краудфандингу; наявність недовіри до даного способу фінансування серед населення; брак підприємницьких ініціатив, пов'язаних з відсутністю необхідних знань про здійснення інвестиційної діяльності на базі інтернет платформ);

– нерозвиненість краудфандингової інфраструктури [10].

Отже, особливості краудфандингу в Україні у порівнянні зі світовою практикою пояснюються незадовільним рівнем його розвитку, більш низьким рівнем конкуренції серед його видів, що в свою чергу перешкоджає формуванню цифрової економіки в країні та активізації структурного оновлення економіки.

На сучасному етапі український краудфандинг має переважно соціально-культурну спрямованість, оскільки донори віддають перевагу фінансуванню соціальних проєктів, які змінюють саме культурне середовище.

Висновки. Отже, краудфандинг має великі перспективи розвитку як у світі, так і в Україні. Краудфандинг має потенціал стати альтернативною формою фінансування бізнес-проєктів на ранній стадії. Ключовими перевагами краудфандингу є підтримка інноваційних рішень і стартапів, створення прозорого та ефективного механізму для народного фінансування проєктів. Сьогодні все більше стартапів, пов'язаних з інформаційними технологіями, залучають фінансування для свого розвитку саме через краудфандингові платформи.

Список використаних джерел

1. Васильєв О.В., Матющенко С.С. Краудфандинг – сучасний інструмент фінансування розвитку інтелектуального капіталу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18. С. 36–40.

2. Єлісеєва Л.В. Краудфандинг в Україні: проблеми та перспективи в контексті зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2017. № 23-1. С. 8–11.

3. Єлісеєва Л.В. Експонентний розвиток краудфандингу як інструмент активізації інноваційної діяльності. *Економіка та суспільство*. 2017. № 8. URL : <http://economyandsociety.in.ua>

4. Манасенко І.М., Діденко А.С. Краудфандинг як інноваційний інструмент розвитку бізнесу. URL : <https://www.google.com.ua/search?ei=H8wWWpyZMsnA6QTx-7DICA&q>
5. Отливанская Г.А. Перспективы и возможности применения краудфандинга в инвестиционной деятельности предприятий Украины. *Проблеми економіки*. 2017. № 2. С. 276–281.
6. Офіційний сайт «Спільнокошт». URL : <https://biggggidea.com>.
7. Офіційний сайт Kickstarter. URL : <https://www.kickstarter.com/press?ref=hello/>
8. Сайт допомоги проектам на Kickstarter.com в Україні. URL : <https://www.kickstart.com.ua/>
9. Хау Дж. Краудсорсинг. Коллективный разум как инструмент развития бизнеса. Москва : Альпина Паблишер, 2012. 288 с.
10. Шевченко О.М., Казак О.О. Развитие краудфандингу в условиях цифровой трансформации экономики Украины. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2019. № 3.
11. Щетинина Е.А. Акционерный краудфандинг как альтернативная модель финансирования бизнеса на раннем этапе развития и стартапов: международные подходы. *Экономический вектор*. 2016. № 1. С. 22–27.
12. Crowd Funding info and news site. URL : <https://www.crowdexpert.com/crowdfunding-industry-statistics/>
13. Crowdfunding's Potential for the Developing World. Washington : World Bank, 2013. 103 p.

Сергій СКАКУН,*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БІЗНЕС-ІНКУБАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

***Анотація.** У статті розглянуто сутність функціонування бізнес-інкубаторів. Проаналізовано види бізнес-інкубаторів в Україні. Здійснено аналіз їх відмінностей. Розглянуто функції бізнес-інкубаторів. Проаналізовано стан розвитку бізнес-інкубаторів в Україні. Висвітлено функціональні завдання бізнес-інкубаторів у сфері надання послуг суб'єктам малого підприємництва.*

***Abstract.** The article considers the essence of business incubators. Types of business incubators in Ukraine are analyzed. The analysis of their differences is*

*Науковий керівник: д.е.н., доцент, професор кафедри аграрного менеджменту та маркетингу Гарбар Ж.В.

carried out. The functions of business incubators are considered. The state of development of business incubators in Ukraine is analyzed. The functional tasks of business incubators in the field of providing services to small businesses are highlighted.

Вступ. Трансформаційні процеси, які наразі відбуваються в економіці України потребують ефективних способів підтримки малого підприємництва, інфраструктурних механізмів підтримки підприємництва, розрахованих на довгостроковий період. Досвід високорозвинених країн свідчить, що розвиток бізнес-інкубаторів сприяє створенню малих і середніх підприємств, як правило, інноваційного типу.

Інкубація бізнесу – це один із найуспішніших шляхів розвитку і підтримки підприємництва, або надання підтримки суб'єкту підприємницької діяльності, що починає власний бізнес, з метою спрощення, полегшення та прискорення входження його в ринок і досягнення бажаного підприємницького ефекту. Бізнес-інкубатори можуть стати вирішальним чинником підвищення економічного потенціалу малого та середнього підприємництва в регіонах та в країні в цілому.

Виклад основного матеріалу. Бізнес-інкубатор – організаційна інноваційна структура, метою якої є формування сприятливих умов для стартового розвитку малих підприємств через надання їм певного комплексу послуг і ресурсів.

Мета бізнес-інкубатору – забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов для розвитку малого і середнього бізнесу, підвищення конкурентоздатності підприємств і компаній на ринку шляхом надання всебічної допомоги підприємцям на всіх стадіях організації і функціонування підприємств, сприяння формуванню і розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу, створення нових робочих місць [5].

Бізнес-інкубатори займають важливе місце в інноваційній інфраструктурі та розглядаються, перш за все, як частина інфраструктури підтримки малого підприємництва, але одночасно вони є інструментом економічної, соціальної, структурної і інноваційної політики.

Бізнес-інкубатори мають вже досить солідну історію. Більшість розвинених країн світу почали впроваджувати ці структурні елементи ще із середини минулого сторіччя. Уже багато часу у світі бізнес-інкубатор виступає могутнім інструментом підтримки малого та середнього бізнесу, що є основною опорою економічного розвитку країни, в якій зосереджені її головні потенційні ділові ресурси.

В даний час у світі діє кілька тисяч інкубаторів, в основному, у високорозвинених країнах (США, Великобританія, Франція, Німеччина). За останні роки підприємства такого типу з'явилися в державах з більш низьким рівнем економічного розвитку. Можна перелічити цілий ряд центрів, що утворилися в результаті реалізації проектів у декількох африканських державах (Габон, Марокко, Нігерія), країнах Латинської Америки (Мексика, Бразилія,

Аргентина) або азійських країнах (Ізраїль, Туреччина, Малайзія, Китай).

Для повноцінної діяльності бізнес-інкубатор повинен мати необхідні приміщення (виходячи з закордонного досвіду – 1000-2000 кв. м.), матеріально-технічну базу (офісна техніка, Інтернет, навчальні класи, конференц-зал, бібліотека), кваліфікований штат, а також консультантів і викладачів, що працюють, як правило, на контрактній основі [1].

До функціональних завдань бізнес-інкубатора у сфері надання послуг суб'єктам малого підприємництва слід віднести:

- консалтингові послуги;
- надання офісних приміщень в довгострокове користування (безоплатна чи мінімальна оренда);
- допомога у проектуванні бізнес-планів;
- допомога в пошуку стартового капіталу та інших джерел фінансування;
- підтримка проекту на початкових стадіях;
- аналіз ринкового середовища та конкурентів;
- допомога в складанні маркетингового плану та реклами;
- здійснення юридичних та бухгалтерських послуг;
- послуги у сфері оцінки бізнесу, ризику ведення бізнесу та ін.

В основі «інкубаторного» підходу лежать цілі і завдання формування певного позитивного підприємницького середовища і надання конкретної підтримки для нових бізнес-одиниць у будь-якій галузі господарювання.

Існують такі основні підходи до «інкубування підприємництва»:

1. Класичні бізнес-інкубатори – являють собою структури, що допомагають новим компаніям на етапі їх становлення. Вони надають дрібним фірмам-початківцям приміщення, інфраструктуру і визначений набір послуг, які можуть розширити їх можливості у розгортанні та організації роботи на початковому етапі розвитку.

2. Промислові зони, що забезпечують динамічний підхід до проблем регіонального соціально-економічного розвитку з урахуванням інтересів місцевих муніципалітетів і органів регіонального розвитку.

3. Зони експортної орієнтації, які можуть бути надзвичайно корисними для розвитку зовнішньоторговельного потенціалу. Цей вид бізнес-інкубатора сприяє наданню ділових послуг: забезпечуючи доступ до інфраструктури і податкових пільг, він сприяє залученню прямих іноземних інвестицій.

4. Наукові (технологічні) парки – це науково-виробничі територіальні комплекси, головне завдання яких полягає у формуванні максимально сприятливого середовища для розвитку малих і середніх наукомістких інноваційних фірм. У структурі технопарків представлені такі центри: інноваційно-технологічний, навчальний, консультаційний, інформаційний, маркетинговий, юридичний, фінансовий, економічний, промислова зона. Створення технопарків має на меті комерціалізацію науково-технічної діяльності, більш швидке просування наукових досягнень у матеріальну сферу. Технопарк – це єдина форма інноваційної діяльності, що дійсно працює в Україні

5. Віртуальні бізнес-інкубатори, що пропонують послуги в кіберпросторі.

Віртуальний бізнес-інкубатор – це унікальний ІТ-продукт, створений для допомоги підприємцям. Бізнес-інкубатор став надійним інструментом розвитку фінансової та майнової підтримки малого та середнього підприємництва.

6. Територіально-виробничі комплекси і коопераційні мережі являють собою об'єднання підприємств, що діють в географічній близькості один від одного в одному галузевому секторі.

7. Бізнес-інкубатори, орієнтовані на розвиток наукомістких малих підприємств. Зокрема, це так званий інкубатор технологій – наукомістке підприємство, пов'язане з університетом, науково-технологічним парком або інноваційним центром. Його завдання – обслуговування малих інноваційних підприємств, вирощування нових фірм, надання їм допомоги у виживанні та успішній діяльності на ранній стадії розвитку.

8. Венчурні інкубатори, які використовують зонтичний бренд бізнес-інкубатора та налагоджують взаємодію з венчурними інвесторами – органами державної влади, великими компаніями з інших країн.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що інкубатори бувають трьох видів:

– неприбуткові – працюють із залученням коштів місцевих органів влади. Останні зацікавлені у створенні робочих місць та економічному розвитку регіону. Інкубатори такого виду отримують з орендарів плату, яка значно нижча ніж у середньому в країні. Цього достатньо, щоб утримувати основний персонал, який працює в інкубаторі;

– прибуткові – не надають пільг, здійснюючи комерційні послуги. Це переважно приватні бізнес-інкубатори, чисельність яких зростає. Вони пропонують орендарям широке коло різноманітних послуг, за користування якими отримують платню;

– інкубатори, які функціонують при науково-дослідних інститутах, вищих навчальних закладах. Вони виступають як сполучна ланка в розробці нововведень між науковими установами і приватним бізнесом, надають ефективну підтримку підприємствам, які мають намір опанувати високотехнологічну продукцію: необхідні консультації науковців, дослідну та лабораторну базу, обчислювальну техніку, можливість користування бібліотекою.

Побудові, формуванню та запуску в експлуатацію бізнес-інкубатора повинен передувати всебічний аналіз територіальних, економічних, фінансових, соціальних, адміністративних, соціологічних, правових та статистичних факторів, що впливають на процес ведення бізнесу у сфері малого та середнього підприємництва.

Засновують бізнес-інкубатори в Україні, як правило, за грантові або інвестиційні кошти. Працюють інкубатори в приватному або у державно-приватному партнерстві, а найбільше їх – в ІТ-секторі.

В Україні створення перших бізнес-інкубаторів стимулювалося міжнародною фінансовою допомогою. Так наприкінці 90-х років Агентство міжнародного розвитку США (USAID) фінансувало виконання Програми розвитку бізнес-інкубаторів в Україні (BID). У рамках цієї програми були

створені такі бізнес-інкубатори, як технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології», бізнес-інкубатор Херсонської торгово-промислової палати, бізнес-інкубатор Об'єднаного профкому Чорнобильської АЕС у м. Славутичі й ін. [2].

Українська Асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів розпочала проект «Формування інформаційно-комунікаційного середовища ефективного розвитку бізнес-інкубування в Україні (UBICA – ICT)» та «Створення інформаційно-комунікаційної підприємницької мережі для розвитку бізнес-інкубування в Харківському регіоні (Харків-ICT)».

Реалізація цих проектів відбувається в рамках програми InfoDev Світового банку реконструкції і розвитку (СБРР). Проекти ставлять за мету сприяти розвитку бізнес-інновацій в секторі малих і середніх підприємств, покращити можливості діяльності бізнес-інкубаторів шляхом ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі становлення підприємництва [2].

Позитивними прикладами ІТ бізнес-інкубаторів в Україні на сьогодні є: EastLabs (створений у 2012 р.), iHUB (2013 р.), Happy Farm (2012 р.), GrowthUp (2010 р.), WannaBiz (2012 р.), Voomy ІТ-парк (2013 р.) і Polytesco (2013 р.) [3].

Бізнес-інкубатори EastLabs, Happy Farm, WannaBiz, Voomy ІТ-парк надають командам-творцям стартапів повний набір послуг: коучинг, бізнес-девелопмент, навчання і розвиток, юридичний, фінансовий, HR-супровід, просування, офіс з усіма умовами для роботи, а також пошук інвесторів. Happy Farm надає розробникам проживання та харчування.

EastLabs інвестує в команду 20 тис. дол., а замість цього бізнес-інкубатор отримує 15% акцій компанії. WannaBiz інвестує до \$50 тис. за 5-10% акцій. Happy Farm інвестує до \$70 тис. за 15% частки (\$15 тис. – виділяється командам, решта – вартість обслуговування). iHUB не інвестує в стартапи і не бере частку у власності за навчання і консалтинг. Politesco – проект з підтримки студентської підприємницької ініціативи, в основі якої лежать прогресивні ідеї в галузі ІТ [4].

З основних проблем, які супроводжують функціонування бізнес-інкубаторів можна виділити:

- недосконалість організаційно-правової і методичної бази;
- правова невизначеність статусу бізнес-інкубаторів;
- недостатня фінансова підтримка держави;
- невизначеність сфери дії бізнес-інкубаторів;
- відсутність системи підготовки компетентних кадрів для роботи в бізнес-інкубаторах та кадрового забезпечення інкубованих фірм.

Подальший розвиток бізнес-інкубування в Україні неможливий без розробки і прийняття Типового положення про бізнес-інкубатор. Проте, безумовно, навіть розробка і прийняття такого регуляторного акта не розв'яже головного питання – створення всебічних сприятливих умов для розвитку мережі бізнес-інкубаторів в Україні.

Висновки. Наразі існує три моделі бізнес-інкубаторів: 1) безприбуткові організації, орієнтовані на надання стандартного, обмеженого набору послуг; 2) комерціалізація досліджень і розробок, основна мета діяльності – здійснення

трансферту знань і технологій, забезпечення конкурентоспроможності на регіональному і національному рівнях; 3) створення інтернет-інкубаторів, що спеціалізуються на забезпеченні умов для зростання наукомісткого бізнесу. Основними функціями бізнес-інкубаторів стає надання інформаційних послуг і формування мереж. Орієнтація діяльності інкубаторів спрямована на прибуток. В Україні доцільно розвивати віртуальні бізнес-інкубатори, які будуть створювати додаткові умови для розвитку малого і середнього бізнесу, оскільки їх діяльність спрямована на надання такого переліку послуг, як офісна інфраструктура, бек-офіс, освітні послуги, технологічна і консалтингова підтримка, бухгалтерські і правові послуги, управління персоналом, існуючі зв'язки, тобто того базису, якого не вистачає новоствореним фірмам. Подальший розвиток бізнес-інкубаторів є ефективним засобом для створення дієздатних нових підприємств. Бізнес-інкубатори можуть набувати інших форм підприємництва як технопарки, технополіси, ділові мережі, кластери, франчайзингові схеми, стратегічні альянси, вільні економічні зони, території пріоритетного розвитку, євро регіони тощо.

Список використаних джерел

1. Білий М.М. Бізнес-інкубатори: особливості створення та функціонування в Україні та світі. *Маркетинг і контролінг: сучасні виклики підприємництва*. 2017. URL : <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/6090/1/6695p.pdf>
2. Паламарчук О.М. Особливості функціонування бізнес-інкубаторів в Україні. URL : <http://oaji.net/articles/2016/1900-1469372698.pdf>
3. Порівняльний аналіз функціонування найбільш затребуваних ІТ бізнес-інкубаторів України. URL : <http://tempus.nung.edu.ua/uk/news/>
4. Стартап-акселератор чи бізнес-інкубатор – що краще для стартапу? URL : <https://startuonline.com.ua/startups/startap-akselerator-chy-biznes-inkubator-shcho-krashche-dlya-startapu-chastyna-ii>
5. Чухно О.В. Українські бізнес-інкубатори: тенденції, проблеми, перспективи. URL : <https://www.businesslaw.org.ua/business-inkubatory/>.

Тетяна СОБІТНЮК*,
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПЛАНЕТИ ТА ШЛЯХИ ПРОФІЛАКТИКИ ЇХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

***Анотація.** Продовольча безпека в світі останні 13 років продовжує загострюватись з цілого ряду об'єктивних причин. Україні потрібно врахувати усі світові тенденції щодо продовольчого забезпечення населення та значно посилювати відповідну політику профілактики. Стратегічні заходи державного регулювання економіки спроможні не лише захистити нашу країну від продовольчої кризи, а й використати понад 10-літню світову продовольчу кризу щоб завоювати значну частину ринку і цим здійснити масштабний прорив в оздоровленні економіки України та її розвитку.*

***Abstract.** The world's food security has continued to deteriorate for a number of objective reasons over the past 13 years. Ukraine needs to take into account all global trends in food security and significantly strengthen the relevant prevention policy. Strategic measures of state regulation of the economy can not only protect our country from the prolonged crisis, but also use more than 10 years of global food crisis to gain a significant market share and thus make a major breakthrough in improving Ukraine's economy and development.*

Вступ. ООН засвідчує, що близько 854 млн людей хронічно недоїдають. 2008 р. почалась світова продовольча криза, яка триватиме 10-15 років.

Продовольча криза – це проблема лише країн, у яких вона вже існує гостро. Це загроза для усіх країн земної кулі, в тому числі і для держав з розвинутою економікою. Навіть така економічно прогресивна країна як США переживає через Covid-2019 важкі часи. Більше 10 млн людей залишились без роботи і ще 4 млн. не мають можливості влаштуватись на роботу вже півроку і більше. За словами голови Білого дому, багато американців опинилися зараз на межі голодування. “24 мільйонам дорослих і 12 мільйонам дітей буквально не вистачає їжі”, – зазначив навесні 2021 року президент США Джо Байден.

Науковою новизною моєї роботи є рекомендації щодо профілактики наслідків світової продовольчої кризи в Україні та доведено, що цю кризу Україна може використати для розвитку своєї економіки через активне просування українських товарів на світовому ринку продовольства.

*Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Шинькович А.В.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на великий сільськогосподарський потенціал України, затяжна в часовому вимірі та посилена іншими глобальними кризовими явищами світова продовольча криза несе в собі загрози і для нашої країни. І ця загроза можлива через високу цінову нееластичність; відсутність дієвої інвестиційної політики України, через великий термін окупності капіталовкладень в сферу агропромислового виробництва, особливо коли мова йде про кінцевий продукт; ціновий диспаритет та інші причини. Гострота системних недоліків у АПК України відчувається в історичний момент дефакто реального викриття ринку землі України.

Ще одна важлива, на мою думку, проблема до усіх вище перерахованих, це відсутність останні 10 років системного державного регулювання АПК України, а тому деструктивне поводження з родючою землею призводить до її виснаження, що найближчі роки дасть про себе знати і може призвести до різкого падіння обсягів врожаїв усіх зернових та насіння соняшника. Сівозміна допомогла б вирішити цю проблему, проте для її проведення потрібно не менше 10000 га в одних руках. А найпоширеніша форма господарювання – малоземельні господарства. І в той період, коли в Україні є шанс стати годувальницею в числі перших, нашої країни та українській владі як регулятору усіх процесів потрібно серйозно подбати про продовольчу безпеку України на найближчу перспективу.

Ще однією зі складових продовольчої безпеки є низька купівельна спроможність населення України, тобто можливість людей придбати наявний товар в закладах торгівлі. Прожитковий мінімум, який на момент написання статті складає 2189 грн., не відповідає реальним потребам людини, а саме він використовується під час розрахунків усіх соціальних виплат населенню. Мінімальна пенсія – 1769 грн.; виплати по народженню дитини – 567,50 грн./міс.; допомога на дітей одиноким матерям: до 6 років – до 1921 грн., від 6 до 18 років – до 2395 грн., від 18 до 23 років – до 2270 грн.; допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною – 1769 грн.; соціальна пенсія – 2400 грн.

Вище наведені цифри свідчать про необхідність одночасно:

- а) комплексного підходу до збільшення реальних доходів населення України;
- б) стримані інфляційних процесів.

А для цього потрібно політична воля вищого керівництва нашої країни перевести економіку України з сировинної на виробництво кінцевого продовольчого продукту. А це дасть суттєве збільшення робочих місць, надходження до державного та місцевих бюджетів і справить позитивний вплив на соціально-економічний клімат.

Вчені усього світу, вивчаючи наслідки продовольчих криз, відзначають їх негативні ефекти на рівень бідності в цілому. Зокрема, вчений з Бангладешу С.Р. Османі в своїх наукових працях визначає, що “бідність породжує недоїдання і, у свою чергу, голод збільшує масштаби бідності, це – порочне коло”.

Якщо вибудувати список причин виникнення продовольчої проблеми, то чільне місце у ньому посідають:

- Неєфективне державне управління;
- Зростання населення, що випереджає виробництво продовольства;
- Виснаження сільськогосподарських ресурсів;
- Недостатність коштів для придбання їжі, бідність;
- Брак знань для ефективного ведення сільського господарства;
- Зменшення площі та родючості орних земель, забруднення навколишнього середовища;
- Неоліберальна модель глобалізації, несправедливість світових умов торгівлі продовольством.

Висновки. З метою профілактики продовольчої кризи України, влада, усі складові АПК, місцеві еліти повинні виробити антикризову продовольчу стратегію. Її зміст має включити в себе наступні положення:

1. Україна володіє 25% світових чорноземів. За умови їх раціонального використання наша країна може стати монополістом із виробництва якісного продовольства.

2. За даними ISAAA, Україна посідає 76 місце за використанням ГМО. Вміст ГМО потрібно зменшити, що дасть можливість українському продовольству претендувати на визнання його високої якості.

3. Шляхом прийняття Стратегії побудови в Україні продуктивної економіки кінцевого продукту АПК у формі відповідного Закону України, зафіксувати правило про те, що 70% усієї сільськогосподарської сировини, яка потребує подальшої переробки, залишається в Україні і спрямовується на виробництва продовольчих товарів, які мають забезпечити внутрішній ринок доступними по ціні усіма необхідними продуктами харчування, а також зайняти ключові позиції на світовому ринку продовольства.

Таким чином, світова продовольча криза – це можливість для України увійти в першу п'ятірку країни-експортерів продовольства у світі і профілактувати наслідки світової продовольчої кризи в Україні.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО). URL : <http://www.fao.org/> .
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Эксмо. 2007. С. 960.
3. Офіційний сайт Міжнародного інституту по дослідженню продовольчої політики. URL: <http://www.ifpri.org/>.
4. Економічний олімп : лауреати Нобелівської премії з економіки 1969-2009 рр. : бібліогр. Показчик, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». КНЕУ. 2010. С. 148.
5. Заклекта О., Теодор Шульц і Артур Льюїс : дослідники проблем країн, що розвиваються, і «людського капіталу». Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2007. № 1. С. 119–126.

6. Васьківська К. В. Значення людського капіталу в розвитку сільського господарства. Л. Л. Гнатишин. Вісник Львівського державного аграрного університету. 2009. № 16(1). С. 34–40.

Олександр СОЛОДАНЮК*
Студент 3 курсу
Факультет менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАРКЕТИНГУ

***Анотація.** У статті досліджено сутність маркетингу та особливості його застосування в діяльності малих товаровиробників сільськогосподарської продукції. Маркетинг передбачає цільову орієнтацію та комплексність, тобто поєднання підприємницької, господарської, виробничої та збутової діяльності. Визначено і обґрунтовано основні види маркетингових стратегій і стратегій продажів, що спрямовані на збільшення прибутковості малих товаровиробників сільськогосподарської продукції, які відповідають за підсилення тенденцій з розвитку сільського господарства в Україні. Встановлено, що наукові дослідження ринку сільськогосподарської продукції потребують щорічного масштабного фінансування і всебічної державної підтримки, оскільки від цього залежить науковий рівень та якість новацій, що надзвичайно важливо в умовах поширення на українському ринку науково-технічної продукції конкурентоспроможних іноземних техніки й технологій, які за своїми техніко-економічними параметрами не поступаються, а часом і перевершують вітчизняні аналоги.*

***Abstract.** The article examines the essence of marketing and features of its application in the activities of small producers of agricultural products. Marketing involves target orientation and complexity, ie a combination of business, economic, production and marketing activities. The main types of marketing and sales strategies aimed at increasing the profitability of small agricultural producers, which are responsible for strengthening trends in agricultural development in Ukraine, are identified and substantiated. It is established that scientific research of the market of agricultural products requires annual large-scale funding and comprehensive state support, as it depends on the scientific level and quality of innovations, which is extremely important in the Ukrainian market of scientific and technical products of competitive foreign machinery and technologies-economic parameters are not inferior, and sometimes superior to domestic counterparts.*

* Науковий керівник – д.е.н., доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ Логоша Р.В.

Вступ. За роки незалежності в аграрному секторі здійснено глибокі структурні реформи, докорінно перебудовано земельні й майнові відносини, створено організаційно-правові структури ринкового спрямування на основі приватної власності на землю та майно, індивідуальної, сімейної та колективної форм організації праці. Водночас у АПК України залишається низка дуже проблем, які стали результатом окремих помилок у його реформуванні і недостатньої послідовності під час їхнього здійснення. Високий рівень безробіття та, відповідно, низький рівень доходів і при тому висока інфляція вже тривалий час є найгострішими проблемами українського села.

Циклічні коливання економічних процесів безпосередньо пов'язані з економічними підйомами та кризовими явищами, тому необхідно вивчати нові можливості ринку. Низький рівень розвитку сільського господарства можна пояснити що недосконалою є організація комерційної діяльності на селі. Виробники сільськогосподарської продукції кілька років тому просто насичували ринок своїми товарами, але наситити ринок не є оптимальним варіантом розвитку, тому що споживач весь час ставить нові вимоги до якості продуктів, їхнього товарного вигляду, упакування, а також вони вимагають, щоб товар був доступний у придбанні і за доступною ціною. Особливе місце у діяльності сільськогосподарських підприємств належить маркетингу, який являє собою елемент ринкового механізму господарювання. Тому сьогodнішнім виробникам сільськогосподарської продукції і фермерським господарствам необхідно навчитися виробляти якісний товар і збудувати ефективну систему її реалізації, тобто виробники повинні побудувати свою діяльність на засадах соціально-етичного маркетингу.

Виклад основного матеріалу. Дослідженню маркетингових аспектів сільськогосподарського розвитку в Україні значну увагу приділено в наукових працях таких науковців як П. Гончаренко, Г. Калетнік, М. Корецький, Р. Логоша, М. Хоружний, С. Поперечний, П. Саблук, та інші. Проте більшість досліджень стосується окремих складових маркетингу і не конкретизує реалізацію маркетингових інструментів в аграрному секторі.

Маркетинг у сільському господарстві являє собою самостійний напрям сучасного маркетингу і передбачає вивчення, прогнозування і здійснення підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів ринку в сфері виробництва, переробки, зберігання, транспортування і реалізації сільськогосподарської продукції з метою отримання високих результатів ринкової діяльності.

Сутність маркетингу у сільському господарстві полягає у виробництві такої сільськогосподарської продукції, яку можна реалізувати з прибутком для підприємства. Такі автори, як В.Я. Горфінкель, К. Говард та ін. визначають сутність маркетингу як визначення попиту на сільськогосподарську продукцію або послуги, мотивацію їх реалізації кінцевому споживачу для отримання прибутку [1, с. 164].

Маркетинг як інструмент ринкової діяльності забезпечує оптимальну швидкість просування сільськогосподарських товарів, за якої співвідносяться

найбільш вигідні темпи їх продажу та обігу за мінімальних витрат на зберігання запасів, а також при збереженні можливості повністю задовольняти споживчий попит.

Щоб успішно здійснювати маркетингову діяльність, сільськогосподарські товаровиробники мають діяти у таких напрямках [2, с. 82]:

- вивчати споживчий ринок, проводити сегментацію ринку і позиціонування своєї продукції на цьому ринку;
- якомога краще задовольняти потреби споживачів своїм продуктом;
- вміло розподілити свою продукцію каналами збуту;
- оперативно і достовірно інформувати споживачів про свій товар через різні засоби комунікації;
- вигідно продавати свій товар.

Важливою складовою успішного функціонування маркетингу в сільському господарстві є відповідне інформаційне забезпечення. Відомо, що ціни формуються під впливом попиту і пропозиції, тобто, маючи такого роду інформацію, можна швидше реагувати на прогнозовані зміни й продавати продукцію з вигодою для себе.

Зміст маркетингу полягає в забезпеченні ефективності сільськогосподарського виробництва та в узгодженні й інтеграції різноспрямованих інтересів учасників відтворювального процесу (рис. 1).

Маркетингова діяльність у сільському господарстві має свої особливості у співставленні з промисловим, банківським та ін. видами маркетингу.

Це визначається особливостями самого сільського господарства, а саме: залежністю результатів від природних умов, різноманіттям форм власності, неспівпадінням робочого періоду та періоду виробництва, сезонністю виробництва та отримання результатів, участю державних органів у розвитку агропромислового комплексу та його галузей. Природні та економічні процеси у агромаркетинговій діяльності впливають один на одного і формують особливі умови для організації маркетингу.

Маркетинг для сільськогосподарського товаровиробника – це система організації його праці, за якої виробничі рішення приймають після спеціального вивчення вимог ринку, прогнозування та управління діяльністю підприємства [3, с. 1219].

У вітчизняній та зарубіжній практиці розрізняють два види маркетингу – мікромаркетинг, який вирішує питання оптимізації виробництва на рівні підприємства (фірми) та макромаркетинг – реалізація продукції на рівні держави, стимулювання економічного розвитку країни [4].

У систему маркетингу малих сільськогосподарських товаровиробників входять [5]:

1. вивчення кон'юнктури й динаміки платоспроможного попиту на продукцію, що виробляється на підприємстві (фірмі);
2. аналіз зміни цін на продукцію, її замітники і доповнюючі товари;
3. прогнозування доходів потенційних споживачів, їх потреб у певному товарі;

4. використання реклами як основного способу нецінової боротьби з конкуруючими фірмами;
5. стимулювання збуту продукції;
6. планування товарного асортименту з урахуванням соціально-психологічних настанов різних груп споживачів;
7. спеціальна організація торговельного обслуговування споживачів, коли не покупець зацікавлений у товарі, а товар повинен наблизитися до потенційного споживача.

Рис. 1. Роль маркетингу в забезпеченні ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств

**Джерело: розроблено автором*

Особливого значення для малих сільськогосподарських товаровиробників підприємств набуває добре організована система збуту сільськогосподарської продукції (рис. 2).

У сільськогосподарських підприємствах маркетингова діяльність може бути ефективною за умови, що нею займаються усі робітники апарату управління, а всі робітники сфери виробництва їй сприяють. Маркетинг має місце, коли люди вирішують свої проблеми за допомогою обміну, який являє собою акт отримання від іншої сторони бажаного об'єкту і пропонування чогось у обмін. В умовах маркетингової діяльності розрізняють два основні види ринку.

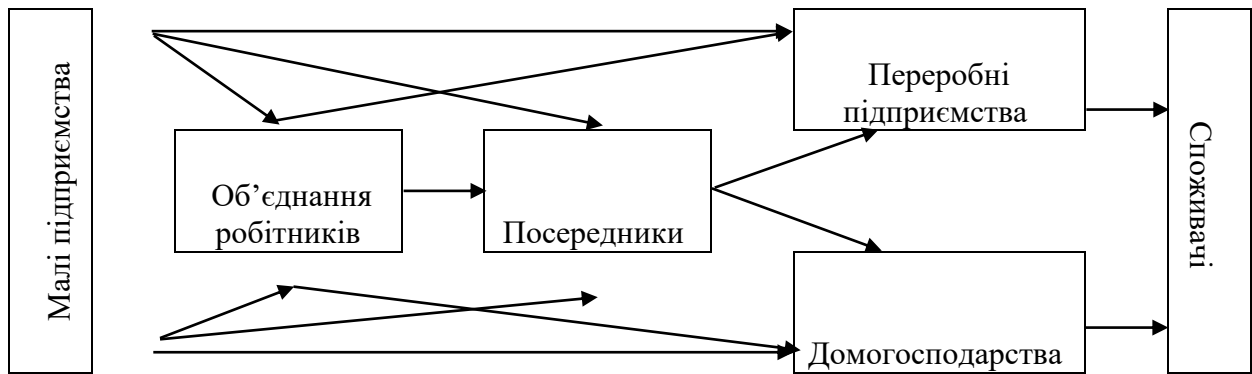

Рис. 2. Канали реалізації продукції малими товаровиробниками сільськогосподарської продукції

*Джерело: сформовано автором

Найголовніший показник успіху в бізнесі – обсяги продажів. Необхідно зробити все, щоб збільшити обсяги продажів, це допоможе збільшити прибуток. По-перше, треба визначити цільовий ринок покупців. Потім необхідно спланувати маркетингову кампанію і стратегію з продажу щоб залучити клієнтів і зберегти наявних покупців. Чим більше зусиль докладається до планування кампанії, тим більше шансів отримати сприятливі результати [6, с. 65].

В аграрній сфері значна частина малих сільськогосподарських товаровиробників мають невеликі обсяги виробництва, тому їм важко застосовувати класичні маркетингові стратегії.

Класифікують декілька основних маркетингових стратегій і стратегій продажів спрямованих на збільшення прибутковості малих виробників сільськогосподарської продукції [7, с. 216]:

1. Самостійний маркетинг. Це найдоступніша та ефективна стратегія для малих за обсягом виробників сільськогосподарської продукції. Вона включає використання всіх наявних і доступних ресурсів.

2. Мережевий маркетинг. Створення мережі – це гарна стратегія, яка майже без витрат допомагає зв'язатися з потенційними клієнтами, і поширити новину про бізнес фермерського господарства.

3. Розгалужений маркетинг. Відбувається наймання агента, який просуває сільськогосподарський товар і продаж його в інтернеті. Цей агент «направляє» покупців до сайту господарства. І, коли угода здійснена, він отримує комісійні.

4. Інтернет-маркетинг. Для провадження даної маркетинг стратегії малому товаровиробнику сільськогосподарської продукції потрібний власний веб-сайт. Зміст сайту повинен бути ефективним, включати якомога більше рекомендацій, для більшої правдоподібності.

5. Розробка маркетингових матеріалів. Основним інструментом маркетингу є надруковані матеріали, такі як бізнес-карти, брошури або друковані бланки – це частина будь-якого бізнесу. Ці матеріали важливі для бізнес спілкування фермера, зв'язку та роботи.

6. Розсилка продукції клієнтам. Для багатьох малих товаровиробників сільськогосподарської продукції, немає кращого способу, ніж розсилка

інформації своїм цільовим покупцям.

7. Реклама. Рекламування – це один з найшвидших способів розповсюдити інформацію про фермерське господарство, продукти та послуги. Однак, для починаючих фермерів, це може бути занадто дорого.

8. Інноваційна діяльність є важливою складовою прискорення розвитку сільського господарства. Саме в агропродовольчій сфері, на відміну від інших сфер, розвиток інновацій відбувається більш повільно, що вимагає особливої уваги.

Наукові дослідження потребують щорічного масштабного фінансування і всебічної державної підтримки, оскільки від цього залежить науковий рівень та якість новацій, що надзвичайно важливо в умовах поширення на українському ринку науково-технічної продукції конкурентоспроможних іноземних техніки й технологій, які за своїми техніко-економічними параметрами не поступаються, а часом і перевершують вітчизняні аналоги.

Висновки. У контексті існування необхідності нарощування обсягів виробництва та рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції одним із перспективних напрямів розвитку аграрних підприємств України є використання інноваційних підходів до здійснення господарської діяльності в сільському господарстві.

Ефективне використання виробничих потужностей, нового обладнання, прогресивних технологій визначається маркетингом, в межах якого розробляється і застосовується система заходів впливу на ринок, на попит споживачів з врахуванням отримання прибутку за рахунок максимального задоволення попиту споживачів.

Маркетинг передбачає цільову орієнтацію та комплексність, тобто поєднання підприємницької, господарської, виробничої та збутової діяльності. Сутність цільової орієнтації полягає у забезпеченні високої рентабельності виробництва і реалізації продукції, а комплексність передбачає, що застосування маркетингу забезпечує ефект тільки у тому випадку, якщо він застосовується як система. Застосування окремих маркетингових дій, як правило, не приносить значних позитивних результатів. Практика застосування маркетингу свідчить про те, що використання тільки окремих його складових не дає очікуваного ефекту. Тільки комплексний підхід щодо маркетингу дозволяє ефективно діяти підприємству на ринку.

Список використаних джерел:

1. Філіпенко А.С. Світова економіка. Київ : Знання, КОО, 2000. 302 с.
2. Федорченко А.В., Окунева О.В. Внутрішній маркетинг підприємства: теорія, методика, практика : монографія. Київ: КНЕУ, 2015. 230 с.
3. Ларіна Я.С., Діченко А.Л. Обґрунтування й можливості реалізації сільськогосподарськими підприємствами маркетингових стратегій диверсифікації на основі оцінки потенціалу біомаси. Молодий вчений. 2017. № 11. С. 1217 – 1223.
4. Євчук Л.А. Сучасна концепція маркетингу на формування

маркетингового комплексу сільськогосподарських підприємств. URL: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/07.pdf

5. Логоша Р.В., Польова О.Л. *Особливості формування маркетингових стратегій сільськогосподарських підприємств. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука".* 2018. №11.

6. Логоша Р.В. Структурні та функціональні особливості ринку овочевої продукції в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2019. № 10. С. 60-71.

7. Єранкін О. О. *Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації: Монографія.* Київ : КНЕУ. 2009. 419 с.

Дар'я ШИНКАРЕНКО*

Студентка 3 курсу

Факультет менеджменту та права

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНАХ

Анотація. Досліджено поняття державного регулювання підприємницької діяльності. Згідно до законів України визначено мету та інструменти державного регулювання. За результатами дослідження встановлено, що механізм державного регулювання підприємницької діяльності представлений сукупністю функціональних підсистем організаційно-правового, фінансового, стимулюючого та контролюючого впливу.

Abstract. *The concept of government control of entrepreneurial activity is investigational. Concordantly to the laws of Ukraine an aim and instruments of government control are certain. It is set on results research, that the mechanism of government control of entrepreneurial activity is presented by totality of functional subsystems organizational and legal, financial, stimulant and supervisory influence.*

Вступ. Метою представленого дослідження є формування узагальненої структурно-функціональної моделі механізму державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. Державне регулювання підприємництва є напрямом державної політики, спрямованим на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та способом, що

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Колесник Т.В.

встановлюються Конституцією та законами України. Державні органи на різних рівнях впливають на підприємницьку діяльність, тому результати її здійснення залежать від держави [3].

Основними принципами державної політики є створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, зокрема забезпечення системності та комплексності механізмів державного регулювання розвитку підприємництва, цілеспрямованості та адресності підтримки суб'єктів підприємництва шляхом вибору пріоритетів та концентрації ресурсів для їхньої реалізації, рівноправного доступу суб'єктів підприємництва усіх форм власності до фінансових, матеріальних, природних, інформаційних та інших ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання підприємництва – це система правових, організаційних, адміністративних та регулятивно-контролюючих заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов для становлення та розвитку підприємництва і на його підтримку, а також управління державним сектором економіки для забезпечення ефективності та конкурентоздатності національної економіки [3].

Обов'язковими умовами, що забезпечують становлення та нормальне функціонування і розвиток підприємництва, є: стабільна грошово-кредитна система; правова захищеність підприємництва; стабільна, стимулююча система оподаткування, яка б сприяла інвестуванню та реінвестуванню коштів у сфері підприємництва; розвинута система ринкової інфраструктури підтримки підприємництва (комерційні банки, товарні біржі, страхові компанії, науково-консалтингові, інформаційно-маркетингові фірми, навчальні центри загального розвитку підприємства, менеджменту, маркетингу тощо); державна підтримка підприємництва (особливо питаннях започаткування, реєстрації, фінансування, кредитування тощо); прозора і проста процедура регулювання підприємницькою діяльністю органів державної влади та управління; ефективний захист інтелектуальної та матеріальної власності; формування у суспільстві привабливого образу підприємництва і культивування прихильного ставлення до нього [5].

Передумовою становлення та розвитку підприємництва в Україні є інституційні перетворення та формування системи соціально-економічних відносин шляхом створення відповідних економічних правових і соціальних інститутів.

Основні напрямки інституційних перетворень: [8].

- реформування правових інститутів та створення ринкового законодавства,
 - трансформація відносин власності (роздержавлення і приватизація),
 - забезпечення легітимності цих процесів, пошук ефективного власника, демонополізація економіки та формування конкурентного середовища,
 - реформування системи державного управління (адміністративна реформа),
 - формування системи нових організацій і установ ринкового типу, створення інститутів ринкової інфраструктури,

- макроекономічне прогнозування, планування та програмування,
- реформування кредитно-грошової, фінансової та банківської систем.

В умовах України необхідність державного регулювання підприємницької діяльності обумовлена такими факторами: [7].

- нездатність підприємницьких структур протистояти дисфункціям ринку;
- монополізація виробництва;
- постійне порушення рівноваги між сукупним попитом та сукупною пропозицією;
- ускладнення відтворювальних процесів тощо.

Паралельно з процесами становлення підприємницького сектору відбувається формування механізму його державного регулювання [2].

Економічний зміст державної підтримки полягає в розробці та реалізації системи державних програм науково-технічного, ресурсного, фінансового, консультативного, кадрового та іншого сприяння розвитку підприємництва.

Державні програми підтримки можуть виконуватись центральною чи місцевою владою, суспільними (некомерційними) структурами або через приватні організації, яким для цієї мети надаються державні субсидії [4].

На жаль, можливість регіоналізації втілення таких програм у перехідних економіках є досить сумнівною: місцева влада, як правило, не має потрібного досвіду, негативно ставиться до новонародженого підприємництва, є корумпованою та надто забюрократизованою. Через це значно доцільніше доручити функції підтримки підприємництва самому приватному сектору.

Механізм державного регулювання підприємництва можна представити у вигляді структурно-функціональної моделі, що складається з підсистем організаційного, фінансового, стимулюючого, та контролюючого впливу.

Легітимізація представленого механізму здійснюється завдяки системі юридичних норм, які врегульовують питання організації, регулювання та здійснення підприємницької діяльності [3].

Аналіз змісту та спрямування регулюючого впливу юридичних джерел, предметом правового регулювання яких є різні організаційні аспекти та види підприємницької діяльності, надає підстави для їх поділу на дві групи:

- джерела права загальної дії, що встановлюють правосуб'єктність та принципи здійснення підприємництва;
- джерела права спеціалізованої дії, що визначають алгоритми діяльності суб'єктів господарських відносин в залежності від їх безпосереднього змісту.

Основними джерелами права загальної дії є Конституція України, Закони України «Про підприємництво», «Про захист економічної конкуренції», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва», «Про захист прав споживачів» [6].

Джерела права спеціалізованої дії мають більш цільовий щодо підприємництва характер, вони встановлюють алгоритми діяльності на різних етапах здійснення підприємництва: державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців; ліцензування видів господарської діяльності;

державний нагляд у сфері господарської діяльності; стандартизація та оцінка відповідності продукції встановленим нормам.

Система правових основ підприємництва містить також підзаконні акти – це нормативні документи компетентних органів, що приймаються у відповідності до закону, на його основі та для його виконання [10].

Державне регулювання підприємницької діяльності покликане усунути суперечність між високою макроекономічною та соціально-політичною значущістю підприємництва та між слабкою життєздатністю суб'єктів підприємництва сучасної ринкової економіки.

Організація ефективної підтримки підприємництва обов'язково потребує формування розвинутої інфраструктури, що є невід'ємним компонентом ринкових відносин і створює сприятливі умови для розвитку бізнесу, у тому числі й малого [5].

В Україні інфраструктурі ринку ще й досі властиві хаотичність, нерівномірний розвиток, неналагодженість взаємозв'язків між різними її учасниками, а тому її функціонування як єдиного цілого поки що є проблематичним. Фактично її формування теж тільки-но розпочалося.

У цьому процесі беруть участь і держава, і ділові кола, а також міжнародні фінансові організації. Інфраструктура ринку - це сукупність державних, приватних та громадських інститутів (організацій, установ та об'єднань), які обслуговують інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, забезпечують їхню господарську діяльність та сприяють підвищенню її ефективності.

До складу інфраструктури ринку входять: [7].

Фінансово-кредитна інфраструктура (банки, фондові та валютні біржі, інвестиційні фонди та компанії, кредитні, страхові й гарантійні установи, кредитні спілки, фонди громадських об'єднань)

Організаційно-технічна інфраструктура (товарні біржі, торгові доми, лізингові компанії, асоціації підприємств, транспортні комунікації). Деякі організаційні форми виконують функції загальної координації ринкових зв'язків (асоціації, торгові палати), інші - є спеціальними державними органами (служби контролю за стандартами та цінами, податкові інспекції тощо).

Інформаційно-аналітична інфраструктура (інформаційні, консультативні, юридичні фірми, бізнес-центри і бізнес-інкубатори, аудиторські організації). Інформаційне і кадрове, науково-методичне забезпечення підприємництва (мережа регіональних) інформаційно-аналітичних центрів, які в майбутньому інтегруються в єдину інформаційну систему [2].

Державна підтримка підприємництва крім нормативно-законодавчого та інституціонального сприяння використовує також і функціональні (цільові) форми та методи, які умовно можна розділити на такі складові: [6].

- матеріально-технічна підтримка;
- науково-технічна (інноваційна) підтримка;
- фінансово-інвестиційна підтримка;
- податкове регулювання та сприяння самофінансуванню бізнесу;
- зовнішньоекономічне регулювання та захист національних підприємств;

- екологічне регулювання бізнесу.

Конкурентна (антимонопольна) політика держави спрямована на запобігання монополній діяльності, на її обмеження та припинення. Основою конкурентної політики держави є антимонопольне законодавство, представлене Законами України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності" (1992 р.), "Про Антимонопольний комітет України" (1993 р.), "Про захист від недобросовісної конкуренції" (1996р.), та інші нормативно-правові акти [5].

Визначальною ознакою підприємця-монополіста є його монополічне, тобто домінуюче становище, яке забезпечує йому можливість одноосібне або разом з іншими монополістами обмежувати конкуренцію на певному сегменті ринку.

Суб'єктами антимонопольної політики в Україні є державні органи, які забезпечують процес демонополізації економіки та розвитку конкуренції. Ними є: Верховна Рада, Президент України, Кабінет Міністрів, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна України; центральні та місцеві органи державної виконавчої влади; керівництво й трудові колективи підприємств і покупці.

До засобів антимонопольного регулювання належать: [9].

- обмеження на встановлення вищого рівня цін і тарифів, запровадження граничних нормативів рентабельності;
- декларування зміни цін;
- установлення стандартів і показників якості для товарів і послуг;
- квотування обсягів виробництва товарів (послуг);
- використання державних замовлень;
- розподіл ринків;
- тарифне регулювання імпорту та експорту товарів та ін.

Інститут банкрутства є невід'ємною складовою державної підприємницької політики та інструментом цивільно-правової відповідальності за неефективну організацію роботи підприємницьких структур. В Україні нормативно-правове регулювання процесу банкрутства ґрунтується на Законах України "Про банкрутство", "Про банки і банківську діяльність", "Про аудиторську діяльність", а також на Арбітражному процесуальному кодексі України. Суб'єктом банкрутства можуть стати підприємницькі структури або державні підприємства, що неспроможні своєчасно виконати свої зобов'язання перед кредиторами або перед бюджетом. Однак неспроможний суб'єкт господарювання на цьому етапі ще не є банкрутом. Він визнається таким тільки за рішенням арбітражного суду. До прийняття такого рішення йому надається можливість вийти зі стану неспроможності через процедуру санації (систему заходів, спрямованих на запобігання банкрутству) [10].

Умовами санації можуть бути: випуск нових акцій або облігацій для залучення грошового капіталу; збільшення банківських кредитів і надання урядових субсидій; зменшення процентів за облігаціями, випущеними підприємством, та відстрочка їх погашення; реструктуризація короткострокової заборгованості в довгострокову; ліквідація нерентабельного підприємства і

створення на його базі нового; зміна форми власності підприємства; структурна перебудова виробництва; зміна ринків збуту; зміна сировинної бази; інші заходи.

Висновки. За результатами дослідження встановлено, що механізм державного регулювання підприємницької діяльності представлений сукупністю функціональних підсистем організаційно-правового, фінансового, стимулюючого та підтримуючого, контролюючого впливу.

До кола безпосередніх суб'єктів державного регулювання підприємництва належать: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (здійснює регулювання на макроекономічному рівні), Державна регуляторна служба (реалізує державну політику у сфері контролю господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи), галузеві міністерства та відомства (розробляють державні стандарти та здійснюють ліцензування економічної діяльності), Державна фіскальна служба України, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна, місцеві органи виконавчої влади (обласні, районні адміністрації), органи місцевого самоврядування (місцеві ради народних депутатів та їх виконавчі комітети).

Подальші дослідження державного регулювання у сфері підприємництва мають бути спрямовані на оцінку ефективності існуючих управлінських практик та розробку сучасних засобів підвищення їх ефективності.

Список використаних джерел

1. Бавико О. Є. Необхідність державного регулювання підприємництва та механізми його здійснення. Ефективна економіка. 2017. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5985>
2. Бондаренко В. М., Машіко К. С. Інструменти та засоби державного регулювання розвитку бізнесу на регіональному та субрегіональному рівнях. Проблеми економіки. 2014. № 4. С. 212–219.
3. Деєва Н. Е., Хмурова В. В. Публічно-приватне партнерство: інтереси зацікавлених сторін. Економіка України. 2018. № 9. С. 99-111.
4. Костенко О. О. Проблеми державного регулювання підприємницької діяльності. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2018. Вип. 17. С. 194-201.
5. Лазарева Н. М. Особливості приватизаційного процесу в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 4, т. 1. С. 95-99.
6. Мазур А.Г., Колесник Т.В. Методологія дослідження змісту та сутності малих форм господарювання в сільській місцевості. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 4. С.19-31
7. Маматова Л. Ш. Державне регулювання підприємницької діяльності в Україні. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки. 2017. Вип. 33. С. 153-160.
8. Мельник М. І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2012. С. 568.

9. Попський А. В. Державна політика розвитку, підтримки малого та середнього підприємництва у контексті європейської інтеграції. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 1. С. 260-268.

10. Швець Г. О. Особливості підприємницької діяльності в сучасній економіці України. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки. 2016. Вип. 31(2). С. 35-41.

Богдана ЯСІНСЬКА*
студентка 3 курсу
факультет менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В РЕГІОНІ

***Анотація.** У статті проведено аналіз становлення ринкових відносин, які є успішною передумовою соціально-економічного розвитку регіону для забезпечення державного регулювання, яке використовується в інтересах усього суспільства, також розглядається механізм управління процесом соціально-економічного розвитку регіону, як системи важелів, що використовуються як на державному, так і на регіональному й місцевому рівнях для формування економічного простору.*

***Abstract.** In the article an analysis is conducted becoming of market relations, that are successful pre-condition of socio-economic development of region for providing of government control, that is used in interests of all society, the mechanism of process control of socio-economic development of region, both leverage, that is used as on state is also examined and on regional and local levels for forming of economic space.*

Вступ. Об'єднані територіальні громади, що почали формуватися в Україні з 2015 року в межах Концепції реформування місцевого самоврядування, вже зіткнулися із проблемами формування бюджету та ефективного розподілу його коштів для виконання основних завдань територіальної громади із забезпечення благоустрою визначеної території, що й зумовило актуальність теми дослідження. Мета статті полягає в дослідженні та узагальненні сучасних тенденцій формування, реалізації та розвитку регіональної соціальної політики в Україні.

Стабільний економічний розвиток країни неможливий без формування соціально благополучного суспільства. Поєднання проблем розвитку ринкових відносин з посиленням уваги до соціальних питань створює необхідні

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Колесник Т.В.

передумови для економічного оздоровлення, стабільного становища людини впродовж усієї трудової діяльності й після її завершення. Зрештою, економічне зростання і підвищення народного добробуту — взаємопов'язані процеси.

В умовах розвитку ринкової економіки з приватною власністю, розвитку конкуренції й підприємництва гостро постає проблема соціального захисту населення, особливо при розшируванні суспільства за матеріальним і соціальним статусами. Перед державою постає проблема забезпечення і підтримки малозабезпечених прошарків населення.

Вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням соціальної сфери, є прерогативою держави як у сталій, так і в трансформаційній економіці.

Виклад основного матеріалу. Соціальна сфера – підсистема національної економіки, тобто явища, процеси, види діяльності та об'єкти, які пов'язані з забезпеченням життєдіяльності суспільства, людини, задоволенням їхніх потреб, інтересів.

Соціальна політика це: [7].

- діяльність держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту членів суспільства, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності у країні;

- система правових, організаційних, регулятивно-контрольних заходів держави з метою узгодження цілей соціального характеру із цілями економічного зростання.

Державне регулювання соціальних процесів – вплив органів державної влади за допомогою різноманітних засобів (форм, методів та інструментів) на розвиток соціальних відносин, умови життя та праці населення країни.

Конституція Української держави у ст. 3 визначає, що найвищою соціальною цінністю є людина, її життя та здоров'я, а також безпека. Зазначені положення Основного закону держави гарантуються апріорі за будь-яких умов – стабільного існування чи в умовах суспільних трансформацій.

Як зазначають вітчизняні науковці, у період суспільних трансформацій особлива роль у створенні системи безпечної життєдіяльності належить важливішим галузям соціальної сфери, до яких можна віднести галузь охорони здоров'я, освіти та науки, а також систему соціального захисту населення. Самі ці галузі формують найближче соціальне оточення та слугують джерелом задоволення основних соціальних потреб, прав та інтересів громадян України.

Соціальна політика держави включає: [3].

- регулювання соціальних відносин у суспільстві, регламентацію умов взаємодії суб'єктів економіки в соціальній сфері (в тому числі між роботодавцями і найманою робочою силою);

- вирішення проблеми безробіття та забезпечення ефективної зайнятості;
- розподіл і перерозподіл доходів населення;
- формування стимулів до високопродуктивної суспільної праці й надання соціальних гарантій економічно активній частині населення;

- створення системи соціального захисту населення;
- забезпечення розвитку елементів соціальної інфраструктури (закладів освіти, охорони здоров'я, науки, культури, спорту, житлово-комунального господарства і т. ін.);
- захист навколишнього середовища тощо.

Об'єктами соціальної політики є: ринок праці та зайнятості, система соціального забезпечення й захисту населення; елементи соціальної інфраструктури, громадяни як споживачі. Суб'єктами соціальної політики є: держава, яка відповідає за створення й здійснення цієї політики, органи законодавчої та виконавчої влади.

Головними суб'єктами прийняття державно-розпорядчих рішень, які змістовно стосуються актуальних проблем регіональної соціальної політики, є:

- Кабінет Міністрів України – 1 805 (38 %) документів;
- міністерства (43 суб'єкта) – 1 563 (33 %), у тому числі профільне міністерство (Мінсоцполітики, Мінсоцпраці, Мінсоцзабезпечення) – 372 (24 %);
- Верховна Рада України – 856 (18 %);
- президент України – 385 (8 %), у тому числі Рада національної безпеки і оборони України – 2 документи;
- судова влада – 133 (3 %).

Тож є очевидним, що регіональна соціальна політика в Україні й надалі продовжує формуватися за принципом згори донизу, а формування ідеології соціального розвитку за всю історію незалежності розпорошувалось між урядом і центральними органами виконавчої влади (міністерства, агенції, державні комітети, комісії, фонди тощо). В окремих випадках задля відстоювання своїх соціальних прав, свобод та інтересів громадяни України звертаються до судової гілки влади.

Грунтовний аналіз змісту нормативно-правових документів крізь призму історичного контексту дозволяє виокремити 5 основних періодів розвитку регіональної соціальної політики: [2].

- пострадянський забезпечувальний (1980 – 1990 рр.);
- загальнодержавний розподільчий з елементами регіонального включення (1991 – 2000 рр.);
- перехідний публічно-орієнтований з елементами регіонального включення (2000 – 2010 рр.);
- перехідний публічно-орієнтований з регіональним пілотуванням (2010 – 2014 рр.);
- період стратегічного розвитку регіональної соціальної політики на засадах децентралізації та євроінтеграційного руху (з 2015 р. до сьогодні).

Важливо зазначити, що на сьогодні в Україні на місцевому рівні реалізується близько 80 видів послуг із соціальної підтримки населення, перелік яких затверджений Міністерством соціальної політики України [8], але методологічний інструментарій оцінювання якості їх надання на сьогодні розроблений тільки для процедури самооцінювання, яку проводить сам надавач соціальних послуг, наприклад територіальний центр соціального

обслуговування (надання соціальних послуг). Методика зовнішнього моніторингу та оцінювання якості надання послуг, яка здійснюється відповідно до вимог нормативно-правових актів вищим органом управління (регіонального) наразі ще не розроблена.

Ми виходимо з позицій, що регіональна система зовнішнього моніторингу і оцінки якості надання соціальних послуг за своєю сутністю є комплексом наукових, технологічних та організаційних заходів з метою прийняття управлінських рішень щодо підвищення рівня життя населення та задоволення гарантованих державою соціальних потреб, прав та інтересів громадян України.

Основними завданнями регіональної системи зовнішнього моніторингу та оцінки є: [4].

- застосування науково обґрунтованих уніфікованих підходів до формування єдиного переліку показників зовнішнього моніторингу та оцінки, методики обчислення таких показників, які використовуються установами, організаціями миття закладами, зокрема під час виконання бюджетних та благодійних програм, реалізації проєктів, у тому числі міжнародних тощо;

- аналізування інформації про кількість та якість наданих соціальних послуг, прогнозування соціальних ефектів реалізації програм розвитку територіальних громад, підготовка пропозицій щодо вжиття оперативних заходів (у разі необхідності) тощо;

- забезпечення розвитку статистики у сфері реалізації регіональної соціальної політики шляхом удосконалення методів ведення обліку та звітності, підвищення рівня професійної підготовки фахівців з відповідних питань;

- систематичне збирання, оброблення, зберігання, аналізування показників регіонального плану зовнішнього моніторингу та оцінки якості надання соціальних послуг, що подаються відповідно до зазначеного плану місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підпорядкованими їм установами, організаціями та закладами, інститутами громадянського суспільства (за згодою);

- удосконалення методів збирання, зберігання та використання даних зовнішнього моніторингу та оцінки якості надання соціальних послуг шляхом застосування сучасних інформаційних технологій;

- створення та забезпечення функціонування електронних систем і баз даних моніторингу та оцінки, подання на запит заінтересованих місцевих органів виконавчої влади, установ, організацій та закладів інформації, що міститься в системах і базах даних.

Відповідно до цього розроблена авторська методика упровадження регіональної системи зовнішнього моніторингу і оцінки якості надання соціальних послуг, яка проходить апробацію у межах декількох регіонів України.

Ефективність розроблення та реалізації соціальної політики в регіоні формується як результат соціальної компетентності представників депутатського корпусу щодо цілей, принципів, методів, змісту та результатів трансформацій у ключових секторах соціальної сфери (охорона здоров'я,

соціальний захист, освіта). Так, у деяких областях, за даними офіційного сайту обласних рад [7], затверджено до реалізації за кошти обласного бюджету 48 програм, з яких 24 (47 %) мають соціально-гуманітарне спрямування.

Програми економічного блоку реалізуються до 2026 р., окремі програми економічного блоку – до 2038 р., програми соціального блоку – до 2022 р. Перспективний підхід як сучасна риса регіональної соціальної політики додатково ідентифікується і в програмах суто соціального спрямування, адже в п'яти програмах із семи, головним виконавцем яких є департамент соціального захисту населення обласної державної адміністрації, основні бенефіціари – це діти, молодь та сім'я.

Науковий інтерес до аналізу сучасних тенденцій розвитку регіональної соціальної політики передбачає вивчення та порівняння досвіду зарубіжних країн. І тут слід зазначити, що в країнах Європейського Союзу реформи соціального сектору мають перманентний характер, адже їх основною метою є адаптація національних систем державного управління до реалій та перспектив національних бюджетних пропозицій. Так, до 2000 р. в країнах Європейського Союзу регіональна соціальна політика розвивалася комплементарно розвитку промислової та аграрної політики. Після світової фінансової кризи 2008 р. дедалі очевидним стає тренд до звуження переліку соціальних послуг, що фінансуються державою або органами місцевого самоврядування. Упродовж останніх кількох років соціальна політика країн Європейського Союзу стає більш залежною від розвитку галузі транспорту та телекомунікацій; від науково-дослідної та інноваційної політики; екологічної політики; політики у сфері зайнятості та підвищення кваліфікації трудових ресурсів. Такий перехід країн Єврозони від постіндустріальної економіки до інтелектуальної економіки з високою часткою послуг та високотехнологічних видів виробництва формує новий фокус орієнтації регіональної соціальної політики, виділяючи молодь як суб'єкт особливої уваги органів місцевої влади, адже саме ця вікова група є найбільш мобільною в плані трудової міграції та найбільш здатною до розвитку в умовах ІТ-суспільства [5].

Основними інструментами реалізації соціальної політики стосовно молоді є програми розширення академічних контактів, організація неформального навчання, мобільність молодих випускників у межах Європейського Союзу і питання працевлаштування молоді.

Невід'ємним компонентом регулювання сфери зайнятості населення виступає ринок праці. Він являє собою соціально-економічний механізм, або сукупність соціально-економічних відносин з приводу поєднання робочої сили та робочих місць на підставі взаємовигідності та доцільності.

Економічний механізм ринку праці визначається через реалізацію економічних інтересів власників засобів виробництва та власників робочої сили, що повинен сприяти відтворенню робочої сили та подальшого розвитку економіки загалом [8].

Особливості функціонування ринку праці та використання трудових ресурсів в Україні в умовах розгортання трансформаційних процесів такі:

структурна деформація зайнятості (тобто невідповідність професійно-кваліфікаційного складу трудових ресурсів структурі виробництва); надлишок робочої сили, зумовлений низьким рівнем виробництва та використання потужностей; поширення нерегламентованої зайнятості; високий рівень безробіття та його тривалий характер; вимушена неповна зайнятість (приховане безробіття); високий рівень навантаженості на одне робоче місце та проблеми його різкої диференціації в розрізі регіонів.

Державне регулювання ринку праці передбачає вжиття системи правових та економіко-організаційних заходів, спрямованих на його збалансування, забезпечення продуктивної зайнятості, створення належних умов праці та раціонального використання робочої сили. Завданнями державного регулювання ринку праці в сучасних умовах є; реформування ринку праці з метою подолання негативних тенденцій у сфері зайнятості та детінізації ринку; підвищення рівня продуктивної зайнятості; запобігання масовому безробіттю внаслідок структурних змін в економіці; посилення соціальної захищеності безробітних.

В Україні основні функції державного регулювання ринку праці виконує Міністерство праці та соціальної політики. Безпосередньо реалізує заходи, спрямовані на скорочення рівня безробіття та підвищення зайнятості, Державна служба зайнятості через мережу регіональних центрів зайнятості. Джерелом фінансування основних урядових заходів є Державний фонд сприяння зайнятості населення.

Механізм державного регулювання зайнятості населення включає, зокрема: [5].

- формування правової бази регулювання ринку праці. В Україні державне регулювання зайнятості здійснюється на підставі системи законодавчих та нормативних актів, основними з яких є закони України "Про зайнятість населення", "Про оплату праці", Генеральна тарифна угода між Кабінетом Міністрів України та профспілками, Державна програма зайнятості, Указ Президента України "Про вдосконалення державного регулювання у сфері зайнятості та ринку праці в Україні" тощо;

- розроблення та запровадження механізмів реалізації програм зайнятості. До системи таких програм належать: державні та регіональні програми зайнятості; програми громадських робіт; програми перепідготовки та перекваліфікації; програми державних допомог по безробіттю; програма створення першого робочого місця для молоді;

- створення мережі центрів та служби зайнятості. Основними функціями служби та центрів зайнятості є: а) реєстрація безробітних та визначення статусу безробітного; б) надання консультацій та інформації незайнятим громадянам; в) надання фінансової підтримки безробітним; г) організація професійної підготовки та перепідготовки безробітних; д) аналіз і прогнозування стану ринку праці;

- формування Державного фонду сприяння зайнятості населення та управління його коштами. Джерелами надходжень коштів до Державного фонду сприяння зайнятості є: а) відрахування від фондів оплати праці всіх підприємств

і організацій; б) відрахування від сум заробітної плати працюючих громадян; в) державні субсидії. Витрачаються кошти з фонду на надання допомог по безробіттю, фінансування навчання та перекваліфікації, організацію громадських робіт, реалізацію заходів програми зайнятості;

- розвиток та впровадження гнучких форм зайнятості (зокрема, використання режиму неповного робочого часу; створення нестандартних робочих місць та організації праці);

- організація системи професійного навчання і перекваліфікації. Відповідно до потреб ринку здійснюється перенавчання безробітних. При цьому визначаються базові навчальні заклади, розробляються програми навчання, фінансується навчання;

- розроблення та впровадження механізмів стимулювання створення робочих місць для окремих категорій громадян, які не здатні конкурувати на ринку праці (інваліди, молодь, багатодітні матері), зокрема шляхом бронювання робочих місць та встановлення квот робочих місць;

- створення інформаційно-довідкової системи ринку праці, що передбачає формування банку даних професій, робочих місць, вакансій. У рамках Єдиної технології обслуговування незайнятого населення діє програма єдиної інформаційно-аналітичної системи служби зайнятості (ЄІАС), яка чітко окреслює критерії надання соціальних послуг незайнятим громадянам та їх соціального захисту;

- створення нових робочих місць.

Державне регулювання зайнятості здійснюється в межах активної і пасивної політики зайнятості. Активна політика спрямована на стимулювання попиту на робочу силу і передбачає надання таких послуг: безпосереднє працевлаштування безробітних; перенавчання та перекваліфікація; допомога в пошуку роботи; організація громадських робіт; стимулювання самозайнятості. Пасивна політика має на меті надання фінансової підтримки незайнятим громадянам і передбачає компенсацію втрат доходів унаслідок безробіття; надання допомог по безробіттю; надання державних субсидій [7].

Основою для здійснення регулятивних заходів у сфері зайнятості є оцінка та прогнозування динаміки трудових ресурсів, а також стану і тенденцій на ринку праці. З цією метою складають такі трудові баланси: а) загальнодержавний баланс трудових ресурсів; б) баланс ринку праці. Такі баланси розробляють на загальнодержавному та регіональному рівнях, вони є складовою Програми економічного і соціального розвитку країни (регіону).

Зведений баланс трудових ресурсів (ЗБТР) характеризує розподіл та використання трудових ресурсів за видами діяльності та сферами зайнятості. За допомогою нього простежують структуру трудових ресурсів і зайнятих, виявляють джерела вивільнення працівників. ЗБТР складається з чотирьох розділів: 1) населення; 2) трудові ресурси; 3) розподіл трудових ресурсів; 4) розподіл зайнятих [4].

Баланс ринку праці (БРП) характеризує обсяг, структуру та джерела пропозиції робочої сили, відносні обсяги працевлаштування за напрямками,

чисельність безробітних за категоріями. Баланс ринку праці містить три основні розділи: 1) пропозиція робочої сили; 2) попит на робочу силу; 3) чисельність безробітних на кінець року.

Державне регулювання оплати праці здійснюється механізмами прямого і непрямого впливу. Пряме регулювання відбувається шляхом: [5].

- а) установлення мінімальної заробітної плати;
- б) установлення державних норм і гарантій в оплаті праці;
- в) установлення умов і розмірів оплати праці в бюджетних установах;
- г) установлення міжгалузевих співвідношень в оплаті праці;
- д) формування тарифної системи країни;
- е) запровадження механізмів контролю за безпекою праці.

До методів непрямого регулювання оплати праці належать: регулювання фондів оплати праці, оподаткування доходів працюючих громадян.

Висновки. Зданого дослідження можна сказати, що:

1. Система державного регулювання соціальної сфери, її методологія та практика повинні бути спрямовані на досягнення стратегічної мети – прискорення науково-технічного розвитку і підвищення ефективності функціонування виробничого комплексу регіону.

2. Найбільш важливими напрямками соціального розвитку регіонів є наступні: реальні доходи та витрати; колективні, громадські та особисті послуги; торгівля та ресторанне господарство; житловокомунальне господарство; транспортне обслуговування населення; освіта; охорона здоров'я; культура; туризм, рекреаційна діяльність

3. Для визначення пріоритетів соціального розвитку регіону та підвищення добробуту населення необхідно враховувати все потрібно враховувати при розробці планів і програм економічного та соціального розвитку.

Разом з тим, виконання державною своїх функцій в аспекті регулювання ринку праці країни та її регіонів має бути підпорядковане всебічній структурній модернізації економіки; активному входженню України у міжнародну систему розподілу праці.

Список використаних джерел

1. Бідак В. Я., Павлова Л. О. Функціонально-цільовий підхід в удосконаленні системи соціального захисту населення: загальнодержавний і регіональний аспекти. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 5(109). С. 430 – 441.

2. Кришень О. В. Сфера соціального забезпечення як соціальний пріоритет: порівняльний аналіз регіональних Стратегій-2020. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2019. № 6. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2019-6-5527>.

3. Кришень О. В. Сучасні тенденції формування, реалізації та розвитку регіональної соціальної політики в Україні. *Державне управління та місцеве*

самоврядування. 2020. Вип. 1(44). С. 52-58. URL : [http://dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01\(44\)/09.pdf](http://dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01(44)/09.pdf)

4. Кудлаєнко С. В. Державна соціальна політика у сфері економічних відносин: концептуальні засади. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 2(1). С. 206-209.

5. Колесник Т.В. Інституційні стимули підвищення ефективності державного сектору при децентралізації. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 1. С. 69-86

6. Міненко В. Л. Пріоритетні напрями розвитку механізмів державного регулювання регіональних ринків праці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 22. С. 81-85.

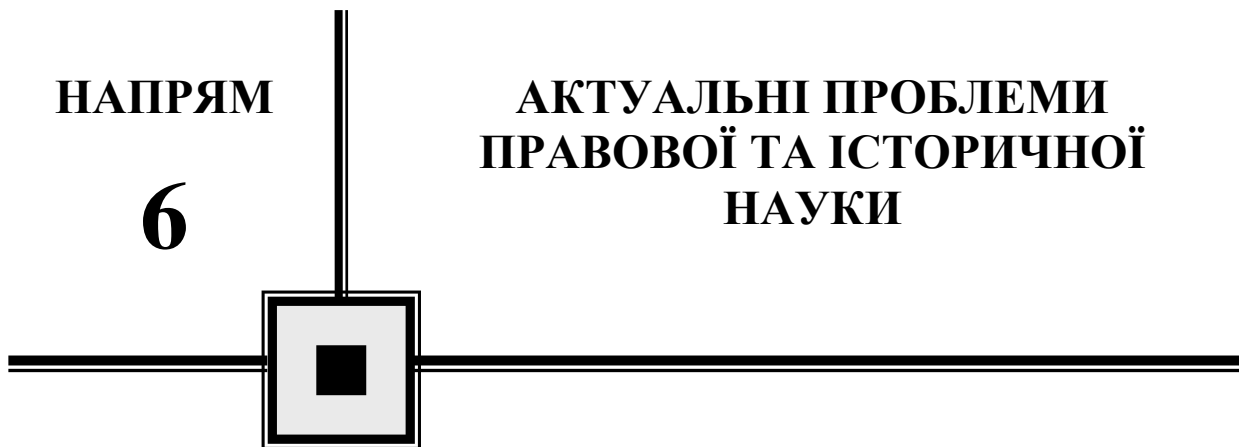
7. Хандій О. Соціальні ресурси розвитку економіки: важелі державного регулювання: монографія. Київ : Ін-т екон. пром-сті, 2019. 436 с.

8. Швець, О. В. Проблеми розвитку ринку праці молоді та державні пріоритети його регулювання. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 3. С. 17–25.

НАПРЯМ

6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ
НАУКИ

Вікторія ВАВІЛКІНА,*
студентка 2 курсу,
факультету менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, України

НАУКОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ТВАРИННОГО
СВІТУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розглянуті певні правові засади у сфері використання та охорони об'єктів тваринного світу. Визначено, що однією із проблем подальшого соціально-економічного розвитку суспільства є неналежне природокористування. Проаналізовано законодавство, що регламентує правові вимоги охорони тваринного світу. Запропонована класифікація заходів щодо охорони об'єктів тваринного світу. За результатами дослідження сформульовані висновки, що засновані на положеннях чинного законодавства України про охорону тваринного світу.

Abstract. The article discusses certain legal principles in the field of use and protection of wildlife. It is determined that one of the problems of further socio-economic development of society is improper use of nature. The legislation regulating the legal requirements for the protection of wildlife is analyzed. The classification of measures for the protection of wildlife is proposed. Based on the results of the study, conclusions are formulated based on the provisions of the current legislation of Ukraine on the protection of wildlife.

Вступ. Процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливило досягнення збалансованого (сталого) розвитку [1].

* Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Оверковська Т.К.

При цьому, сталий розвиток являє собою такий розвиток суспільства, що дозволяє задовольняти потреби нинішнього покоління, не завдаючи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь для задоволення їхніх життєвих потреб, як форма такої взаємодії суспільства і природи, за якої зберігається біосфера та забезпечується виживання й розвиток людства. Основна концепція сталого розвитку базується на одночасному та гармонійному забезпеченні реалізації екологічних, економічних та соціальних факторів [2, с. 694]. Таким чином, екологічна складова є невід'ємною частиною людського розвитку, а теорія сталого розвитку передбачає оптимальне співвідношення економічних, соціальних та екологічних параметрів розвитку суспільства.

Однією із проблем соціально-економічного розвитку виступає неналежне забезпечення екологічно збалансованого природокористування, складовою частиною якого є використання та охорона об'єктів тваринного світу.

Актуальність зазначеного обумовлюється тим, що займаючи менше 6 відсотків площі Європи, Україна володіє близько 35 відсотками її біологічного різноманіття. Біосфера України нараховує більше 70 тисяч видів флори і фауни, зокрема фауни - понад 45 тисяч видів. Протягом останніх років спостерігається збільшення кількості видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України.

Також Україна розташована на перетині міграційних шляхів багатьох видів фауни, через її територію проходять два основні глобальні маршрути міграції диких птахів, а деякі місця гніздувань мають міжнародне значення [1]. Саме тому, у відповідності до положень Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», одними із завдань забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України є: 1) збереження та відновлення чисельності видів природної флори та фауни, у тому числі мігруючих видів тварин, середовищ їх існування, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного світу, що підлягають охороні; 2) протидія незаконному обігу та торгівлі об'єктами дикої фауни і флори, у тому числі введення заборони використання диких тварин у цирках, а також у будь-якій іншій комерційній діяльності публічного характеру, крім стаціонарних зоопарків.

Проте реалізація поставлених завдань не може здійснюватися без належного правового регулювання, удосконалення законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, а також дотримання правопорядку у зазначеній сфері суспільних відносин. Звідси актуального значення для подальшого сталого соціально-економічного розвитку набуває виокремлення науково-правових засад охорони об'єктів тваринного світу.

Проблеми правового регулювання використання об'єктів тваринного світу досліджувались такими вченими еколога-правової науки як А.П. Гетьман, М.В. Краснова, П.В. Тихий, В.В. Шеховцов, О.М. Шуміло та іншими. Разом із тим окремі правові аспекти щодо охорони об'єктів тваринного світу в контексті сталого розвитку не втрачають своєї актуальності та потребують подальшого наукового опрацювання.

Таким чином, метою публікації є дослідження та акцентування уваги на необхідності визначення науково-правових засад охорони об'єктів тваринного світу.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про тваринний світ» [3] об'єктами тваринного світу є: 1) дикі тварини - хордові, в тому числі хребетні (ссавці, птахи, плазуни, земноводні, риби тощо) і безхребетні (членистоногі, молюски, голкошкірі тощо) в усьому їх видовому і популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку (ембріони, яйця, лялечки тощо), які перебувають у стані природної волі, утримуються у напіввільних умовах чи в неволі; 2) частини диких тварин (роги, шкура тощо); 3) продукти життєдіяльності диких тварин (мед, віск тощо).

При цьому, об'єкти тваринного світу, а також нори, хатки, лігва, мурашники, боброві загати та інше житло і споруди тварин, місця токування, линяння, гніздових колоній птахів, постійних чи тимчасових скупчень тварин, нерестовищ, інші території, що є середовищем їх існування та шляхами міграцій, підлягають охороні.

На думку науковців, тваринний світ – це: 1) один із компонентів навколишнього природного середовища. Представниками тваринного світу, що підлягають правовій охороні, є лише дикі тварини та інші об'єкти тваринного світу, які знаходяться в навколишньому природному середовищі переважно у стані природної волі, а також у напіввільних умовах чи в неволі; 2) уся сукупність видових і популяційних різноманіть живих організмів на всіх стадіях розвитку, частини диких тварин та продукти їх життєдіяльності; 3) тваринний світ знаходиться у стані природної волі постійно чи тимчасово у просторових межах юрисдикції держави, тобто на території України – на суші, у повітрі і воді, включаючи її внутрішні і територіальні моря, континентальний шельф та виключну (морську) економічну зону [4, с. 411-412].

Отже, як вбачається, об'єктами тваринного світу не виступають сільськогосподарські, свійські, домашні тварини. Відносини з приводу використання та охорони таких тварин регулюються нормами аграрного, цивільного та іншого законодавства.

Правові засади охорони об'єктів тваринного світу регламентовані положеннями Закону України «Про тваринний світ», Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [5] та іншими законодавчими та підзаконними актами.

Зокрема, згідно ст. 36 Закону України «Про тваринний світ» охорона тваринного світу включає систему правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних, освітніх та інших заходів, спрямованих на збереження, відтворення і використання об'єктів тваринного світу. Отже, зміст охорони об'єктів тваринного світу включає систему заходів. Також охорона тваринного світу передбачає комплексний підхід до вивчення стану, розробки та здійснення заходів щодо охорони та поліпшення екологічних систем, в яких перебуває і складовою частиною якої є тваринний світ (ч. 2 ст. 36).

Аналіз ст. 37 Закону України «Про тваринний світ» дозволяє заходи щодо охорони тваринного світу за характером класифікувати на наступні:

1) дозвільного (встановлення науково обґрунтованих нормативів і лімітів використання об'єктів тваринного світу);

2) попереджувального (запобігання загибелі тварин під час здійснення виробничих процесів; розроблення і впровадження програм (планів дій) щодо збереження та відтворення видів диких тварин, які перебувають під загрозою зникнення; формування екологічної мережі, створення державних заповідників, заказників та інших природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні);

3) контрольного (здійснення контролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; створення системи державного обліку, кадастру та моніторингу тваринного світу; регулювання вилучення тварин із природного середовища для зоологічних колекцій);

4) стимулюючого (стимулювання діяльності, спрямованої на охорону, раціональне використання і відтворення тваринного світу);

5) заборонного (встановлення заборони та обмежень при використанні об'єктів тваринного світу; заборона зняття добування об'єктів тваринного світу);

6) просвітницького (виховання громадян у дусі гуманного ставлення до тварин; пропаганди важливості охорони тваринного світу) та іншого характеру.

Важливе місце серед правових засад охорони тваринного світу посідають принципи та основні вимоги щодо використання, охорони і відтворення об'єктів тваринного світу, які зводяться до наступних: 1) збереження умов існування видового і популяційного різноманіття тваринного світу в стані природної волі; 2) недопустимість погіршення середовища існування, шляхів міграції та умов розмноження диких тварин; 3) збереження цілісності природних угруповань диких тварин; 4) додержання науково обґрунтованих нормативів і лімітів використання об'єктів тваринного світу, забезпечення невиснажливого їх використання, а також відтворення; 5) раціональне використання корисних властивостей і продуктів життєдіяльності диких тварин; 6) платність за спеціальне використання об'єктів тваринного світу; 7) регулювання чисельності диких тварин в інтересах охорони здоров'я населення і запобігання заподіяння шкоди довкіллю, господарській та іншій діяльності; 8) урахування результатів оцінки впливу на довкілля об'єктів господарської та іншої діяльності, які можуть негативно впливати на стан тваринного світу (ст. 9 Закону України «Про тваринний світ»).

Правові засади охорони тваринного світу вміщують й положення Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [5]. Згідно зі ст. 4 Закону поводження з тваринами ґрунтується на таких принципах як: жорстоке поводження з тваринами є несумісним з вимогами моральності та гуманності, спричиняє моральну шкоду людині; забезпечення умов життя тварин, які відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям; право

власності та інші речові права на тварин у разі жорстокого поводження з ними можуть бути припинені відповідно до законодавства; заборона жорстоких методів умирення тварин; відповідальність за жорстоке поводження з тваринами; використання тварин повинно здійснюватися без мети заподіяння шкоди як оточуючим, так й самим тваринам.

Жорстоке поводження з тваринами є підставою для притягнення винної особи до адміністративної або кримінальної відповідальності, а також позбавлення права власності та інших речових прав на тварин за рішенням суду.

Варто зауважити, що важливим чинником належного утримання та охорони тварин є дотримання умов щодо їх транспортування. Транспортування тварин повинно відбуватися у відповідності до вимог, визначених Правилами транспортування тварин, які затверджені постановою Кабінету міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1402 [6].

Так, під час транспортування тварин повинні бути дотримані вимоги щодо норм мінімальної площі поверхні спеціальних транспортних засобів (п. 7); забезпечення належного провітрювання з урахуванням погодних умов на момент здійснення перевезення, видів тварин та їх кількості (п. 8) тощо.

У відповідності до п. 15 Правил транспортування тварин під час завантаження, перевезення і вивантаження тварин забороняється: 1) завдавати ударів тваринам; 2) натискати на особливо чутливі місця на тілі тварин, що може завдати їм болю або страждань; 3) підвішувати тварин за допомогою механічних засобів; 4) піднімати або тягнути тварин за голову, вуха, роги, лапи, хвіст або шкіру; 5) використовувати голки, шипи або інші колючі засоби; 6) перешкоджати пересуванню тварин, яких ведуть до місця завантаження, здійснення ветеринарного оброблення тощо.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ виступає одним із засобів правової охорони тваринного світу та настає за правопорушення у цій сфері. Порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу тягне за собою адміністративну, цивільно-правову чи кримінальну відповідальність відповідно до закону.

Дикі тварини та інші об'єкти тваринного світу, що ввезені на територію України або вивозяться за її межі з порушенням законодавства, підлягають у встановленому законом порядку конфіскації або безоплатному вилученню і реалізуються згідно з правилами, встановленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ветеринарної медицини.

Законом України «Про тваринний світ» встановлено, що у разі вилучення незаконно добутих живих тварин повинні бути вжиті заходи щодо їх збереження, і за можливості – повернення у природне середовище (ч. 7 ст. 63).

Правовою основою відшкодування збитків, заподіяних об'єктам тваринного світу виступає ст. 63 Закону України «Про тваринний світ» відповідно до якої, підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані

відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. Розмір компенсації за незаконне добування знищення або пошкодження видів тваринного світу, а також за знищення чи погіршення середовища їх існування встановлюється Кабінетом Міністрів України. Зокрема, якщо об'єкти тваринного світу знаходяться на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду, постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» [7] затвердженні відповідні санкції щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду. При цьому, розмір такси визначається з урахуванням екологічної цінності відповідного виду рослинного і тваринного світу, витрат, понесених на їх утримання, і встановлюється за кожний екземпляр.

Висновки. Викладене вище дозволяє зробити висновки про те, що науково-правові засади охорони об'єктів тваринного світу базуються на положеннях чинного законодавства України та охоплюють основні вимоги, принципи, умови раціонального використання, охорони і відтворення об'єктів тваринного світу з метою досягнення збалансованого (сталого) природокористування та гарантування соціально-економічної та екологічної стабільності суспільного розвитку.

В свою чергу, реалізація науково-правових засад охорони об'єктів тваринного світу надасть змогу поліпшити стан довкілля до більш безпечного рівня для екосистем і населення з урахуванням європейських вимог для якості довкілля; зберегти та поліпшити умови існування видового і популяційного різноманіття тваринного світу в стані природної волі; забезпечити збереження цілісності природних угруповань диких тварин, а також удосконалити систему екологічно невиснажливого використання природних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. *Урядовий кур'єр*. 2019. 6 квіт. (№ 67).
2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т.14 : Екологічне право / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 776 с.
3. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894/III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.
4. Екологічне право України : академічний курс. Друге видання / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 720 с.
5. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 р. № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230.

6. Про затвердження Правил транспортування тварин : постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1402. *Офіційний вісник України*. 2012. № 8. Ст. 294.

7. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд : постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 541. *Офіційний вісник України*. 2013. № 63. Ст. 2286.

Вікторія ЗЕЛЕНКО*,
студентка 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОЛОКОСТУ, ЯК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАГЕДІЇ ЄВРЕЙСЬКОГО НАРОДУ

Анотація. В статті досліджено нормативно-правове регулювання Голокосту. Проаналізовано міжнародне законодавство Голокосту. Визначено основні проблеми меморіального законодавства в Україні та напрямки їх вирішення.

Abstract. The article examines the legal regulation of the Holocaust. The international legislation of the Holocaust is analyzed. The main problems of memorial legislation in Ukraine and directions of their solution are determined.

Вступ. Політика вшанування жертв геноцидів, яка має на меті об'єднати нації, що їх пережили, виховання культури толерантності, подолання наслідків цих катастроф та їх недопущення у майбутньому, сьогодні є однією з найактуальніших питань меморіальної політики багатьох держав.

Україна у цьому контексті постає особливою країною, на території якої у першій половині ХХ ст. розгорнулося кілька подібних драматичних процесів. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених вивченню Голокосту на території України, на рівні державної меморіальної політики вони поки, що не знайшли належного відображення.

Метою є аналіз українського та світового законодавства меморіалізації Голокосту, присвяченого вшануванню пам'яті жертв Голокосту. Виокремити проблеми меморіального законодавства України та шляхи їх вирішення.

Наукова новизна – дослідження національного та міжнародного законодавства щодо регулювання Голокосту та визначення проблем меморіального законодавства України.

* Науковий керівник к.пед.н., доцент кафедри історії України та філософії ВНАУ Маньгора В.В.

Виклад основного матеріалу. Голокост – це страшне і нелюдське явище, яке відбувалося у період Другої світової війни. Його породила фашистська свідомість, повна відчуття своєї переваги над націями. Під це відчуття німецькі фашисти підвели теорію високорозвиненої арійської раси. Створювалися концтабори та концентраційні табори смерті. Робочих місць позбавлялися чиновники і лікарі єврейської національності, вводяться квоти в навчальних закладах. На території України проводяться «Акції зачисток», які проводили айнзатцгрупи після вступу німецьких військ [3].

Нині, 27 січня у світі відзначається Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Україна на державному рівні вшановує жертв трагедії з 2012 року.

В сучасному світі існує, чимало, різноманітних законів, постанов та указів присвячених меморіальному законодавству України.

Серед них доцільно відзначити Закон України «Про жертви нацистських переслідувань» 23. 03. 2000 р. Цей нормативний акт стосується вшанування пам'яті жертв одного з геноцидів, які мали місце у період Другої світової війни, та подолання його наслідків. Визначає правові, економічні та організаційні засади державної політики щодо жертв нацистських переслідувань і спрямований на їх соціальний захист та збереження пам'яті про них [6].

5 липня 2011 року була прийнята Постанова Верховної Ради України «Про відзначення 70-річчя трагедії Бабиного Яру», тобто офіційне визнання Україною Голокосту на державному рівні та визначила 27 січня щорічним Днем відзначення пам'яті жертв Голокосту [5].

Оптимістичні настрої вселяє нормативний акт, присвячений трагедії Бабиного Яру, – Указ П. Порошенка від 12 серпня 2015 р. «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами трагедії Бабиного Яру» [10].

Нормативно-правове регулювання жертв нацистських переслідувань здійснюється XII Розділом Кримінальним Кодексом України, ч. 2 ст. 297 Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого [4].

2 червня 2020 року набрала чинності Постанова Верховної Ради України Про Звернення Верховної Ради України до ООН, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОЧЕС, урядів і парламентів держав світу щодо вшанування жертв геноциду кримськотатарського народу та засудження порушень Російською Федерацією як державою-агресором прав і свобод кримськотатарського народу. ВРУ зверталась до ООН для того, щоб визнати депортацію з Криму кримських татар у 1944 році геноцидом кримськотатарського народу і долучитися 18 травня до вшанування пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу [10].

Жертвам нацистських переслідувань держава надає відповідну допомогу у формі разової грошової допомоги, також відповідно соціальний захист населення. Такі пільги регулюються різноманітними постановами, розпорядженнями серед яких можна назвати: постанова КМУ «Деякі питання виплати у 2020 році разової грошової допомоги, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про жертви

нацистських переслідувань» [2], розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів із вшанування Дня пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу у 2018 році» [8]. Щодо міжнародно-правового регулювання, слід відзначити, Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 року як Резолюція Генеральної Асамблеї 260. Конвенція набрала чинності 12 січня 1951 року. Вона встановлює правове визначення геноциду, яке стало кульмінацією багаторічної кампанії польського юриста єврейського походження Рафаеля Лемкіна. Конвенцію було прийнято щоб криміналізувати і ввести відповідальність за дії на кшталт Голокосту під час Другої світової війни [7].

Рамкова конвенція про захист національних меншин — конвенція Ради Європи, багатосторонній договір, спрямований на захист прав національних меншин. Підписана 1 лютого 1995 року у Страсбурзі. Верховна Рада України ратифікувала її 9 грудня 1997 року. Цей договір є першим міжнародно-правовим інструментом, спрямованим на захист прав осіб-членів національних меншин як інтегральної складової прав людини в цілому [9].

Прийняття відповідних правових норм законодавчою владою зобов'язує її виконавчу гілку забезпечити їх застосування на практиці та здійснювати контроль за дотриманням. У зв'язку з цим коротко означимо проблеми імплементації нормативних актів, присвячених жертвам Голокосту.

У сфері публічних заходів щодо вшанування жертв Голокосту не набуло такого масового характеру, як Голодомор. На вищому державному рівні стала 65-та річниця трагедії Бабиного Яру у 2006 р. в Україні того року було проведено II Всесвітній форум пам'яті про Голокост.

В Українському домі у Києві було відкрито виставку, магістральною темою якої стало вбивство євреїв, безпосередньо в урочищі провели скорботний молебень за загиблими за участю вищих ієрархів більшості традиційних Церков України.

Однак, окрім додаткових звернень президентів, приурочених до нової пам'ятної дати, інших суттєвих змін в українській політиці пам'яті щодо Голокосту, здається, не відбулося.

Щодо застосування нормативної бази вшанування пам'яті жертв геноциду ромів, практика свідчить, що представники державних установ лише беруть пасивну участь у таких заходах і лише у тих випадках, коли їх ініціюють і беруть на себе відповідальність за їхню організацію та проведення місцеві неурядові установи або об'єднання громадянам. Як наслідок – вшанування жертв геноциду ромів відбувається лише в поодиноких випадках.

Дещо по-іншому виглядає ситуація у сфері шкільних освітніх програм, присвячених геноцидам. Таких програм просто немає. Голокост і геноцид ромів розглядаються лише у контексті нацистського «нового порядку». Тому маємо рівнозначно байдуже ставлення МОН (Міністерство освіти і науки України) України до викладання в школах усіх визнаних державою геноцидів. Основні освітні функції у сфері розробки навчальних програм із вивчення Голокосту та геноциду ромів належать громадським організаціям таким як «Ткума» [1, с. 34].

Проаналізувавши ситуацію із меморіалізацією жертв геноциду ромів теж справляє не найкраще враження. За підрахунками в Україні встановлено близько 20 пам'ятників у місцях масових убивств ромів, при тому що всього таких місць сьогодні налічують понад 113.

Проаналізувавши проблеми держави, у сфері вшанування пам'яті жертв нацистських переслідувань можна визначити шляхи їх подолання, а саме:

потрібно впорядкувати меморіальне законодавство. На мою думку, не потрібно безліч законів, постанов, указів, потрібно прийняти один нормативно-правовий акт, який визначав би правове становище, соціальний захист жертв нацистських переслідувань. Державі потрібно брати активну участь у вшануванні пам'яті жертв нацистських переслідувань, а не сподіватися на громадські організації та залишатися осторонь. МОН України має затвердити нові освітні програми щодо викладання в школах усіх визнаних державою геноцидів. Держава має в більшій мірі забезпечити соціально-економічний захист жертвам нацистських переслідувань для подолання наслідків геноцидів.

Висновки. Проаналізувавши меморіальне законодавство України можна визначити наступні нормативно-правові акти: Закон України «Про жертви нацистських переслідувань», Постанова Верховної Ради України «Про 70-річчя трагедії Бабиного Яру», «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами трагедії Бабиного Яру», Кримінальний Кодекс України, Постанова Верховної Ради України «Про Звернення Верховної Ради України до ООН, Європейського Парламенту».

Міжнародне законодавство регулювання Голокосту: Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, Рамкова конвенція про захист національних меншин.

Таким чином, для вдосконалення інституту Голокосту державі рекомендується: провести комплексну меморіальну політику, спрямовану на впорядкування законодавства, привести його до міжнародних стандартів; брати активну участь у вшануванні пам'яті жертв нацистських переслідувань: проводити виставки, заходи, конференції тощо; здійснювати фінансування наукових студій щодо дослідження історії Голокосту; затвердити нові освітні програми щодо викладання в школах усіх визнаних державою геноцидів; забезпечити соціально-економічний захист жертвам нацистських переслідувань та ветеранів війни; встановити пам'ятники жертвам нацистських переслідувань в кожній адміністративно-територіальній одиниці, для того, щоб суспільство пам'ятало свою історію, своїх героїв.

Список використаної літератури

1. Гетто й акції Голокосту в Україні. *Меморіальний музей тоталітарних режимів "Територія Терору"*. 2013. URL: <http://www.territoryterror.org.ua/uk/history/1939-1945/third-reich/ghetto-holocaust/>.

2. Деякі питання виплати у 2020 році разової грошової допомоги, передбаченої Законами України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" і "Про жертви нацистських переслідувань": постанова від

19.02.2020 р. № 112. *Відомості Кабінету Міністрів України* № 112 (дата звернення 28.11.2020).

3. Долганов П. Формування та імплементація меморіального законодавства України. *Голокост і сучасність*. 2015. № 1 (13). С. 49. URL: <http://romagenocide.com.ua/data/files/Dolhanov13.pdf>.

4. Кримінальний Кодекс України: від 01.09.2001 р. № 25-26. *Відомості Верховної Ради України*. № 25-26. С. 131.

5. Про відзначення 70-річчя трагедії Бабиного Яру: постанова від 05.07.2011 р. N 43. *Відомості Верховної Ради України*. № 43. С. 455 (дата звернення 28.11.2020).

6. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. № 24. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. С. 182 (дата звернення 27.11.2020 р.).

7. Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: конвенція від 09.12.1948 р. № 995_і37. *Відомості Верховної Ради України*. № 995_і37 (дата звернення 30.11.2020).

8. Про затвердження плану заходів із вшанування Дня пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу у 2018 році: розпорядження від 10.05.2018 р. № 340-р. *Відомості Кабінету Міністрів України*. № 340-р. (дата звернення 30.11.2020).

9. Про захист національних меншин: рамкова конвенція від 1 лютого 1995 р. № 703/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. № 703/97-ВР (дата звернення 30.11.2020).

10. Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами трагедії Бабиного Яру: указ від 12.08.2015 р. № 471. *Відомості Верховної Ради України*. № 471 (дата звернення 28.11.2020 р.).

11. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОЧЕС, урядів і парламентів держав світу щодо вшанування жертв геноциду кримськотатарського народу та засудження порушень Російською Федерацією як державою-агресором прав і свобод кримськотатарського народу: постанова від 02.06.2020 р. № 639-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. № 639-ІХ (дата звернення 30.11.2020).

Марина КОЗАК,*
студентка 1 курсу магістратури,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УЧАСТЬ АДВОКАТА У ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРАХ ЯК ПРАВНИЧО-ГАРАНТУЮЧИЙ ЗАСІБ СТАЛОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

***Анотація:** У статті проаналізовано особливості земельно-процесуальних правовідносин, що виникають та припиняються у сфері вирішення земельних спорів. Проведено аналіз проблем вирішення земельних спорів органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та участь адвоката у даній сфері. Запропоновано пропозиції щодо вирішення проблем, які виникають при вирішенні земельних спорів.*

***Abstract:** The article analyzes the features of land procedural legal relations that arise and end in the field of land disputes. An analysis of the problems of resolving land disputes by the executive authorities, local governments and the participation of a lawyer in this area. Suggestions for solving problems that arise in resolving land disputes are offered.*

Вступ. Сьогодні землю можна купити, отримати в спадщину, продати, подарувати, орендувати, придбати в порядку приватизації. Земельні спори — це вид правовідносин, пов'язаних із розв'язанням розбіжностей, які впливають з порушення права власності та права користування земельною ділянкою, а також відводом або вилученням землі, що виникають між власниками землі та землекористувачами, іншими особами, органами місцевого самоврядування та центральним органом виконавчої влади що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

У позасудовому порядку земельні спори вирішуються органами місцевого самоврядування та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Актуальність обраної тематики обумовлюється тим, що законодавство України постійно оновлюється і вдосконалюється. Також важливо зазначити особливе соціальне значення землі, ускладнення земельно-правових відносин, різке збільшення числа спорів, пов'язаних із землею, встановлення судової форми захисту земельних прав та інтересів.

Науково-теоретичною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених-правознавців у галузі земельного права як Г.В. Мудрецької, Н. А. Алексєєва, А. П. Гетьман, М. А. Дейнега, В. М. Дікусар, Б. В. Єрофєєв, І. О. Іконницька, Н. В. Ільків, Н. Д. Казанцев, І. І. Каракаш, Д. В. Ковальський, Л. В.

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Оверковська Т.К.

Лейба, Я. О. Лисенко, Н. Н. Осокін, В. І. Семчик, В. Д. Сидор, О. В. Степська, Ю. Н. Федорова, та інших. Проте залишається ще чимало проблем у сфері правового регулювання та процедури узгодження земельних спорів, які потребують подальшого наукового дослідження на обґрунтування.

Метою статті є дослідження певних засад щодо земельних спорів, які виникають у зв'язу із порушення права володіння, користування чи розпорядження землею.

Виклад основного матеріалу. Земельне законодавство та право України регулює правовідносини між учасниками конфлікту. Ними можуть бути не лише фізичні та юридичні особи, а й державні органи, а також норми раціонального використання земель. Особливе місце у процесі забезпечення земельних прав суб'єктів є вирішення земельних спорів, які здійснюються компетентними органами у встановленому порядку.

Земельне законодавство не містить визначення поняття земельних спорів. На сьогоднішній день у науковій літературі є кілька різних визначень спору як правового конфлікту. Свою думку щодо формулювань висловлювали такі вчені і наукові діячі, як В.К. Гуревський, В.І. Решетніков, І.О. Іконицька, Б.В. Єрофєєв. Найбільш точним і сучасним визначенням є таке: під земельними спорами треба розуміти розбіжності, пов'язані із застосуванням норм земельного законодавства щодо володіння, користування та розпорядження земельними ділянками, які виникають між громадянами, юридичними особами, державними органами та органами місцевого самоврядування. [1, с.207].

Особливе місце у процесі забезпечення земельних прав суб'єктів є вирішення земельних спорів, які здійснюються компетентними органами у встановленому порядку. Правові норми, якими у загальному вигляді урегульоване це питання, закріплені у розділі V Земельного кодексу України «Гарантії прав на землю» [2]. Таким чином, законодавець інститут земельних спорів відніс до різновидів гарантій прав на землю.

Земельний кодекс України (далі – ЗК України) не визначає всі можливі види земельних спорів, проте в ньому перераховані категорії (види), які підлягають вирішенню тим чи іншим компетентним органом. Відповідно до ч. 1 ст. 158 ЗК України земельні спори вирішуються судами, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів. Перелік органів, які уповноважені розглядати та вирішувати земельні спори, є вичерпним і поширювальному тлумаченню не підлягає. Підстави та порядок вирішення земельних спорів в адміністративному порядку передбачено ст. 158–161 ЗК України. Органи місцевого самоврядування вирішують земельні спори у межах населених пунктів щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян; додержання громадянами правил добросусідства; розмежування меж районів у містах (ч. 3 ст. 158 ЗК України). А на органи виконавчої влади з питань земельних ресурсів (нині це Державна служба України з питань геодезії, картографії і кадастру) покладені повноваження вирішення земельних спорів щодо меж земельних ділянок за межами населених пунктів; встановлення обмежень у використанні земель та земельних сервітутів

(ч. 4 ст. 158 ЗК України). Органи місцевого самоврядування та органи з питань земельних ресурсів здійснюють винятково позасудовий розгляд і вирішення земельних спорів.

Як суспільне явище, спір є суперечкою, протиріччям. Спори можуть стосуватися найрізноманітніших сфер суспільного життя: політичних, економічних, сімейних, екологічних, трудових та ін. Серед усіх спорів особливе місце займають правові, предметом яких є права та обов'язки суб'єктів правовідносин.

Формою вирішення земельного спору є визначений законодавством порядок діяльності компетентних органів, який виявляється у відповідних правовідносинах між органом та сторонами щодо врегулювання суперечностей між сторонами «конфліктних» правовідносин із залученням цих самих сторін. Розрізняють, такі форми вирішення земельного спору: позасудова (або адміністративна) та судова. Вирішення земельних спорів полягає в тому, що суди, органи місцевого самоврядування або органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері земельних відносин, виявляють зміст та межі повноважень сторін спору, а також встановлюють їх обов'язкову поведінку стосовно одна одної. [3, с. 75].

Не ототожнюють поняття «земельний спір» і «земельний конфлікт» також автори науковопрактичного коментаря до Земельного кодексу України. Вони при цьому вказують, що земельні спори – це спори, що виникають між фізичними чи юридичними особами з приводу володіння, користування чи розпорядження земельною ділянкою, яка перебуває у них на праві власності чи користування, і які вирішуються винятково судами, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері земельних відносин [4, с. 491].

Таким чином, на нашу думку, конфлікт ще не є спором. Враховуючи висловлені вище підходи, більш логічним буде розглядати спір як суперечку, що впливає із конфлікту про право або обов'язок. Моментом виникнення земельного спору є момент подачі відповідної заяви до органу місцевого самоврядування, органу виконавчої влади або до суду.

Абсолютно слушно висловлюють свою позицію стосовно земельного спору такі науковці як М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман, вказуючи, що земельні спори – це особливий вид правових відносин щодо розв'язання конфлікту, який виникає у зв'язку з порушенням прав та законних інтересів власників земельних ділянок, землекористувачів, зокрема й орендарів земельних ділянок, та інших суб'єктів земельних правовідносин. Земельний спір виникає з приводу дійсного або можливого порушення конкретних земельних прав суб'єкта, причому в останньому випадку розгляд спору триває до фактичного з'ясування обставин, що підтверджують відсутність дійсного порушення земельного права [5, с. 3].

Підставою для розгляду земельного спору є заява однієї зі сторін, яку вона подає до органу місцевого самоврядування або центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин. Заява

розглядається у тижневий строк з дня її подання. Це відбувається за участі зацікавлених сторін, які повинні бути завчасно повідомлені про час і місце розгляду спору. У разі відсутності однієї зі сторін при першому вирішенні питання та відсутності офіційної згоди на його вирішення розгляд спору переноситься. Повторне відкладання розгляду спору може мати місце лише з поважних причин. При цьому учасники спору не позбавляються права звернення до суду.

Підвищення ефективності судочинства в Україні може бути забезпечене запровадженням нових організаційних форм здійснення правосуддя. Адже організаційний аспект реформування судочинства в Україні є не менш важливим, ніж нормативно-процесуальний. Однією з таких новітніх організаційних форм виступає відновлювальне правосуддя, яке може стати тим компромісом у змагальній системі судочинства, який надасть можливість повною мірою врахувати позиції сторін і водночас буде більш раціональним і економним засобом досягнення мети правосуддя порівняно з традиційним процесом вирішення судових справ. При здійсненні медіативних процедур велику роль відіграє саме той посередник, медіатор, що і забезпечує процес врегулювання правового спору. При цьому, варто зазначити, що участь адвоката в процедурі посередництва в якості медіатора має вирізнитися певною специфікою в порівнянні з виконанням ролі медіатора іншими особами (конфліктологами, психологами, соціологами та ін.), оскільки адвокат є кваліфікованим юристом, який надає юридичну допомогу на професійній основі, з іншого боку, надання адвокатом допомоги у врегулюванні правових спорів (юридичних конфліктів) варто розглядати як здійснення адвокатської діяльності в більш широкій сфері, яка виходить за рамки традиційної ролі адвоката як радника з правових питань [6, с.21].

Діючи в якості медіатора, адвокату необхідно змінювати установку на застосування права в інтересах лише однієї зі сторін спору (конфлікту) і виходити з того, що тільки самі сторони можуть врегулювати існуючий спір (конфлікт) і визначити, чи є ті чи інші умови прийнятними для них. Тобто, адвокат-медіатор повинен слідкувати, щоб урегулювання відбувалося в межах законності і не суперечило вимогам чинного законодавства, не порушувалися права та свободи третіх осіб, а також за тим, щоб кожна зі сторін у повній мірі усвідомлювала значення та правові наслідки досягнутої домовленості. Інститут медіатора в Україні є досить розвиненим явищем, адвокат безпосередньо є складовою медіації, саме тому з його участю вирішення «земельних спорів» у судовому процесі і поза ним полегшить і прискорить процес.

Вимоги щодо умов та порядку вирішення земельних спорів у разі їх судового розгляду передбачені у відповідних нормах Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України. Судовий розгляд земельних спорів здійснюється визначеним складом суду та у передбачені строки, а завершується прийняттям відповідного рішення із визначенням порядку набуття ним чинності, його оскарження та виконання із дотриманням вимог, передбачених для судових рішень.

Дещо інший порядок встановлений земельним законом для вирішення земельних спорів органами місцевого самоврядування та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Права і обов'язки сторін мають вагомe значення для об'єктивного та обґрунтованого вирішення земельного спору. Згідно зі ст. 160 Земельного кодексу, сторони, які беруть участь у земельному спорі, мають право знайомитися з матеріалами щодо цього спору, робити з них виписки, брати участь у розгляді земельного спору, подавати документи та інші докази, порушувати клопотання, давати усні і письмові пояснення, заперечувати проти клопотань та доказів іншої сторони, одержувати копію рішення щодо земельного спору і у разі незгоди з цим рішенням оскаржувати його. Слід також зазначити, що у разі судового розгляду земельного спору сторони наділені усіма процесуальними правами, передбаченими для учасників судового процесу [7].

Висновки. Враховуючи висловлені вище думки вчених та положення законодавчих актів, необхідно вказати, що земельний спір – це суперечка, що випливає із конфлікту між суб'єктами земельних правовідносин про право або обов'язок, і доведення своїх прав на землю з дотриманням встановленої процедури та рівноправності перед законом усіх учасників. Вирішення земельного спору органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування – це розв'язання суперечки, що виникла із конфлікту між суб'єктами земельних правовідносин про право або обов'язок, з'ясування їхніх прав на землю з дотриманням встановленої процедури та рівноправності перед законом усіх учасників і викладення результату розгляду цієї суперечки у юридично значущому акті.

У подальшому доцільно було б більше спорів віднести на досудове врегулювання з метою зменшення навантаження на суди та необхідно більш детально звернути увагу на явище медіації та участь і роль адвоката у вирішенні спорів, оскільки це може покращити і полегшити процедуру вирішення правових спорів.

Список використаних джерел

1. Беженар Г.М., Берніков Є.С., Бондар Л.О., Гавріш Н.С., Гуревський В.К. Земельне право України: Підручник / Одеська національна юридична академія / За ред. О.О. Погрібного, І.І. Каракаш. К: Істина, 2003. 446 с.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Мудрецька А.В. /Актуальні проблеми земельних правовідносин, що виникають у сфері позасудового вирішення земельних спорів / Дніпровський державний університет внутрішніх справ, - 2014. С. 74-77.
4. Земельний кодекс України : науково-практичний коментар / за ред. В. І. Семчика. К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 676 с
5. Земельне право України : підручник [Електронний ресурс] / М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.; за ред. М. В. Шульги. –

Режим доступу: <http://uristinfo.net/agropravo/110-shulga-zemelne-pravo-ukrayini/2829-glava-9-garantiyi-prav-nazemlju.html?start=2>

6. О.Яновська Особливості участі адвоката у процедурі медіації. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні. – 2014. – С. 21-24.

7. Арсенюк А. О. Процесуально-процедурний порядок судового розгляду земельних спорів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. К., 2016. 20 с

Дмитро ОЛІЙНИК,*
студент 1 курсу,
факультет менеджменту і права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ГЕНЕЗА ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

***Анотація.** Велика французька революція є однією з найважливіших віх на шляху до становлення сучасної концепції прав людини. У результаті революції у Франції було ліквідовано «старий порядок» – зруйновано абсолютизм, залишки феодальних відносин у сільському господарстві й становий поділ суспільства. Французька революція проголосила невід’ємні права людини і громадянина, започаткувала формування правової держави і громадянського суспільства.*

***Abstract.** The Great French Revolution is one of the most important milestones on the path to the modern concept of human rights. As a result of the revolution in France, the "old order" was abolished - absolutism, the remnants of feudal relations in agriculture and the division of society were destroyed. The French Revolution proclaimed the inalienable rights of man and citizen, and began the formation of the rule of law and civil society.*

Вступ. На сьогоднішньому етапі суспільного розвитку поняття прав людини та демократичного устрою сприймаються нами як щось звичне, щось, що розуміється само по собі. Ми рідко задумуємось на тим, що так було не завжди. Період існування людського суспільства без дотримання прав людини значно перевищує період правового демократичного суспільства з рівними правами для всіх громадян.

Актуальність теми полягає в тому, що були аспекти, які робили Французьку революцію абсолютно унікальною. Французька революція

* Науковий керівник: к.і.н., старший викладач кафедри права ВНАУ Піковська Т.В.

фактично побудувала абсолютно новий суспільно-політичний устрій. Ідейною основою цієї перебудови стали праці Просвітників. Вони мали надзвичайно високий рівень довіри в суспільстві. В середовищі Просвітників панувала ідея, що для зміни суспільного ладу в першу чергу необхідно прийняти правильні закони та написати правильну Конституцію, що це є шляхом для загального благоденства. Фактично, в результаті революції країна була повністю переформатована. До революції Франція поділялась на провінції, кожна з яких мала власні традиції, закони і навіть мову не схожу на ту, якою розмовляли в Парижі. На кордонах провінцій стояли митниці, тобто не сплативши податок не можливо було провезти товари для торгівлі в одну провінцію з іншої. Революція повністю змінила адміністративно-територіальний поділ країни. На місці провінцій з'явилося 80-т департаментів більш-менш рівних за кількістю населення. Назви провінцій відійшли у минуле, а департаменти отримали назви за географічною приналежністю. Була проголошена мета боротися з проявами сепаратизму у провінціях. Одним із засобів цієї боротьби мала стати французька мова як обов'язкова для всіх французьких провінцій. Зрозуміло, що здійснити це за кілька років було неможливо, але перші кроки на цьому шляху з'явилися в роки Французької революції [1].

Було створено велику кількість початкових та середніх шкіл, які мали навчити дітей говорити правильно та виховати майбутнього громадянина Франції. Повною мірою ця система запрацювала аж наприкінці ХІХ ст. Значення цієї новачки Французької революції важко переоцінити. До цього француз який вирушав із Парижа у віддалені провінції почувався іноземцем, адже зовсім не розумів мови [1].

Французька революція повністю знищила ідею будь-якого суспільного поділу з метою створення єдиного французького народу. Була проголошена повна рівність перед законом. Французька революція скасувала все, що розділяло націю: стани, дворянські титули, ремісничі цехи, корпорації. З'являється принцип виборності. При попередньому режимі панував принцип призначання на посади. Король призначав на всі посади, частина з яких офіційно продавалась. У роки революції з'явилося поняття суверенітету нації і всі посади стали виборними. Навіть церковні. З часом цей процес зазнав коригування. Зокрема, просвітники писали, що приймати закони мав весь народ [2]. Зрозуміло, що це було нереально, щоб кожен громадянин голосував за кожен закон. Тому народ обирав представників, які приймали закони. За часів Наполеона Бонапарта з'явилась ідея призначення державою окремих чиновників – префектів, для контролю на місцях.

До визначних здобутків Французької революції належить впровадження в офіційну державну ідеологію меритократії (в перекладі з латини «влада достойних») - принципу управління, згідно з яким керівні пости повинні займати найбільш талановиті люди, незалежно від їх соціального чи економічного походження [3]. Жодна з тогочасних європейських країн не проголошувала цього принципу. Яскравим прикладом спроби його втілення в життя є історія Наполеона Бонапарта. Сьогодні цей принцип є звичним для будь-

якої демократичної країни, адже щоб обійняти будь-яку посаду в органах державної влади необхідно мати відповідну освіту та пройти конкурсний відбір. Всі ці новації сформували нову політичну систему актуальну для сучасної Франції. Французька революція основоположна подія не лише для Франції, а й для всієї Європи. У 1792 році розпочинається війна, яка тривала до 1815 р. Революційні війни переросли в Наполеонівські. Після Віденського конгресу 1815 р. змінилась не лише карта Європи, а й принципи якими керувалась міжнародна політика. В результаті цих змін XIX століття виявилось найбільш мирним з усіх попередніх. Фактично, основоположні принципи започатковані Французькою революцією є основою європейської та американської політичних моделей: свобода, рівність всіх перед законом, презумпція невинуватості, суверенітет народу, виборність [4].

Якщо проаналізувати ідеологічні течії, які стали основою демократичних перетворень у всьому світі в XIX-XX ст. лібералізм, консерватизм, соціалізм, всі вони мають витoki з Великої Французької революції.

Важливим аспектом розуміння сутності будь-якої революції є визначення її причин. У другій половині XVIII ст. у Франції існувала абсолютна монархія і це гальмувало суспільний розвиток країни. Панівними класами Франції були духовенство і дворянство, які володіли землею на правах власності та користувалися численними привілеями. Третя верства населення складалася з різноманітних груп (селяни, міщани, ремісники), становище яких було неоднакове.

Однією з головних економічних проблем став низький розвиток сільського господарства. Селяни відчували глибоке незадоволення існуючою політичною системою. Французькі селяни, не були кріпосними, вони могли розпоряджатися власною землею – продавати, дарувати, передавати у спадок. При цьому діяли середньовічні принципи васалітету. Французький селянин зобов'язувався: 1) віддавали феодалу більше половини своїх доходів; 2) відбували до 10 днів панщини на місяць; 3) сплачували податок церкві. Переважна більшість селянських повстань у XVIII ст. були спричинені цими застарілими суспільними відносинами [5.с.307].

Головною вимогою буржуазії того часу було зрівняння в правах з дворянством. Дворянство, в свою чергу значно збідніло і мріяло про допомогу з боку королівської влади. Дворянство, натхненне прикладом успішної процвітаючої Англії, вбачало причину цього процвітання в обмеженні абсолютної монархії.

В умовах гострої соціально-економічної кризи зумовленої неврожаєм та складним військовим становищем в Франції король змушений був дати згоду на скликання Генеральних Штатів. За традицією голосування в Генеральних Штатах відбувалось таким чином: один стан-один голос. Дворянство розраховувало, що голосування відбудеться на його користь, адже серед духовенства було багато представників дворянства, а третій стан теж часто представляли дворяни, тому що серед його представників було замало людей з належним рівнем освіти.

Проте, оголошення про скликання Генеральних Штатів, які почали роботу 5 травня 1789 р. і склалися із 1 200 делегатів, викликало бурхливу реакцію в суспільстві. У Генеральних штатах делегати довгий час не могли порозумітися з питання порядку голосування, що дозволило делегатам третього стану перейти до рішучих дій. Вони оголосили, що парламент обирався фактично всією нацією і 17 червня 1789 р. проголосили себе Національними зборами. У цей день, Національні збори постановили, що податки в державі не можуть стягуватися без згоди Національних зборів. Цей день став початком революційних подій у Франції. [1]

14 липня 1789 р. парижани взяли штурмом символ абсолютизму Бастилію. 9 липня 1789 р. Національні збори були перейменовані на Установчі збори і першим їх рішенням було скасування повинностей з селян. 26 серпня 1789 р. Установчі збори прийняли перший конституційний акт цього революційного періоду – «Декларацію прав людини і громадянина». Це був надзвичайно важливий, системоутворюючий документ непрямої дії. Він вказував на напрямки державного реформування, які були прийняті Установчими зборами.

«Декларація прав людини і громадянина» проголошувала: принцип національного верховенства, згідно з яким нація — це єдине джерело влади; непорушність невід'ємних природних прав людини рівність людей перед законом; принцип поділу влади (на законодавчу, виконавчу та судову); відповідальність і підзвітність посадових осіб; принцип презумпції невинуватості; свободу слова, совісті та преси [6].

Цей документ вразив громадську думку, як у Франції, так і у всій Європі. З початку липня в країні складається неспокійна і нестабільна суспільно-політична ситуація. Розпочинаються масові селянські повстання. Селяни активно протестують проти застарілих феодальних відносин.

20 червня 1791 королівська родина здійснила невдалу спробу втечі з Парижа, Людовіка XVI було захоплено у полон. В цих умовах король змушений був затвердити прийнятту Установчими зборами 3 вересня 1791 р. конституцію, яка закріплювала основи буржуазної держави, встановлювала як форму державної влади конституційну монархію [5.с.308].

У конституції закріплювався принцип розподілу влад. Вища законодавча влада належала однопалатним Національним зборам, до компетенції яких було віднесено законодавство, заснування нових державних посад, верховна фінансова політика, вирішення питань війни та миру. Виконавчу владу здійснювали король і міністр. Королю надавалося право призупиняти затвердження закону, але не більше, ніж двічі (законопроект, прийнятий Національними зборами втретє, набував сили закону незалежно від згоди короля). Король не мав права розпустити Національні збори. Місцеві органи управління були виборними. Суд оголошувався незалежним від законодавчої та виконавчої влади.

Внаслідок цих подій королівська влада надзвичайно ослабла. Зрештою в результаті загострення революційної ситуації 21 січня 1793 р. Людовік XVI був

страчений на гільйотині. Через дев'ять місяців після його страти була страчена королева Марія-Антуанетта.

У 1795 р. було прийнято нову Конституцію Франції відому як "Конституція III року республіки". Це була громіздка за формою, багатослівна (372 статті) і консервативна за змістом конституція буржуазії, все більше втрачала свою колишню революційність.

У Декларації прав і обов'язків людини і громадянина 1795 року вже не було статей, пройнятих революційним духом. Основний упор в ній був зроблений на закріпленні буржуазної моралі і принципів буржуазного суспільства. Так, наприклад, підкреслювалося, що власність, під якою малася на увазі саме приватна власність, "лежить в основі світової культури, всього виробництва, всіх засобів праці і всього соціального ладу".

Конституція скасовувала загальне виборче право і відновлювала майновий ценз. Законодавчий корпус (парламент) складався з Ради старійшин (250 членів, що обираються з осіб, не молодше 40 років) і Ради п'ятисот (з осіб не молодше 30 років). Виконавча влада вручалася Директорії з п'яти чоловік, що обираються шляхом таємного голосування Законодавчим корпусом. Щорічно складу Директорії оновлювався: один з її членів вибував, замість нього обирався новий. Головував в ній по черзі всі члени протягом трьох місяців[6].

Соціальна база нової влади була надзвичайно вузькою. Вимушена вести одночасно боротьбу з дворянською реакцією і виступами народу, термідоріанська буржуазія розчистила шлях до встановлення військової диктатури, що і відбулось у листопаді 1799 р. Завдяки Французькій революції сформувалося уявлення про націю як носія державної влади, що має право самостійно вирішувати свою долю. Це сприяло пробудженню національно-визвольної боротьби бездержавних народів Європи і виникненню напрямку суспільно-політичної думки – націоналізму.

Висновки. Отже, Французька революція проголосила невід'ємні права людини і громадянина, започаткувала формування правової держави і громадянського суспільства. Французькі революціонери не зупинилися на перебудові своєї країни відповідно до своїх ідеалів: вони також прагнули звільнити всю Європу від тиранії монархів. Під час революційних війн гасло «Свобода, Рівність, Братерство» здобуло чимало прихильників серед народів інших європейських держав. Незважаючи на гасла про необхідність дотримання прав людини під час перебігу революції вони часто порушувались. Зокрема, під час якобінської диктатури терор був перетворений на універсальний засіб розв'язання суспільних проблем.

У результаті революції у Франції встановилася республіканська форма правління. Попри постійну боротьбу за владу, у країні поступово затверджувалося верховенство представницьких органів влади. Із часом парламентська демократія Франції здобула перемогу, а держава стала гарантом незворотності політичних, соціальних та економічних перетворень. Революційна правляча еліта була переконана, що написання "правильних законів" розв'яже усі питання. Однак, цього не сталось, бо гарно написані закони не означають гарного

їх виконання. Це був один з важливих ключових уроків революції, який згодом озвучив "батько" Німеччини Отто фон Бісмарк: «Краще мати погані закони й гарних чиновників, ніж гарні закони й поганих чиновників».

Список використаних джерел

1. Бовыкин Д.Ю. Революция окончена? Итоги термидора. Москва: Издательство Московского Университета, 2005. 320 с. URL: <https://www.rulit.me/books/revolyuciya-okonchena-itogi-termidora-get-370643.html> (дата звернення 12.05.2021) Матвеева Т.О. Французька революція 1789-1794 рр. *Юридичний науковий журнал*. 2017.№1. URL : http://lsej.org.ua/1_2017/4.pdf (дата звернення 12.05.2021)
2. Всеукраїнська електронна енциклопедія: веб-сайт. URL <https://електронна-енциклопедія.укр/history/osnovni-prichini-velikoyi-francuzkoyi-revoljuciyi-kincja-xviii-st.html> (дата звернення 12.05.2021)
3. Новак-Каляєва Л. Парадокси теорії та практики реалізації концепції прав людини: досвід Великої Французької революції. *Демократичне врядування. Науковий вісник*. 2012. №10. URL: http://vivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik10/fai/Novak-Kaljaeva.pdf (дата звернення 12.05.2021)
4. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: «Каравела», 2003. 480 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія. /За ред. докт. Наук, проф., чл.-кор. АПрН України В.Д. Гончаренка. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2002. 716 с. URL: <http://pravoznavec.com.ua/books/8/578/22/#chapter> (дата звернення) 12.05.2021)
6. Давид Р. Жофрре-Спинози К. Основные правовые системы современности. : Пер. с фр. В.А. Туманова. М.: Междунар. отношения, 1999. 400 с. URL: <https://studfile.net/preview/5786341/> (дата звернення 12.05.2021)
7. Картунов. О. Концепції прав людини та етнонаціональних меншин: від конфлікту до компромісу. *Політичний менеджмент*. 2005. № 2. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8740/1-kartunov.pdf?seq> (дата звернення 21.01.2020)
8. Матвеева Т.О. Французька революція 1789-1794 рр. *Юридичний науковий журнал*. 2017.№1. URL : http://lsej.org.ua/1_2017/4.pdf (дата звернення 12.05.2021)

Анна ОСТРОВСЬКА,*
студентка 1 курсу магістратури,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІНСТИТУТ АДВОКАТУРИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

***Анотація.** Статтю присвячено дослідженню актуальних питань щодо особливостей забезпечення сталого землекористування. Висвітлено поняття та зміст охорони земель як екологічної складової сталого землекористування, розмежовані функції органів публічної влади як соціальної складової та акцентовано увагу на діяльність адвокатури як інституту захисту прав землекористувачів.*

***Annotation.** The article is devoted to the study of topical issues related to the specifics of ensuring sustainable land use. The concept and content of land protection as an environmental component of sustainable land use are highlighted, the functions of public authorities as a social component are distinguished, and attention is focused on the activities of the bar as an institution for protecting the rights of land users.*

Вступ. На сьогодні проблема раціонального використання, відтворення та всебічної охорони навколишнього природного середовища, важливою складовою якого є земля, являється однією з найголовніших та багатоаспектних проблем, оскільки земля – це основне національне багатство. Тому стратегічним завданням державної політики в сфері аграрного землекористування є забезпечення раціонального використання та охорони земель. Часто в процесі використання землі виникають суперечки та конфлікти в результаті порушення прав власників або користувачів земельної ділянки, зокрема, найчастіше це порушення правил добросусідства та земельних сервітуту, захопленням чужих територій, визначенням порядку користування земельною ділянкою, неналежною реєстрацією та визнанням права власності на землю та інші. Тому у таких випадках для захисту прав на землю та охорони земель від нераціонального використання потрібна допомога адвоката у земельних питаннях. Дана стаття описує правову охорону земель через нормативний аспект, форми та уповноважених суб'єктів, акцентуючи увагу на діяльності адвокатури у земельних спорах.

Згідно із ст.1 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003р. земля–поверхня суші з ґрунтами, корисними та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [3].

* Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Оверковська Т.К.

В українському законодавстві поряд із поняттям «земля» використовується також поняття «земельна ділянка». Відповідно до ч.1 ст.79 Земельного кодексу України земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами [2].

У науці земельного права «земельна ділянка» та «земля» співвідносяться як частина та ціле. Земельна ділянка, маючи всі родові ознаки землі, має додаткову видову ознаку – установлені межі.

Згідно зі ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1].

Щоб земля була безперервним джерелом багатства українського народу, вона повинна раціонально використовуватися. Для цього необхідна концепція сталого землекористування.

Стале землекористування – це така система відносин суспільного розвитку, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним зростанням, нормалізацією якісного стану земельних ресурсів, задоволенням матеріальних і духовних потреб нинішнього та майбутніх поколінь, тобто раціональне поєднання економічних, екологічних та соціальних чинників. Одним із інструментів забезпечення сталого землекористування є система управління, яка повинна охоплювати всі процеси земельних відносин, землекористування й землеволодіння, зокрема: землепорядкування території й землеустрою господарств, формування раціонального розподілу земель між галузями господарського комплексу, заходи щодо ефективного використання та охорони земель. Пропонуємо детальніше розглянути правову охорону земель як одну із важливих складових поняття сталого землекористування.

Правова охорона земель представляє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також щодо відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Її основне завдання полягає в забезпеченні збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель. Охорона земель є надзвичайно важливим чинником забезпечення продовольчої та екологічної безпеки країни.

Варто зазначити, що землі можуть охоронятися як у комплексі з іншими природними ресурсами, так і як окрема складова довілля. Оскільки всі природні ресурси фактично є різною формою цільового використання земель, питання охорони та збереження окремих природних ресурсів так чи інакше пов'язане з охороною і використанням земель. Взаємозв'язок природних ресурсів у їх природному стані означає перш за все взаємозалежність якості і стану одного їх виду від стану інших видів.

Забезпечення охорони суміжних природних ресурсів при використанні земель із врахуванням органічного взаємозв'язку всіх природних об'єктів в єдиному біогеоценозі пов'язане з тим, що однією з правових форм реалізації цієї екологічної вимоги є право землекористування. Саме цей інститут здатний забезпечити раціональне використання земель, їх охорону, а також охорону інших природних ресурсів. При цьому треба виходити із нерозривного взаємозв'язку і єдності використання і охорони земель у процесі їх безпосередньої експлуатації та охорону суміжних природних ресурсів [4, с. 193].

Важливу роль у здійсненні завдань правової охорони земель відіграє держава, шляхом виконання ряду своїх функцій.

Державна політика охорони і раціонального використання земель визначається системою правових, організаційних, екологічних та інших заходів, що мають природоохоронний, ресурсозберезувальний та відтворювальний характер.

Завданнями охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель. Самі ж завдання повинні знаходити відображення у правових формах.

Однією з найголовніших правових форм охорони земель є здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері охорони земель. Як правова форма контроль являє собою специфічну форму діяльності державних органів, посадових осіб та інших суб'єктів. Контроль здійснюється за усіма без винятку суб'єктами земельних відносин та стосується земель, які обмежені державними кордонами України, незалежно від форм власності на землю, її цільового призначення. Дана форма охорони земель здійснюється трьома видами: державний, самоврядний та громадський і певними суб'єктами відповідно—уповноважені органи виконавчої влади, громадськість та органи місцевого самоврядування[6, с. 45].

Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель як правова форма охорони земель являє собою механізм ціноутворення, кредитування, пільгового оподаткування, виділення бюджетних та позабюджетних коштів, компенсації зниження доходів, за допомогою якого забезпечується раціональне використання земельних ресурсів, створюються сприятливі умови для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, збереження родючості ґрунтів, захисту земель від негативних наслідків антропогенної діяльності людини [5, с.200].

Дієвою правовою формою охорони земель є застосування юридичної відповідальності за порушення вимог використання і охорони земель. Стаття 56 Закону України «Про охорону земель» встановлює положення, згідно з яким юридичні і фізичні особи, винні в порушенні законодавства України про охорону земель, несуть відповідальність згідно з законом [6, с. 45].

Варто зазначити, що охорона земель в межах країни здійснюється належними суб'єктами.

Згідно зі ст. 13 Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України,

природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [1].

Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією.

В. Швець наводить таку класифікацію повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин:

а) Верховна Рада України займається питаннями державного регулювання земельних відносин, визначення засад державної політики і затвердження загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель, бере безпосередню участь у конкретних земельних відносинах;

б) до повноважень органів виконавчої влади відносяться наступні – право розпорядження землями державної власності, реалізація державної політики і виконання загальнодержавних та регіональних програм використання та охорони земель, участь у конкретних земельних відносинах;

в) до повноважень органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів віднесено право розпорядження землями комунальної власності, забезпечення реалізації державної політики та регіональних програм використання земель, участь у конкретних земельних відносинах [7, с. 68].

Варто зауважити, що ключове місце в системі органів у відносинах з охорони земель займає і адвокатура, не будучи при цьому ланкою в системі органів публічної влади, але є частиною громадянського суспільства. Будучи професійним, самоврядним товариством, адвокатура має велике значення в процесі захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і організацій, а також всієї держави в цілому.

На сьогоднішній день земельні спори представляють одну з найбільш складних категорій судових спорів в адвокатській практиці. Під земельними спорами в широкому сенсі прийнято розуміти спори, об'єктом яких так чи інакше виступає земельна ділянка (або його частина).

Специфіка земельної ділянки як об'єкта правовідносин, особливості її утворення, визначення основних і додаткових характеристик як об'єкта нерухомості, різні вимоги законодавства до використання і охорони земель призводять до необхідності регулярної актуалізації та поглиблення отриманих в рамках базової юридичної освіти знань із земельного права та розгляду особливостей застосування земельного та суміжного законодавства при вирішенні земельних спорів.

Адвокат по земельних спорах допомагає вирішити суперечки і конфлікти, що виникли у зв'язку з порушенням прав власників або користувачами землі. Найбільш часто земельні спори пов'язані з порушенням правил добросусідства і земельних сервітутів (узуфрукта), захопленням чужих територій, визначенням порядку користування земельною ділянкою, неправильною реєстрацією і визнанням права власності на землю, користування землею не за призначенням, заподіянням умисного або з необережності шкоди землекористувачам і власникам земельної ділянки.

Складність вирішення даних спорів об'єктивно обумовлена тим, що відносини у сфері використання та обігу земельних ділянок регулюються сукупно цивільним і земельним законодавством, при цьому пріоритет застосування відповідних норм однозначно ні в законодавстві, ні в теорії не визначено. Також погіршує ситуацію з розглядом земельних постійні зміни у земельному законодавстві.

Тому робота адвоката у справах, що виникають із земельних і суміжних з ними відносин, відрізняється особливою складністю і часто непередбачуваністю кінцевих результатів. У судовій практиці також з багатьох питань, пов'язаних із застосуванням земельного законодавства при розгляді відповідних спорів, не вироблено єдиної правової позиції, що ще більш ускладнює можливість захисту порушених прав громадян та юридичних осіб.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що поняття сталого землекористування включає в себе економічну, соціальну та екологічну складові. На сьогоднішній день питання охорони земельних ресурсів являється пріоритетним напрямом екологічної політики та знаходить своє відображення у низці нормативно-правових актів, у здійсненні державної політики в аграрній сфері органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Однак, варто зазначити, що так як земля є головним ресурсом нашої країни, то неможливо уникнути посягання на неї з боку недобросовісних користувачів та виникненню спорів стосовно цього природного блага. Також такі явища підкріплюються постійними змінами у земельному законодавстві та наявними прогалинами і недоліками на теоретичному рівні. Тому у такому випадку інститут адвокатури відіграє надзвичайно важливу роль у земельних правовідносинах. Адвокат у земельних спорах повинен володіти знаннями відразу у декількох галузях права, чітко відслідковувати зміни у земельному законодавстві України, мати достатній досвід роботи у даній сфері.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 276-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. № 962-IV/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
4. Екологічне право України: підручник для студентів юрид.вищ.навч.закладів. А.П.Гетьман, М.В.Шульга, В.К.Попов та ін. Харків: Право, 2005. 382с
5. Земельне право України: Підручник/ М.В.Шульга, Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін.; 2004. 368с
6. Оверковська Т. К. Правові форми охорони земель від забруднення та псування за законодавством України. Юридичні науки. 2007.№77-78. С. 43
7. Швець В. Д. Органи державної влади України як суб'єкти земельних правовідносин : моногр. ред. В. І. Семчик. 2009. 248 с.

Юлія ПИВОВАР,*
студентка 5 курсу
факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УЧАСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ НА ОСНОВІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню проблем впровадження практики Європейського суду з прав людини щодо стандартів адвокатської діяльності в Україні як джерела права. Практика застосування КПК показує допущення фактів порушення базового конституційного права на захист від підозри, зокрема щодо забезпечення участі захисника на кожному етапі кримінального провадження, раннього доступу особи до професійної правничої допомоги, наявності достатнього часу та можливостей для підготовки захисту та ін. Окреслена вище проблематика зумовлює потреби приведення національного законодавства у відповідність до практики ЄСПЛ, зокрема слід визначити процесуальний порядок провадження щодо осіб, які потенційно причетні до кримінального правопорушення, та надання таким особам права на захист, а, відповідно, забезпечення професійною правничою допомогою адвоката-захисника*

***Abstract.** The article is devoted to the study of problems of implementation of the practice of the European Court of Human Rights on the standards of advocacy in Ukraine as a source of law.*

The practice of ECHR about the principle of providing the early legal aid, free legal assistance, the right of free choice of the defender establish legal basis for changes the ways of realization the right to protection from suspicion in a criminal activity. The above mentioned and the practice reflected the conclusions about drawbacks of legal determination general conditions of the realization the right for defence and necessary changes and additions to the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Вступ. Аналіз практики застосування КПК засвідчує численні порушення базових складових права на надання професійної правничої допомоги, а також інших прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. За таких умов практика ЄСПЛ слугує додатковим інструментом для ефективного захисту особи, представництва її інтересів у кримінальному провадженні. Проблеми дотримання міжнародних стандартів у діяльності адвоката, залученого до участі у кримінальному провадженні неодноразово й у різних

* Науковий керівник: д.ю.н. доцент, завідувач кафедри права ВНАУ Опольська Н.М.

аспектах підіймались у наукових дослідженнях С.А. Альперта, М.О. Баєва, О. М. Бандурки, М. М. Видрі, Ю. М. Грошевого, О.В. Капліної, А.Ф. Коні, О. Ю. Костюченко, О. П. Кучинської, М. М. Михеєнка, В.В. Назарова, С.В. Слинька, В. М. Тертишника, Т.І Фулей, В. П. Шибіки, О.Г. Яновської та багатьох інших учених, що свідчить про надзвичайну пріоритетність забезпечення учасників кримінального процесу професійною правничою допомогою та про невечерпність наукових позицій з означених питань.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. практику Європейського Суду з прав людини (далі у тексті – ЄСПЛ або Суд) названо джерелом права в Україні. Наведений законодавчий підхід дає підстави стверджувати, що не лише висновки ЄСПЛ, які є констатацією порушення чи відсутності порушення тієї чи іншої гарантії прав людини, закріпленої у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі у тексті – Конвенція), а й мотиваційна частина рішень ЄСПЛ можуть бути застосовані у кримінальних провадженнях в Україні, як нормативний взірць для оцінки достовірності доказів. Практика ЄСПЛ може бути критерієм для оцінки достовірності доказів і в інших випадках, не лише пов'язаних з тими обставинами, за яких ЄСПЛ визнає порушення ст. 6 Конвенції.

Н.М. Бакаянова визначає міжнародні стандарти адвокатури, як норми міжнародного права, які встановлюють вимоги до організації адвокатури та здійснення адвокатсько-У діяльності, що конкретизуються у системах національного законодавства різних держав [1]. Найбільш влучним вважаємо визначення міжнародних стандартів адвокатської діяльності І.В. Назаровим, як міжнародно-правових норм, що встановлюють загальні вимоги до потрібного професійного рівня осіб, які мають право здійснювати адвокатську діяльність, і вимоги до обсягу правової регламентації адвокатської діяльності на національному рівні [2]. Вони є універсальним, правовим, соціальним, інформаційно-контролюючим орієнтиром у правозастосовній практиці держави, насамперед щодо захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

В даний час адвокатська діяльність, адвокатура в Україні переживає період кардинальних перетворень, а обраний Українською державою курс на поступове приведення її у відповідність до європейських стандартів, є необхідною умовою для національної «європеїзації» [3], зумовлює необхідність впровадження в національні норми права законодавчих ініціатив, які стосуються специфіки професійної діяльності адвокатів, зокрема в кримінальному процесі.

У зв'язку з реформуванням системи кримінальної юстиції, вимоги до професійності адвокатури стали більш жорсткими, оскільки обсяг прав, що був наданий стороні захисту, майже зрівняв можливості протилежних сторін у забезпеченні своєї правової позиції. Окрім того, це зумовило появу нових поглядів на порядок здійснення адвокатської діяльності у кримінальному процесі та активізацію пошуку шляхів удосконалення якості та ефективності правової допомоги [4]. Рада Європи та Європейська спільнота звертають

підвищену увагу до проблем доступності юридичної допомоги всім, хто її потребує. І це цілком закономірно, так як без допомоги юриста, без кваліфікованої юридичної допомоги учаснику кримінального провадження досить важко відстоювати свої права і законні інтереси, що породжує його зневіру в можливість досягти справедливості, задоволення законних інтересів.

В той же час лише наявність свідoctва про право на заняття адвокатською діяльністю не завжди є об'єктивним показником рівня знань адвоката. Наприклад, посилаючись на рішення ЄСПЛ по справі «Яременко проти України» від 12 червня 2008 р., ВССУ у своєму узагальненні судової практики забезпечення прав на захист у кримінальному провадженні зауважив, що за наявності ознак «символічного надання послуг» захисником судове рішення підлягає скасуванню [5]. Саме тому КПК передбачає низку процесуальних гарантій задля забезпечення належної участі у кримінальному провадженні лише компетентних захисників. Водночас погоджуємось із О.О. Торбас, що далеко не завжди відповідні положення кримінального процесуального закону на практиці підлягають однаковому застосуванню.

Висновки. Процеси глобалізації, які відбуваються сьогодні, створюють сприятливі умови для плідного міждержавного обміну передовим досвідом у різних напрямках. На сьогодні саме наближення законодавства України до загальновизнаних міжнародних стандартів виступає ключовою складовою процесу її світової інтеграції [6]. Ключовим аспектом імплементації є забезпечення державою виконання міжнародних правових норм (норм-принципів, норм-декларацій, норм-дефініцій, уповноважуючих, зобов'язуючих, забороняючих норм тощо), закріплених у міжнародних нормативно-правових актах. Розробка теоретичних та правових положень, спрямованих на удосконалення ефективності реалізації адвокатом своїх повноважень, забезпечення кваліфікованої правничої допомоги у вітчизняному кримінальному процесі неможлива без врахування міжнародноправових стандартів, які є основою для здійснення кримінального судочинства. Адже, зазвичай, саме на підставі загальновизнаних принципів міжнародного права формуються міжнародно-правові стандарти кримінальної процесуальної діяльності. Як зазначили 92 % опитаних слідчих, прокурорів, суддів та адвокатів, практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) має важливе значення для ефективного захисту прав, свобод та законних інтересів особи у вітчизняному кримінальному процесі, сприяє підвищенню ефективності реалізації адвокатом своїх повноважень (Додаток А). Зазначені обставини обумовлюють необхідність розгляду питання впливу практики ЄСПЛ на діяльність уповноважених осіб в частині забезпечення учасників кримінального провадження кваліфікованою правничою допомогою

Список використаних джерел

1. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Одеса. 2017. 487 с.

2. Назаров І. В., Адвокатура України на шляху запровадження міжнародних стандартів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Серія: Право. Вип. 47. Т. 3. С. 163–165.

3. 3. Святоцька В. О. Наближення стандартів організації та діяльності адвокатури України до загальноєвропейських. Актуальні проблеми судового права: матеріали міжнар. наук.-прак. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкіна (Харків, 30 жовт. 2015 р.); Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, каф. орг. суд. та прав. органів. Харків : Право, 2015. С. 96–97.

4. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського союзу та України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2016. 490 с.

5. Рішення ЄСПЛ у справі "Яременко проти України" від 12 червня 2008 р. (заява N 32092/02) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405.

6. . Іваницький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2017. 795 с

Анастасія САВЧЕНКО,*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

***Анотація.** У статті проаналізовано причини і шляхи запобігання злочинності неповнолітніх. Досліджено, що причинами злочинності неповнолітніх є: неврегульованість питання щодо дітей і підлітків із відставанням в інтелектуальному, вольовому та психічному розвитку; низький рівень матеріального забезпечення сім'ї; відсутність контролю за розвитком, поведінкою та діяльністю підлітків; безпритульність неповнолітніх; поширення культу жорстокості в соціальних мережах, що користуються популярністю у підлітків; поширення алкоголізму та наркоманії. Визначено поняття «бездоглядність», сімейне неблагополуччя і їх вплив на злочини неповнолітніх. Доведено, що серед неповнолітніх, які виростили в сім'ї, яка підтримує антигромадську поведінку, ризик вчинення злочинів зростає в чотири–п'ять разів порівняно з однолітками із сімей, де немає явних прикладів щоденної антигромадської поведінки.*

* Науковий керівник: старший викладач кафедри права ВНАУ Бабой А.М.

***Abstract.** The article analyzes the causes and ways to prevent juvenile delinquency. It is investigated that the causes of juvenile delinquency are: unresolved issues of children and adolescents with intellectual, volitional and mental development; low level of material support of the family; lack of control over the development, behavior and activities of adolescents; homelessness of minors; spreading the cult of cruelty in social networks that are popular with adolescents; the spread of alcoholism and drug addiction. The concept of "neglect", family unhappiness and their impact on juvenile delinquency are defined. Juveniles raised in a family that supports antisocial behavior have been shown to be four to five times more likely to commit crimes than their peers in families where there are no clear examples of everyday antisocial behavior.*

Вступ. Однією з найгостріших проблем сучасності, що напряду впливає на всі сторони громадського життя та є фактором соціальної дестабілізації в суспільстві, є стійке зростання злочинності. Переважна більшість правопорушників стає на злочинний шлях саме в неповнолітньому віці. Розуміння причин злочинності неповнолітніх значною мірою сприятиме зменшенню злочинів, що вчиняються не лише неповнолітніми, але й дорослими. На злочинність неповнолітніх передусім впливають загальні криміногенні фактори, які є наслідком глибинних соціально-економічних, політичних, морально-психологічних суперечностей. Соціально-економічна нерівність, відсутність реальних можливостей задоволення матеріальних і нематеріальних потреб, бідність, вимушена трудова міграція - ось деякі із таких факторів. Що стосується причин та умов даного виду злочинності, то необхідно виокремити як обставини, що породжують девіантну поведінку у сфері формування особистості, так і ті чинники, які пов'язані з конкретною несприятливою ситуацією.

Наукова новизна полягає в удосконаленні підходів до визначення рівня, структури й динаміки злочинів, що вчиняють неповнолітні. Явище злочинності неповнолітніх незалежно від тривалості його перебігу передбачає певну послідовність у дослідженні її генезису — визначення передумов виникнення злочину; аналіз появи його окремих елементів, їхнє інтегрування; шляхи запобігання злочинів неповнолітніх. Вивчення природи, причин, наслідків, тенденцій даного соціального явища має як наукове, так і практичне значення. Воно має бути основою для вдосконалення соціальних відносин та інститутів громадянського суспільства, соціальних норм і практики їх застосування, для зміцнення системи соціального контролю, послідовної реалізації заходів морального і правового виховання, соціальної профілактики і відповідальності. Усі вони спрямовані на те, щоб забезпечити максимальний захист особистості, задоволення інтересів громадян, демократизацію і гуманізацію нашого суспільства.

Виклад основного матеріалу. Злочин є формою соціальної поведінки людей, що порушує нормальну діяльність суспільного організму. З усіх порушень злочини є найбільш небезпечними для суспільства. Крім того,

злочинність можна визначити як соціально-правове явище, адже сама цифра злочинності складається з суми скоєних у цьому суспільстві і в цей період часу злочинів. Проте злочинність є не простою сумою скоєних злочинів, а й явищем, що має свої закономірності існування та пов'язане з іншими соціальними явищами, що часто ними визначається.

Злочинність неповнолітніх є найбільш небезпечною складовою частиною девіантної поведінки осіб, які не досягли 18 років. Причинами злочинності серед неповнолітніх є: низький рівень матеріального забезпечення сім'ї; нерегульованість питання щодо дітей і підлітків із відставанням в інтелектуальному, вольовому та психічному розвитку; відсутність контролю за розвитком, поведінкою та діяльністю підлітків; безпритульність неповнолітніх; поширення культури жорстокості в соціальних мережах, що користуються популярністю у підлітків; поширення алкоголізму та наркоманії.

Найбільший вплив на неповнолітніх справляє найближче оточення - це їхні сім'ї. Соціальні та економічні проблеми в родині здатні вплинути на формування особистості підлітка з подальшою схильністю до протиправних дій. Як свідчить практика, у 35% злочинних випадків на неповнолітніх негативно впливали члени сім'ї (алкогольна чи наркотична залежність батьків, або інших старших членів сім'ї; прояви фізичного чи морального насильства; незацікавленість у розвитку дитини тощо)[1].

Сім'я, відповідно до її природи, характерна первісна і вельми тривала функція виховання дітей. Вона має найбільші можливості для постійного і інтенсивного спілкування дітей із дорослими; є носієм невідтвореного в будь-яких інших обставинах емоційно-психологічного мікроклімату, яка заснована на унікальному рівні близькості вихователів і вихованця; спрямовує розвиток спілкування дітей в усіх сферах: родинних, навчальних, соціальних, дозвільних, трудових контактів і відносин; дає дітям уроки взаємин між особами і майбутнього сімейного життя; формує в них ставлення до трудової і навчальної діяльності, визначає ставлення до світоглядних, моральних, правових цінностей суспільства; формує характер, соціальний зміст, рівень самооцінки і самокритичності; моделює систему і зміст дозвілля; також надає забезпечення контролю за дітьми і підлітками як членами суспільства, що перебувають на стадії інтенсивного розвитку і не опанували ще повною мірою навичок прийняття самостійних рішень.

Виховні здібності родини являють собою комплекс умов і засобів, які в цілому визначають її педагогічні можливості. Найважливішими в цьому комплексі є матеріальні і побутові умови, структура, духовно-моральна, емоційно-психологічна і трудова атмосфера сім'ї; професійний і життєвий досвід батьків; організація дозвілля родини, сімейні традиції, система і характер спілкування в колі сім'ї; рівень освіти і педагогічної культури дорослих членів сім'ї, розподіл між ними виховних обов'язків тощо[2].

Особливий і досить важливий компонент – специфіка самого процесу сімейного виховання. Говорячи про сімейне виховання, необхідно насамперед

відзначити його безперервність, тривалість, різноманітність. В цьому з родиною не може зрівнятися жоден інший виховний суспільний інститут.

Недоліки і порушення в сімейному вихованні являються основним джерелом формування тих перекохань особистості підлітка, які зумовлюють вчинення злочину. Різні недоліки у вихованні і спричиняють до 80% випадків протиправної поведінки неповнолітніх. Умови, що на сьогоднішній день склалися, призвели до неминучого соціального явища, як безпритульність і бездоглядність дітей.

Діти, залишені батьками або які самі залишили сім'ю, в якій не було створено нормальних умов для їх життя та повноцінного всебічного розвитку, займаються бродяжництвом, жебракуванням, крадіжками, систематично вживають алкогольні напої, токсичні і наркотичні речовини та часто стають жертвами сексуальних злочинів, залучаються дорослими до протиправної діяльності. Життя і здоров'я цих дітей постійно перебуває під загрозою, а збільшення їх чисельності також становить певну загрозу для суспільства.

Сімейне неблагополуччя — це поняття є комплексне, і має ряд ознак, таких як: а) порушення структури сім'ї (неповні сім'ї); б) занепад моральної позиції її членів; в) недоліки і перекоханість педагогічних знань батьків, відсутність у них навичок виховання дітей та інші ознаки.

Бездоглядність – процес двосторонній. Для неї характерна також зростаюча відчуженість самих підлітків від родини і навчального (трудового) колективу та водночас байдужість останніх до виявів особистісної деформації дітей, що підсилюються, і джерел негативного впливу на них. Бездоглядність — постійний супутник злочинів неповнолітніх, одна з умов, що сприяють їхньому вчиненню. Ідеться не просто про послаблення контролю батьків за поведінкою дітей, а й про сформований устрій у сім'ї, серйозні недоліки у самому ставленні батьків до своїх функцій вихователів, демонстрацію дітям соціальної безвідповідальності, байдужості до їхньої долі або очевидної для дітей неможливості повноцінного виконання цих функцій[3].

Одне з втілень бездоглядності – це відсутність належної контролю неповнолітнього, його вчинків. Потрібно попереджувати і не допускати процес перетворення дітей у бездоглядних, які становлять велику частину неповнолітніх, втягнутих у злочинну діяльність.

Проблема злочинності підлітків далеко не закінчується неблагополучними родинами, хоча для неповнолітніх, які вирости в них, кримінальний ризик зростає в чотири-п'ять разів порівняно з однолітками із сімей, де немає явних прикладів щоденної антигромадської поведінки.

Можна виділити три основні форми криміногенного впливу дорослих членів сім'ї на духовний світ, розвиток і поведінку підлітків.

Перша – це активне залучення у пияцтво, вживання наркотиків та інших одурманюючих засобів, бійки, розпуста, насильство над членами родини, вчинення правопорушень. Далекі не всіх неповнолітніх, що вживають наркотики й алкоголь, вчасно ставлять на облік. Переважно більша їх частина — це особи, які вже вчинили суспільно небезпечні діяння чи злочин. Проте

підлітків, які вживають наркотики та спиртні напої, але ще не вчинили жодних протиправних дій, виявляють дуже рідко[4]. Антигромадська спрямованість підлітків формується і в сім'ях, де члени родини зловживають алкоголем, що, у свою чергу, породжує грубість, жорстокість, статеву розпущеність. Перебуваючи в такому середовищі, підліток і сам стає агресивним, жорстоким, не рахується з гідністю та почуттями людей, набагато раніше за своїх однолітків починає вживати спиртні напої, наркотики і інші одурманюючі речовини.

Друга форма криміногенного впливу – «пасивний» приклад безкарної антисуспільної поведінки, сприйнятий дітьми як стереотип звичної, повсякденної, нормальної поведінки. Багато хуліганських дій неповнолітніх пов'язані з тим, що вони відтворюють у громадських місцях саме такі стереотипи поведінки, до яких звикли в родині як до норми. Підлітки, що проживають у сім'ях з антисоціальною установкою, переносять стосунки в сім'ї на свої стосунки з оточуючими. При цьому чим менше в сім'ї зважають на думку підлітка, тим сильніше бажання останнього самоствердитися хоча б поза домом.

Третя – виштовхування дітей на вулицю, в результаті чого вони розчаровуються у батьках, відчувають власну непотрібність, невпевненість у своїх силах.

Ці почуття нерідко стають основою для формування негативного ставлення до оточуючих, недовіри і ворожості до норм і принципів моральності, як і потрапляння в неформальні компанії з негативною спрямованістю, пошуку в них сильного, сміливого, по-товариському уважного старшого друга, здатного стати ідеалом для підлітка.

Негативні форми поведінки дорослих членів сім'ї сприяють тому, що неповнолітній не просто переймає негативні способи поведінки, а й засвоює негативну ціннісну орієнтацію, реалізуючи її вже у власній антисуспільній поведінці. Це, зокрема, позначається на мотивах і характері злочинів.

Неповнолітнім, схильним до вчинення злочинів і інших правопорушень, завжди властива певна сукупність перекручувань інтересів, потреб, соціальних орієнтацій, ставлення до людей. Вони, як правило, виникають у зв'язку з неблагополучними умовами життя і виховання в конкретному випадку.

Також телебачення небезпечно впливає на підлітків. Вони вважають, що існує деякий зв'язок насильства на екрані зі зростанням злочинів серед неповнолітніх: телебачення нав'язує неповнолітнім приклади наслідування культу насильства, грубості, жорстокості, тобто все те, що неповнолітній бачить по телевізору, він намагається втілити в реальність[5].

Батьки стали менше піклуватися про дітей, прагнучи перекласти виховні функції на школу, вулиці та засоби масової інформації. Досить часто сімейний перегляд телевізора замінює спілкування батьків із дітьми.

Великий відсоток дітей, учнів навчально-виховних закладів, які їх не відвідують, займаються бродяжництвом та жебрацтвом. Це є наслідком недоліків роботи шкіл, центрів професійної підготовки з питань профілактики правопорушень серед підлітків, неефективної роботи із сім'ями, особливо з функціонально неспроможною категорією, відсутністю індивідуальної роботи з

важковиховуваними і схильними до вчинення правопорушень та злочинів учнями.

Однією зі стимулюючих причин здійснення підлітками правопорушень є несправедливе та жорстоке поводження дорослих членів сім'ї з ними. Підлітки, які постійно зазнають жорстокого поводження в сім'ї, мають переконання, що грубість - це норма людських відносин. Вони легко впадають у стан гніву, і їхній гнів найчастіше відчувають на собі слабкі, молодші за віком, старі хворі люди та тварини.

Однією зі специфічних причин злочинності неповнолітніх на сучасному етапі розситку суспільства є катастрофічне становище з організацією дозвілля дітей та підлітків за місцем проживання, адже молодь не може себе нічим зайняти і не знаходить для себе цікавої роботи, яка б була до душі. Багато оздоровчих таборів для дітей-підлітків закриті, діти з неповних малозабезпечених сімей не можуть потрапити в табір через високу вартість путівок. Тому горища, підвали стали улюбленим заняттям підлітків[6]. У багатьох містах відсутні молодіжні центри, спортивні майданчики і спортивні клуби. Але ж спорт - це той інструмент, за допомогою якого можна боротися підлітковою злочинністю.

Злочинність неповнолітніх значною мірою залежить і від стану боротьби з нею, і від рівня соціального контролю з боку сім'ї, школи, громадськості за проведенням часу підлітків.

Ускладнюють боротьбу зі злочинністю і недоліки у прийнятті правових актів про боротьбу з пияцтвом в середовищі неповнолітніх. Значні резерви підвищення ефективності боротьби зі злочинністю неповнолітніх пов'язані, насамперед, з усуненням недоліків індивідуального попередження злочинів.

Система заходів боротьби зі злочинністю неповнолітніх базується на заходах загальносоціального характеру, покликаних забезпечити належний рівень життя, добробуту, культури, виховання та освіти громадян. Все це не дає змоги здійснювати належним чином профілактику бездоглядності, бродяжництва дітей і підлітків, а лише посилює соціальну напруженість, прирікає значну частину дітей на кримінальний спосіб життя, вчинення злочинів.

Висновки. Можна зробити висновок, що основними причинами вчинення злочинів неповнолітніми є відсутність належного контролю від батьків, низький рівень соціального матеріального становища сім'ї, слабка організація вільного дозвілля неповнолітніх, відсутність працевлаштування на соціально корисну роботу у вільний від навчання час, слабкий контроль із боку адміністрації освітніх установ та слабе планове обслуговування правоохоронних органів.

У нормальних умовах підліток не стане вчиняти кримінальне правопорушення. Треба не забувати, що неповнолітній злочинець - це дитина, яка внаслідок слабого виховання батьками стала злочинцем. Це дитина, яка не відчувала підтримки батьків, суспільства та уряду свого часу.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006–2010 роки. Постанова Каб. Міністрів України. №623 від 11.05.2006.
2. Ковальчук Ю. І. Розвиток особистості неповнолітнього правопорушника. Вісн. Луган. акад. внутр. справ МВС. Луганськ : Луган. акад. внутр. справ МВС, 2002. Вип. 3. С. 169–174.
3. Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України. Офіц. вісн. України. 2009. №83. Ст. 2809.
4. Концепція Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року : Розпорядження Каб. Міністрів України від 29 верес. 2010 р. №1911-р.
5. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю; Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : закони України станом на 25 лют. 2009 р. Київ : Парлам. вид-во, 2009. 24 с.
6. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України. Офіц. вісн. України. 2001. №43. Ст. 1921.

Олександр СІВАК*
студент 2 курсу магістратури,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Анотація. У запропонованій статті надається загальне визначення договорів перевезення в цивільному праві України а також загальна характеристика різних видів транспортних договорів із метою висвітлення співвідношення між договорами перевезення та іншими транспортними договорами. Більш розповсюдженими транспортними договорами є договори перевезення, у відповідності до яких за конструктивною моделлю реального договору сторони договору перевезення мають певні обов'язки, зокрема перевізник зобов'язується доставити вантаж відправника до пункту призначення та передати його одержувачу (уповноваженій особі на отримання вантажу), відправник зобов'язаний своєчасно надати вантаж та сплатити за перевезення певну плату, яка визначена договором, а одержувач зобов'язаний своєчасно отримати вантаж у пункті призначення. Інші транспортні договори зазвичай несуть допоміжну роль, їх значення полягає в забезпеченні й

* Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Правдюк А.Л.

обслуговуванні договору перевезення, тобто такі договори мають організаційний характер.

***Abstract.** The proposed article provides a general definition of contracts of carriage in the civil law of Ukraine, as well as a general description of the different types of transport contracts in order to highlight the relationship between contracts of carriage and other transport contracts. More common transport contracts are contracts of carriage, according to which according to the constructive model of the real contract the parties to the contract of carriage have certain obligations, in particular the carrier undertakes to deliver the consignor's cargo to the destination and hand it over to the consignee. is obliged to provide the cargo in a timely manner and pay for transportation a certain fee, which is determined by the contract, and the recipient is obliged to receive the cargo in a timely manner at the destination. Other transport contracts usually have a supporting role, their importance lies in the provision and maintenance of the contract of carriage, ie such contracts are organizational in nature.*

Вступ. На сьогоднішній день одним із ключових завдань соціально-економічного розвитку економіки України та її рівноправного і конкурентоспроможного партнерства в системі міжнародних торговельно-економічних зв'язків є забезпечення якісної трансформації наявної в країні інфраструктури транспорту, що обслуговує як внутрішньодержавні перевезення, так і виступає важливим учасником глобальних логістичних ланцюгів. Сучасний товарообіг не може існувати без розвиненої транспортної інфраструктури, злагодженої взаємодії між її елементами і належного правового регулювання відносин з перевезення товарів. Через територію України проходять важливі транспортні мережі, у зв'язку з чим питання вантажних перевезень є одним з актуальних у межах правової системи й економіки держави. Надання транспортних послуг опосередковується великою кількістю договірних конструкцій, які регулюються різними нормативно-правовими актами. Варто зважати також і на те, що наслідком поглиблення євроінтеграційних процесів нашої держави є, зокрема й поступове приєднання України до транспортного простору Європейського Союзу (далі – ЄС). Це, у свою чергу, призводить до необхідності створення ефективної правової бази, що відповідатиме сучасним суспільним та економічним вимогам, а також забезпечуватиме належний товарообіг між Україною і країнами ЄС і транзитні перевезення вантажів територією України. У той же час, незважаючи на важливе місце у світових транспортних потоках і на потенційні можливості в гарантуванні транспортування товарів Україна, наразі, займає лише 80 місце серед 160 держав у рейтингу Світового банку LPI (Logistics Performance Index [199] (Індекс ефективності логістики)).

Дослідження всіх договорів як єдиної виваженої системи дозволяє розглядати їх не як розрізнену масу окремих видів договорів, що не мають зв'язків між собою, а як певну їх сукупність, що володіє внутрішньою цілісною

структурою, сукупність, в основі якої лежать єдність і взаємозв'язок між окремими договорами [1, с. 4-5]. Поділ договорів дозволяє більш зручно визначати поведінку сторін та шляхи вдосконалення таких відносин. Зокрема, необхідно звернути увагу на такі цивільно-правові договори, як перевезення та чартеру (фрахтування), їх природу та місце в системі цивільного права.

У цивільно-правовій доктрині України укорінилося поняття «транспортні договори», які відносяться до цивільно-правових договорів переважно за участю транспортних підприємств. Український уряд вживає дієвих заходів щодо покращення правового становища у державі, у зв'язку із чим з урахуванням досвіду проводяться реформи у всіх галузях. Ці реформи спрямовані на покращення соціально-економічного, а також правового стану в державі шляхом уніфікації норм та положень різних інститутів права, зокрема таких елементів інституту цивільного права, як транспортне та договірне права.

Вивчення питань регулювання договірних правовідносин щодо здійснення перевезень на транспорті, хоч і неодноразово розглядалось, і нині є актуальним.

Виклад основного матеріалу. У літературі із системного підходу і теорії систем до визначення системи підходять як до відмежованої множинності взаємодіючих елементів. Для системи цивільно-правових договорів як єдиної системи зі складними взаємозв'язками її елементів характерна як внутрішня єдність, так і диференціація договірних відносин, зумовлена особливостями конкретних майнових відносин, опосередкованих договорами [2, с. 55].

Важливість системного підходу у дослідженні певної групи договорів обґрунтовує у своїй монографічній роботі А. Б. Гриняк По-перше, оскільки система договорів є складовою частиною більш широких систем зобов'язального права, вона характеризується властивими їй родовими ознаками. Наявність родових ознак дає змогу застосовувати до договірних відносин ті норми загальної частини ЦК України, на які не впливає договірна специфіка. По-друге, система договорів має ознаки, з одного боку, що вирізняють її з-поміж інших підсистем цивільного права, а з іншого – властиві будь-яким договірним відносинам. Ці ознаки слугують основою для формулювання уніфікованих норм, які застосовуються до всіх цивільних договорів. По-третє, система договорів складається з великої кількості елементів (типів, видів, різновидів договорів), кожен з яких, маючи загальні ознаки цивільного договору, характеризується специфікою, що зумовлює необхідність особливого правового регулювання [3, с. 73-74].

Погоджуючись із вказаним вище, варто зазначити, що вивчення системи договорів є підґрунтям для вдосконалення наявного і розробки нового законодавства в цій галузі.

Систему договірних зобов'язань можна досліджувати під різним кутом зору, залежно від мети її створення та класифікаційних критеріїв.

Більш розповсюдженими транспортними договорами є договори перевезення, у відповідності до яких за конструктивною моделлю реального договору сторони договору перевезення мають певні обов'язки, зокрема перевізник зобов'язується доставити вантаж відправника до пункту призначення

та передати його одержувачу (уповноваженій особі на отримання вантажу), відправник зобов'язаний своєчасно надати вантаж та сплатити за перевезення певну плату, яка визначена договором, а одержувач зобов'язаний своєчасно отримати вантаж у пункті призначення[4]. При цьому перевізник несе відповідальність за збереження та цілісність вантажу, за невиконання умов договору, якщо інше не передбачено договором та законодавством. Так само й відправник несе відповідальність за невиконання умов договору перевезення, зокрема в частині своєчасної сплати за перевезення та надання цілого вантажу без пошкоджень та з відповідними рекомендаціями щодо його стану. Інші транспортні договори зазвичай несуть допоміжну роль, їхнє значення полягає в забезпеченні й обслуговуванні договору перевезення, тобто такі договори мають організаційний характер. Зазначений підхід розмежування договору перевезення від організаційних транспортних договорів має певні недоліки:

1. Хоча єдиною ознакою всіх транспортних договорів є участь у цих договорах транспортних підприємств або організацій, зазначене не може бути об'єднано в одну класифікуючу групу, оскільки кожен договір репрезентує різні типи зобов'язання для учасників договору перевезення та організаційного договору.

2. Дослідження системи транспортних договорів, зокрема договорів перевезення вантажів або пасажирів, ґрунтується на уявленнях про зміст діяльності транспорту та транспортних підприємств, що не має нічого спільного з юридичним співвідношенням різних договорів, які застосовують у транспортній галузі.

3. Розгляд договорів перевезення як головної ланки певної системи транспортних договорів, значення яких зводиться до організації забезпечення виконання договорів перевезення, частіше ускладнює юридичну кваліфікацію правовідносин щодо перевезень, оскільки норми, що повинні укладатись між відправником та перевізником під час укладення договору перевезення в частині надання транспортних засобів для перевезення, з договірною регулювання вилучені [5, с 100].

У процесі реалізації перевізних відносин їх учасники, укладаючи договори, мають на меті доставку вантажу у визначене місце. Перевезення вантажу, зазвичай, не може існувати без цілого ряду договорів, які спрямовані на прискорення або організацію перевізного процесу.

Саме тому поруч із основним договором перевезення певним видом транспорту функціонують договори організаційного характеру[2, с 150].

Організаційні договори мають специфічну функціонально-цільову спрямованість – вони визначають процедуру укладення майнових договорів, оскільки є передумовою їх укладення, або регулюють процес їх виконання.

Основною підставою виникнення споживчих зобов'язань у сфері транспортних послуг слугують двосторонні правочини – договори. Невипадково поняття «договір» і «зобов'язання» інколи ототожнюють. Але це не зовсім правильно. Як зазначає В.В. Васильєва, «договір та зобов'язання – це окремі правові явища, які

співвідносяться як причина та наслідок, як підстава та те, що зумовлено цією підставою» [3, с. 14].

У юридичній літературі існує велика кількість класифікацій договорів у сфері перевезення. В загальному можемо зазначити що договори поділяють за видами транспорту, яким відбувається перевезення вантажу. До них відносяться перевезення залізничним, повітряним, морським, внутрішньоводним та автомобільним транспортом, або за характером дії, яку необхідно зробити для прискорення, організації та продовження перевізного процесу. Також в свою чергу можна розділити договори на перевезення окремим транспортом, тобто чартер або фрахтування. Договір також є строковим, оскільки сторонами може бути визначений термін перевезення вантажу в нормативному порядку або за угодою. Перевізник зобов'язується доставити довірений йому відправником вантаж до пункту призначення і видати його уповноваженій на одержання вантажу особі (одержувачу), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату. Так, перевізник зобов'язаний доставити прийнятий до повітряного перевезення вантаж до пункту призначення у строк. Також транспортні договори поділяються на основні та допоміжні. Основні транспортні договори опосередковують головну сферу взаємовідносин транспортних організацій і клієнтури (перевезення вантажу, буксирування тощо). Допоміжні договори сприяють нормальній організації перевізного процесу (на організацію перевезень, експлуатацію під'їзних колій, подачу і забирання вагонів, вузлові угоди тощо).

Залежно від видів транспорту розрізняють перевезення:

- 1) залізничні;
- 2) внутрішніми водними шляхами (річкові);
- 3) морські;
- 4) повітряні;
- 5) автомобільні;
- 6) космічні.

Крім того, перевезення у межах територіальної сфери дії однієї транспортної організації (наприклад, однієї залізниці) вважаються перевезеннями місцевого сполучення; перевезення двома чи кількома організаціями одного виду транспорту є перевезеннями у прямому сполученні, а перевезення за єдиним транспортним документом організаціями різних видів транспорту – перевезеннями у прямому змішаному сполученні [1, с. 249].

За цивільним законодавством України, загалом договір перевезення розуміється як двосторонній, консенсуальний, оплатний договір між перевізником та вантажовідправником, кваліфікований реальним, у зв'язку з виникненням обов'язків перевізника лише стосовно довіреного йому вантажу на час перевезення з пункту відправлення до пункту отримання вантажу. Разом із цим у договорі перевезення вантажу, або багажу стороною в договорі є, окрім перевізника та відправника, й отримувач, який має не лише права, а й окремі визначені обов'язки. Договір про організацію перевезення за загальною характеристикою можна віднести до довгострокових договорів, які зобов'язують

перевізника прийняти у встановлений термін, а вантажовідправника – надати до перевезення вантаж, багаж, пошту тощо (ст. 914 ЦК України) [2]. Отже, договори про організацію перевезень, спрямовані на забезпечення перевезень транспортом, можуть регулювати взаємини транспортних організацій та підприємств, які усталюються між ними впродовж усього процесу перевезення. У всіх правових системах на право перевезення впливає ідея про те, що перевізники мають фактичну монополію. Послуги, які клієнт (вантажовідправник, пасажир, вантажоотримувач тощо) може зажадати, і винагорода, яку може зажадати перевізник, як правило, регулюються законодавством або адміністративними правилами.

Висновки. На підставі вищевикладеного, слід зробити висновок, що в умовах сучасного розвитку товарно-економічних відносин неможливо уявити людство без застосування послуг, якими обумовлено перевезення вантажів. За всіх часів для отримання продукції й різноманітних товарів у власність або користування, які виготовляються в іншій місцевості, необхідно було їх перемістити з одного місця в інше. Сьогодні транспортування товарів і послуг доволі відчутно впливає на активізацію економік окремих країн і всього світу в цілому, оскільки забезпечує рух благ і капіталів у соціумі. Поряд із цим протягом всього розвитку суспільства правові процеси пов'язувалися з економічними відносинами, зокрема власності, що покладаються в основу будь-якого економічного прогресу.

Список використаних джерел

1. Васильєва В. А. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг: автореф. дис. д-ра юрид. наук. Київ, 2006. 31 с.
2. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2008. 576 с.
3. Гриняк А.Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України: монографія. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 374 с.
4. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позиції вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків, 2010. Т. 1: Загальні положення. 320 с.
5. Наконечна Т. В. До питання співвідношення договору перевезення з іншими транспортними договорами за законодавством України та іноземних країн. *Правова позиція*, № 2 (27), 2020 URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2020/2/19.pdf>
6. Попов В. А. Класифікація договорів, що укладаються у сфері перевезення. *Наше право*. 2016. № 1. С. 150–157.
7. Васильєва В.В. Договір як підстава виникнення цивільно-правового зобов'язання : автореф. Дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2013. 18 с.
8. Луць В.В. Контракти в підприємницькій діяльності: навч. посіб. 2-е вид., перероб. і допов. 2008. С. 249.

9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45-46. С. 356.

Ліна ШВЕЦЬ*,
студентка 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

***Анотація.** Стаття присвячена розгляду питань визначення проблематики захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет та можливі шляхи удосконалення національного законодавства. У статті розкрито визначення понять авторського права і суміжних прав. Визначено перелік дій, які можуть кваліфікуватися як порушення авторських прав в мережі Інтернет. Проаналізовано підстави звернення до суду за захистом свого права автором або правоволодільцем, способи доведення порушення автором своїх прав. Розглянуто класифікацію порушень авторських прав у мережі Інтернет. Запропоновано посилити відповідальність за порушення виключних прав на об'єкти авторського права.*

***Abstract.** The article is devoted to the issues of determining problems specifically indicated as protection of copyright and related rights on the Internet and possible ways to improve national legislation. The article reveals the definition of copyright and related rights. A list of actions that can be classified as copyright infringement on the Internet has been identified. The grounds for applying to the court for protection of one's right by the author or the right holder, ways of proving the author's violation of his rights are analyzed. The classification of copyright infringements on the Internet is considered. It is proposed to increase the liability for infringement of exclusive rights to copyright.*

Вступ. На сьогоднішній день авторське право і суміжні права належать до однієї зі сфер, удосконалення яких відбувається постійно. Як нам відомо, дослідження окремих понять чи явищ ґрунтується на інтелектуальній діяльності людини. Результати наукової і творчої діяльності без сумніву відіграють величезну роль для перспективного розвитку сучасного суспільства. А тому варто приділяти значну увагу захисту цивільних прав і постійному їх вдосконаленню, що буде відповідати вимогам часу і наявним проблемам.

* Науковий керівник: к.ю.н. доцент кафедри права ВНАУ Маньгора Т.В.

Суттєвий вклад в дослідження питань пов'язаних з питанням захисту авторського права і суміжних прав внесли, в тому числі і безпосередньо в мережі інтернет: Богуславський М., Бошицький Ю., Верба І., Гришук О., Дзера О., Зенін І., Кирилюк А., Куліков О., Нагорняк Г., Новицька А., Новицький Н., Носіков Ю., Орлюк О., Підопригора О., Цибульов П., Шишка Р., Штефан А. та інші. Новизна даного дослідження полягає у дослідженні та оцінці якості сучасного стану захисту авторського права та суміжних прав у мережі Інтернет та на основі проведеного аналізу, наведення пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства.

Виклад основного матеріалу. З найдавніших часів і до сьогодні людство прагне створювати щось нове і постійно розвиватись. Кожна особистість спроможна створювати нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити альтернативу вирішення складних ситуацій, проявляти свою креативну сторону у написанні літературних творів, музичних композицій, одним словом, здійснювати творчу діяльність. Забезпечення кожній людині можливості використання свого творчого потенціалу і, що не менш важливо, захисту результатів її діяльності є одним із пріоритетних завдань правової системи держави.

Зі становленням України як самостійної держави і її спрямованістю на розвиток ринкових відносин, одразу ж можна помітити недостатній рівень охорони авторських прав. Авжеж, при виявленні таких обставин з'являється нагальна потреба у вдосконаленні національного законодавства шляхом прийняття відповідних законів, імплементації міжнародних договорів та посилення або ж для початку встановлення відповідальності за порушення у охоронюваній законом сфері відносин. Отож, серед нормативно-правових актів, що регулюють відносини, пов'язані із використанням творів науки, літератури, мистецтва, в першу чергу варто зазначити Конституцію України, яка гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54), свободу творчої діяльності та право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності (ст. 41), право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності та заборону іншим особам використовувати або поширювати ці результати без згоди автора, за винятками, встановленими законом (ст. 54) [4].

Авторське право і суміжні права регулюються чинним Цивільним кодексом України. Так, відповідно до ст. 433 Цивільного кодексу України об'єктами авторського права є твори, а саме: 1) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або

науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори [10]. Необхідно також акцентувати увагу на статті 449 Цивільного кодексу України, якою визначається, що об'єктами суміжних прав без виконання будь-яких формальностей щодо цих об'єктів та незалежно від їх призначення, змісту, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження є: виконання, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення [10]. Чинним цивільним кодексом передбачається також момент виникнення суміжних прав, майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав та строки чинності суміжних майнових прав. Конкретизуються ж вищевказані відносини у спеціальному законодавстві — Законі України «Про авторське право і суміжні права» [5].

Немало важливим є те, що деякі проблемні питання, які стосуються захисту авторського права і суміжних прав також висвітлено у постанові Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [6] та практиці застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав [8]. І це не повний перелік нормативних актів де закріплено регулювання авторського права та суміжних прав. Варто зазначити, що порушення авторського права і суміжних прав може бути підставою притягнення до адміністративної чи навіть кримінальної відповідальності.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», порушенням авторського права є: – вчинення будь-яких дій, які порушують особисті немайнові права та майнові права авторського права; – піратство у сфері авторського права, тобто опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних); – плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [5]. Зазначений перелік є загальним і невичерпним. Неможливо не погодитись з Штефан А. стосовно того, що такий підхід законодавця є абсолютно вірним, оскільки він обумовлений тим, що сучасний розвиток технологій значно розширив діапазон можливих правопорушень у сфері реалізації результатів творчої, інтелектуальної діяльності, у тому числі й у сфері авторського права [11].

Щодо реалій сьогодення, то до наймасовіших порушень авторського права в мережі Інтернет належить протиправне розміщення твору автора, а також часткове або повне опублікування твору під іменем особи, яка не є автором (піратство, плагіат).

Також важливо зазначити те, що на сьогодні не існує єдиного законодавчого акту який регулював би питання порушення авторського права в

мережі авторського права, а тому при розгляді даного питання доцільно в першу чергу користуватись загальними положеннями, що стосуються права інтелектуальної власності в цілому.

Щодо найбільш поширених у застосуванні механізмів захисту прав інтелектуальної власності в мережі інтернет є наступні: захист прав у судовому порядку, в адміністративно-правовому порядку, а також самозахист автором своїх прав.

Відповідно до п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. №1, належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є власник веб-сайту [7]. Відповідно до статті 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», власником веб-сайту вважається особа, яка є володільцем облікового запису, встановлює порядок та умови використання веб-сайту. За відсутності доказів іншого, власником веб-сайту вважається реєстрант відповідного доменного імені, за яким здійснюється доступ до веб-сайту, та (або) отримувач послуг хостингу [5].

У ст. 52¹ Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначається, що: «При порушенні будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав (далі - заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення»[5]. Після отримання заяви про припинення порушення відповідальна особа при відсутності причин, за яких вона не може відмовити у задоволенні такої заяви, зобов'язана невідкладно унеможливити доступ до вказаної у заяві електронної (цифрової) інформації та повідомити заявника про здійсненні заходи. Якщо ж така вимога залишилась без задоволення, можна звернутися за захистом свого порушеного права до суду.

Щодо адміністративно-правового захисту авторських прав, то у ст. 51² КУпАП зазначається, що: «Незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення» [3]. Там же зазначаються санкції за незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, та за порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва [3].

У правовідносинах, що пов'язані із захистом авторських прав на твори, що розміщені в мережі Інтернет, момент виникнення права на самозахист яскраво ілюструється із встановленням технічних засобів, оскільки саме встановлення технічних засобів, а не їх активація чи функціональне призначення є проявом активних дій правоволодільця. Закон України визначає технічні засоби захисту як технічні пристрої та (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права й (або) суміжних прав при сприйнятті й (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав [5].

Способи самозахисту можуть бути встановлені актами цивільного законодавства, договором або самостійно визначені особою, яка захищається [9, с. 207], такі способи обираються право володільцем на свій розсуд, виходячи з вимог закону та моральних засад суспільства [11, с. 27]. У літературі зазначається, що зі способів, передбачених для судового захисту, самозахист авторського права може відбуватися лише такими: припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; зміна правовідносин; припинення правовідносин; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Інші ж способи передбачають необхідність винесення рішення юрисдикційним органом [2, с. 199; 1, с. 79].

Натепер головною проблемою порушення прав авторів у мережі Інтернет не тільки на державному рівні, а й на міжнародному є відсутність єдиної правової бази, яка б регулювала відносини в мережі Інтернет.

Варто зазначити, що вітчизняне законодавство не визначає особливостей регулювання та захисту авторських прав у мережі Інтернет. Не визначені законодавчо в Україні й особливості доказування порушення прав у мережі та не запроваджені нові, адаптовані до особливостей відносин, які виникають у сфері її функціонування механізми захисту прав інтелектуальної власності.

Ефективними у цьому напрямі є такі заходи: – збільшити обізнаність суспільства про цінність інтелектуальної власності шляхом ширшого використання Угоди про авторські права Всесвітньої організації інтелектуальної власності для створення ефективної законодавчої бази для захисту авторських прав як в Інтернеті, так і поза ним; – створити дієві механізми контролю за дотриманням прав ІВ, встановити жорсткий контроль за незаконним привласненням та зазіханням на інновації в ІТ-галузі; – зміцнити контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності.

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності нині займають вагомому частину в житті суспільства, а технічний прогрес – не стоїть на місці. Однак, основними проблемами так і залишаються: – відсутність спеціалізованого судочинства, а саме в цьому разі нефункціонування Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності; – анонімність користувачів мережі Інтернет, що робить складним або неможливим пошук винуватих у правопорушенні осіб; – недостатній рівень знань авторів та правоволодільців у сфері захисту авторського права; – швидкість розповсюдження неліцензійної

продукції мережею Інтернет; – складність фіксації доказів у мережі Інтернет та недостатність технологічного забезпечення осіб, які перешкоджають правопорушенням;

Усунення цих проблем допоможе більш ефективно боротися з таким складним та специфічним явищем, як піратство в мережі Інтернет, та сприятиме ефективному захисту авторських прав.

Висновки. Отже, на основі вищевикладеного можна вважати, що щодо порядку захисту авторського права та суміжних прав, то чинне законодавство містить доволі широкий перелік способів захисту, що є можливими для застосування при невизнанні, оспоруванні чи порушенні авторського права чи суміжних прав. до найбільш поширених у застосуванні механізмів захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет є захист прав у судовому порядку, в адміністративно-правовому порядку, а також самозахист автором своїх прав.

Вітчизняне законодавство в свою чергу потребує істотних змін та доповнень з метою підвищення охорони прав інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства. Розробляти такі доповнення повинні враховуючи досвід зарубіжних країн, також судову практику Європейського Суду з прав людини, з питань, які виникають у глобальній мережі Інтернет. Таким чином, можна стверджувати, що інститут авторського та суміжного права не зможе повноцінно функціонувати без належного захисту. А тому, було б доцільно посилити режим правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі й посилити відповідальність за порушення виключних прав на об'єкти авторського права.

Список використаних джерел

1. Антонюк О.І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист : дис. канд. юр. наук : 12.00.03. Харків, 2004. 212 с.
2. Борисенко І. Особливості самозахисту прав інтелектуальної власності в глобальній мережі Інтернет. Часопис Київського університету права. 2010. № 1. С. 197-201.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10> (дата звернення: 14.03.2021).
4. Конституція України: станом на 1 березня 2019 р.: відповідає офіц. тексту. Суми: ТОВ «ВВП НОТІС», 2019. 56 с.
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3792-12> (дата звернення: 12.03.2021).
6. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Верховного суду України від 04.06.2010 № 5. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0005700-10> (дата звернення: 12.05.2021).
7. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова

Верховного суду України від 27.02.2009 № 1. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v_001700-09 (дата звернення: 13.05.2021).

8. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав : Лист; Вищий господарський суд від 06.05.2005 № 01-8/784. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0784600-05> (дата звернення: 12.05.2021).

9. Цивільний Кодекс України: Науково-практичний коментар. Загальні положення. За ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків. 2010. 320 с.

10. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 12.03.2021).

11. Штефан А. С. Припинення дії, яка порушує право чи створює загрозу його порушення, як спосіб захисту авторського права. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013. № 2. URL: <http://ndiiv.org.ua/Files2/Monogr.avtor.%20pravo%20i%20sumiz.%20prava.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).

